

DET KONGELIGE
UTENRIKSDEPARTEMENT

St.prp. nr. 24

(1999-2000)

Om samtykke til ratifikasjon av
vedtektene av 17. juli 1998 for Den
internasjonale straffedomstol («Roma-
vedtektene»)

*Tilråding fra Utenriksdepartementet av 26. november 1999,
godkjent i statsråd samme dag.*

1 Sammendrag

Roma-vedtektene for Den internasjonale straffedomstol er en FN-traktat som etablerer en fast, internasjonal straffedomstol med myndighet til å straffeforfølge og dømme enkeltindivider for internasjonale forbrytelser. I første omgang gjelder dette for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Forbrytelseslisten kan imidlertid utvides senere. Vedtektene ble fremforhandlet i Roma, og de ble vedtatt 17. juli 1998. Pr. 18. november 1999 var vedtektene undertegnet av 89 stater, herunder Norge 28. august 1998, og ratifisert av fire stater, Senegal, Trinidad og Tobago, San Marino og Italia. For at vedtektene kan tre i kraft, noe som er en forutsetning for Domstolens etablering, kreves ratifikasjon av 60 stater. I påvente av ikrafttredelsen pågår dessuten drøftelser innenfor en forberedende kommisjon i FN om utfyllende regler av teknisk art innenfor Roma-vedtektenes rammer. Dette arbeidet inkluderer nærmere prosess- og bevisregler, veiledende tolkingsmomenter for forbrytelsesdefinisjonene, finansieringsordninger og en samarbeidsavtale mellom FN og Domstolen.

Beslutningen om å etablere en global domstol for straffeforfølgelse av de alvorligste forbrytelser av internasjonal karakter, såkalte internasjonale forbrytelser, representerer en historisk milepæl i folkeretten. Diplomatkonferansen bygget på omfattende tekstforberedelser i FNs regi på grunnlag av et traktatutkast fra FNs folkerettskommisjon. Intense sluttforhandlinger fant sted under diplomatkonferansen, som varte fra 15. juni til 17. juli 1998, og samlet delegasjoner fra 160 stater. Avstemningen resulterte i et flertall på 120 mot 7 stemmer og 21 avståelser. Dette markerte det foreløpige høydepunktet i utviklingen med hensyn til enkeltindividers plikter og ansvar i henhold til folkeretten, i tillegg til den internasjonale institusjonsbygging på dette feltet.

Spørsmålet om en global dømmende myndighet for internasjonale forbrytelser ble formelt satt på FNs dagsorden allerede i 1947. FNs folkerettskommisjon fikk i oppdrag å utrede mulighetene på grunnlag av erfaringene fra Nürnberg-domstolen. At det ble stilt betydelige forventninger til arbeidet, gjenspeiles i FNs folkemordkonvensjon av 1948 (artikkel VI). Motsetningsforholdene under den kalde krigen førte imidlertid til at prosjektet ble lagt på is i 1954. Først etter de politiske omveltningene i kjølvannet av Berlin-murens fall ble det gjenopptatt i 1992. Det avgjørende støtet til ny fremdrift ble gitt ved Sikkerhetsrådets etablering med bindende virkning av domstolene for det tidligere Jugoslavia i 1993 og for Rwanda i 1994. Hendelsene på Balkan og rundt Afrikas store innsjøer tydeliggjorde det generelle behovet for en internasjonal straffedomstol når nasjonale rettssystemer bryter sammen eller svikter fundamentalt. Samtidig anskueliggjorde de to domstolene de praktiske gjennomføringsmulighetene. En *permanent* straffedomstol kan imidlertid ikke etableres av Sikkerhetsrådet. Den forutsetter et traktatrettslig grunnlag etter tradisjonelle mellomstatlige forhandlinger, med deltakelse av samtlige stater representert i FN.

Roma-vedtektene utgjør samlet sett et omfattende regelverk som er egnet til å sikre en mest mulig effektiv, uavhengig og troverdig rettergang, med ivaretagelse av rettssikkerhetsgarantier for den anklagede. De bygger på Nürn-

bergprinsippene og nylige erfaringer fra Jugoslavia- og Rwanda-domstolene, og representerer den første internasjonale regulering av disse spørsmål på grunnlag av multilaterale forhandlinger med universell deltakelse. På en rekke felter gir vedtektene anvisning på oppdaterte og mer detaljerte regler enn de som gjaldt for tidligere internasjonale straffedomstoler. Videre gjenspeiler de en omfattende meningsbrytning mellom representanter for de viktigste rettssystemer og rettskulturer. Allerede før vedtektenes ikrafttredelse, er det grunnlag for å anta at vedtektene gir vesentlige bidrag til forståelse og utvikling av folkeretten og den internasjonale strafferett, og vil prege nasjonal lovgivning og rettspraksis i en rekke stater. Som noen få eksempler kan her nevnes at forbrytelsene mot menneskeheten for første gang er gitt en nærmere definisjon i traktats form (artikkel 7), at det er gitt nærmere prosessregler for håndtering av nasjonale graderte opplysninger (artikkel 72), samt oppdaterte regler som ivaretar hensyn til kvinners og barns rettigheter og interesser i alle ledd i rettergangen (se eksempelvis artikkel 7 nr. 1 g, ulike bestemmelser i artikkel 8, samt artiklene 42 nr. 9, 43 nr. 6, 54 nr. 1 b og 68 nr. 1 og 2).

Domstolens myndighet er i første omgang begrenset til å straffeforfølge og dømme enkeltindivider for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Riktignok åpnes det for en fremtidig myndighet i forhold til aggresjonsforbrytelser, men dette forutsetter blant annet at statspartene kan enes om en definisjon av forbrytelsen og om myndighetsfordelingen mellom Domstolen og Sikkerhetsrådet i forhold til denne forbrytelsen. Felles for alle forbrytelser Domstolen har myndighet til å behandle, er at vedtektene bygger på prinsippet om at stater skal beholde hovedansvaret for å straffeforfølge individer. Det er først ved manglende vilje eller evne til slik nasjonal straffeforfølgning at Domstolen skal kunne aktiveres. Dette er utslag av det såkalte komplementaritetsprinsippet som skal sikre at Domstolen ikke blander seg inn i nasjonale rettsoppgjør eller overprøver slike. Så fremt Domstolen ikke aktiveres etter vedtak av FNs sikkerhetsråd i henhold til FN-paktens kapittel VII, har Domstolen myndighet til å behandle saker der hjemstaten til forbryteren er part i Roma-vedtektene eller der forbrytelsen er begått på territoriet til en av partene. Domstolen skal være et selvstendig organ, uavhengig av FN, men FNs sikkerhetsråd kan henvise situasjoner til Domstolen og kan på visse vilkår pålegge utsettelse av behandlingen. Domstolens aktiviteter skal først og fremst finansieres av midler fra statspartene, men det er adgang også for frivillige bidrag, samt en viss åpning for FN-finansiering blant annet i en innledende fase. Vedtektene regulerer også staters plikt til å samarbeide med Domstolen, inkludert spørsmål om utlevering av opplysninger om nasjonal sikkerhet. Det siste forutsatte inngåelse av kompromissløsninger basert på avveininger av humanitære, militære og sikkerhetspolitiske hensyn. Domstolen har mulighet til å idømme fengsel på livstid, og andre straffereaksjoner samt inndragning, men kan ikke anvende dødsstraff. Vedtektene gis ikke tilbakevirkende kraft, slik at Domstolen kun vil ha myndighet til å straffedømme personer for handlinger foretatt etter vedtektenes ikrafttredelse. Det er ikke anledning til å ta forbehold til vedtektene. I forbindelse med ratifikasjon kan stater imidlertid i henhold til artikkel 124 avgi en erklæring som utsetter Domstolens jurisdiksjon i forhold til krigsforbrytelser begått av dens borgere eller på

dens territorium. Etter Utenriksdepartementets syn anses det ikke hensiktsmessig at Norge avgir en slik erklæring.

De seneste internasjonale tendenser har gått i retning av stadig styrkede krav om straffeforfølgning for alvorlige internasjonale forbrytelser. I den senere tid har man fått belyst betydningen av effektive, troverdige og rettfærdige rettsoppgjør, nasjonalt eller om nødvendig internasjonalt, for langsiktig fred og forsoning i samfunn som har vært utsatt for massive overgrep. I samsvar med Norges almene utenrikspolitiske profil, tradisjonelle vektlegging av humanitære prinsipper i krig og i fred samt tiltak som kan styrke den internasjonale rettsorden, har man fra norsk side aktivt støttet straffedomstolene for Rwanda og det tidligere Jugoslavia, og en snarlig etablering av en permanent, internasjonal straffedomstol. I denne forbindelse har man fra norsk side blant annet sammen med de øvrige nordiske land konsekvent utøvet en pådriverrolle for å sette prosjektet om Den internasjonale straffedomstol på den internasjonale dagsorden og deretter bidra til fremdrift i Domstolens etablering. Norsk side har aktivt deltatt i forberedelsene til og forhandlingene om domstolsvedtektene. Den internasjonale straffedomstol som vil bli etablert på grunnlag av Roma-vedtektene, anses som et viktig bidrag til styrking av den internasjonale rettsorden. Etableringen av Domstolen vil signalisere at det i fremtiden ikke kan gjøres regning med straffrihet for slike handlinger. Det internasjonale samfunnets reaksjonsevne og avskrekkingsmuligheter vil bli vesentlig bedret gjennom Domstolens etablering. Domstolen bygger på prinsippet om at stater har det primære ansvar for å straffeforfølge de alvorligste internasjonale forbrytelser, og forventes å få en vesentlig funksjon som spore til at stater tar dette ansvaret alvorlig.

Et vesentlig moment for Norge har dessuten vært å arbeide for bredest mulig oppslutning om domstolskonseptet, samt egnede samarbeidsforhold og rollefordeling med institusjoner som har ansvar for opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet. Domstolens vedtekter anses å ivareta disse og en rekke andre kryssende utenrikspolitiske hensyn på en balansert og forsvarlig måte. Domstolens fremtidige effektivitet og saksmengde vil i praksis være avhengig av statenes oppslutning om vedtektene, og deres politiske vilje til å samarbeide med og avgi konkret støtte til Domstolen. Etter norsk syn legger Roma-vedtektene forholdene mest mulig til rette for å oppnå disse målsetningene.

Kapittel to gir en oversikt over den historiske bakgrunn og forløpere av Domstolen. Det inneholder også en omtale av utviklingstrekk av mer generell betydning for spørsmål om straffansvar, herunder amnestispørsmål og etablering av sannhetskommisjoner, se til slutt under pkt. 2.3. I kapittelet gis det også bakgrunnsforklaringer for enkelte sentrale begreper og prinsipper.

Vedtektene er resultatet av mange års arbeid og konsultasjoner, og forutsatte løsning av en rekke tekniske og politiske spørsmål på diplomatkonferansen i Roma. I kapittel tre gjøres det rede for forhandlingsprosessen som ledet frem til vedtakelsen av vedtektene 17. juli 1998. I kapittel fire gis et sammendrag av vedtektenes hovedinnhold. Vedtektene inneholder en preambel samt i alt 128 artikler fordelt på 13 deler:

Preamblel

Del 1 om Domstolens opprettelse

Del 2 om Jurisdiksjon, prosessforutsetninger og anvendelig rett

Del 3 om Alminnelige strafferettslige prinsipper

Del 4 om Domstolens sammensetning og administrasjon

Del 5 om Etterforskning og påtale

Del 6 om Rettergangen

Del 7 om Straffereaksjoner

Del 8 om Rettsmidler

Del 9 om Internasjonalt samarbeid og internasjonal rettshjelp

Del 10 om Fullbyrdelse

Del 11 om Statspartsrådet

Del 12 om Finansiering

Del 13 om Sluttbestemmelser

I kapittel fem omtales hovedspørsmål under forhandlingene.

Kapittel seks behandler forholdet mellom vedtektene og den norske Grunnlov.

Kapittel syv inneholder merknader til de enkelte bestemmelser, artikkel for artikkel.

Kapittel åtte omtaler det oppfølgende arbeid etter Roma-vedtektenes vedtakelse med henblikk på å forberede Domstolens etablering. Pr. 1. november 1999 er det avholdt to sesjoner i FNs forberedende kommisjon som er opprettet i dette øyemed.

Spørsmålet om avgivelse av erklæringer er drøftet nærmere i kapittel ni.

Økonomiske og administrative konsekvenser er behandlet i kapittel ti. Anslag over norske bidrag til finansiering av Domstolen vil avhenge av hvor mange og hvilke statsparter utgiftene skal fordeles på, samt om det blir aktuelt med finansiering fra FN.

De fleste bestemmelsene i Roma-vedtektene gjelder forhold som bare berører Domstolen selv, og som ikke nødvendigvis endringer i norsk rett. Det vil likevel være behov for å foreta visse lovendringer, blant annet for å sikre norsk gjennomføring av anmodninger om assistanse til Domstolen. Vurderinger av lovbehovene og lovtekniske spørsmål i denne forbindelse, er igangsatt av Justisdepartementet. Det tas i den forbindelse sikte på å gi en egen lov om gjennomføring av Roma-vedtektene i norsk rett. I stor utstrekning vil bestemmelsene for samarbeid med Domstolen imidlertid være av samme karakter som bestemmelsene i lov 24. juni 1994 nr. 38 om gjennomføring i norsk rett av De forente nasjoners sikkerhetsråds vedtak om å opprette internasjonale domstoler for forbrytelser i det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Forarbeidene til denne loven finnes henholdsvis i Ot. prp. nr. 54 (1993-94) og Innst. O. nr. 42 (1993-94) for Jugoslavia-domstolen, og Ot. prp. nr. 37 (1994-95) og Innst. O. nr. 54 (1994-95) for Rwanda-domstolen. I særlig grad gjelder en slik parallellitet i forhold til forpliktelsene i vedtektenes del 9 om internasjonalt samarbeid og internasjonal rettshjelp, som anført under merknadene til de aktuelle artiklene i nevnte del. Dertil vurderes lovbehov særlig i forhold til spørsmål om forsvarer i henhold til artiklene 55 nr. 2 og 67 nr. 1 bokstav d, om norske domstolars kompetanse i tilfelle litispendens- eller rettskraftvirkninger etter artikkel 20 nr. 2, overføring av domfelte til Norge etter artikkel 103 nr. 1

bokstav a og regler om falsk forklaring m.m. etter artikkel 70 nr. 4. I enkelte av disse tilfellene vurderes bestemmelser av tilsvarende karakter som for nevnte gjennomføringslovgivning for Jugoslavia- og Rwanda-domstolene. Nevnte lovforslag vil bli fremmet av Justisdepartementet så snart som mulig, og i god tid før vedtektenes ikrafttredelse. Uavhengig av de lovendringer som er nødvendige som følge av ratifikasjon, vil Roma-vedtektene dessuten bli tatt med i betraktning når det gjelder vurderinger av eventuell revisjon av norsk straffelovgivning.

I tre trykte vedlegg følger forslag til norske erklæringer, avtrykk av Roma-vedtektene og utdrag fra Sluttakten til diplomatkonferansen, i engelsk originaltekst med uoffisiell oversettelse til norsk, samt norske hovedinnlegg under diplomatkonferansen.

Spørsmålet om ratifikasjon av vedtektene og lovbehov i denne forbindelse har vært gjenstand for konsultasjoner med en rekke andre stater, herunder de øvrige nordiske. Nasjonale gjennomføringsforberedelser er igangsatt i mange stater. Det forventes et stort antall ratifikasjoner i nær fremtid, slik at vedtektenes ikrafttredelse kan finne sted i løpet av de nærmeste år.

Spørsmålet om norsk ratifikasjon av vedtektene har vært vurdert i nær samråd med Justisdepartementet og Forsvarsdepartementet, som har sluttet seg til Utenriksdepartementets tilråding om å ratifisere Roma-vedtektene uten å avgi en erklæring etter artikkel 124. Det vises for øvrig til omtalen av høringsuttalelsene i kapittel elleve.

2 Historisk bakgrunn for og forløpere til Den internasjonale straffedomstol

2.1 Fremveksten av ideen om en internasjonal straffedomstol

Det første konkrete forslaget om en permanent internasjonal straffedomstol ble lansert i 1872. Det var en av Den Internasjonale Røde Kors Komiteens grunnleggere, sveitseren Gustave Moynier, som tok til orde for opprettelse av en domstol for straffeforfølgning av individer for brudd på den første Genève-konvensjon av 1864 om behandling av sårede soldater. Domstolen skulle bestå av fem dommere, hvorav to skulle oppnevnes av krigførende stater, og tre av nøytrale stater. Domstolsordningen var for øvrig inspirert av den mellomstatlige voldgiftsdomstolen opprettet i 1871 av Storbritannia og USA, for å avgjøre erstatningskrav for skader på amerikansk skipsfart forvoldt av krigsskipet Alabama i Sørstatenes tjeneste, under den amerikanske borgerkrigen. Domstolsideen må forstås på bakgrunn av erfaringene fra grusomhetene under den fransk-prøyssiske krigen av 1870. Genève-konvensjonen av 1864 hadde vært en viktig byggekloss i utviklingen av internasjonale regler om staters opptreden i væpnede konflikter (krigens folkerett). Den fransk-prøyssiske krigen påviste imidlertid manglende vilje eller evne hos de berørte stater til å avklare ansvarsforhold for grove brudd på konvensjonen, og belyste begrensningene hva angår den internasjonale opinions betydning for å forebygge slike brudd. En internasjonal straffedomstol med representanter også for andre enn de krigførende parter, ville ifølge Moynier fremme en uhildet rettergang, og derved motivere krigførende parter til å akseptere en slik rettergangsordning. Riktignok hadde det også tidligere forekommet at stater hadde gått sammen om et rettsoppgjør. Det skal første gang ha skjedd i rettsaken mot von Hagenbach fra 1474, der tyske bystater, Sveits og Østerrike gikk sammen for å straffeforfølge forbrytelser begått under okkupasjonen av byen Breisach. Slike rettsoppgjør var imidlertid forberedt på seierherrenes premisser, og fikk tilbakevirkende virkning i forhold til de forbrytelsene det gjaldt.

Moyniers forslag ble også drøftet på et møte i Cambridge i 1895 i regi av folkerettsinstituttet *Institut de droit international*. Begge ganger ble imidlertid ideen møtt med så store motforestillinger av rettslig og praktisk art fra akademisk hold, at den ikke ble fulgt opp av det internasjonale samfunn. Fra slutten av 1800-tallet ble folkerettsjuristenes fokus isteden rettet mot videreutviklingen av en folkerettspleie for å avgjøre tvister mellom stater. Primært skjedde dette gjennom fremforhandling av voldgiftsavtaler, og senere ved etablering av permanente dømmende institusjoner for tvister mellom stater, først og fremst Den faste Voldgiftsrett (1899) og Den faste mellomfolkelige domstol (som innledet sin virksomhet i 1922; fra 1945 Den internasjonale domstol), begge med sete i Haag.

Spørsmålet om internasjonalt ansvar for enkeltindivider ble formelt satt på dagsorden etter den første verdenskrig. Grusomhetene mot sivile og krigsfanger under Balkan-krigene i 1912 og 1913 hadde alt ført til nedsettelsen i 1913

av en ikke-statlig undersøkelseskommisjon i regi av Carnegie-stiftelsen for internasjonal fred. Etter den første verdenskrig ble det i traktats form knesatt prinsipper for straffeforfølgning av enkeltindivider for brudd på folkeretten. Fredsavtalen med Tyskland i Versailles 28. juni 1919 gikk inn for internasjonalt straffeansvar for keiser Wilhelm II og øvrige tyske krigsforbrytere, se henholdsvis artiklene 227 og 228-229. Blant annet på disse punktene ble imidlertid Versailles-avtalen ikke gjennomført etter forutsetningene. Tilsvarende prinsipper ble fastslått i artiklene 226-230 i den første fredsavtalen med Tyrkia etter den første verdenskrig, Sèvres-avtalen av 10. august 1920. Heller ikke disse ble imidlertid gjennomført i praksis.

Situasjonen etter den første verdenskrig ga på nytt støtet til den rettsteoretiske utredning av mulighetene for etablering av en permanent internasjonal straffedomstol. I Folkeforbundet ble disse drøftet av den juristkomité som var nedsatt for å forberede vedtektene til Den faste mellomfolkelige domstol i Haag. Den belgiske komitéformannen, baron Descamps, la i denne forbindelse fram forslag om en egen straffedomstol, hvis virksomhet ifølge han burde utløses etter vedtak av et av Folkeforbundets politiske hovedorganer, Forsamlingen eller Rådet. Folkeforbundets forsamling la imidlertid alt på sin første sesjon spørsmålet på is, etter for øvrig å ha gitt uttrykk for prinsipiell preferanse for en domstolsavdeling for straffesaker under Den faste mellomfolkelige domstol, fremfor etablering av en egen domstol. Uavhengig av dette ble det igangsatt drøftelser i regi av ulike internasjonale foreninger, herunder i 1922 i foreningen for internasjonal rett (International Law Association), i 1926 i den Interparlamentariske Union og i 1929 i den internasjonale forening for strafferett (Association Internationale de Droit Pénal), for å utvirke tekstforslag om internasjonale regler for individuelt straffeansvar. Sentral i disse foreningenes arbeid var rumeneren Vespasien Pella, som i 1935 la fram et forslag til internasjonal straffelov og tok til orde for etablering av en internasjonal straffedomstol. Dette og andre forslag fremsatt i mellomkrigstiden (tekstforslag bl.a. av Bellot, Saldaña og Levitt) ble imidlertid heller ikke tatt til følge av det internasjonale samfunn. Riktignok førte drapet i Marseille på Jugoslavias konge Aleksander I og den franske statsråden Barthou av kroatisk attentatmenn, til at Folkeforbundet vedtok to internasjonale konvensjoner av 16. november 1937 for bekjempelse av terrorisme, og som forutsatte etablering av en internasjonal straffedomstol. Konvensjonene rammet imidlertid ikke handlinger begått av offisielle myndighetsrepresentanter, og trådte for øvrig aldri i kraft.

Ved inngangen til den annen verdenskrig hadde det internasjonale samfunn innledet vurderinger av spørsmålet om en internasjonal straffedomstol. Verken politiske programerklæringer, traktatforpliktelser i oppgjøret etter den første verdenskrig eller rettsteoretiske utredninger hadde ført til reelle mellomstatlige forhandlinger om dette emnet. Folkeforbundets behandling av spørsmålet ble begrenset til et halvhjertet forsøk på et meget avgrenset område. Forklaringen på denne situasjonen må særlig søkes i politiske motsetningsforhold, generelt gjenspeilt i den manglende oppslutning om Folkeforbundet og dennes institusjonelle svakheter, og mer spesielt i krisene blant annet i tilknytning til den spanske borgerkrigen, Italias invasjon av Etiopia og Nazi-Tysklands militaristiske politikk. Det er imidlertid også grunn til å vise til

betydelige juridiske meningsforskjeller om selve grunnlaget og mulighetene for gjennomføring av en internasjonal domstol for individuelt straffeansvar. Dette bildet ble radikalt endret i forbindelse med den annen verdenskrig.

2.2 Situasjonen etter den annen verdenskrig

Det er først etter den annen verdenskrig at det ble opprettet internasjonale straffedomstoler for å stille individer til ansvar for brudd på folkeretten. Disse domstolene ble etablert i Nürnberg og Tokyo for å straffeforfølge de ledende tyske og japanske krigsforbrytere. Allierte erklæringer avgitt i Moskva 30. oktober og i Cairo 1. desember 1943, hadde fordømt henholdsvis tyske og japanske brudd på krigens folkerett og advart om senere straffeforfølgning av de ansvarlige individer. De allierte erklæringer kom etter en serie nasjonale advarsler utstedt av allierte regjeringer i tiden 1940-1943, herunder den første kunngjøring av antatte «forbrytelser mot menneskeheten» som ble utferdiget samtidig i London, Moskva og Washington i desember 1942 for forfølgelsen av jøder i territorier okkupert av Nazi-Tyskland. Moskva-erklæringen ble først fulgt opp ved nedsettelsen av en alliert undersøkelseskommisjon for krigsforbrytelser, bestående av 17 stater, og deretter ved vedtakelsen i London 8. august 1945 av de fire allierte stormaktene Frankrike, Sovjetunionen, Storbritannia og USA av den internasjonale avtalen for etableringen av Nürnberg-domstolen. Denne avtalen ble senere tiltrådt av en rekke andre stater, herunder Norge. For forbrytelser begått i Fjerne Østen, ble det 19. januar 1946 proklamert en tilsvarende domstol i Tokyo (the International Military Tribunal for the Far East). Vedtektene for de to domstolene er i det alt vesentlige analoge. I Nürnberg-domstolens vedtekter artikkel 6 fremgår det viktige prinsippet om at enkeltindivider kan gjøres straffeansvarlige for brudd på folkeretten. Det redegjøres videre for tre hovedkategorier internasjonale forbrytelser som kan pådømmes: (1) forbrytelser mot freden, det vil bl.a. si angrepskrig, (2) forbrytelser mot menneskeheten og (3) alvorlige krigsforbrytelser.

Nürnberg-rettergangen varte fra 20. november 1945 til 1. oktober 1946, og omfattet 22 ledende nazi-tyskere. Tre ble frifunnet og 19 ble dømt (12 fikk dødsstraff, 3 fikk livsvarig fengsel og 4 fikk tidsbegrensede fengselsstraffer). Videre ble 4 organisasjoner erklært «forbryterske» i domstolsvedtektenes forstand: SS-styrkene, Gestapo, SD og nazipartiets ledelse. Tokyo-rettergangen varte fra 29. april 1946 til 12. november 1948, og omfattet tiltale av 25 japanske ledere. Av disse ble alle dømt (7 til dødsstraff, 16 til fengsel på livstid og 2 til tidsbegrensede fengselsstraffer). Ingen organisasjoner var tiltalt overfor Tokyo-domstolen.

Et spørsmål som i ettertid ble gjenstand for debatt, var om Nürnberg- og Tokyo-domstolene var å oppfatte som internasjonale straffedomstoler i egentlig forstand, da de i utgangspunktet var flernasjonale allierte domstoler etablert på seiersmaktenes premisser. Uavhengig av denne rettsteoretiske diskusjonen ble de prinsipper som Nürnberg-rettergangen hviler på, godtatt uten dissens av FNs generalforsamling i 1946 som uttrykk for alminnelig folkerett, og meget raskt oppfattet i rettsteorien og rettspraksis som bindende internasjonal sedvanerett.

Nürnberg- og Tokyo-domstolene behandlet ikke straffeforfølgningen av øvrige tyske eller japanske forbrytere. Dette skjedde for de alliertes nasjonale domstoler i de okkuperte områdene.

I Tyskland skjedde dette på grunnlag av den allierte kontrollråds forordning nr. 10 (Allied Control Council Law No. 10), hvorved over 20.000 krigsforbrytere ble straffedømt. I det Fjerne Østen ble også en rekke forbrytere dømt av allierte domstoler (såkalte Allied National War Crimes Trials).

Uavhengig av ovenstående, fant det sted en rekke nasjonale rettsoppgjør etter den annen verdenskrig. Det norske rettsoppgjøret omfattet også straffeforfølgninger på grunnlag av brudd på folkerettslige lover og sedvaner. Dette har også reist rettslige spørsmål om forholdet til legalitetsprinsippet i norsk strafferett (ingen skal straffes uten etter lov), jf. Grunnloven § 96 og til forbudet mot lovers tilbakevirkende kraft, jf. Grunnloven § 97. Den mest illustrerende dom om dette i det norske rettsoppgjøret, og som også er blitt gjenstand for særlig internasjonal oppmerksomhet, er den såkalte Klinge-saken, jf. Rt. 1946 s. 198. En drøftelse av disse spørsmål i forhold til norsk rett, gis blant annet av Johs. Andenæs, *Det vanskelige oppgjøret: rettsoppgjøret etter okkupasjonen*, ny utg., Oslo, 1998.

2.3 Utviklingstrekk av særlig betydning for enkeltindividers straffansvar for folkerettsbrudd

Erfaringene fra den annen verdenskrig, presedensene som ble skapt av de to første internasjonale straffedomstolene for brudd på folkeretten, og den alminnelige oppslutningen om Nürnberg-prinsippene, førte til at spørsmålet om en fast internasjonal straffedomstol formelt ble satt på FNs dagsorden. Dette skjedde på en helt annen og mer prinsipiell måte enn Folkeforbundets vedtak i forbindelse med terrorismekonvensjonene av 1937. FNs generalforsamling vedtok 21. november 1947 en resolusjon som ba FNs komité for folkerettens kodifikasjon, forløperen til FNs folkerettskommisjon, utrede mulighetene for vedtakelse av en internasjonal straffelov og etablering av en straffedomstol, blant annet under henvisning til rettsprinsippene fra Nürnberg. Et vesentlig moment i denne forbindelse var å unngå nye situasjoner som kunne gi opphav til kritikk om at strafferettslige normer ble gitt tilbakevirkende kraft, slik som i rettsoppgjørene etter annen verdenskrig. Det gitte mandatet var vidt. Dessuten var det forankret i presedenser som både belyste de praktiske gjennomføringsmuligheter og trakk opp visse prinsipielle rettesnorer.

Denne utviklingen må ses i en bredere sammenheng. Grusomhetene under andre verdenskrig førte i 1945 til viktige folkerettslige nyskapninger. FN-pakten og vedtektene fra Nürnberg- og Tokyo-domstolene la grunnlaget for viktige strukturelle endringer i det internasjonale rettssystemet. Forbud mot trusler om eller bruk av makt i strid med FN-pakten, respekt for menneskerettighetene og grunnleggende friheter, samt internasjonal straffeforfølgelse og straff for internasjonale forbrytelser var alle viktige bærebjelker i dette nye folkerettslige byggverket.

Begrepet menneskerettigheter var en nyskapning i forbindelse med den annen verdenskrig. Begrepet representerer imidlertid en konkretisering av en meget gammel forestilling om at det eksisterer visse grunnleggende normer, som skal beskytte og sikre respekt for individets integritet, frihet, sikkerhet og livsutfoldelse, regulere den sosiale samhandling individene i mellom og sikre den sosiale fred og sikkerhet, samt sosial og økonomisk rettferdighet.

FN-paktens bestemmelser om menneskerettigheter og grunnleggende friheter ble i 1948 fulgt opp med FNs Verdenserklæring om menneskerettighetene. I denne ble menneskerettighetene gitt et mer konkret innhold i form av forpliktelser for statene. Verdenserklæringen om menneskerettighetene som ble vedtatt i en resolusjon av FNs generalforsamling, ble en programmatisk hjørnestein for det videre internasjonale arbeidet med å fylle ut FN-paktens bestemmelser om menneskerettigheter og grunnleggende friheter med folkerettslig bindende avtaler. På regionalt nivå ble Verdenserklæringen raskt fulgt opp i Europarådet, som allerede i 1950 vedtok Den europeiske menneskerettighetskonvensjon. I 1966 ble så de to sentrale FN-konvensjonene om henholdsvis sivile og politiske og økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter vedtatt.

Etter vedtakelsen av Verdenserklæringen om menneskerettighetene i 1948, ble FNs folkemordkonvensjon vedtatt 9. desember samme året. Begrepet folkemord (genocide) stammet fra et forslag av den polske juristen Lemkin i 1933, og utgjør den mest omfattende og alvorlige av forbrytelsene mot menneskeheten. Ved behandlingen av konvensjonsutkastet ble spørsmålet reist i 1947 om behandlingen av dette burde avvenne en kodifikasjon av Nürnberg-domstolens prinsipper. Norge var blant de stater som stemte mot en slik utsettelse. Målsettingen om etableringen av en fast, internasjonal straffedomstol er gjenspeilt i artikkel VI i FNs folkemordkonvensjon av 1948 der det heter at den som anklages for folkemord skal dømmes av de kompetente domstoler i den stat hvis territorium handlingen ble begått eller av en slik internasjonal straffedomstol «som måtte ha jurisdiksjon når det gjelder de kontraherende parter som måtte ha godkjent denne domstols jurisdiksjon». I tekstforhandlingene om denne henvisningen, var Norge blant de stater som ønsket en klarest mulig henvisning til behovet for en internasjonal straffedomstol. Om Folkemordkonvensjonen, som trådte i kraft i 1951, og forhandlingshistorikken, se St. prp. nr. 56 (1949).

Videre ble de fire Genève-konvensjonene om krigens folkerett vedtatt i 1949. Disse innebar også en klar nyorientering i retning av straffeansvar for individer i tillegg til det tradisjonelle statsansvar for brudd på humanitærettslige forpliktelser. De fire konvensjonene definerer således en særlig kategori «alvorlige brudd» (grave breaches) og forplikter statene som er parter i konvensjonene til å vedta den nødvendige lovgivning for å sikre effektive straffereaksjoner for overtreddere. I rettsteorien og statspraksis er det alminnelig antatt at blant annet denne kategori handlinger og unnlatelser er i en slik særstilling hva angår deres internasjonale dimensjon, at de må betraktes som «internasjonale forbrytelser» og burde også på grunn av deres alvor falle inn under en internasjonal straffedomstols myndighet. Om Genève-konvensjonene og Norges holdninger under tekstforhandlingene, vises til St.prp. nr. 28 (1951). Genève-konvensjonene ble i 1977 utfylt av de to tilleggsprotokoller, se St.prp. nr. 30 (1981-82). Se også St. meld. nr. 102 (1978-79), om Norges deltakelse på diplomatkonferansen om menneskerettigheter i væpnede konflikter.

I forbindelse med diplomatkonferansen som fremforhandlet tilleggsprotokollene av 1977 til Genève-konvensjonene av 1949, ble uttrykket den humanitære folkerett («international humanitarian law») lansert for å beskrive det regelverk som er nedfelt i Haagreglementet av 1907, Genève-konvensjonene

av 1949 og tilleggsprotokollene av 1977. I vedtektene for de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda er begrepet gitt en videre anvendelse, og omfatter også folkemord og forbrytelser mot menneskeheten.

Utviklingen siden Genève-konvensjonene av 1949 har vært preget av to sentrale utviklingstrekk. For det første har væpnede konflikter innenfor stater blitt stadig vanligere i motsetning til klassiske mellomstatlige konflikter. Dette har rettet fokus mot den tradisjonelle folkerettens utilstrekkelighet hva angår sivilbefolkningens og andre beskyttede personers behov i ikke-internasjonale væpnede konflikter. For det annet har utviklingen også vist at sivilbefolkningen har blitt en stadig mer utsatt gruppe i alle væpnede konflikter. Mens andelen sivile ofre i væpnede konflikter er blitt anslått til ca. 5 prosent i 1890, 15 prosent under den første verdenskrig, og 65 prosent under den annen verdenskrig, er det nå antatt at hele 90 prosent av ofrene i en rekke av dagens væpnede konflikter er sivile.

Et vesentlig utviklingstrekk av betydning for spørsmålet om individuelt straffansvar har vært de internasjonale undersøkelseskommisjoner for krigsforbrytelser m.v., hvorav enkelte alt har vært nevnt. Disse har hatt mandat til å kartlegge mulige forbrytelser og deres omfang, og har verken omfattet straffeforfølgning eller tilståelse av immunitet til vitner. I flere tilfeller har de vært forløpere til internasjonale straffedømmende organer. I etterkrigstiden regnes det med følgende fem mellomstatlige undersøkelseskommisjoner: (1) en kommisjon i 1919 for vurdering av ansvarsforhold for forbrytelser begått under den første verdenskrig, og som var medvirkende til at regler om straffansvar ble inntatt blant annet i fredsavtalen i Versailles, (2) en kommisjon i 1943 for vurdering av tyske forbrytelser begått under den annen verdenskrig, og som forberedte grunnen for etableringen av Nürnberg-domstolen, (3) en tilsvarende kommisjon i 1946 for vurdering av japanske forbrytelser, og som forberedte grunnen for Tokyo-domstolen, (4) FNs ekspertkommisjon for vurdering av brudd på internasjonal humanitær rett i det tidligere Jugoslavia i henhold til Sikkerhetsrådets resolusjon 780 (1992), med de norske medlemmene professor Torkel Opsahl og deretter lagdommer Hanne Sophie Greve etter førstnevntes bortgang, som forberedte grunnen for Jugoslavia-domstolen, og (5) en tilsvarende ekspertkommisjon for vurdering av forbrytelser i Rwanda, i henhold til Sikkerhetsrådets resolusjon 935 (1994), som var en forløper for Rwanda-domstolen.

Uavhengig av de internasjonale bestrebelsene på å følge opp presedensene fra Nürnberg-domstolen ved å etablere internasjonale dømmende organer, er det for øvrig blitt gjennomført en rekke nasjonale straffeforfølgninger for brudd på alvorlige internasjonale forbrytelser. I første rekke gjelder dette mot forbrytere fra den annen verdenskrig. Særlig velkjent er saken mot SS-offiseren Eichmann i Israel i 1961. Andre nasjonale straffeforfølgninger som har vært omfattet av internasjonal oppmerksomhet har, foruten i Tyskland og Norge (Klinge-saken 1946), blant annet funnet sted i USA (Demjanjuk, 1989), Canada (Finta, 1989, 1994) og Frankrike (Touvier 1975, 1995; Barbie 1983, 1998; Papon 1996, 1998). Dertil er det foretatt nasjonale straffeforfølgninger for antatte krigsforbrytelser eller forbrytelser mot menneskeheten begått i tiden etter den annen verdenskrig. Her kan blant annet nevnes rettsoppgjøret mot medlemmer av Mengistu-regimet i Etiopia og det nasjonale rettsoppgjøret

ret etter folkemordet i Rwanda. Blant nyere saker som har vært utsatt for stor publisitet og gitt opphav til særlige utenrikspolitiske konsekvenser, kan nevnes Spanias utleveringsbegjæring overfor Storbritannia vedrørende Chiles tidligere president, Augusto Pinochet (saken er omtalt under merknadene til vedtektenes artikkel 27). I forbindelse med Pinochet-saken publiserte Amnesty International i januar 1999 en oversikt over hvilke stater som etter 1945 har foretatt nasjonal straffeforfølgning av enkeltindivider for alvorlige brudd på humanitærretten («Amnesty International Index: EUR 45/01/99»). På enkelte hold har det vært anført at håndteringen av Pinochet-saken ville kunne vært påvirket av Roma-vedtektene, hadde vedtektene vært i kraft. Her bør en nøye seg med å konstatere at straffedomstolen i henhold til vedtektene ikke kan gis tilbakevirkende kraft (se vedtektenes artikkel 24). Uavhengig av spørsmålet om Domstolen ville kunnet ha jurisdiksjon i nevnte sakstyper, er det likevel grunn til å påpeke at Roma-vedtektenes ikrafttredelse i fremtiden i det minste vil medvirke til større forutsigbarhet i en rekke rettslige tolknings-spørsmål.

Det bør også nevnes at det etter Pol Pots død i 1998 er blitt tatt til orde for en internasjonal straffeforfølgning av gjenlevende Røde Khmer-ledere som er antatt ansvarlige for folkemordet i Kambodsja i tidsrommet 1975 - 79. I den forbindelse ble det nedsatt en FN-undersøkellesgruppe som skulle vurdere ulike opsjoner for nasjonal eller internasjonal straffeforfølgning. Våren 1999 avga ekspertgruppen en rapport til FNs generalsekretær, med en tilråding om å opprette en midlertidig FN-domstol plassert utenfor Kambodsja, helst i Sørøst-Asia. Undersøkellesgruppen var avskåret fra å vurdere mulighetene for anvendelse av Den internasjonale straffedomstol på grunn av Roma-vedtektenes forbud mot tilbakevirkende kraft. I forbindelse med grusomhetene begått i Øst-Timor i august/september 1999, er det også tatt til ordet for å etablere en undersøkellesgruppe i FNs regi, med henblikk på å kartlegge overgrepene omfang og karakter.

Hva angår utviklingstrekk av betydning for oppklaring av individers folke-rechtsbrudd, bør her også nevnes at det i den senere tid har vært etablert nasjonale eller internasjonale sannhetskommisjoner, som ledd i gjenopprettelse av nasjonal fred og forsoning. Av særlig betydning er Sannhetskommisjonen for El Salvador, som ble opprettet på grunnlag av fredsavtalene mellom El Salvadors regjering og frigjøringsbevegelsen FMLN, med FNs godkjenning. Sannhetskommisjonens rapport ble avgitt i 1993. Av stor betydning kan også nevnes Den nasjonale sannhets- og forsoningskommisjonen for Sør-Afrika, som på 1990-tallet i vesentlig grad har medvirket til avdekking av hendelsesforløp og ansvarsforhold, for forbrytelser begått under apartheid-regimet. Slike sannhetskommisjoner har hatt mandat til å innrømme immunitet for vitner som avgir fullstendige og sannferdige forklaringer. Forholdet mellom internasjonal straffeforfølgning og sannhetskommisjoner som kan innrømme immunitet fra straffeforfølgning, har vært fremme i den senere tids debatt, og reiser vanskelige prinsipielle spørsmål. I denne forbindelse er det likevel grunn til å bemerke at det ikke trenger å foreligge et motsetningsforhold mellom disse to virkemidler for sannhetssøken, gjenopprettelse av nasjonal fred og forsoning. Sannhetskommisjoner kan for så vidt også tenkes som et supplement til strafferettslig rettergang, og ha utfyllende funksjoner i forhold til sistnevnte,

eller omvendt. For ordens skyld nevnes at Roma-vedtektene ikke inneholder noen bestemmelser som innebærer en alminnelig stillingtagen til spørsmålet om sannhetskommisjoner, amnestispørsmål og annen immunitet. Domstolen må om nødvendig i sin fremtidige virksomhet foreta en konkret vurdering av vedkommende ordning, og ut fra alle relevante faktorer i den individuelle sak bedømme om den er forenlig med jurisdiksjonsbetingelsene, blant annet i vedtektenes artikkel 17. I den forbindelse, er det blant annet grunn til å anta at det vil kunne være et moment av betydning om vedkommende ordning er legitimert av det internasjonale samfunn, herunder for eksempel ved et vedtak av et av FNs hovedorganer for internasjonal fred og sikkerhet.

2.4 Arbeidet i FN med den internasjonale straffedomstol. Betydningen av Jugoslavia- og Rwanda-domstolene

Til oppfølging av Generalforsamlingens mandat om å utrede mulighetene for en internasjonal straffelov og en internasjonal straffedomstol, ble en spesiell FN-komité nedsatt i 1950 for å forberede vedtekter for en slik domstol. To utkast ble fremlagt i 1951 og 1953, dog uten å få støtte i FNs generalforsamling. På grunn av motsetningsforholdene under den kalde krigen ble disse spørsmålsstillingene lagt på is. I kjølvannet av Ungarn-opprøret og Suez-krisen i 1956, ble spørsmålet strøket fra Generalforsamlingens dagsorden i 1957.

Spørsmålet om en internasjonal straffedomstol ble riktignok berørt igjen i forbindelse med forhandlingene om FNs apartheidkonvensjon. Denne ble vedtatt i 1973 og omtaler en mulig straffedomstol i sin artikkel 5. I 1974 vedtok videre FNs generalforsamling en resolusjon om aggresjonsforbrytelsen, som bragte en viss fremgang i det vanskelige spørsmålet om aggresjon lar seg definere på en objektiv og praktisk måte. 1974-resolusjonen er imidlertid rettet mot staters tradisjonelle folkerettslige ansvar, og er derved mer relevant for Sikkerhetsrådets vurdering av aggresjonssituasjoner enn for spørsmålet om å statuere individuelt straffeansvar.

Videre ba en arbeidsgruppe om det sørlige Afrika under FNs menneskerettighetskommisjon i 1979, den amerikansk-egyptiske professor Cherif Bassiouni om å utarbeide et utkast til domstolsvedtekter. I desember 1981 ba FNs generalforsamling Folkerettskommisjonen om å gjenoppta arbeidet med en internasjonal straffelov, herunder også domstolsprosjektet, foreløpig uten å be om et utkast til vedtekter. I tiden mellom 1982 og 1991 ble kommisjonens bestrebelser konsentrert om arbeidet med prinsipper for en internasjonal straffelov. På grunnlag av drøftelser, der kommisjonens rapportør Doudou Thiam (Senegal) spilte en sentral rolle, vedtok FNs folkerettskommisjon i 1991 et midlertidig utkast til internasjonal straffelov, som så ble gjennomgått av FNs medlemsland. En revidert versjon ble vedtatt av kommisjonen i juli 1996, og denne ble oversendt Generalforsamlingen.

Det var først i desember 1989, 26 år etter Folkerettskommisjonens fremleggelse av sitt siste utkast til domstolsvedtekter, at FNs generalforsamling formelt fornyet mandatet til Folkerettskommisjonen om å gjenoppta arbeidet med domstolsprosjektet. Dette skjedde med bakgrunn i drøftelser under FNs spesialsesjon om narkotikaspørsmål. Folkerettskommisjonens arbeid ble imi-

dertid i realiteten påskyndet av Sikkerhetsrådets etablering av FNs midlertidige domstol for det tidligere Jugoslavia, i 1993.

Jugoslavia-domstolen ble opprettet etter vedtak av Sikkerhetsrådet den 25. mai 1993 (resolusjon 827). Vedtaket ble gjennomført i norsk rett ved lov 24. juni 1994 nr. 38 om gjennomføring i norsk rett av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråds vedtak om å opprette en internasjonal domstol for forbrytelser i det tidligere Jugoslavia, se Ot prp nr. 54 (1993-94). Bakgrunnen for opprettelsen var krigshandlinger i det tidligere Jugoslavia siden sommeren 1991. Kamphandlingene var ledsaget av grove brudd på grunnleggende menneskerettigheter og humanitære prinsipper i væpnede konflikter. Blant annet vakte systematiske forsøk på såkalt «etnisk utrenskning» sterke internasjonale reaksjoner. Jugoslavia-domstolen ble opprettet etter FN-paktens kapittel VII, under henvisning til at det forelå en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet i området.

På bakgrunn av borgerkrigen i Rwanda, samt de uroligheter som på grunn av borgerkrigen oppsto i tilgrensende land, vedtok Sikkerhetsrådet den 8. november 1994 å opprette en tilsvarende domstol for forbrytelser begått i Rwanda (og av Rwandas borgere i nabolandene) i perioden fra 1. januar til 31. desember 1994 (resolusjon 955). Også denne resolusjonen ble vedtatt i medhold av FN-paktens kapittel VII under henvisning til en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet i området. Vedtaket ble gjennomført i norsk rett ved lov av 30. juni 1995 nr. 47, om endringer i lov av 24 juni 1994 nr. 38 om gjennomføring i norsk rett av De Forente Nasjoners Sikkerhetsråds vedtak om å opprette en internasjonal domstol for forbrytelser i det tidligere Jugoslavia.

Etableringen av Jugoslavia- og Rwanda-domstolene representerte nyskapinger i internasjonal rett. Dette var første gang FN opprettet slike domstoler for krigsforbrytere. Domstolene skiller seg derfor fra Nürnberg- og Tokyo-domstolene etter andre verdenskrig, som begge ble etablert på grunnlag av en overenskomst mellom krigens seiersmakter. Til forskjell fra Jugoslavia- og Rwanda-domstolene er intensjonen bak den internasjonale straffedomstol at denne skal være en permanent institusjon som etableres på grunnlag av vanlig mellomstatlig traktat.

Folkerettskommisjonen utarbeidet på oppdrag fra FNs generalforsamling, ved sistnevntes resolusjon 47/33 av 25. november 1992, et første utkast til domstolsvedtekter, som ble oversendt FNs generalforsamling i 1993. Utkastet ble til blant annet etter en betydelig innsats av Folkerettskommisjonens rapportør James Crawford (Australia). På grunnlag av innkomne kommentarer fra FNs medlemsland i forbindelse med debatten i Generalforsamlingen, ble et revidert utkast ferdigstilt i juli 1994, samme år som Sikkerhetsrådet vedtok etableringen av Rwanda-domstolen. Dette utkastet lå til grunn for det videre arbeidet som er beskrevet under kapittel tre nedenfor.

3 Forhandlingsprosessen

Statenes forhandlinger om vedtektene for Den internasjonale straffedomstol på grunnlag av 1994-utkastet fra FNs folkerettskommisjon, omfattet en meget grundig og tidkrevende prosess. Denne kan inndeles i en saksforberedende fase, med debatter og systematisering av alternative tekstforslag i ulike FN-komitéer i tiden 1994-1998, og selve diplomatkonferansen i Roma 15. juni - 17. juli 1999, der sluttforhandlingene om teksten fant sted. Den saksforberedende del ble ledet av Adriaan Bos (Nederland), mens diplomatkonferansen, på grunn av sistnevntes sykdomsforfall, ble ledet av Philippe Kirsch (Canada).

3.1 Det forberedende arbeidet 1994-1998

Folkerettskommisjonens reviderte utkast til domstolsvedtekter ble ferdigstilt i juli 1994 (FN-dokument A/49/10 av 1994). FNs generalforsamling besluttet høsten 1994 å nedsette en ad hoc-komité, åpen for alle FNs medlemsland, for å foreta en innledende drøftelse av kommisjonens utkast. Komitéen hadde to sesjoner, i april og august 1995, der mer enn 60 stater avga substansielle bidrag. I løpet av disse sesjonene ble det innsamlet kommentarer og alternative tekstforslag fra medlemslandene (rapport inkludert i FN-dokument A/50/22 av 1995). Det ble konstatert utbredt støtte til Folkerettskommisjonens metodikk hva angår flere folkerettslige og institusjonelle hovedspørsmål. Mange land mente at kommisjonens utkast utgjorde et tjenlig grunnlag for å treffe en prinsippbeslutning av FNs generalforsamling om sammenkalling av en diplomatkonferanse for å føre formelle traktatforhandlinger mellom medlemslandene i FN. Samtidig ble det avdekket at mange savnet forslag til regler om en rekke strafferettslige og prosessuelle spørsmål. Disse landene mente at hensynene til rettslig klarhet og forutsigbarhet forutsatte forutgående avklaring av disse prinsippene i traktats form. De stilte seg skeptiske til i for stor grad å overlate den nærmere regelutvikling på disse feltene til Domstolens fremtidige dommere, slik dette i stor utstrekning hadde skjedd med de tidligere internasjonale straffedomstoler. I denne forbindelse fremkom det også visse grunnleggende forskjeller i tilnærmingen til spørsmålet om dommeres adgang til å vedta nærmere prosessregler mellom land preget av anglo-amerikanske rettstradisjoner på den ene siden og land med mer skrevne, kontinentaleuropeiske rettstradisjoner. Norge og de øvrige nordiske land inntok i denne forbindelse en pragmatisk mellomstilling. Hovedinntrykket fra ad hoc-komitéens drøftelser var at det ville være nødvendig å tilrettelegge grunnlaget for en fremtidig diplomatkonferanse gjennom ytterligere tekstforberedelser innenfor en rekke tekniske emner. Det ble samtidig lagt til grunn fra pådriverlandenes side, herunder Norge, at slike tekniske forberedelser ikke måtte føre til situasjoner som ville innebære mulighet for at domstolsprosjektet ble utsatt på ubestemt tid. Det ble derfor forutsatt at de tekniske forberedelser måtte ha et klart og så langt som mulig tidsavgrenset mandat.

Ad hoc-komitéens rapport ble fulgt opp av FNs 46. generalforsamling, som gikk inn for videre debatt og bearbeidelse av tekstforslagene i en forberedende komité (Preparatory Committee), ved resolusjon 50/46 av 11. desember 1995. Den forberedende komité's mandat ble i 1996 utvidet til å omfatte for-

søk på konsolidering av de mange alternative forslag, noe som var en forutsetning for å kunne tilrettelegge grunnlaget for en diplomatkonferanse. Komiteen fikk derimot ikke mandat til å foreta formelle tekstforhandlinger med henblikk på å velge mellom motstridende opsjoner. Den bestrebet seg derfor på å harmonisere tekstforslagene og avdekke muligheter for forenkling og strømlinjeforming, og å klargjøre bakgrunnen for uenighet om tekniske spørsmål.

Den forberedende komité hadde til sammen seks sesjoner i New York, og det ble vedtatt flere rapporter om dens arbeid (referanse oppgitt i parentes etter møtedatoene nedenfor). Sesjonene fant sted 25. mars til 12. april 1996 (A/51/22 vedlegg 22 og 22A), 12. til 30. august 1996 (A/51/22 vedlegg 22 og 22A), 11. til 21. februar 1997 (A/AC.249/ 1997/L.5), 4. til 15. august 1997 (A/AC.249/ 1997/L.8/Rev.1), 1. til 12. desember 1997 (A/AC.249/1997/ L.9/Rev.1), samt 16. mars til 3. april 1998 (se A/CONF.183/2).

Norge deltok på sesjonene med representanter fra Utenriksdepartementet og Justisdepartementet. Antall stater som deltok og var aktive i disse forberedende møtene økte betydelig i perioden frem mot diplomatkonferansen i Roma, blant annet etter opprettelsen av to forvaltningsfond i FNs regi, til dekning av reiseutgifter for representanter fra de minst utviklede land. Følgende stater bidro til en eller flere av disse fondene: Belgia, Canada, Danmark, Finland, Nederland, Norge, Storbritannia og Sverige.

Arbeidet i den forberedende komité ble i vesentlig grad organisert omkring prinsippet om at ulike problemområder ble delegert til egne arbeidsgrupper med åpen deltakelse av alle FNs medlemsland. En arbeidsgruppe om krigsforbrytelser ble ledet av komitéens formann Adriaan Bos og Hermann Von Hebel (Nederland). Arbeidsgrupper for jurisdiksjonsspørsmål ble ledet av henholdsvis John Holmes (Canada) og Erkki Kourula (Finland). Arbeidsgruppen for samarbeid mellom stater og Domstolen ble ledet av Pieter Krueger (Sør-Afrika). Arbeidsgruppen for prosessuelle spørsmål ble ledet av Silvia Fernández de Gurmendi (Argentina). Arbeidsgruppen for generelle straffettslige prinsipper ble ledet av Per Saland (Sverige). Arbeidsgruppen for straffereaksjoner ble ledet av Rolf Einar Fife (Norge). Den forberedende komités valgte tillitsmenn og arbeidsgruppeledere inngikk i en uformell styringsgruppe («the extended Bureau»), som organiserte forhandlingsprosessen struktur og fremdrift. Gruppen hadde dessuten intersesjonale møter 19.-30. januar 1998 i Zutphen (Nederland), og 6.-8. mai 1998 i Courmayeur (Italia), for å forberede en samlet og konsolidert oversikt over alle innkomne tekstalternativer. Gjennom dokument A/CONF.183/2 ble dette utkastet samt utkast til sluttakt (A/CONF.183/2/Add.1); utkast til konferansens forretningsorden (A/CONF.183/2/Add.2), samt utkast til organiseringen av selve diplomatkonferansen sendt ut til alle stater i april 1998.

Avtaleutkastet inneholdende forslag til 116 artikler med til sammen over 1200 klammer med alternative opsjoner, skulle tjene som diplomatkonferansens arbeidsgrunnlag og utgangspunkt for sluttforhandlingene.

3.2 Diplomatkonferansen i Roma

Diplomatkonferansen fant sted i Roma 15. juni -17. juli 1998 i hovedkvarteret til FNs matvareorganisasjon (FAO) etter beslutning av FNs generalforsamling, resolusjon 52/160 av 15. desember 1997. Samme resolusjon ga FNs generalsekretær i oppdrag å sende ut formell invitasjon til konferansen, noe som ble gjennomført i note av 14. januar 1998.

Den norske forhandlingsdelegasjonen ble oppnevnt i statsråd 20. mars 1998 og bestod av følgende personer:

Avdelingsdirektør Rolf Einar F i f e , Utenriksdepartementet (delegasjonsleder)

Rådgiver Kamilla H. K o l s h u s , Utenriksdepartementet

Førstekonsulent Jo Martin S t i g e n , Justis- og politidepartementet.

Som rådgivere ble følgende oppnevnt:

Riksadvokat Tor-Aksel B u s c h

Generaladvokat Arne Willy D a h l

Underdirektør Anne H e r s e , Justis- og politidepartementet

Førstekonsulent Lill Annette B j ø r s e t h , Forsvarsdepartementet.

I tillegg ble Utenriksdepartementet gitt fullmakt til å oppnevne ytterligere medlemmer av og rådgivere for forhandlingsdelegasjonen. På selve konferansen deltok ikke ovennevnte rådgivere fra Riksadvokaten eller Justis- og politidepartementet, men følgende andre rådgivere ble oppnevnt og deltok i den norske delegasjonen:

Ekspedisjonssjef Inge Lorange B a c k e r , Justis- og politidepartementet

Assisterende riksadvokat Hans Petter J a h r e , Riksadvokatembetet

Avdelingsdirektør Magnar A u k r u s t , Justis- og politidepartementet

Førstekonsulent Margrethe S ø b s t a d , Justis- og politidepartementet

Oberst Jan Erik W i l h e l m s e n , Forsvarets Overkommando

Konsulent Atle S t e n s r u d , Utenriksdepartementet.

På konferansens åpningsdag ble den tidligere italienske justisminister, Giovanni Conso, valgt til konferansens president, sammen med 31 visepresidenter. Presidenten, de 31 visepresidentene, samt formennene for hovedkomiteen (Committee of the Whole) og redaksjonskomiteen (Drafting Committee), utgjorde generalkomiteen (General Committee). Hovedkomiteen, som i realiteten fikk det overordnede ansvaret for behandlingen av alle substansspørsmål, ble ledet av Philippe Kirsch fra Canada med Silvia Fernández de Gurmendi (Argentina), Constantin Virgil Ivan (Romania) og Phakiso Mochochoko (Lesotho) som viseformenn. Yasumasa Nagamine (Japan) ble valgt som rapportør. Videre ble 25 personer valgt inn i redaksjonskomiteen, under ledelse av Cherif Bassiouni (Egypt). Fullmaktskomiteen bestod av representanter fra ni stater, hvorav USA og Norge fra Vestgruppen. Om disse komitéenes nasjonale sammensetning, vises for øvrig til punkt 19 i Sluttakten.

Konferansen hadde en tilnærmet universell deltakelse gjennom 160 påmeldte stater. Det var ingen stridsspørsmål knyttet til representasjonen eller fullmaktene til noen av de deltagende statene. Videre deltok representanter fra 17 mellomstatlige organisasjoner, 14 spesialiserte FN-organisasjoner og 124 frivillige organisasjoner. Over 400 journalister var akkreditert til konferansen.

I denne forbindelse er det grunn til å fremheve den aktive deltakelse av og nytten av innspill fra de frivillige organisasjoner, både i forbindelse med de forberedende møter 1994-1998 og under selve konferansen. Til sammen ca. 800 frivillige organisasjoner er organisert gjennom en paraplyorganisasjon, NGO-koalisjonen for en internasjonal straffedomstol (the «NGO Coalition for an International Criminal Court»), som har mottatt finansiell støtte fra norsk side. Under ledelse av William Pace (USA) har denne koalisjonen hatt stor betydning som pådriver for domstolsprosjektet. Blant norske organisasjoner representert i de forberedende møter og på diplomatkonferansen var Den norske Helsingforskomité og den norske avdeling av European Law Students Association (ELSA). En rekke organisasjoner, med Amnesty International, Human Rights Watch, International Commission of Jurists, Lawyers' Committee for Human Rights og No Peace Without Justice i spissen, produserte en rekke bakgrunnsdokumenter og tekstforslag under forhandlingsprosessen. Foruten informasjonsvirksomhet utad om forhandlingsprosessen og initiativer med henblikk på fremleggelse av konkrete tekstforslag, avga disse organisasjonene innspill av betydning for økt forståelse av en rekke problemstillinger. Denne informasjonsvirksomheten innad i forhandlingsprosessen viste seg ikke minst å være til stor støtte for delegasjoner som ikke var i besittelse av spesiell juridisk eller annen ekspertise.

Diplomatkonferansen ble åpnet med innlegg på regjeringsnivå fra en rekke stater. Det norske åpningsinnlegget ble holdt av utviklings- og menneskerettighetsminister Hilde Frafjord Johnson. Hennes innlegg følger vedlagt.

Hovedkomiteen hadde sitt første møte tirsdag 16. juni 1998, og det ble lagt til grunn at strukturen for forhandlingsprosessens forberedende fase skulle videreføres under diplomatkonferansen for å håndtere de utestående spørsmål. Dette innebar at ansvaret for forhandlingene om de enkelte problemområder igjen ble delegert til tilsvarende arbeidsgrupper som under den forberedende komité. Disse gruppene ble med få unntak ledet av de samme arbeidsgruppeformennene, se pkt. 3.1 ovenfor. Arbeidsgruppene avholdt både formelle og uformelle møter, og særlige spørsmålsstillinger ble videre henvist til drøftelser i ulike undergrupper og konsultasjonsrunder. Der det ble oppnådd konsensusløsninger, ble vedkommende tekster fortløpende innrapportert til Hovedkomitéen, som så henviste teksten videre til konferansens Redaksjonskomité for språkteknisk gjennomgang og harmonisering i FNs seks offisielle språkversjoner. Til illustrasjon nevnes at arbeidsgruppen for straffereaksjoner, under ledelse av den norske delegasjonslederen, var i virksomhet under nesten hele konferansen. Dette hadde sammenheng med at det etter løsning av flere tekniske spørsmål gjensto betydelige motsetningsforhold knyttet til valg av de strengeste reaksjonsformer, herunder om dødsstraff kunne anvendes. De sistnevnte spørsmål ble først gjenstand for en fremforhandlet kompromissløsning i arbeidsgruppen på konferansens aller siste dager, se punkt 5.8 nedenfor.

I den fjerde uken av konferansen, var en rekke tekniske spørsmål løst, mens en ikke hadde oppnådd enighet om flere politiske nøkkelspørsmål. Dette gjaldt i vesentlig grad i forhold til vedtektenes del 2 om forbrytelseskategorier og -definisjoner, og ikke minst forutsetningene for å utløse Domstolens virksomhet (jurisdiksjonsreglene). På bakgrunn av den heller fastlåste

situasjonen, tok hovedkomitéens formann, Philippe Kirsch, med støtte av de valgte tillitsmenn, et initiativ gjennom fordelingen av et diskusjonspapir datert 6. juli 1998 (A/CONF.183/C.1/L.53). Dokumentet var knyttet til hovedspørsmålene i vedtektenes del 2, men antall tekstalternativ var blitt redusert i et forsøk på å få forgang i forhandlingene. Delegasjonene ble bedt om å gjøre rede for sine preferanser i forhold til de utestående hovedspørsmål, og i løpet av 8. og 9. juli 1998 holdt 109 stater innlegg om dette i Hovedkomiteen. NGO-koalisjonen utarbeidet på dette grunnlag en oversikt over de ulike staters holdninger, som ble publisert 10. juli 1998. På bakgrunn av de fremkomne preferanser, som bekreftet bred støtte til pådriverlandenes krav om en effektiv og uavhengig domstol, og etter nye uformelle konsultasjoner, ble et nytt diskusjonspapir presentert av byrået den 10. juli 1998 (A/CONF.183/C.1/L.59). Dette ble gjenstand for en ny debatt i Hovedkomiteen 13. og 14. juli 1998. På grunnlag av de fremkomne synspunkter og en serie bilaterale konsultasjoner med en rekke stater, tok hovedkomitéens formann, med støtte av de øvrige tillitsmennene, initiativet til å legge fram et samlet utkast til traktat på 128 artikler. Da det hadde vist seg vanskelig å oppnå en konsensus av alle stater, gikk komitéens formann, med støtte av tillitsmennene, inn for en pakkelsning som bygget i hovedsak på de tekstforslag som hadde oppnådd bredest mulig støtte i Hovedkomiteens debatter 8.- 10. og 13.-14. juli med noen tilpasninger etter lukkede konsultasjoner med enkelte stater eller grupper av stater. Utkastet bygget for det første på de tekster som var blitt ferdigbehandlet med konsensus i de ulike arbeidsgrupper, men inneholdt dessuten kompromissforslag for de utestående spørsmål, særlig i del 2. Den samlede tekst ble formelt lagt fram natten før konferansens avslutningsdag fredag 17. juli (A/CONF.183/C.1/L.76).

Vedtakelsen fant sted etter en dramatisk innspurt i forhandlingene. Natt til 17. juli 1998 var det tredje «pakkelsningsforslaget» lagt frem som det siste og endelige. Under møtet i Hovedkomiteen kvelden 17. juli 1998 skulle dette forslaget behandles, og det var håp om at det kunne vedtas uten endringer. Det ble imidlertid fremsatt flere endringsforslag. Først to indiske endringsforslag, om henholdsvis inklusjon av forbud mot kjernevåpen og eksklusjon av henvisninger til Sikkerhetsrådets kompetanse, deretter meksikanske endringsforslag om det siste, og til slutt amerikanske endringsforslag om innskrenkning av Domstolens jurisdiksjonsområde - i realiteten slik at det i alle tilfeller av internasjonale væpnede konflikter der det ble ført myndighetsgodkjente militære operasjoner, ville kreves at hjemstaten til forbryteren måtte være part i traktaten eller avgi særlig samtykke.

Endringsforslagene ble stanset som følge av ikke-behandlingsforslag («no action motions») fremsatt av Norge (se vedlegg med innleggene). I følge konferansens prosedyreregler kunne inntil to stater få talerett til støtte for ikke-behandlingsforslaget, mens inntil to stater kunne ta til orde for realitetsbehandling av endringsforslagene. Det norske ikke-behandlingsforslaget mot India ble støttet av Malawi (på vegne av SADC-landene) samt Chile, mens ingen stater talte til fordel for Indias forslag. Det norske ikke-behandlingsforslaget mot India fikk deretter støtte av 114 mot 16 stemmer og 20 avståelser. Dette kan ha vært medvirkende til at Mexico deretter begrenset seg til å be om at meksikanske motforestillinger mot traktatutkastet ble reflektert i kon-

feransens offisielle referater. USA fastholdt imidlertid sine endringsforslag, som så ble gjenstand for et nytt ikke-behandlingsforslag av Norge. Det siste fikk støtte av Sverige og Danmark, mens Kina og Qatar støttet realitetsbehandling av det amerikanske forslaget. Ved voteringen fikk det nye norske ikke-behandlingsforslaget støtte av 113 stater mot 17 stemmer og 25 avståelser.

I sine innlegg, som er gjengitt som vedlegg til denne proposisjonen, forklarte Norge at ikke-behandlingsforslagene hadde sammenheng med behovet for å vurdere den foreslåtte pakkeløsning under ett. Forsøk på å gjenåpne teksten ved behandling av endringsforslag ville i realiteten medføre at det møysommelig oppbygde regelverket, som etter forholdene nøt den bredest mulige støtte i FN-miljøet, ville gå i oppløsning. Det ble videre vist til at Hovedkomitéens formann, Philippe Kirsch (Canada), ved fremsettelsen av tekstforslaget hadde oppfordret til å vurdere vedtektene som en helhet, der det var søkt å oppnå en delikat balanse for å imøtekomme en rekke ulike hensyn. Vedtektene ble deretter vedtatt av Hovedkomiteen uten avstemning.

Utkastet til vedtekter i nevnte dokument ble deretter vedtatt av konferansen i plenum 17. juni 1998. Vedtaket ble truffet ved overveldende flertall: 120 mot 7 stemmer og 21 avståelser. Samtlige vestlige stater unntatt USA stemte for vedtektene. Etter vedtakelsen i Hovedkomiteen hadde det vært håp om at vedtektene kunne vedtas uten avstemning også av konferansen i plenum. Konferansens prosedyreregler åpnet imidlertid for adgang til å kreve votering også i konferansen i plenum. USA påberopte seg retten til å be om uregistrert votering. For å få vedtatt vedtektene, krevde konferansens prosedyreregler et flertall på 2/3 av de stater som både var tilstede og avga stemme. Dertil krevdes at dette antallet utgjorde minst halvparten av samtlige stater som deltok på konferansen, det vil si minimum 81 stater siden antall deltagende stater var 160. Stemmetallene på 120 mot 7 stemmer og 21 avståelser, var klart tilstrekkelige for å sikre vedtakelse av pakkeløsningen.

Etter vedtakelsen ble det avgitt stemmeforklaringer fra India, Uruguay, Mauritius, Filippinene, Norge, Belgia, USA, Sri Lanka, Kina og Storbritannia. Tre av disse kunngjorde da at de hadde stemt mot vedtektene (USA, Israel og Kina). Det er ikke blitt bekreftet hvilke fire andre stater som stemte mot vedtektene, da det var uregistrert stemmegivning. Det fremgikk imidlertid at India ikke hadde funnet å kunne støtte vedtektene. I den norske stemmeforklaringen ble det lagt vekt på at vedtagelsen av vedtektene bygget på en pakkeløsning, som mange stater hadde utvist betydelig kompromissvilje for å oppnå, og der de enkelte bestanddeler må ses i sammenheng. Totalt sett legger vedtektene et egnet grunnlag for å sikre en uavhengig, effektiv og troverdig domstol. Det store antall sikringsmekanismer som er inkludert i vedtektene, anses samtidig å utgjøre et effektivt vern mot at Domstolen kan bli misbrukt i politiske øyemed. Samlet sett var man derfor fra norsk side meget tilfreds med forhandlingsresultatet, som markerer et historisk gjennombrudd for styrkingen av den internasjonale rettsorden.

Etter vedtakelsen av vedtektene og konferansens sluttakt fredag 17. juli 1998, ble Roma-vedtektene åpnet for undertegning. Til sammen 127 stater, herunder Norge, hadde undertegnet Sluttakten lørdag 18. juli 1998, mens 11 stater undertegnet vedtektene umiddelbart etter vedtakelsen. I tillegg under-

tegnet 16 stater vedtektene på en seremoni neste dag på Kapitol-høyden i Roma. På grunnlag av kgl. resolusjon av 21. august 1998, undertegnet Norge vedtektene 28. august 1998 i Roma.

Etter vedtakelsen av vedtektene fredag 17. juli 1998 ble FNs juridiske sekretariat gjort oppmerksom på at det var enkelte tekniske feil, herunder mindre oversettelsesfeil, i den vedtatte teksten. Feilene har sannsynligvis oppstått som følge av det enorme tidspresset på Sekretariatet ved konferansens avslutning, herunder i forbindelse med bestrebelsene på å få slutteksten oversatt til de seks offisielle FN-språk i tide. På denne bakgrunn, og etter at alle berørte stater ble gitt anledning til å inngi synspunkter på den tekniske fremgangsmåten for rettelser, og det ikke var innkommet avgjørende innsigelser til denne, ble det foretatt etterfølgende rettelser. En oversikt over rettelsene finnes i FN-dokument C.N.604.1999.TREATIES-18*.

Roma-vedtektene og diplomatkonferansens sluttakt er lagt ut på internett under www.un.org/icc.

3.3 Hovedholdninger og grupperinger under forhandlingene

Denne multilaterale forhandlingsprosessen omfattet en rekke spørsmål og var preget av kompleksitet. Det krevdes både løsning av rettslige utfordringer og ivaretagelse av kryssende utenrikspolitiske hensyn. Foruten den generelle målsetningen om etablering av en internasjonal straffedomstol, som offisielt ikke ble bestridt av noen delegasjoner, var det en rekke problemstillinger som førte til skillelinjer mellom ulike staters tilnærminger, og kunne gi opphav til særlige interessegrupperinger eller koalisjonsdannelser. Det bør likevel understrekes at det ikke forelå noe entydig skille som fikk anvendelse for alle spørsmål, og selv innenfor sentrale interessegrupperinger knyttet til en spesiell spørsmålsstilling, kunne det foreligge prinsipielle eller taktiske meningsforskjeller.

Det er likevel grunn til å fremheve en særlig gruppe stater, som under forberedelsene til og gjennomføringen av diplomatkonferansen, spilte en spesielt aktiv rolle og søkte størst mulig grad av intern koordinering. Dette gjaldt den såkalte gruppen likesinnede stater («the like-minded group»), som hadde fremstått som pådrivere for avholdelse av en diplomatkonferanse for etablering av den internasjonale straffedomstol, og som gjennomgående ønsket en mest mulig uavhengig og troverdig dømmende institusjon. Blant de opprinnelige likesinnede stater kan det være grunn til å fremheve den sammenhengende ressursinnsats og aktive rollen til Australia, Argentina, Canada, Nederland, Sør-Afrika, Tyskland og de nordiske land, m.fl. De nordiske land hadde dessuten en tett koordinering og samarbeid på alle sentrale emner. Gruppen likesinnede stater ble gjenstand for en stadig utvidelse særlig under diplomatkonferansen, og omfatter pr. 1. november 1999 følgende stater: Andorra, Argentina, Australia, Belgia, Benin, Bosnia og Herzegovina, Brasil, Brunei, Bulgaria, Burkina Faso, Burundi, Canada, Costa Rica, Côte d'Ivoire, Chile, Danmark, Egypt, Estland, Fiji, Filippinene, Finland, Gabon, Georgia, Ghana, Guatemala, Hellas, Irland, Island, Italia, Jordan, Republikken Kongo, Republikken Korea, Kroatia, Latvia, Lesotho, Liechtenstein, Litauen, Luxemburg, Malawi, Malta, Namibia, Nederland, New Zealand, Norge, Polen, Portugal, Romania, Samoa, Senegal, Sierra Leone, Singapore, Slovakia, Slovenia, Solo-

mon-øyene, Spania, Storbritannia, Sør-Afrika, Sverige, Sveits, Swaziland, Den tsjekkiske republikk, Trinidad og Tobago (i spissen for 12 karibiske stater), Tyskland, Ungarn, Uruguay, Venezuela, Zambia, Zimbabwe og Østerrike.

Videre er det grunn til å fremheve de fem faste medlemmene av Sikkerhetsrådet (de såkalte P-5), Frankrike, Kina, Russland, Storbritannia og USA. Disse statene inntok felles holdninger hva angår Sikkerhetsrådets rolle, herunder med henblikk på å sikre videst mulig myndighet for Sikkerhetsrådet i forhold til utløsning av Domstolens aktivitet, men også i spørsmål vedrørende kjernevåpen og legaliteten til andre våpensystemer. Denne gruppen ble imidlertid splittet i andre spørsmål, blant annet i kjølvannet av at Storbritannia ble medlem av den likesinnede gruppe forut for diplomatkonferansen. På konferansens avslutningsdag stemte Frankrike, Russland og Storbritannia for vedtektene, mens USA og Kina stemte imot.

Hovedopponentene til P-5 gruppen var en rekke alliansefrie stater, herunder India, Iran, Mexico og Egypt, som motsatte seg en rolle for Sikkerhetsrådet i relasjon til Domstolen. Disse statene gikk også inn for å inkludere et forbud mot bruk eller trussel om bruk av kjernevåpen i vedtektenes forbrytelsesdefinisjoner. I en rekke andre spørsmål, fremkom det likevel at disse alliansefrie stater var blant de mest skeptiske til en domstol og en hovedanklager med vide fullmakter. Samtidig var det blant disse stater en rekke talsmenn for at Domstolen burde få myndighet til å behandle andre forbrytelseskategorier, som for eksempel aggresjonsforbrytelsen, terrorisme og narkotikaforbrytelser. Blant hovedtalsmenn for å inkludere en eller flere av de sistnevnte forbrytelser, var araberstatene, Tyrkia og de karibiske stater.

En annen hovedinndeling kunne nok foretas mellom de stater som ut fra utenrikspolitisk profil og folkerettslige tradisjoner har akseptert jurisdiksjonen til internasjonale dømmende institusjoner eller menneskerettighetsorganer, og andre stater som ut fra suverenitetshensyn er tilbakeholdende mot å akseptere slike ordninger. Eksempelvis er det samlet sett et mindretall stater som har avgitt en generell forhåndsaksept av domsmyndigheten til Den internasjonale domstol i Haag eller akseptert individuell klagerett for FNs menneskerettighetskomité i Genève. Slike tradisjonelle forskjeller i tilnærmingen til internasjonale domstoler eller overvåkningsorganer gjenspeilte seg gjerne i de konkrete holdningene til utløsningsmekanismene for Domstolen og til spørsmålet om, og i så fall i hvilken utstrekning, hovedanklageren burde tilstås en egen initiativrett. Til dette må likevel bemerkes at den nærmest universelle oppslutning om fordømmelsen av de mest alvorlige internasjonale forbrytelser, herunder folkemord, la forholdene til rette for et utvidet forpliktende samarbeid i forhold til det som har vært tilfellet i relasjon til de institusjoner som er nevnt ovenfor.

Dessuten var det, avhengig av tema, betydelige meningsforskjeller og dannelse av interessegrupperinger på tvers av ovennevnte hovedinndelinger. Eksempelvis var det gjennomgående betydelige skillelinjer mellom de anglo-amerikanske og kontinentaleuropeiske rettskulturer i spørsmål om strafferettslige prinsipper og rettergangsordninger, herunder hovedanklagerens rolle og i spørsmålet om det burde være en større eller mindre grad av dommerk kontroll på etterforskningsstadiet og under hovedforhandlingen. Videre var det betydelige meningsforskjeller mellom tilhengere og motstandere av

dødsstraff. I arbeidet med definisjonene av forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser oppsto det dessuten meget tidkrevende tekstforhandlinger også ut fra prinsipielle motsetninger i syn på abortspørsmålet.

Flere pådriverland, blant dem Norge, la vekt på behovet for en domstol som er best mulig ut fra effektivitets- og rettssikkerhetshensyn, men som også kan samle bredest mulig politisk oppslutning. For å kunne fungere, må den kunne mobilisere prinsipiell og konkret støtte fra sentrale aktører. Dette gjelder ikke minst i situasjoner som angår opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet, og berører forholdet til FNs sikkerhetsråd og store såvel som små stater. Vesentlige forutsetninger er derfor ikke alene rettslig og politisk legitimitet, men også hensyntaken til avgjørende nasjonale interesser på det sikkerhetspolitiske området. Bredest mulig politisk støtte forutsetter også en nøye avveining av respekt for statlig suverenitet mot kravet om vern av menneskerettigheter og humanitærrettslige prinsipper. Pådriverlandene var imidlertid fast bestemt på at nevnte hensyn ikke måtte underminere Domstolens effektivitet og troverdighet.

4 Oversikt over Roma-vedtektene

Vedtektenes *del 1* (artiklene 1 - 4) omhandler Domstolens opprettelse. Domstolen etableres med hjemmel i vedtektene, som er en mellomstatlig avtale. Den skiller seg dermed fra de to midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda, som er opprettet etter vedtak av FNs sikkerhetsråd. Forholdet til FN skal reguleres i henhold til særskilt avtale med hjemmel i artikkel 2. Artikkel 3 fastslår at Domstolen får sete i Haag. Domstolens status og rettsevne reguleres i artikkel 4.

Del 2 (artiklene 5 - 21) er en sentral del av vedtektene. Artiklene regulerer hvilke saker Domstolen skal kunne behandle, herunder hvilke forbrytelser og hvem som skal kunne henvise en situasjon til Domstolen, samt hvordan dette skal skje. Videre er det viktige bestemmelser om forholdet til Sikkerhetsrådet og om adgangen til å påstå at en sak bør avvises fra Domstolen. Det meget sentrale prinsippet om komplementaritet reguleres i artikkel 17, og berører forholdet mellom Domstolens og nasjonale domstolers myndighet. Artikkel 20 omhandler de negative rettskraftvirkninger, som innebærer at en person som er blitt dømt av en domstol ikke skal kunne stilles for retten på ny for samme sak. I artikkel 21 fremgår hvilke rettskilder Domstolen skal kunne anvende, samt hvilken trinnhøyde disse får.

Del 3 (artiklene 22 - 33) inneholder alminnelige strafferettslige prinsipper som blant annet er kjent fra nasjonal straffelovgivning, herunder forbudene mot straff uten etter lov og mot å gi en straffebestemmelse tilbakevirkende kraft. Artiklene 25 og 27 nedfeller individuelt straffansvar for fysiske personer, uten unntak for personer i offisielle stillinger. Artikkel 26 avskjærer Domstolens jurisdiksjon over personer som var under 18 år på gjerningstidspunktet. Domstolen har heller ikke jurisdiksjon over juridiske personer eller stater. Videre angir del 3 andre vilkår som må oppfylles for at en person skal kunne straffes av Domstolen, eksempelvis krav til skyld og krav om at det ikke foreligger straffrihetsgrunner. Sentrale spørsmål som ordre fra overordnet og overordnede ansvar for underordnede handlinger, er regulert i henholdsvis artikkel 33 og 28. Flere av disse forholdene reguleres nasjonalt i vår borgerlige og militære straffelovgivning.

Del 4 består av i alt 19 artikler om Domstolens sammensetning og administrasjon (artiklene 34 - 52). Domstolen består av fire organer: Presidentskapet, dommerorganene, aktoratet og sekretariatet. Artiklene regulerer blant annet organenes sammensetning, valg, kvalifikasjonskrav og funksjonstid. Det oppstilles forskjellige krav til de enkelte vervene. Felles for alle er at de skal utøve sine verv på uavhengig og uhildet vis. Videre inneholder del 4 regler om fritak og inhabilitet, samt om vilkår for avskjed. Det er også regler om de ansatte hos hovedanklageren og justissekretæren, og om privilegier og immuniteter. I følge artikkel 43 skal det etableres en enhet innen sekretariatet for beskyttelse av ofre og vitner. Avslutningsvis nevnes det i artiklene 51 og 52 at det skal utarbeides ytterligere to regelsett: prosessregler vedrørende prosedyre og bevis, samt et forretningsreglement for Domstolens daglige virke.

Del 5 (artiklene 53 - 61) omhandler etterforsknings- og påtalestadiet. Etter at en situasjon er blitt henvist til Domstolen og antatt til behandling etter del 2, kan hovedanklager iverksette etterforskning på vilkår fastsatt i artikkel 53. Del 5 nedfeller flere av hovedanklagerens rettigheter og plikter i forbindelse med etterforskningen, samt forundersøkelseskammerets kontrollfunksjoner på dette stadiet. Artikkel 58 regulerer forundersøkelseskammerets utstedelse av pågripelsesbeslutning eller innkallingsordre, og den påfølgende artikkelen omhandler fremgangsmåten ved slik pågrepelse. Videre gis personen som er under etterforskning visse rettigheter, se særlig artikkel 55. Avslutningsvis angis regler om de innledende forhandlingene for Domstolen etter at en person er overlevert til Domstolen eller har møtt der frivillig. Da skal det blant annet holdes et rettsmøte der forundersøkelseskammeret skal bekrefte eller avvise tiltalepunktene angitt av hovedanklageren.

Del 6 (artiklene 62 - 76) har bestemmelser om gjennomføringen av selve rettergangen (hovedforhandlingen), herunder regler om tiltaltes rettigheter under saken (artikkel 67) og artikler om bevis og bevisføring, samt behandling av konfidensiell informasjon (artikkel 72). Videre er det bestemmelser om domsavsigelse, krav til beslutningsdyktighet og krav til innholdet i dommene. Dommen skal etter artikkel 75 også kunne inneholde avgjørelser om erstatning til ofre.

Del 7 (artiklene 77 - 80) regulerer hvilke straffereaksjoner Domstolen har adgang til å idømme dersom en person finnes skyldig etter tiltale. Den primære straffen er fengselsstraff og kan i særlige tilfeller idømmes på livstid. Videre åpnes det for å ilegge bøter som tilleggsstraff til fengselsstraff, og dommen kan også inkludere inndragning. Ved straffeutmålingen kan det tas hensyn til formildende og straffeskjerpene omstendigheter. Videre angir artikkel 79 at det skal opprettes et fond til fordel for ofrene for forbrytelsene under Domstolens jurisdiksjon, samt deres familier. Fondet kan få dets midler fra innkrevde bøter og midler som er inndratt.

En rekke av Domstolens avgjørelser, herunder dommer og kjennelser, kan angripes ved rettsmidler, og *del 8* regulerer bruk av de ordinære rettsmidlene anke og kjæremål, men også det ekstraordinære rettsmiddelet gjenopptakelse. Her gis regler om hvem som kan angripe de ulike avgjørelsene og på hvilket grunnlag, samt bestemmelser om ankekammerets myndighet i disse sakene. Avslutningsvis er det også en bestemmelse om erstatning til personer som har vært utsatt for urettmessig pågrepelse eller fengsling fra Domstolens side.

Del 9 (artiklene 86 - 102) omhandler hovedsakelig statsparters samarbeidsplikt med Domstolen og prosedyrene for slikt samarbeid. Samarbeidet kan blant annet innebære plikt til å pågripe og overføre personer til Domstolen, og slike anmodninger må oppfylle visse krav og følge visse prosedyrer som er fastsatt i denne delen. Videre kan Domstolen be om andre former for bistand, herunder midlertidig arrest av en person, lokalisering av personer eller ting, bevisopptak og utlevering av bevis. Del 9 inneholder også regler om fremgangsmåten ved fremsettelsen og gjennomføringen av de ulike anmodningene. Videre finnes bestemmelser om det forhold at en statspart mottar anmodninger om bistand både fra Domstolen og en annen stat, se særlig artik-

kel 90 om konkurrerende anmodninger, samt spørsmålet om motstrid med andre folkerettslige forpliktelser (artikkel 98).

Vedtektenes *del 10* (artiklene 103 - 111) regulerer staters rolle ved fullbyrdelse av Domstolens dommer, og må ses i sammenheng med del 7 om hvilke straffereaksjoner Domstolen kan idømme. Det foreligger etter denne del i utgangspunktet ingen automatisk plikt til å samarbeide med Domstolen på fullbyrdesstadiet. Domstolen vil imidlertid ikke ha de samme muligheter til å fullbyrde sine dommer som de nasjonale domstoler har, eksempelvis vil den ikke ha en egen politistyrke til hjelp for å gjennomføre sine avgjørelser. Den vil derfor i stor grad være avhengig av statspartenes assistanse, først og fremst ved å motta domfelte personer til soning, men også gjennom innkreving av eventuelle bøter og ved å foreta inndragning. Del 10 inneholder regler om dette. Videre finnes det en bestemmelse om benådning og tidlig løslatelse, samt en artikkel om rømning.

Del 11 består kun av én artikkel (artikkel 112) som fastslår at det ved vedtektenes ikrafttredelse etableres et statspartsmøte som skal være en forsamling av samtlige stater som har sluttet seg til vedtektene. Statspartsmøtet skal primært ha ulike oppgaver i forhold til Domstolens organer, herunder valg og budsjettvedtak. Møtet kan også ha funksjoner i forhold til statspartene selv, eksempelvis ved en statsparts manglende samarbeid med Domstolen eller ved en tvist mellom to eller flere statsparter vedrørende tolkningen eller anvendelsen av vedtektene.

Reglene om Domstolens finansiering finner vi i *del 12* (artiklene 113 - 118), der det fastslås at hovedfinansieringen skal skje ved bidrag fra stater fastsatt etter en egen bidragsskala som skal bygge på FNs regulære budsjett med nødvendige tilpasninger. Det åpnes for FN-finansiering, spesielt i de tilfeller der en situasjon er henvist til Domstolen av FNs Sikkerhetsråd, og det er adgang til å motta frivillige bidrag fra andre aktører.

Del 13 (artiklene 119 - 128) inneholder traktatrettslige sluttbestemmelser. Det er etter artikkel 120 ikke adgang til å ta forbehold til vedtektene, men artikkel 124 inneholder en spesiell overgangsbestemmelse som åpner for et tidsmessig avgrenset forbehold (syv år) i forhold til å godta Domstolens jurisdiksjon for krigsforbrytelser. Videre er det bestemmelser om hvordan vedtektene kan endres, om avholdelse av en automatisk revisjonskonferanse og regler om undertegning, ratifikasjon og ikrafttredelse, samt regler om oppsigelse og gyldige tekster. Artikkel 126 krever 60 ratifikasjoner før vedtektene trer i kraft.

Sluttakten fra diplomatkonferansen består av 26 punkter som viser til bakgrunnen for vedtektenes tilblivelse, herunder referanse til de sentrale FN-dokumentene i saken og oversikt over sammensetningen av diplomatkonferansens ulike komiteer. Sluttakten har fem vedlegg hvorav det første består av seks resolusjoner. De to viktigste resolusjonene anses å være resolusjonene E og F, der sistnevnte omhandler etablering av en forberedende kommisjon som blant annet skal forberede viktige utkast til forbrytelseselementer (se artikkel 9), prosessregler (se artikkel 51), samt andre ordninger som må være på plass før Domstolens oppstart. I resolusjon F er Kommisjonens sammensetning, organisasjon og mandat angitt, samt regler om innkallelse til Kommi-

sjonens første møte. Se for øvrig merknadene til Sluttakten i kapittel syv, samt til kapittel åtte om arbeidet i Kommisjonen.

5 Enkelte hovedspørsmål

Her gis en oversikt over enkelte hovedspørsmål under forhandlingene, med angivelse av alternative løsningsmodeller og det endelige forhandlingsresultat. Det vises for øvrig til kapittel fire ovenfor, som gir en kortfattet oversikt over Roma-vedtektenes struktur og innhold. For en mer detaljert gjennomgang av avtaleteksten, herunder andre viktige spørsmål som var fremme under forhandlingene, som valg av dommere og hovedanklager samt spørsmål om Domstolens interne organisering, vises til kapittel sju, der det gis merknader til de enkelte bestemmelser i avtaleteksten.

5.1 Grunnlaget for Domstolens etablering

I samsvar med Folkerettskommisjonens utkast, ble det tidlig konstatert alminnelig enighet blant FNs medlemsland om at Domstolen skulle være et internasjonalt, uavhengig, dømmende organ hvis opprettelse måtte være basert på en traktat etter tradisjonelle mellomstatlige forhandlinger. Det var videre enighet om at Domstolens etablering og virksomhet skulle være regulert i traktatbestemte vedtekter. Nevnte utgangspunkter har sammenheng med at Sikkerhetsrådets ekstraordinære myndighet i henhold til FN-paktens kapittel VII til med bindende virkning å etablere straffedomstoler, som det gjorde for det tidligere Jugoslavia og Rwanda, er begrenset til konkrete situasjoner der det i samsvar med Paktens artikkel 39 har fastslått at internasjonal fred og sikkerhet er truet. Det er derfor antatt at Sikkerhetsrådet ikke har adgang til å etablere en fast straffedomstol med generell myndighet til å behandle fremtidige situasjoner der det blir begått internasjonale forbrytelser.

Videre ble det ansett ønskelig å sikre en størst mulig grad av universell oppslutning om og legitimitet for Domstolen. Dette anså man kunne best ivaretas ved hjelp av traktatforhandlinger som var åpne for alle stater, basert på drøftelser med størst mulig grad av gjennomsiktighet, samt beslutningsregler som i størst mulig utstrekning var egnet til å fremme konsensus eller i det minste kvalifiserte flertallsavgjørelser. Selv om det på grunn av forhandlingstemaenes kontroversielle karakter nok måtte gjøres regning med at det ville kunne bli behov for voteringer, la diplomatkonferansens formannskap og lederne av arbeidsgruppene i det lengste opp til å unngå avstemninger og søke å bidra til kompromisser, blant annet ved fremforhandlede pakkeløsninger, se kapittel 3.2. Endelig hadde nevnte utgangspunkter også sammenheng med et utbredt ønske om å skape størst mulig grad av klarhet og forutsigbarhet omkring Domstolens myndighet og funksjoner. I størst mulig utstrekning skulle derfor alle vesentlige prinsipper og regler for Domstolen være regulert i traktatsform. Dette var selvsagt ikke til hinder for at alle stater erkjente behovet for et avledet regelverk med utfyllende bestemmelser blant annet om prosessordningen, og som kunne fastsettes på et senere tidspunkt.

Flere alternative traktatbestemte etableringsmodeller ble diskutert i FNs forberedende komité. Et syn gikk ut på at Domstolen burde bli et nytt hovedorgan i De Forente Nasjoner, på linje med Den internasjonale domstol i Haag, som behandler folkerettslige tvister mellom stater. En slik etablering ville

binde alle FNs medlemsstater etter FN-paktens artikkel 108 og ville kunne forsterke Domstolens universalitet og legitimitet. Dette ville imidlertid kreve en endring av FN-pakten, noe som er en svært omstendelig prosess og ville berøre andre paktendringsspørsmål, og forslaget ble derfor forlatt. Det forelå blant annet også forslag om å gjøre Domstolen til et særorgan under ett av de eksisterende hovedorganene i FN, eksempelvis Sikkerhetsrådet eller Generalforsamlingen. Begge disse forslagene hadde imidlertid svakheter, både av juridisk og politisk karakter, og de ble forlatt til fordel for å etablere en Domstol som i utgangspunktet er uavhengig av FN, med hjemmel i en egen traktat. Det ble samtidig forutsatt tette forbindelseslinjer til FN-systemet, herunder til Sikkerhetsrådet og dets to midlertidige domstoler. Dette vil innebære klare fordeler hva angår Domstolens universalitet, samarbeidsmulighetene med nevnte FN-institusjoner, men også Domstolens finansiering, se vedtektenes artikkel 113 - 118, og tilpasning til FNs eksisterende arbeidsrettslige regelverk og administrative ordninger. På denne bakgrunn ble det enighet om at det skal inngås en egnet samarbeidsavtale mellom FN og Domstolen, se artikkel 2.

Domstolens vedtekter har fellestrekk med vedtektene for Den internasjonale domstol og Den internasjonale havrettsdomstol, se vedtektene som henholdsvis følger bilagt FN-pakten av 26. juni 1945 og FNs havrettskonvensjon av 10. desember 1982. Disse domstolene er også av permanent og universell karakter, og er opprettet ved tradisjonell, mellomstatlig overenskomst. I motsetning til disse institusjonene har imidlertid Domstolen til oppgave å straffeforfølge og dømme enkeltindivider for brudd på folkeretten. Den behandler altså ikke tvistemål mellom stater. Roma-vedtektene åpner heller ikke for forfølgelse av stater for rettsbrudd på folkeretten. På denne måten unngår man å gå nærmere inn på folkerettslig statsansvar og det kontroversielle rettsteoretiske spørsmålet om stater kan begå folkerettslige statsforbrytelser (state crimes), som i lengre tid har vært til vurdering i FNs folkerettskommisjon i forbindelse med kodifikasjon av prinsipper for statsansvar.

Internasjonal straffeforfølgning av individer for alvorlige brudd på internasjonal humanitær rett er, som beskrevet i kapittel 2 ovenfor, kjent fra Nürnberg- og Tokyo-domstolene, samt fra FNs midlertidige domstoler for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Selv om Domstolens vedtekter bygger på erfaringene fra disse domstolene, er det avgjørende forskjeller i forhold til dem. Domstolen blir den første straffedomstol som etableres etter universelle forhandlinger åpne for deltakelse fra alle FNs medlemsstater. Dette har muliggjort innspill og meningsbrytninger mellom representanter for alle rettstradisjoner og politiske systemer. Dessuten bygger den på prinsippet om at stater beholder hovedansvaret for å straffeforfølge angjeldende forbrytelser, se punkt 4.2 nedenfor, foruten en rekke andre forskjeller, blant annet med hensyn til Domstolens mer omfattende stedlige og saklige jurisdiksjon, dens interne organisering og tilknytningsform til FN.

Vedtektenes artikkel 1 bygger på et tekstforslag fra norsk side og knesetter blant annet prinsippet om at Domstolens funksjon er avgrenset til å iverksette etterforskning, påtale, rettsforhandlinger og ilegge straff i forhold til personer. Med personer menes fysiske personer, se merknadene til artikkel 25. Under forhandlingene var det enkelte stater, med Frankrike i spissen, som tok

til orde for at straffeansvaret også skulle gjelde for juridiske personer, herunder organisasjoner, foreninger og selskaper. Dette reiste kompliserte spørsmål om konsekvensvirkninger for medlemmene og deres retssikkerhet, samt om valg av egnede straffereaksjoner og fullbyrdelsesmekanismer. Initiativene ble av prinsipielle og praktiske grunner forlatt. I relasjon til Domstolens virksomhet, refererer begrepet «person» seg videre kun til individer som har fylt 18 år på gjerningstidspunktet, se merknadene til artikkel 26. Derved tas det prinsipielt ikke stilling til den kriminelle lavalder, som det på diplomatkonferansen ikke var utsikter til å oppnå enighet om.

Domstolen skal opprettes ved vedtektenes ikrafttredelse, se artikkel 126. I forhandlingene var det uenighet om antallet ratifikasjoner som skulle kreves før vedtektene kan tre i kraft, og forslagene varierte fra 20 til 70 ratifikasjoner. Hensynet til rask ikrafttredelse, som talte for et lavt antall, måtte avveies mot behovene for å sikre Domstolens universelle basis og finansieringsgrunnlag, herunder også en rimelig fordeling av de økonomiske byrder på flest mulige stater. Sluttresultatet ble et krav om 60 ratifikasjoner. Til gjengjeld ble forslag blant annet fra Kina om å kreve et minste antall ratifikasjoner fra hver verdensregion, ikke tatt til følge. Heller ikke forslag fra USA om at ikrafttredelse ikke kunne skje før en hadde sluttforhandlet Domstolens tilleggsinstrumenter, prosessreglene (artikkel 51) og forbrytelseselementene (artikkel 9), ble tatt til følge. Derimot ble det satt en tidsfrist til juni år 2000 for utarbeidelse av utkast til disse reglene i en egen kommisjon, se resolusjon F i Sluttakten fra diplomatkonferansen. Videre foreslo Norge adgang til tidlig aktivering av prinsipper og regler i vedtektene i påvente av Domstolens ikrafttredelse (forhandlingsutkastets artikkel 113). Forslaget gikk ikke ut på midlertidig anvendelse av vedtektene, men bygget på en påminnelse til stater som har undertegnet disse om forpliktelsen til å avstå fra handlinger som strider mot vedtektenes formål, jf. prinsippet i artikkel 18 i Wien-konvensjonen av 1969 om traktatretten. I påvente av ikrafttredelsen kan det eksempelvis oppstå behov for å vurdere ny internasjonal straffeforfølgning, eller institusjonelle spørsmål vedrørende Jugoslavia- og Rwanda-domstolene. Etter norsk syn burde eventuelle tiltak i denne forbindelse, herunder etablering av nye institusjoner, så langt som mulig bygge på eller være forenlige med Domstolens prinsipper for å sikre en ensartet rettsutvikling og for ikke å komplisere Domstolens etablering. Forslaget fikk en tverregional gruppe medforslagsstillere og utbredt støtte da det ble presentert i FNs forberedende komité i mars-april 1998, men møtte også på motstand under henvisning til at det representerte en radikal folkerettslig nydannelse. I diplomatkonferansens avsluttende fase ble forslaget trukket som ledd i en pakkelsegning om vedtektenes sluttbestemmelser.

Et annet omstridt tema var spørsmålet om adgang til å ta forbehold til vedtektene. Flere stater ønsket en slik adgang, men kunne ikke enes om hvordan en slik reservasjonsadgang skulle utformes. Ett forslag var at det kun skulle være adgang til å ta forbehold til spesifikke bestemmelser. Et annet var å ikke omtale adgangen til å ta forbehold, men overlate senere vurderinger til en tolking basert på alminnelig folkerett, herunder prinsippene i Wien-konvensjonen om traktatretten. Dette forslaget ble imøtegått av en rekke land, herunder Norge, som viste til at dette ikke ville gi tilstrekkelig klarhet, og ville åpne for misbruk, herunder i forhold til vesentlige prinsipper hentet fra sentrale men-

neskerettighetskonvensjoner. Gruppen av likesinnede stater, deriblant Norge, gikk inn for et uttrykkelig reservasjonsforbud, som til slutt ble inkludert i artikkel 120 som ledd i den endelige pakkeløsningen på diplomatkonferansen.

Uavhengig av dette reservasjonsforbudet, ble det i artikkel 124 gitt mulighet for stater til å få en tidsbegrenset utsettelse av Domstolens jurisdiksjon over krigsforbrytelser. Dette er en valgfri overgangsordning, som kan gjelde i inntil syv år etter ikrafttreddelsen for vedkommende stat. Regelen i artikkel 124 skal tas opp til fornyet vurdering ved den første revisjonskonferansen for vedtektene. Bestemmelsen var ledd i en omfattende kompromissløsning, som sikret støtte til vedtektene fra enkelte staters side. Disse viste til at en utsettesadgang ville muliggjøre en nasjonal tilpasning til vedtektenes regler om krigsforbrytelser i en overgangsperiode, uten at dette ville forsinke deres ratifikasjon. Bestemmelsen må også ses på bakgrunn av at krigsforbrytelser i ikke-internasjonale konflikter ble inkludert i vedtektene, på linje med krigsforbrytelser i internasjonale konflikter.

5.2 Forholdet mellom Domstolen og nasjonale domstolars myndighet (jurisdiksjon). Den nasjonale rettspleies hovedansvar. Komplementaritetsprinsippet

Den avgjørende forskjell mellom Domstolen og andre internasjonale straffedomstoler, og nøkkelen til forståelse av Domstolens grunnleggende funksjoner, består i Domstolens forhold til de nasjonale straffesystemer, samt ansvars- og myndighetsfordelingen dem imellom.

I motsetning til tidligere internasjonale straffedomstoler, har Domstolen i utgangspunktet ikke forrang over nasjonal straffeforfølgning. Eksempelvis har Jugoslavia-domstolen, i henhold til artikkel 9 nr. 1 og 2 i sistnevntes vedtekter, både parallell myndighet i forhold til de nasjonale strafferettspleier (såkalt «concurrent jurisdiction»), og forrang over disse («primacy over national courts»). I samsvar med dette har Jugoslavia-domstolens eksistens ikke vært til hinder for nasjonal straffeforfølgning blant annet i Bosnia og Herzegovina og Danmark av personer for overgrep i det tidligere Jugoslavia. Samtidig har Jugoslavia-domstolen i flere tilfeller valgt å benytte seg av adgangen til å kreve overføring til seg av saker under nasjonal etterforskning, slik det skjedde overfor Tyskland i Tadic-saken (1995).

Allerede i Folkerettskommisjonens traktatutkast ble det imidlertid lagt opp til at Den internasjonale straffedomstol ikke burde utstyres med en slik ekstraordinær myndighet. Kommisjonen la derimot opp til at Domstolen måtte være komplementær i forhold til nasjonale strafferettspleier, og derfor kun få adgang til å anta saker til behandling i de tilfeller der nasjonal straffeforfølgning ikke er mulig eller effektiv. Mens det i forhandlingene var alminnelig enighet om at Domstolen måtte tilstås myndighet i de tilfeller der den nasjonale strafferettspleie simpelthen ikke fungerer, som for eksempel i situasjoner der statlige institusjoner er gått i oppløsning, var det store motsetninger i synet på hvilke kriterier som skulle legges til grunn for å åpne for Domstolens virksomhet i andre tilfeller. Blant annet gruppen av likesinnede stater gikk inn for at Domstolen måtte kunne anta saker til behandling i de tilfeller

der nasjonal straffeforfølgning sviktet på grunn av passivitet, eller fordi tiltak manglet troverdighet, eller endog hadde til hensikt å dekke over eller bagatelisere overgrep. Andre stater, herunder stater som tradisjonelt legger særlig vekt på respekt for statlig suverenitet i slike sammenhenger, ønsket derimot størst mulige begrensninger i en slik adgang for Domstolen, under henvisning til at dette ville åpne for en uakseptabel overprøving av nasjonal skjønnsutøvelse.

Vedtektenes løsning er angitt i preambelens punkt 10 og artiklene 1 og 17-20. Nøkkelbestemmelsene fremgår av artikkel 17, som angir de nærmere kriterier for komplementaritetsvurderingen. Kjernen i dette komplementaritetsprinsippet er at Domstolen kun skal utøve sin jurisdiksjon overfor handlinger som av ulike årsaker ikke er eller vil bli gjenstand for en troverdig straffeforfølgning fra nasjonale myndigheters side. Der det er foretatt etterforskning og/eller rettergang som blant annet anses forenlig med en intensjon om å bringe vedkommende inn for retten, vil Domstolen være avskåret fra å anta saken til behandling.

Domstolen utgjør ikke en ankeinstans for nasjonale rettsavgjørelser. En rekke reelle hensyn talte klart imot dette. På diplomatkonferansen var det bred enighet om at Domstolen verken skal overta ansvaret for nasjonal rettsforfølgning eller gå inn for ny standardsetting i forhold til nasjonale rettssystemer ved å overprøve statenes rettspraksis. For straffereaksjonenes vedkommende, ble det funnet tjenlig å innta en uttrykkelig presisering om dette i artikkel 80, se punkt 5.7 nedenfor.

Domstolsprosjektets hovedsiktemål er effektivt å motarbeide straffrihet for de alvorligste internasjonale forbrytelser, blant annet ved å sikre at stater forfølger disse og at det for øvrig foreligger institusjonelle forutsetninger for en straffeforfølgning. Domstolens etablering og virksomhet vil i utgangspunktet forutsette bred oppslutning om dens rettsgrunnlag, og strafferetten utgjør et rettsområde med særlig sterke suverenitetstradisjoner og nasjonal rettsbevissthet. En global dømmende institusjon kan heller ikke forventes å få de nødvendige ressurser for å forfølge et meget stort antall saker, som erfaringsmessig også er meget ressurskrevende. I praksis er det verken realistisk eller ønskelig å ta sikte på at Domstolen skal avlaste nasjonale domstoler eller overta deler av deres ansvarsområder. Det siste gjelder til tross for at enkelte stater hadde ønsket en slik tilnærming særlig i forhold til internasjonale narkotikaforbrytelser, som for øvrig ikke ble inkludert i forbrytelseskatalogen. Roma-vedtektenes komplementaritetsprinsipp skal bidra til at stater faktisk motarbeider straffrihet for de alvorligste forbrytelser, og om nødvendig sikre at en internasjonal, dømmende institusjon kan tre inn som et sikkerhetsnett når nasjonale systemer ikke er i stand til dette eller av andre grunner skulle svikte.

På grunnlag av tekstforhandlinger ledet av Canada ble det oppnådd vesentlig fremgang i den forberedende komité i august 1997 med tanke på hovedtrekkene i komplementaritetsprinsippet. Det ble der oppnådd prinsipiell enighet om at Domstolen ikke skulle ha jurisdiksjon i de tilfeller der saken var under etterforskning eller påtale av en stat, med mindre vedkommende stat ikke var i stand til eller var villig til å gjennomføre straffeforfølgning på genuint vis.

Vedtektenes artikkel 18 gir en stat anledning til å overta behandlingen av et forhold ved å påberope seg komplementaritetsprinsippet. Bestemmelsen ble inntatt på grunnlag av et amerikansk forslag i den forberedende komité i mars - april 1998, og er ment å skulle forhindre tilfeldige og uheldige etterforskningskritt i strid med komplementaritetsprinsippet, som er presisert i artikkel 17. Fra norsk side var det under diplomatkonferansen ansett som vesentlig å avvise krav om statlig samtykke eller andre prosedyrer som ville skape unødige prosessuelle forsinkelser. Slike forsinkelser innebærer blant annet risiko for svekkelse av viktig bevisinnsamling. Kompromisset ble at artikkelen ble inntatt med en kort frist for stater til å reagere (én måned), samt en mulighet for hovedanklager til å sikre nødvendige bevis i denne ventetiden. Det vil alltid være en fare for at slike kontrollprosedyrer kan svekke Domstolens effektivitet. På den annen side gir denne ordningen en mekanisme for å avklare forholdet mellom nasjonale domstoler og Domstolen, herunder en tilskyndelse til nasjonale domstoler om å ta ansvar for å straffeforfølge et forhold. Det beste resultatet i ethvert tilfelle vil være at de nasjonale rettsapparat selv håndterer saken på tilfredsstillende vis. Etter norsk syn innebærer ikke artikkel 18 at statene gis en urimelig anledning til å trenere saker og motarbeide Domstolen.

5.3 Domstolens saklige kompetanse: Hvilke forbrytelser skal Domstolen kunne behandle?

5.3.1 Om forbrytelseskategoriene

Listen over forbryttelsene som Domstolen skal kunne straffeforfølge og dømme, var et sentralt og omstridt spørsmål under forhandlingene, og listen inngikk i det endelige forslaget til pakkeløsning som ble fremlagt ved konferansens avslutning. I alt åtte hovedkategorier av forbrytelser var blitt foreslått i løpet av forhandlingsprosessen. Tre ble til slutt inkludert med egnede definisjoner - folkemord, forbrytelser mot menneskeheten samt krigsforbrytelser. Hva angår aggresjonsforbryttelsen, reiser denne imidlertid så vanskelige spørsmål både hva angår prinsipiell avgrensning og praktisk håndhevelse, at det var utbredt støtte til i første omgang å begrense Domstolens jurisdiksjon til de tre førstnevnte forbryttelseskategoriene, for derved også å legge forholdene til rette for bredest mulig støtte til Domstolen. Forhandlingsresultatet ble at aggresjonsforbryttelsen ble inkludert i prinsippet, men med forutsetning om nærmere avklaring på et senere stadium, se merknadene til artikkel 5.

Disse til sammen fire kategoriene anses som de mest alvorlige internasjonale forbryttelser på grunnlag av uomtvistelig internasjonal sedvanerett helt siden Nürnberg-prinsippene. Hovedutfordringen vedrørende de tre første forbryttelseskategoriene som ble inkludert, var knyttet til den nærmere definisjon av forbryttelsene, se nedenfor samt merknadene til artiklene 6 - 8. En eventuell senere inklusjon av aggresjonsforbryttelsen i Domstolens jurisdiksjon, vil kreve forutgående vedtakelse med kvalifisert flertall av en definisjon og en avklaring av forholdet til Sikkerhetsrådets myndighet. Nedenfor følger først en kort redegjørelse for diskusjonen om aggresjonsforbryttelsen og deretter omtales noen sentrale problemstillinger knyttet til definisjonene av de forbryttelser som uten videre vil inngå i Domstolens saklige kompetanse. Endelig

gjøres det rede for de foreslåtte forbrytelseskategoriene som ble utskutt til en revisjonskonferanse.

5.3.2 Aggresjonsforbrytelsen

Forslaget om å inkludere aggresjonsforbrytelsen i Domstolens materielle kompetanse vakte betydelig splid i forberedelsene til og under diplomatkonferansen. En rekke stater, med Tyskland i spissen, mente at en utelatelse av denne forbrytelsen ville innebære et folkerettslig tilbakeskritt i forhold til Nürnberg-domstolens vedtekter (artikkel 6 bokstav a), som inneholdt en definisjon av forbrytelser mot freden, herunder aggresjonsforbrytelsen. Andre stater, herunder Norge, stilte seg imidlertid skeptiske til en inklusjon, da denne forbrytelsen gir opphav til rettslige og politiske tvilsspørsmål med risiko for betenkelige konsekvenser for Domstolens virke.

Det første tvilsspørsmålet gjelder det manglende presisjonsnivået i folkerettens nåværende elementer til en definisjon. Dette reiser vanskeligheter i forhold til kravene til forutsigbarhet og klarhet som følger av legalitetsprinsippet i strafferetten. Det andre spørsmålet omhandler forholdet til Sikkerhetsrådets myndighet i henhold til FN-paktens kapittel VII, herunder artikkel 39. Ut fra paktens system har Rådet det overordnede ansvaret for opprettholdelsen av internasjonal fred og sikkerhet, og adgang til å fastslå hvorvidt det foreligger en aggresjonssituasjon. Sikkerhetsrådet kan i samsvar med dette karakterisere en situasjon mellom stater som en aggresjon, og deretter vedta økonomiske eller andre sanksjoner og eventuelt militære tvangstiltak mot den eller de aktuelle stater. Rådet har imidlertid ikke myndighet til å bedømme enkeltindividers ansvar for forbrytelsen aggresjon. Myndighetsfordelingen og samspillet mellom Domstolen og Rådet, som generelt bød på en rekke politisk kontroversielle spørsmål under diplomatkonferansen, ble satt ytterligere på spissen under diskusjonene om aggresjonsforbrytelsen. Alliansefrie stater som er motstandere av dagens sammensetning av Sikkerhetsrådet og de faste medlemmenes vetorett, ville ikke bekrefte Sikkerhetsrådets kompetanse slik den følger av FN-pakten, selv om den er folkerettslig tvingende i henhold til sistnevnte artikler 25 og 103. Det tredje tvilsspørsmålet gjelder det forhold at inklusjon av aggresjonsforbrytelsen i særlig grad åpner for politisk motiverte statsklager, noe som kan bidra til en politisering av Domstolens arbeid. Til gjengjeld vil aggresjonsforbrytelsen sjelden forekomme alene, da den gjerne vil være ledsaget av andre internasjonale forbrytelser, som for eksempel alvorlige krigsforbrytelser, som faller inn under Domstolens jurisdiksjon og bygger på hevdvunne og objektive definisjoner.

Hva angår definisjonen av aggresjonsforbrytelsen, er det en utbredt oppfatning at Nürnberg-domstolens vedtekter på dette punkt er for snevre. De sistnevnte bygget for øvrig på en etablert situasjon, etter at aggresjon var konstatert av de allierte makter. Noe annet er å knesette generelle kriterier for bedømmelse av fremtidige situasjoner som vedrører internasjonal fred og sikkerhet. Visse fremskritt i definisjonen av aggresjonssituasjoner ble gjort 14. desember 1974 ved vedtakelsen av resolusjon 3314 på FNs 29. generalforsamling (FN-dok. A/RES/29/3314 av 1974). En av svakhetene ved sistnevnte resolusjon, som ble vedtatt uten votering, er imidlertid at aggresjonshandlinger ble behandlet ut fra et tradisjonelt mellomstatlig perspektiv. Vektleggingen

gen lå på det folkerettslige statsansvar, i motsetning til individenes straffeansvar. Dette betyr blant annet at resolusjonen ikke gir noen egnet veiledning i spørsmål om straffbarhetsvilkår, herunder eksempelvis om et individs adgang til å påberope straffrihetsgrunner. Også de rettslige og politiske vanskeligheter knyttet til det å karakterisere en statlig opptreden som aggresjon, illustreres for øvrig av Sikkerhetsrådets egen praksis. Rådet har selv unnlatt å fastlå at det foreligger aggresjon, selv ved nokså udiskutable folkerettsbrudd av denne karakter, som ved Iraks invasjon av Kuwait i august 1990. Isteden har det nøyet seg med å fastlå at det forelå trusler mot internasjonal fred og sikkerhet, som i og for seg er tilstrekkelig for å kunne utløse fredsopprettende tvangstiltak etter FN-paktens kapittel VII. I forsøkene på å videreutvikle folkerettens definisjon kretset tekstforhandlingene i det forberedende arbeidet omkring to alternative tilnærminger: enten en syntetisk, generell definisjon eller en kasuistisk tilnærming, som igjen enten kunne bestå i en uttømmende oppregning eller en illustrerende eksemplifisering av aggresjonstyper. På tysk side ble det, både forut for og under diplomatkonferansen, tatt til orde for en kortfattet definisjon som likevel tilfredsstiller legalitetsprinsippets minstekrav. For å oppnå dette, gikk man inn for å begrense definisjonens rekkevidde til å gjelde de mest åpenbare og ubestridelige angrepshandlinger. Videre fokuserte det tyske definisjonsforslaget på angrep mot en stats territoriale integritet. Siktemålet var å ramme personer som er ansvarlige for angrepshandlingene, det vil si de øverste militære eller politiske ledere - i motsetning til andre personer som lettere kan rammes av de øvrige forbrytelseskategorier. De tyske bestrebelsene innebar utvilsomt at det internasjonale samfunn i løpet av forhandlingsprosessen er kommet noe nærmere en alminnelig definisjon av de kriterier som er nødvendig for å statuere individuelt straffeansvar for aggresjonsforbrytelser. Det ble imidlertid ikke oppnådd enighet om det tyske forslaget, og spørsmålet ble henvist til ytterligere forhandlinger, jf. artikkel 5 nr. 2. Denne bestemmelsen er en kompromissløsning som ble lagt frem i den siste «pakkeløsningen» på diplomatkonferansen. Forutsetningene nevnt i artikkel 5 nr. 2, blant annet om å vedta en definisjon av aggresjonsforbrytelsen, skal søkes avklart av en forberedende kommisjon etablert med hjemmel i resolusjon F til konferansens sluttakt, se kapittel åtte om kommisjonens arbeid.

5.3.3 Om definisjonene av folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser

Folkemord

Definisjonen av forbrytelsen folkemord var lite omstridt på diplomatkonferansen da det var enighet om å legge til grunn definisjonen i artikkel II i FNs folkemordkonvensjon av 9. desember 1948, som også anses å gi uttrykk for internasjonal sedvanerett. Se for øvrig merknadene til artikkel 6.

Forbrytelser mot menneskeheten

Å enes om en definisjon av forbrytelsene mot menneskeheten var mer problematisk, siden forbrytelsene ikke tidligere var blitt kodifisert i en multilateral traktat. I et nøtteskall omfatter «forbrytelser mot menneskeheten» umennes-

kelige handlinger rettet mot enhver sivilbefolkning, og de forutsetter et visst omfang eller planmessig tilnærming. Historisk springer denne kategorien forbrytelser ut fra en erkjennelse av at grusomheter mot sivile i en del tilfeller ikke fanges opp av begrepet «krigsforbrytelser». Dette kan eksempelvis gjelde i en internasjonal væpnet konflikt der vedkommende sivile ikke er fiendens borgere, eller, mer generelt, kan det gjelde der grusomhetene begås mot ens egen befolkning. Det kan også gjelde der det overhodet ikke foreligger en væpnet konflikt, eller der forbrytelsene begås før en slik konflikt bryter ut. Mens det er meget omfattende beviskrav som må oppfylles for å kunne konstatere folkemord, noe det begrensede antall saker og domfellelser siden Nürnberg-rettergangene vitner om, vil forbrytelser mot menneskeheten i en del tilfeller i praksis kunne være lettere å bevise.

Kortfattede definisjoner av forbrytelser mot menneskeheten er tidligere gitt i domstolsvedtektene til tidligere internasjonale straffedomstoler, se blant annet vedtektene til Nürnberg-domstolen (artikkel 6 (c)) og Jugoslavia-domstolen (artikkel 5). I tillegg er spesielle forbrytelser mot menneskeheten også blitt definert i visse internasjonale instrumenter. Dette gjelder FNs konvensjon mot apartheid av 30. november 1973, og den interamerikanske konvensjon av 9. juni 1994 om tvungne forsvinninger av personer (se også FN-erklæringen av 1992 om samme emne, vedtatt av FNs generalforsamling i resolusjon 47/133, jf. FN-dok. A/47/49). Ut over disse avgrensede tilfellene er imidlertid forståelsen av begrepet forbrytelser mot menneskeheten i sin alminnelighet også blitt utviklet gjennom rettspraksis og rettsteori, og her har avgjørelser avsagt av Jugoslavia- og Rwanda-domstolene alt spilt en viktig rolle. Under forberedelsene til og gjennomføringen av diplomatkonferansen, var det derfor et meget utbredt ønske om å bidra til større klarhet og forutsigbarhet gjennom en egnet definisjon. Roma-vedtektenes artikkel 7 må på denne bakgrunn anses som et historisk fremskritt ved at omstridte spørsmål nå har fått en traktatrettslig avklaring. Denne avklaring bygger på den rettsutvikling som har funnet sted siden Nürnberg-domstolen. Fra norsk side anses forhandlingsresultatet å representere en moderne og balansert definisjon, som dessuten favner vesentlig videre enn definisjonene i domstolsvedtektene til tidligere internasjonale straffedomstoler. Særlig grunn er det til å fremheve at forbrytelser mot menneskeheten ikke forutsetter at det foreligger en væpnet konflikt, til tross for forsøk fra et mindretall stater på å få vedtatt en slik begrensning. Definisjonen krever heller ikke at man skal påvise diskriminerende motiver for forøvelsen av de aktuelle handlinger. Et vesentlig krav er imidlertid at handlingen må være begått som ledd i et utbredt eller systematisk angrep mot sivile. Dette utelukker eksempelvis enkeltstående handlinger som ikke er forbundet med et større angrep. For en nærmere gjennomgang av bestemmelsene, se merknadene til artikkel 7.

Krigsforbrytelser

De mest krevende tekstforhandlinger vedrørende forbrytelsesdefinisjonene var knyttet til krigsforbrytelsene. Nedenfor følger en generell redegjørelse for diskusjonene rundt dette temaet. For en gjennomgang av de enkelte bestemmelser, vises til merknadene til artikkel 8. For øvrig påpekes den praktiske betydning som forventes å følge av at forståelsen av disse definisjonene vil bli gjenstand for ytterligere belysning i et tilleggsinstrument, se artikkel 9 om for-

brytelseselementer. Det sistnevnte ble inntatt etter forslag fra USA, først i forbindelse med krigsforbrytelsene, men det har også fått anvendelse for folke-mord og forbrytelse mot menneskeheten.

Begrepet krigsforbrytelser har sin historiske bakgrunn i hevdvunnede regler i krigens folkerett. Det omfatter forbudte handlinger og unnlatelser knyttet til krigføringens metoder eller med hensyn til beskyttede persongrupper, primært syke, sårede og skipbrudne, krigsfanger og sivilbefolkningen i væpnede konflikter. Krigsforbrytelser omfatter således for det første brudd på «krigens lover og sedvaner», slik disse blant annet er presisert i et avtaleverk som populært omtales som «Haag-reglene om krigens folkerett» (herunder det praktisk viktige Landkrigsreglementet som følger bilagt Haag-konvensjon IV av 18. oktober 1907). Videre omfatter de brudd på relevante deler av de fire Genève-konvensjonene av 12. august 1949, samt deres to tilleggsprotokoller av 8. juni 1977 - som til sammen danner et omfattende og detaljert avtaleverk om den internasjonale humanitære rett i væpnede konflikter. Regler vedrørende krigsforbrytelser er i de fleste stater blitt innarbeidet i nasjonal lovgivning såvel som i militære instruksjoner og håndbøker, og er blant annet av direkte betydning for opplæring, trening og ledelse av militært personell.

I forhandlingsprosessen oppsto det særlige motsetningsforhold blant annet i forbindelse med spørsmålene om inklusjon av krigsforbrytelser begått i interne væpnede konflikter, inklusjon av forbud mot kjernevåpen, og bruk av barnesoldater. Mer generelt var det også uenighet om man skulle begrense seg til å inkludere krigsforbrytelser som er alminnelig anerkjent som sådanne i internasjonal sedvanerett, det vil primært si de såkalte «grove brudd» på Genève-konvensjonene av 1949 og krenkelse av Haag-konvensjon IV av 1907 med bilagte reglementer, eller om man også skulle inkludere forbrytelser spesifisert i de to tilleggsprotokollene av 1977 og i andre traktater. I denne forbindelse var det uenighet om flere bestemmelser i Tilleggsprotokoll I, herunder i tilknytning til proporsjonalitetsprinsippet i krigføringen og forbudet mot deportasjon av sivile fra okkuperte områder, samt forslag vedrørende såkalt «påtvunget graviditet». I de to sistnevnte tilfeller ble drøftelsene preget av strid henholdsvis i tilknytning til situasjonen i de israelsk-okkuperte områder og abortspørsmålet. Dessuten var det uenighet om det generelt burde settes en nedre terskel for Domstolens jurisdiksjon over krigsforbrytelser, eksempelvis ved å kreve at vedkommende krigsforbrytelser måtte være begått som ledd i en plan eller ha et visst minste omfang, se nedenfor om dette.

Drøftelsene i den forberedende komité fant i hovedsak sted på bakgrunn av to alternative tekstforslag: et vidtrekkende fremlagt av Sveits og New Zealand samt et mer begrenset fra USA. Det førstnevnte gjenspeilte i vesentlig grad synspunkter tilkjennegitt av Den Internasjonale Røde Kors Komité, som har særlige, traktatbestemte funksjoner i tilknytning til gjennomføring av Genève-konvensjonene m.m. Det andre forslaget var begrunnet i et ønske om å inkludere krigsforbrytelser utover dem som ubestridt er del av internasjonal rett, men som også var egnet til å samle støtte fra flest mulige stater på diplomatkonferansen, herunder USA selv, og andre stater som ikke er parter i tilleggsprotokollene av 1977. Vurderingen av disse to forslagene ble et vanskelig diskusjonstema også innad i gruppen av land som vanligvis hadde sammenfallende syn på sentrale forhandlingsspørsmål. Mellom sesjonene til den forbe-

redende komité ble det derfor avholdt flere møterunder i kretser der de ulike syn var representert, og Norge deltok aktivt på disse. Resultatet fra møterundene ble et etter norsk syn balansert og grundig diskusjonspapir (A/AC.249/ 1997/ WG.1/CRP.B). Det ble presentert under den forberedende komités sesjon i desember 1997 og ble karakterisert som et avgjørende steg fremover. Det ble imidlertid supplert med en rekke nye tilleggsforslag, blant annet flere alternativ om bruk av forbudte våpen. Definisjonen av krigsforbrytelsene utviklet seg derved til å bli ett av de vanskeligste forhandlingsspørsmålene under diplomatkonferansen. Etter norsk syn var det en prioritert målsetting å inkludere flest mulige forbrytelser som hadde status som internasjonal sedvanerett eller hvis inklusjon for øvrig kunne bli gjenstand for bred oppslutning. Dette og størst mulig grad av presisjon og forutsigbarhet i definisjonene, ble ansett å være vesentlig for å oppnå bredest mulig støtte til domstolskonseptet. Dog var det på ett punkt, av hensyn til Domstolens fremtidige troverdighet og praktiske betydning, ansett nødvendig å oppnå inklusjon av et sett med krigsforbrytelser, som fremdeles var gjenstand for betydelig internasjonal uenighet. Dette gjaldt oppdaterte bestemmelser om forbrytelser i interne væpnede konflikter - som kvantitativt er blitt den vanligste form for konflikt i våre dager. Noe annet ville være helt uakseptabelt for norsk side og en rekke andre likesinnede stater, se nedenfor om dette under kommentarene til artikkel 8 nr. 2 bokstav c og e. Videre ble det ansett som viktige forhandlingsmål å inkludere oppdaterte definisjoner av forbrytelser av seksuell karakter, samt forbrytelser mot naturmiljøet og forbrytelsen knyttet til rekruttering og bruk av barnesoldater.

Vedtektenes artikkel 8 nr. 1 knesetter at Domstolen skal ha jurisdiksjon for krigsforbrytelser, særlig når de er begått som ledd i en plan eller målsetting («policy») eller som et ledd i en omfattende utøvelse av slike forbrytelser. Dette har visse likhetstrekk med terskelen i definisjonen av forbrytelsene mot menneskeheten i artikkel 7, men skiller seg fra sistnevnte blant annet ved at det ikke inngår i forbrytelsenes definisjon, men gir en rettesnor for de tilfeller der Domstolen bør utøve jurisdiksjon. Under diplomatkonferansen forelå det tre alternative løsningsforslag vedrørende spørsmålet om det burde vedtas en nedre «terskel» for behandling av krigsforbrytelser, blant annet hensett til at listen over krigsforbrytelser i praksis kan favne over handlinger av svært ulik karakter og alvorlighetsgrad; et amerikansk forslag om en absolutt terskel (Domstolen skulle «kun ha jurisdiksjon i forhold til» krigsforbrytelser over en nedre terskel), et forslag om ingen terskel overhodet og et kompromissforslag om at Domstolen særlig kunne behandle krigsforbrytelser som var utført som ledd i en systematisk plan eller målsetting eller som var av større omfang. Kompromissforslagets bruk av ordet «særlig» i stedet for «kun» ga imidlertid en åpning for Domstolen til å behandle enkelthandlinger av mindre omfang dersom de likevel var så alvorlige at det gjorde internasjonal straffeforfølgning legitimt. De fleste statene var imot noen form for terskel, men aksepterte kompromissforslaget som er gjenspeilet i artikkel 8 nr. 1. Fra norsk side hadde en forståelse for at en burde begrense Domstolens jurisdiksjon til de mest alvorlige krigsforbrytelsene, men en ønsket ikke å avskjære Domstolen helt fra å straffeforfølge og dømme også isolerte handlinger. Videre var den norske motstanden til en unntaksfri terskel også begrunnet i de bevismessige til-

leggskrav som derved måtte oppfylles, samt at komplementaritetsprinsippet normalt vil verne mot internasjonal straffeforfølgning av isolerte lovbrudd. En terskel som innebar at Domstolen ikke kunne forfølge isolerte lovbrudd kunne få den virkning at de nasjonale domstolene ikke ble oppfordret til å følge opp disse sakene, noe som igjen kunne lede til straffrihet. Vedtektenes ordlyd utelukker i utgangspunktet ikke at Domstolen har jurisdiksjon over enkeltstående handlinger. Uttrykket «særlig» angir imidlertid en rettesnor for hvilken type krigsforbrytelser Domstolen bør beskjeftige seg med, og har i denne forbindelse også relevans for prioritering av ressursbruk.

Spørsmålet om forbudte våpen var et hovedstridsspørsmål under diplomatkonferansen, og uenigheten var hovedsakelig knyttet til to forhold. For det første gjaldt det spørsmålet om hvilke våpen som pr. juli 1998 var rammet av et folkerettslig forbud i henhold til internasjonal sedvanerett, og for det annet hvordan Domstolen i fremtiden skulle forholde seg til nye våpenforbud som i takt med rettsutviklingen oppnår slik status. De ulike holdninger ble avspeilt i fire alternative tekstforslag. Det første gikk ut på å angi en begrenset og uttømmende liste over forbudte våpen som uomtvistelig måtte anses som internasjonal sedvanerett, med adgang for statspartene til senere å revidere listen. Forslaget harmonerte med hensynene bak legalitetsprinsippet og var akseptabelt for en lang rekke stater, herunder Norge, da det var egnet til å skape et vesentlig konsensuelt grunnlag for Domstolens etablering. Det andre forslaget inkluderte også forbud som ikke har status som eller ikke er alminnelig anerkjent som internasjonal sedvanerett, blant annet bruk av antipersonellminer, laservåpen og kjernevåpen, samt en avsluttende sekkebestemmelse som åpnet for dynamisk inklusjon fra Domstolens side av nye våpenforbud i fremtiden. Det tredje forslaget ble utvirket i kompromissøyemed fra kanadisk side ved å kombinere elementer i de to førstnevnte forslagene. Det beholdt den begrensede våpenlisten fra det første tekstforslaget, men inkluderte det andre forslags sekkebestemmelse for å fange opp fremtidige forbudte våpentyper. Det fjerde og siste forslaget omfattet en helt annen traktat-teknisk løsning, og innebar kun en kort henvisning til forbudte våpen uten at det ble presisert nærmere hvilke våpen eller våpensystemer som skulle dekkes. En lang rekke stater, herunder Norge, anså at en slik fremgangsmåte som ikke bygget på full klarhet og forutsigbarhet om straffebudenes innhold, var helt uakseptabel.

Under forhandlingene ble det gjort flere forsøk på å kombinere elementer fra de ulike tekstalternativene (jf. blant annet FN-dok. A/CONF.183/C.1/L.59 fremlagt 10. juli 1998 av hovedkomitéens formannskap). Disse møtte imidlertid på motstand, blant annet som følge av strid om kjernevåpenes rettslige status. Spørsmålet om rettmessigheten av trussel eller bruk av atomvåpen i henhold til gjeldende folkerett var dertil blitt aktualisert etter prøvesprengningene foretatt av India og Pakistan bare uker forut for diplomatkonferansen. En rådgivende uttalelse som ble avgitt av Den internasjonale domstol i Haag i juli 1996, bekrefter at det i en rekke tilfeller vil innebære brudd på folkeretten å true med eller anvende atomvåpen. Domstolen gir holdepunkter i retning av at det ikke foreligger rettskilder som entydig avklarer spørsmålet om hvorvidt kjernevåpen som sådanne er rettmessige eller urettmessige. Domstolen oppfordret statene til videre politiske forhandlinger for å oppnå målsetningen om

avskaffelse av kjernevåpen. Den norske holdningen under diplomatkonferansen var også at dette spørsmålet først og fremst bør være gjenstand for politiske forhandlinger i de relevante nedrustningsfora. Under enhver omstendighet måtte ikke det kontroversielle spørsmålet om våpenforbud få underminere mulighetene for realisering av domstolsprosjektet. En rekke utviklingsland fremholdt at det var urimelig å forby masseødeleggelsesvåpen som de hadde råd til (biologiske og kjemiske våpen), men ikke kjernevåpen, som ble karakterisert som «de rikes» masseødeleggelsesvåpen. Det ble argumentert med at forbud mot enkelte slike våpen i motsetning til andre, risikerer å utlegges som en anerkjennelse av de sistnevntes legalitet. Forhandlingsresultatet ble at ingen masseødeleggelsesvåpen inngår i listen over forbudte våpen. Det bør likevel erindres at bruk av slike våpen i flere tilfeller vil kunne rammes av andre staffebestemmelser, eksempelvis artikkel 8 nr. 2 bokstav b (i) dersom angrepet er rettet mot sivilbefolkningen som sådan.

Fra norsk side ble det generelt ansett nødvendig å begrense våpenbestemmelsen til de våpentyper som rammes av et utvetydig forbud etter internasjonal sedvanerett. Denne holdningen ble begrunnet ut fra hensynene bak legalitetsprinsippet, blant annet kravet om en klar og dekkende straffehjemmel for individuelt straffeansvar. I tillegg var det viktig å ta hensyn til de legitime krav til forutberegnelighet for stater hva angår tolking av folkerettslige forpliktelser på et område av vesentlig sikkerhetspolitisk betydning, med konsekvenser for blant annet fagmilitær opplæring og planlegging. Det siste forslaget med en generell henvisning til utviklingen i folkeretten på området var derfor uakseptabelt for Norge. Den samme argumentasjon lå også bak Norges skepsis til forslagene om en sekkebestemmelse som ga Domstolen fullmakt til å fastslå fremtidige forbudte våpentyper. Fra norsk side støttet man imidlertid ønsket om ikke å «fryse» rettsutviklingen på dette området. Etter norsk syn er antipersonellminer et eksempel på særlig aktuell våpentype hvis forbud kan forventes å oppnå slik status. Det kan derfor sies at resultatet i artikkel 8 bokstav b (xvii) - (xx), se merknadene til bestemmelsen, ble i tråd med norske interesser.

Forbrytelser begått i interne konflikter skapte også betydelige diskusjoner både forut for og under diplomatkonferansen. Fra norsk side var det som nevnt vesentlig at slike forbrytelser ble inntatt siden det overveldende flertall av væpnede konflikter i dag er uten internasjonal karakter. I slike situasjoner vil ofte de nasjonale domstolene også være ute av stand til å gjennomføre straffeforfølgning av lovbrudd på tilfredsstillende vis, noe som ble påvist gjennom hendelsene i det tidligere Jugoslavia og Rwanda. De folkerettslige reglene vedrørende interne konflikter er mindre omfattende og av nyere dato enn de som berører internasjonale konflikter, men sentralt står fellesartikkel 3 i de fire Genève-konvensjonene fra 1949, samt Tilleggsprotokoll 2 av 1977. Flere av disse reglene ble til slutt inkludert i artikkel 8 nr. 2 bokstavene c - f. Under diplomatkonferansen var det imidlertid en rekke stater som motsatte seg inklusjon av slike forbrytelser, subsidiært gikk de inn for så langt som mulig å begrense forbrytelseslisten. Det gjaldt en rekke arabiske land, men også land som Tyrkia, Russland, Kina, India og Pakistan, som hevdet at slike konflikter i utgangspunktet må anses som indre anliggender som skulle reguleres av de nasjonale rettssystemer, og ikke av en internasjonal domstol. Under diplomat-

konferansen ble det fra norsk side, herunder også i bilaterale konsultasjoner med sistnevnte stater, presisert at Norge motsatte seg ethvert forslag som ville innebære en uakseptabel innskrenkning av Domstolens myndighet i forhold til alvorlige krigsforbrytelser i interne konflikter. Fra norsk side var det viktig å innta bestemmelser som bygget på nevnte fellesartikkel 3 (se artikkel 8 nr. 2 bokstavene c og d), samt Tilleggsprotokoll 2 (se artikkel 8 nr. 2 bokstav e). Disse bestemmelsene er i praksis svært viktige og anses som uttrykk for en viktig rettsutvikling i beskyttelsen av sivilbefolkningen i interne væpnede konflikter; en type konflikt som i dag er langt mer fremtredende enn internasjonale væpnede konflikter. Det var tidkrevende å forhandle frem tekster som tilfredsstilte disse kravene. Sluttresultatet må også ses i sammenheng med presiseringen i artikkel 8 nr. 3, som gjenspeiler en tilsvarende bestemmelse i Tilleggsprotokoll 2, om at nevnte regler ikke berører en stats rett til å treffe legitime tiltak for opprettholdelse av dens enhet og territoriale integritet. Videre må sluttresultatet ses i sammenheng med kompromisset i artikkel 124, som i realiteten gir statene en adgang til å ta et tidsbegrenset forbehold i forhold til Domstolens jurisdiksjon over krigsforbrytelser, herunder forbrytelser begått i interne konflikter.

5.3.4 Forbrytelseskategorier hvis behandling ble utskutt til en revisjonskonferanse

Fire traktatbaserte forbrytelseskategorier ble foreslått inkludert, men oppnådde ikke tilstrekkelig oppslutning under diplomatkonferansen, blant annet under henvisning til at de ikke var alment akseptert som internasjonal sedvanerett. Det gjaldt forbrytelser som omhandler narkotikatrafikk, terrorisme, bruk av leiesoldater og forbrytelser mot FN-personell, se nedenfor. Det var flere stater som mente at de nevnte forbrytelsene var tilstrekkelig definert og krevde at disse inkludert i vedtektene. For å unngå en fastlåst situasjon, ble det fra etter initiativ fra Danmark (1996) og med fellesnordisk støtte tatt til orde for at de forbrytelsene som ikke ble inkludert i første omgang skulle henvises til vurdering på en revisjonskonferanse noen år etter vedtektenes ikrafttredelse. En slik to-trinns prosedyre ble vedtatt, se artikkel 123. Tilnærmingen er også reflektert i resolusjon E i Sluttakten fra konferansen, der en fremtidig revisjonskonferanse anbefales å vurdere terrorisme- og narkotikaforbrytelsene med sikte på om mulig å enes om definisjoner av disse. Andre stater gikk sterkt i mot dette under henvisning til at forslaget medvirket til å begrense forbrytelseskategoriene til en såkalt «hard kjerne» av forbrytelser: folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Det var også uenighet knyttet til forslaget om en automatisk revisjonskonferanse, ved at enkelte stater i stedet ønsket at statspartene ble gitt anledning til å avholde et særlig statspartsmøte, som ville få status som revisjonskonferanse.

Terrorismeforbrytelser var inkludert i Folkerettskommisjonens utkast til domstolsvedtekter, og en rekke stater støttet dette forslaget. Andre stater, herunder de fleste vestlige, avviste dette under henvisning til at det ikke foreligger en alminnelig akseptert juridisk definisjon av begrepet terrorisme. I lys av erfaringer fra tidligere drøftelser i FN-fora, ville forslaget for øvrig åpnet for fornyede og sterkt politiserte debatter om dette. Under forberedelsene til diplomatkonferansen ble terrorismeforbrytelsene kun drøftet på helt generelt grunnlag, og under konferansen ble det raskt klart at de ikke ville bli inkludert

i vedtektene. Det kan for øvrig nevnes at det ble gjort forsøk på å få terrorisme inn som en forbrytelse mot menneskeheten i artikkel 7, men heller ikke dette fikk nok oppslutning.

Narkotikaforbrytelser er blant annet regulert i FNs konvensjon om ulovlig håndtering av handel med narkotika og psykotrope stoffer av 20. desember 1988. Folkerettskommisjonen hadde tatt til orde for å vurdere disse forbrytelsene, men under forberedelsene til diplomatkonferansen ble det ikke avsatt tid til å drøfte den nærmere definisjon og avgrensing av disse forbrytelsene. Dette vakte noe misnøye hos en rekke stater i Karibia og Sørøst-Asia, for det var blant annet et initiativ av Trinidad og Tobago i 1989 som bidro til at ideen om en internasjonal straffedomstol igjen ble satt på den internasjonale dagsorden. Det ble da vist til at det er vanskelig for mange småstater på effektivt vis å straffeforfølge ledere i narkotikakarteller uten at det skjer med en betydelig internasjonal ressursinnsats, gjerne i regi av en internasjonal straffedomstol. Dette fikk imidlertid ikke bred nok oppslutning, og narkotikaforbrytelsene ble derfor ikke inkludert i vedtektene. Norge støttet også her en konsentrasjon i første omgang om den «harde kjernen», men stilte seg i utgangspunktet ikke avvisende til nye drøftelser om saken i en revisjonskonferanse.

Forbrytelser mot FN-personell og tilhørende personell var en tredje forbrytelseskategori som ikke ble inkludert i domstolsvedtektene i denne omgang. Forut for og under diplomatkonferansen var det en rekke stater, herunder Norge og de øvrige nordiske land, som viste til FN-konvensjonen av 9. desember 1994 om sikkerheten til FN-personell og tilhørende personell, og argumenterte for at forbrytelser mot slikt personell utgjør et særlig presserende problem. Dette synet fikk imidlertid ikke utbredt støtte, blant annet under henvisning til det begrensede antall parter i konvensjonen, hvis prinsipper ennå ikke har fått bred aksept som internasjonal sedvanerett. Nevnte konvensjon trådte i kraft 15. januar 1999 etter at den var ratifisert av 22 stater, herunder Norge som ratifiserte den 3. juli 1995.

Verving og bruk av leiesoldater ble under diplomatkonferansen foreslått inntatt som forbrytelser av Madagaskar og Komorene, men ble ikke gjenstand for realitetsbehandling, og ble heller ikke inkludert i vedtektene. Dette har sammenheng med den begrensede oppslutning om FN-konvensjonen av 4. desember 1989 om dette emnet.

5.4 Jurisdiksjonsspørsmålene

Med jurisdiksjon menes Domstolens myndighet i videste forstand, herunder også hovedanklagerens kompetanse til å innlede etterforskning og Domstolens domsmyndighet. I det følgende vil en fokusere på følgende tre kategorier spørsmål. Det første gjelder Domstolens jurisdiksjon i egentlig forstand, det vil si grunnvilkårene med hensyn til hvilken stat som må være part i Roma-vedtektene og eventuelt hvilke stater som må samtykke i at Domstolen i utgangspunktet skal tilstå myndighet til å behandle et saksforhold (på engelsk: «jurisdiction»). Det andre gjelder hvem som kan bringe en sak inn for Domstolen og hvordan, det vil si mekanismene for utløsning av Domstolens virksomhet (på engelsk: «triggering mechanisms»). Endelig gjenstår spørsmålet om hvilke prosessforutsetninger som må være oppfylt for at Domstolen kan anta en konkret sak til behandling, og som i mangel av sådanne eventuelt må føre

til at Domstolen avviser saken uten realitetsbehandling (på engelsk: «admissibility»).

Nevnte spørsmål ga opphav til de vanskeligste drøftelser under konferansen, siden de avgjør Domstolens rettslige adgang til å anta saker til behandling. Mer generelt anså en rekke stater, herunder gruppen av likesinnede stater, at tilfredsstillende løsninger på jurisdiksjonsspørsmålene var en sentral forutsetning for Domstolens troverdighet og praktiske virke. Disse spørsmålene er regulert i artiklene 12-19 i vedtektenes del 2, og er resultatet av den endelige pakkeløsning som ble fremlagt på konferansens siste døgn ut fra prosedyren som er nærmere beskrevet i kapittel tre om forhandlingshistorikken og nedenfor.

5.4.1 Domstolens jurisdiksjonsgrunnlag

Etter alminnelig folkerett må en internasjonal domstols virksomhet i utgangspunktet bygge på en frivillig aksept av domstolens myndighet fra den aktuelle stats side. Domstolens behandling av en sak må prinsipielt ha en forankring i et statlig samtykke. Dette kan ha form av en forutgående avtaleforpliktelse eller en ensidig erklæring. Samtykket kan være generelt eller knyttet til en konkret sak. Denne generelle eller spesielle statlige aksept utgjør domstolens grunnleggende jurisdiksjonsgrunnlag for å behandle en sak. I mangel av en slik aksept, må saken avvises på grunn av manglende jurisdiksjon.

Den internasjonale straffedomstols virksomhet skal i utgangspunktet bygge på folkerettens sedvanlige krav om samtykke fra vedkommende suverene stat. Derved følger Roma-vedtektene hovedprinsippet for den tradisjonelle folkerettspleie om at en dømmende institusjons virksomhet må kunne utledes av et frivillig avgitt samtykke. Som sådan atskiller Domstolen seg prinsipielt fra Nürnberg-, Tokyo-, Jugoslavia- og Rwanda-domstolene. Den internasjonale straffedomstols jurisdiksjonsgrunnlag kan derfor i utgangspunktet lettere sammenliknes med ordningen for Den internasjonale domstol i Haag eller Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg. I begge sistnevnte tilfeller kreves som regel at vedkommende stat både må være part i den traktat som utgjør domstolens stiftelsesgrunnlag, og at staten har avgitt en særlig aksept av domstolens jurisdiksjon. Kjernen i de mest kontroversielle spørsmål under forhandlingene hadde imidlertid sammenheng med rekkevidden av en stats aksept av Domstolens myndighet i forhold til andre staters borgere. I praksis gjaldt dette i forhold til borgere av stater som ikke er part i Roma-vedtektene.

I den nasjonale strafferett er det et selvsagt utgangspunkt at en stat har straffejurisdiksjon både over egne statsborgere og utlendinger på dets territorium (territorialprinsippet) samt over egne borgere hvor de enn skulle befinne seg (personalprinsippet). Videre foreligger mulighet for i enkelte tilfeller også å utøve straffejurisdiksjon i forhold til handlinger begått av utlendinger i utlandet (universalprinsippet). Det siste gjelder blant annet for særlig alvorlige forbrytelser, herunder de viktigste internasjonale forbrytelser. En rekke overenskomster vedrørende internasjonalt samarbeid på strafferettens område, eksempelvis hva angår bekjempelse av flykapringer og andre terrorhandlinger, bygger også på prinsippet om at partene forplikter seg til enten selv å straffedømme eller å utlevere til annen stat personer som anklages for slike

handlinger, og dette gjelder uavhengig av om vedkommende er egne statsborgere eller om handlingene er begått på eget territorium. Et tilsvarende universalprinsipp kan sies å styre jurisdiksjonsreglene som forutsettes anvendt i henhold til FNs folkemordkonvensjon av 1948 og vedrørende bekjempelsen av «alvorlige brudd» på Genève-konvensjonene av 1949. Ifølge svært mange stater som var pådrivere for Domstolens etablering, herunder den likesinnede gruppe, var det i utgangspunktet ønske om et videst mulig jurisdiksjonsgrunnlag for Domstolen i tråd med hensynet til det internasjonale samfunns solidaritet og kollektive ansvar for straffeforfølgning av de alvorligste forbrytelser. I praksis betød dette et ønske om å la universalprinsippet få et så stort gjennomslag som mulig i vedtektene.

Under forberedelsene forut for diplomatkonferansen ble følgende hovedspørsmål identifisert: For det første var det spørsmål om Domstolens behandling av en sak skulle være avhengig av en eller flere av de berørte statsparters samtykke, enten i hvert enkelt tilfelle eller generelt, eller om Domstolen skulle ha automatisk jurisdiksjon overfor statspartene. Det siste ville innebære at statspartene ved sin tilslutning til vedtektene umiddelbart aksepterte Domstolens jurisdiksjon, hvilket ville gjøre det overflødig med en egen jurisdiksjonsaksept i tillegg. Det andre hovedspørsmålet var hvilke stater som eventuelt måtte ha avgitt sin jurisdiksjonsaksept før Domstolen kunne behandle en sak. Her var det en rekke muligheter, som enten kunne oppfattes alternativt eller kumulativt: personalstaten (hjemstaten til den person som påstås å ha begått forbrytelsen), territorialstaten (staten hvor forbrytelsen er begått), forvaringsstaten (staten som har mistenkte i sin varetekt) eller offerstaten (staten hvis borgere var blitt utsatt for forbrytelsen). For det tredje var det spørsmål om det skulle være adgang for statspartene til kun å akseptere Domstolens jurisdiksjon over deler av forbrytelseskategoriene, for eksempel bare for folkemord. Dette kunne eventuelt skje ved et konkret eller generelt samtykke, eventuelt ved tilslutning til traktaten, se alternativene ovenfor. Utover disse tre hovedspørsmålene, var det videre reist spørsmål om det i forbindelse med deler eller samtlige forbrytelseskategorier burde konstateres adgang for Domstolen til å utøve jurisdiksjon også i relasjon til stater som ikke er parter i domstolsvedtektene. Disse elementene ble i de ulike alternativer også vurdert i lys av hvem som skulle kunne henvise en situasjon til Domstolen, se utløsningsmekanismene som er omtalt under pkt. 5.4.2.

Posisjonen til Norge og de fleste likesinnede land før konferansen var at Domstolens jurisdiksjon burde bli så vid som mulig. Domstolen burde ha automatisk jurisdiksjon over alle forbrytelser uten reservasjonsadgang, og det burde være tilstrekkelig at en av flere berørte stater var part i vedtektene. Dette henger sammen med at hensynet til Domstolens effektivitet og troverdighet taler for en så vid jurisdiksjon som mulig. Tyskland gikk her lengst i å påberope prinsippet om universaljurisdiksjon for alle forbrytelsene. Storbritannia tok for sin del til orde for å la Domstolens myndighet i forhold til ikke-parter avhenge av samtykke fra både territorialstaten og forvaringsstaten. Republikken Korea (Sør-Korea) foreslo at Domstolen burde få jurisdiksjon ved partsforhold eller konkret samtykke fra minst en av følgende stater: territorialstaten, forvaringsstaten, personalstaten eller offerstaten. Sistnevnte forslag ble godt mottatt av mange stater, herunder Norge, som subsidiært kunne

støtte en slik fremgangsmåte dersom det ikke var utbredt støtte til universaljurisdiksjon for Domstolen. En rekke stater, herunder flere sentrale stormakter, ønsket seg derimot en begrenset jurisdiksjon, og fremsatte krav om reservasjonsadgang, jurisdiksjonsaksept i enkeltsaker eller mulighet for kontroll fra Sikkerhetsrådets side. USA kunne for sin del kun akseptere prinsippet om automatisk jurisdiksjon i tilfeller av folkemord, for øvrig krevdes et særlig samtykkeregime. I denne forbindelse ble det fra amerikansk side vist til betenkeligheter ved å la Domstolen straffeforfølge personer hvis hjemstat ikke var part i vedtektene, uten særlig samtykke fra sistnevnte. Selv et jurisdiksjonsgrunnlag for Domstolen som kunne utledes av territorialprinsippet ville etter amerikansk oppfatning representere en radikal og betenkelig nydannelse i folkeretten, da det i realiteten ville kunne gi en internasjonal domstol adgang til å straffedømme borgere fra ikke-statsparter. USA viste i denne sammenheng til at en slik potensiell mulighet for Domstolen til, i gitte tilfeller, å få jurisdiksjon over amerikansk militært personell selv om USA ikke skulle være part i vedtektene, risikerte å vanskeliggjøre deltakelse i allierte militære operasjoner eller andre fredsopprettende militære tiltak. De amerikanske betenkeligheter ble imøtegått under henvisning til at et for vidtgående samtykkeregime i praksis ville kunne lamme Domstolens virksomhet. Foruten prinsipielle jurisdiksjonsargumenter, ble det også vist til at disse reglene måtte ses i sammenheng med en rekke andre sikkerhetsmekanismer i vedtektene som ville motvirke misbruk av Domstolen i politiske eller andre øyemed. Det ble her også henvist til presisjonsnivået i forbrytelseskatalogen, komplementaritetsprinsippet som blant annet gir hjemstaten til forbryteren en førsterett til å innlede egen straffeforfølgning, men også hovedanklagerens muligheter til å utøve et skjønnet etter vedtektenes artikler 17 og 53. Av særlig relevans for væpnede styrker i allierte eller fredsopprettende oppdrag, er blant annet regelen om staters rettshjelp til Domstolen i henhold til artikkel 98 nr. 2, hvor det fremgår at det kreves samtykke fra hjemstaten for overlevering til Domstolen, dersom vedkommende militære person omfattes av gjeldende militære avtaler, herunder statusavtaler for militære styrker (såkalte SOFA-avtaler m.v.).

Spørsmålene om jurisdiksjonsgrunnlag ble gjenstand for omfattende og vanskelige forhandlinger. Konferansens byrå la frem totalt tre ulike forslag til «pakkeløsning» på vedtektenes del 2, der en samlet løsning av jurisdiksjonsproblematikken stod sentralt. Det første av disse forslagene ble fremmet 6. juli 1998 (i konferansens 3. uke). Det gjensto imidlertid for mange alternativer i dette forslaget, og det ble etterfulgt av et mer begrenset dokument 10. juli (uke 4). Dette ble kommentert av de enkelte statene under en omfattende høringsrunde i Hovedkomiteen, for derved å kartlegge de ulike ståsteder og lettere identifisere en mulig kompromissløsning som kunne oppnå bred støtte. Ved denne systematiske undersøkelsen ble det bekreftet store uoverensstemmelser mellom de ulike statene, men det ble bekreftet en meget utbredt oppslutning om tilnærmingen i det sørkoreanske kompromissforslaget. USA fremsatte på sin side ved konferansens avslutning et nytt forslag om å inkludere en adgang for den anklagedes hjemstat til å overta ansvaret for vedkommendes handlinger dersom disse var forøvet i offentlig tjeneste (såkalte «official acts»), og derved utelukke Domstolens jurisdiksjon der hjemstaten til vedkommende militære personell motsatte seg dette. Stater i

den likesinnede gruppe fant at dette forslaget til unntaksmuligheter kunne åpne for smutthull som kunne gi opphav til uakseptable omgåelser av vedtektene. På denne bakgrunn gikk Hovedkomitéens formann med støtte av de valgte tillitsmenn inn for en tredje og siste pakkelsning. Denne bygget på en redusert versjon av det sørkoreanske tekstforslaget nevnt ovenfor. Dette innebærer at så fremt Domstolen ikke aktiveres etter vedtak av FNs sikkerhetsråd i henhold til FN-paktens kapittel VII, har Domstolen myndighet til å behandle saker der hjemstaten til den anklagede er part i vedtektene, eller der forbrytelsen er begått på territoriet til en av partene. Dette forslaget til endelig pakkelsning ble presentert uten alternativer natt til konferansens siste dag og møtte på et amerikansk endringsforslag som ble nedstemt etter ikke-behandlingsforslaget som er omtalt i kapittel 3 ovenfor om forhandlingshistorikken. Teksten ble deretter vedtatt etter avstemning i Hovedkomiteen og i plenum.

Vedtektenes artikkel 12 er blitt gjenstand for kritikk fra enkelte hold, enten på grunn av skuffelse over begrensningene i Domstolens jurisdiksjon, eller tvert om på grunn av betenkeligheter med hensyn til dens rekkevidde overfor borgere hvis hjemstat ikke er part i traktaten (såkalte «non State parties»). USA anførte i sin stemmeforklaring ved konferansens avslutning at den ikke hadde kunnet støtte vedtakelse av vedtektene særlig på grunn av inklusjonen av territorialprinsippet i art. 12. I sin generelle form ville dette gi Domstolen en uakseptabel myndighet til å straffeforfølge borgere hvis hjemstater ikke har sluttet seg til traktaten. De amerikanske motforestillinger er blitt forklart ut fra den risiko bestemmelsen kan innebære for militært personell på oppdrag i utlandet under væpnede konflikter. En rekke andre stater har imidlertid imøtegått disse motforestillinger ved å vise til at innføring av unntak i territorialprinsippet ville øke risikoen for å åpne et betydelig smutthull i Domstolens jurisdiksjon i forhold til saker knyttet til væpnede konflikter, og derved underminere Domstolens troverdighet.

Regelen bygger imidlertid på et kompromiss som samlet bred støtte på konferansen. Bestemmelsenes rekkevidde er av avgjørende betydning for Domstolens muligheter til å tre i funksjon i praksis. Dess mer vidtgående rettsvirkninger i forhold til den personkrets og de geografiske områder som fanges opp av en statlig aksept til Domstolens jurisdiksjon, dess større muligheter vil Domstolen ha til å innlede rettsforfølgninger. Samtidig ville snevrere rammer om rettsvirkningene kunne senke terskelen for en rekke staters tilslutning til vedtektene. Forhandlingsresultatet hviler på et kompromiss mellom hensynene til størst mulig effektivitet for Domstolen og bredest mulig oppslutning om domstolskonseptet.

5.4.2 Hvordan kan Domstolens virksomhet utløses? Utløsningsmekanismene

Spørsmålene knyttet til utløsningsmekanismer var også svært kontroversielle under diplomatkonferansen. De inkluderte hvem som kunne bringe en situasjon inn for Domstolen, samt vilkårene for at Domstolen kan innlede behandlingen av en sak, herunder om hovedanklageren har en egen initiativrett i denne forbindelse. Reglene om utløsningsmekanismene finnes i vedtektenes artikkel 13 - 16.

Enkelte stater ville begrense henvisningsadgangen til FNs sikkerhetsråd, mens andre stater, herunder Norge, støttet en mest mulig uavhengig Domstol, der både statsparter og Sikkerhetsrådet skulle ha en henvisningsadgang, og der hovedanklageren også måtte utstyres med en mulighet til å ta opp saker av eget tiltak. Samtidig var det en erkjennelse blant mange stater, med støtte av Norge, av Sikkerhetsrådets særlige ansvar for opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet, og av sistnevntes adgang til å treffe bindende vedtak i denne sammenheng.

Forut for diplomatkonferansen var det bred enighet om at stater må kunne bringe en situasjon inn for Domstolen. Forut for og under diplomatkonferansen var det også en utbredt støtte for Sikkerhetsrådets adgang til å henvise slike situasjoner til Domstolen, selv om enkelte alliansefrie stater av politiske grunner var skeptiske til å stadfeste en slik rolle for Rådet. Ved konferansens avslutning fremsatte således India endringsforslag for å ekskludere en slik rolle, som også ble møtt med ikke-behandlingsforslag som nevnt i kapittel tre ovenfor om forhandlingshistorikken. Fra norsk side støttet man en rolle for Sikkerhetsrådet både etter FN-paktens kapittel VI og VII (sistnevnte med bindende virkning for stater). Dette ville være i tråd med Sikkerhetsrådets overordnede ansvar for å sikre internasjonal fred og sikkerhet som bl.a. ble reflektert ved opprettelsen av de midlertidige domstolene for Rwanda og det tidligere Jugoslavia. Dette ville dessuten i praksis være den eneste mulighet til å aktivere Domstolen ved forbrytelser i stater som ikke har ratifisert vedtektene, men denne mulighet er begrenset til situasjoner der Sikkerhetsrådet konstaterer en trussel mot opprettholdelse av internasjonal fred og sikkerhet.

For Norge, de andre nordiske land og en rekke andre likesinnede stater var det også vesentlig å sikre en viss initiativrett for hovedanklageren. Noe annet ville underminere Domstolens effektivitet, uavhengighet og troverdighet - da det kan tenkes situasjoner der Sikkerhetsrådet eller stater av ulike grunner ikke finner det mulig eller formålstjenlig selv å ta initiativer i denne retning. Dette var et av de mest kontroversielle spørsmålene under konferansen. I denne forbindelse var man blant annet fra norsk side rede til å akseptere en rekke sikkerhetsmekanismer for å forhindre vilkårlige initiativer fra hovedanklageren. Slike sikkerhetsmekanismer ble også vedtatt, se bl.a. merkna-dene til artikkel 15 som forutsetter at slike initiativer krever autorisasjon av et særlig dommerpanel.

Det var lenge et spørsmål om man skulle kunne henvise en «sak» eller en «situasjon». Dette spørsmålet er først og fremst relevant i forhold til krigsforbrytelser, ettersom disse kan begås som enkeltstående handlinger og i utgangspunktet anses som en «sak». Når det gjelder folkemord og forbrytelser mot menneskeheten, er det et vilkår i forbrytelsenenes definisjoner at disse er av et større omfang som gjør at de vil være forbundet med en «situasjon». Dette spørsmålet la også visse føringer på diskusjonen om henvisningenes karakter og konsekvenser. Dersom en stat måtte henvise konkrete forbrytelser ville dette forutsette strengere krav til dokumentasjon og derved en høyere terskel for å innlede etterforskning. Et annet hensyn for å knytte henvisningsadgangen til «situasjoner» og ikke «saker» var at det ville kunne begrense faren for forhåndsdomming å overlate til hovedanklageren å foreta de aktuelle etterforskningskritt. Henvisning av en individuell sak fra Sikker-

hetsrådets eller staters side ble av sistnevnte grunner også prinsipielt ansett å kunne gi opphav til betenkeligheter. Videre er det hovedanklagerens ansvar å føre bevis for og prosedere saken. Resultatet ble at det er «situasjoner» som kan henvises til Domstolen, se artiklene 13-14. Det bør på ovennevnte bakgrunn for ordens skyld presiseres at en stats henvisning av en situasjon til Domstolen, prinsipielt og praktisk atskiller seg fra statsklagesystemet innenfor menneskerettighetsvernet.

Domstolens saklige kompetanse vil ofte kunne gjelde i situasjoner der internasjonal fred og sikkerhet er berørt. Derfor kan det oppstå spørsmål om kompetansedelingen mellom Domstolen og Sikkerhetsrådet. Forholdet til aggresjonsforbrytelsen reiser særlige spørsmål i denne forbindelse, se ovenfor under pkt. 5.3.2. Mer generelt risikerer imidlertid straffeforfølgning fra Domstolens side å berøre utføringen av Rådets politiske mandat i forbindelse med fredsskapende, fredsbevarende eller fredsopprettende virksomhet. På den annen side var det i forhandlingene behov for å sikre Domstolens uavhengighet fra politiske organer. Paktens system tilsa at eventuell motstrid i utgangspunktet må løses ved at Rådets bindende vedtak får forrang, se også prinsippene i Paktens artikler 24-25 og 103. Det ble i forhandlingene likevel ansett ønskelig å definere kompetansefordelingen i vedtektene, for derved å søke å forhindre eventuelle motstridssituasjoner. For det første ble det som nevnt ovenfor inkludert en regel om at Rådet måtte kunne aktivere Domstolen ved henvisning av situasjoner i henhold til Paktens kapittel VII, se artikkel 13. Dette harmonerte med siktemålet om å hindre etablering av uensartede straffedomstoler, slik at situasjoner for fremtiden ville bli henvist til Domstolen framfor opprettelse av egne midlertidige institusjoner. I forhandlingene var det likevel, særlig blant alliansefrie land, en skepsis til en uttalt rolle for Rådet. For det annet ønsket man å regulere forholdet mellom Rådet og Domstolen i forbindelse med situasjoner der Rådet aktivt er engasjert i håndteringen av en konflikt, med mulighet til sistnevnte å be om en utsettelse av etterforskningen, se artikkel 16. Her er det imidlertid ikke tilstrekkelig at en generell situasjon i et område er til behandling for Rådet. En rekke slike situasjoner er sedvanlig ført opp på sistnevntes dagsorden, kanskje endog i årtier, uten at det derved nødvendigvis er truffet noen konkrete tiltak. I motsetning til forslaget fra FNs folkerettskommisjon, som i slike situasjoner krevde en uttrykkelig autorisasjon fra Sikkerhetsrådet for at Domstolen kunne iverksette en etterforskning, og som derfor i praksis ville gitt de faste rådsmedlemmene en vetorett over Domstolens operasjoner, kreves det derfor i artikkel 16 at Rådet treffer et uttrykkelig vedtak i henhold til Paktens kapittel VII for å forhindre Domstolens inngripen. Forslag om dette ble fremsatt av Singapore, og fikk raskt støtte fra en rekke stater, herunder Norge. Artikkel 16 innebærer at utsettelse av etterforskningen først er aktuell der det foreligger et stemmeflertall på minst ni stemmer i Rådet, uten utøvelse av de faste medlemmenes vetorett. Etter et tilleggsforslag fra Canada ble det videre inkludert en tidsfrist på 12 måneder for en slik utsettelse, med adgang til fornyelse, som igjen krever et uttrykkelig vedtak fra Sikkerhetsrådet. Dette ble av de fleste stater oppfattet som et egnet kompromiss mellom de kryssende hensyn. Etter norsk syn er bestemmelsene i artiklene 13 og 16 egnet til å legge forholdene mest mulig til rette for en forutsigbar ansvarsdeling og samarbeid mellom Sikkerhetsrådet og Domstolen.

5.4.3 Særlige prosessforutsetninger og avvsningsgrunner

Regler om prosessforutsetninger og avvsningsgrunner finnes i vedtektenes artikkel 17-19. Et hovedspørsmål var utformingen av prinsippet om komplementaritet mellom Domstolen og nasjonale domstoler, og adgangen til å fremme kompetanseinnsigelser mot Domstolen på denne bakgrunn med henblikk på å få saken avvist. Om dette vises til beskrivelsen av prinsippet under pkt. 5.2 ovenfor.

5.5 De grunnleggende strafferettslige prinsipper for Domstolens virksomhet

I motsetning til vedtektene til tidligere internasjonale straffedomstoler, inneholder Roma-vedtektene en detaljert regulering av alminnelige strafferettslige prinsipper. Dette er gjort i form av tolv artikler i del 3.

Disse artiklene omfatter dels reglene om det individuelle straffeansvar i henhold til folkeretten, skyldkrav, straffrihetsgrunner, medvirkning, forsøk og andre grunnleggende strafferettslige prinsipper. På disse områdene innebærer vedtektene en viktig kodifisering av alminnelige rettsgrunnsetninger som er kjent fra alle nasjonale rettssystemer, men også av prinsipper som er utviklet av tidligere internasjonale straffedomstoler. Forhandlingene viste seg tidkrevende blant annet i lys av svært ulike begrepsmessige og metodiske tilnærminger i ulike rettskulturer. Medvirkningsreglene i artikkel 25 medfører således straffeansvar for forsettlig bidrag til utførelse av handlinger av en gruppe personer som handler ut fra en felles hensikt, der slike bidrag på visse vilkår blant annet har til hensikt å fremme gruppens kriminelle virksomhet eller målsetting. Dette inkluderer kriminalisering av medvirkningsformer som omtales som «doktrinen om den felles hensikt», og som er kjent i de anglo-amerikanske rettssystemer (såkalt «conspiracy»).

Bestemmelsene i del 3 regulerer videre viktige strafferettslige prinsipper som har særlig betydning for internasjonal strafferettspleie. Det utvider det sedvanerettslige prinsippet om militært kommandoansvar til også å gjelde for sivile overordnede (artikkel 28), noe hvis betydning har vært illustrert til fulle av rollen spilt av ordførere og andre sivile ledere i distriktene under folkemordet i Rwanda. Videre bekreftes det sedvanerettslige prinsippet om at ordre fra overordnet som hovedregel ikke fritar fra strafferettslig ansvar (artikkel 33). Dessuten knesettes prinsippet om den offisielle stillings manglende relevans, herunder også stilling som statsoverhode (artikkel 27), og regelen om ikke anvendelse av foreldelsesregler for de alvorligste internasjonale forbrytelser (artikkel 29). Begge sistnevnte prinsipper fikk meget bred støtte, og møtte ikke på prinsipielle innsigelser, og må derfor anses som uttrykk for en mulig sedvanerettslig utvikling i folkeretten.

5.6 Etterforskningen, rettergangsordningen og rettssikkerhetsgarantiene - om avveiningen mellom anklageprinsippet og inkvisisjonsprinsippet

Drøftelsene av rettergangsreglene var både i den forberedende fase og under diplomatkonferansen preget av ulike prinsipielle tilnærminger til straffepro-

sessuelle spørsmål. Dette har sammenheng med forskjellige rettskulturer og nasjonale tradisjoner på dette feltet.

5.6.1 Prinsipielle forskjeller i staffeprosessuelle metoder

En hovedsondring gjelder mellom de stater som henholdsvis bygger på anklageprinsippet og inkvisisjonsprinsippet, også kalt undersøkelsesprinsippet. De første omfatter blant annet landene som er inspirert av det angloamerikanske system («common law»), herunder også en rekke tidligere britiske kolonier. De andre omfatter mange kontinentaleuropeiske og latinamerikanske stater. Enkelte stater har blandede systemer, eller innslag fra det andre systemet. Italia foretok for eksempel en totalreform av sin straffeprosess i 1989 og gikk i den forbindelse fra et utpreget inkvisitorisk system over til anklageprinsippet med opprettholdelse av visse inkvisitoriske trekk.

Anklageprinsippet innebærer i et nøtteskall at domstol og påtalemyndighet er strengt adskilt. Domstolens oppgave innskrenker seg til å pådømme den sak påtalemyndigheten setter i gang, og opphører hvis saken trekkes tilbake. Rettergangen er organisert som en partsprosess med påtalemyndigheten på den ene side og siktede og hans forsvarer på den andre. Disse partene er gitt en likestilt posisjon, og dommeren inntar en nøytral rolle mellom dem.

Inkvisisjonsprinsippet bygger i stor grad på den såkalte sivilrettslige tradisjon fra land med romerrettslig innflytelse («civil law»-land). Det legger til grunn at retten skal lede undersøkelsen og skaffe til veie det bevismaterialet som trengs. Det forutsettes at politiets etterforskning under påtalemyndighetens ledelse skal være gjenstand for en aktiv kontroll fra domstolens side. Dette gjelder i det minste i mer alvorlige saker som blant annet forutsetter anvendelse av tvangsmidler. Et annet grunnleggende kjennetegn er at påtalemyndigheten og siktede samt hans forsvarer ikke utgjør likestilte parter i rettergangen. Rettens oppgave skal i forundersøkelser under etterforskningen i like stor grad være orientert inn mot innsamling av bevis som taler til siktedes fordel som bevis som taler i vedkommendes disfavør. Under etterforskningen blir forsvarerens rolle derfor ikke så mye fokusert på innsamling av egne bevismidler som på å oppfordre retten til så langt som mulig å ivareta siktedes interesser.

Et felt der det foreligger forskjeller av stor praktisk betydning i denne forbindelse, er at mistenkte eller siktede i de sivilrettslige land skal ha samme adgang som påtalemyndigheten til under etterforskningen å gjennomgå bevis som er innsamlet i saken. Generelt sett kan man si at man i den sivilrettslige tradisjon ikke oppfatter en straffesak som en konkurranse mellom to parter som står i et motsetningsforhold til hverandre. Likevel har det i de senere tiår vært utviklingstrekk i de fleste europeiske sivilrettslige systemer i retning av en tilpasning til prinsipper man kjenner fra anklageprinsippet.

En annen forskjell av stor praktisk betydning er at domstolen i det sivilrettslige system som oftest har hovedansvaret for å høre vitner, og dommerne kan gi påtalemyndigheten eller forsvareren anledning til å stille spørsmål til vitnene. Det motsatte utgangspunkt gjelder i systemer som er preget av anklageprinsippet, herunder spesielt i amerikansk straffeprosess, der hver part har adgang til å foreta såkalt kryssforhør («cross examination») av motpartens vitner.

En annen viktig praktisk forskjell mellom disse to systemene er reglene for fremleggelse av bevis. Stater med «civil law»-tradisjoner bygger ofte på prinsippet om fri bevisførsel, noe som innebærer at så vel forsvarer som påtalemyndighet i utgangspunktet står fritt til å fremlegge bevis. I stater som tradisjonelt bygger på anglo-amerikanske tradisjoner reguleres dette av meget detaljerte regler. Disse legger særlig restriksjoner på adgangen til å bygge på annenhåndsbevis («hearsay evidence») eller bevis som er ervervet på ulovlig måte. En annen viktig forskjell er muligheten for å legge tiltaltes erkjennelse av straffeskyld til grunn for en fellende dom uten ytterligere bevisførsel også i alvorlige straffesaker («plea of guilty»).

5.6.2 Erfaringer fra Jugoslavia- og Rwanda-domstolene

Jugoslavia- og Rwanda-domstolene søker i en viss utstrekning å harmonisere de to ovennevnte tilnærminger i sin rettergangsordning, men bygger i praksis i stor utstrekning på den anglo-amerikanske tradisjon. De to domstolenes vedtekter overlater i stor utstrekning til domstolene selv å utvikle nærmere rettergangsregler i en forretningsorden («rules of procedure and evidence»). Domstolsvedtektene unnlater imidlertid å omtale noen særlig rolle for dommerne i forbindelse med etterforskningen, og dette indikerer at man forutsetningsvis i stor utstrekning legger anklageprinsippet til grunn. Dette har også vært fulgt av domstolenes praksis. Domstolenes prosessregler bygger på anklageprinsippet og opportunitetsprinsippet ved at det er påtalemyndigheten som iverksetter etterforskning og reiser tiltale. Avgjørelsene fra domstolen viser at domstolen ikke selv tar aktivt del i etterforskningen. Dommerne kan imidlertid anmode om ytterligere bevisførsel. Prosessreglene har imidlertid enkelte innslag som bygger på «civil law»-tradisjoner. Dette gjelder for eksempel bevisreglene. Domstolenes rettspraksis bygger i stor utstrekning på prinsippet om fri bevisbedømmelse ved at alle bevis i utgangspunktet kan fremmes i den utstrekning de er relevante og anses å ha bevisverdi. Dette gjelder også annenhåndsbevis.

Under drøftelsene av den internasjonale straffedomstol var det en utbredt oppfatning om at en rekke prosessuelle spørsmål måtte avklares nærmere i selve domstolsvedtektene. Dette hadde dels sammenheng med prinsipiell vektlegging av legalitetsprinsippets krav om forutsigbarhet om forhold av betydning for den anklagedes situasjon. Det hadde nok også en viss sammenheng med misnøye fra kontinentaleuropeisk og latinamerikansk hold med den dominans som ble gitt anglo-amerikanske tradisjoner ved opprettelsen av Jugoslavia- og Rwanda-domstolene, selv om disse to domstolenes rettergangsordninger i praksis har utviklet seg bort fra slike opprinnelige utgangspunkter.

5.6.3 Prinsipiell norsk tilnærming

Norsk straffeprosess bygger for sin del i stor utstrekning på anklageprinsippet, men har også enkelte inkvisitoriske trekk ved at domstolene gis en selvstendig plikt til å sørge for at saken blir fullstendig opplyst. I denne forbindelse kjenner man fra tidligere og gjeldende norsk straffeprosess også situasjoner der dommerne kan gis en særlig aktiv rolle under etterforskningen, som for eksempel gjennom det tidligere instituttet rettslig forundersøkelse. Også på norsk side har man vært innstilt på at domstolsvedtektene bør trekke opp kla-

rere rammer for hvilke regler Domstolen kan gi. Fra norsk side la man vekt på å fremheve at man, i samsvar med nordiske rettstradisjoner, har en pragmatisk tilnærming til denne regelutviklingen - og oppfordret andre stater til å utvise fleksibilitet med hensyn til å utvikle hybride løsninger som ivaretar de reelle behov som en internasjonal rettergangsordning vil bli møtt med.

5.6.4 Etterforskning og påtale

I forhandlingsprosessen var det både prinsipiell uenighet om hvor vid myndighet som burde tilstås Hovedanklageren og om hvilke prosedyrer som må følges i forhold til de ulike straffeprosessuelle skritt. Artikkel 53 gir hovedanklageren i stor utstrekning adgang til å utøve et skjønn med hensyn til om det foreligger et tilstrekkelig grunnlag for å innlede etterforskning og for å ta ut tiltale, noe som er i overensstemmelse med opportunitetsprinsippet som er velkjent i en rekke staters straffeprosessuelle systemer. Under diplomatkonferansen ble det oppnådd enighet om at nevnte skjønnsutøvelse må undergis en dommerkontroll, som blant annet vil sikre mot myndighetsmisbruk og der ved kunne få en viktig tillitsskapende funksjon i forhold til stater. Denne dommerkontroll ivaretas gjennom en forundersøkelsesavdeling, hvis myndighet er nærmere beskrevet i artiklene 56-58.

Diskusjonen om adgangen til å foreta etterforskningsskritt innenfor territoriet til en statspart, ga opphav til spesielt sensitive spørsmålsstillinger. Folkerettskommisjonens utkast hadde gått inn for en reservasjonsløs adgang for hovedanklageren til å autorisere slike skritt. Dette møtte på betydelig motstand hos mange stater i Den forberedende komité. Samtidig var mange stater, blant annet i den likesinnede gruppen, av den oppfatning at det i praksis må foreligge mulighet for Domstolen til i særlige tilfeller å foreta slike skritt, der vedkommende stat i praksis ikke har mulighet til eller ikke er innstilt på å samarbeide med Domstolen i etterforskningen. Forhandlingsresultatet fremgår av artikkel 57 nr. 3 d. I utgangspunktet legges til grunn at Domstolen må be om vedkommende stats assistanse og rettshjelp i samsvar med vedtektenes del 9, om den ønsker at etterforskningsskritt skal bli tatt på en stats territorium. Det gjelder kun i unntakstilfeller, etter autorisasjon av forundersøkelsesavdelingen, der vedkommende stat «åpenbart er ute av stand til å etterkomme en anmodning ... som følge av at det ikke finnes noen myndighet ...som er kompetent til å etterkomme anmodningen om samarbeid i henhold til del 9». I den forbindelse må det på forhånd også tas hensyn til den berørte stats synspunkter, der det er mulig. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med vedtektenes artikkel 99 nr. 4, som omhandler adgang for Domstolen til å foreta bevisopptak m.v. uten at lokale myndigheter er til stede.

5.6.5 Den anklagedes rettsstilling

I relasjon til etterforskningen og rettergangen bør det utvises tilbakeholdenhet med å legge til grunn veletablerte nasjonale begreper som har spesifikke rettsvirkninger i det nasjonale rettssystem. For eksempel er det ikke grunnlag for å anvende den tradisjonelle norske inndeling i kategoriene mistenkt, siktet og tiltalt. Under forhandlingene viste de prinsipielle meningsforskjeller knyttet til begrepsbruk og rettsvirkninger, at det ikke var formålstjenlig å etablere slike kategorier. Derfor må en her søke veiledning i de konkrete rettighetsbestemmelser som får anvendelse på de forskjellige trinn i straffeforfølgningen,

se særlig artikkel 55 om «individuelle rettigheter under etterforskningen» og artikkel 67 om tiltaltes rettigheter. I forhandlingene søkte man å innarbeide i vedtektene samtlige rettssikkerhetsgarantier som følger av internasjonale menneskerettighetsinstrumenter, så vel som alminnelige grunnsetninger kjent fra nasjonale rettssystemer. Utfordringen var som oftest knyttet til forskjeller i rettsmetodisk tilnærming, som nevnt ovenfor.

Særlig sensitive spørsmål oppsto imidlertid i behandlingen av om det skulle åpnes for adgang til å føre saker i tiltaltes fravær. Frankrike var blant de fremste talsmenn for en slik adgang, mens en rekke andre stater hadde prinsipielle motforestillinger mot dette. Behandlingen av dette spørsmålet ble helt fastlåst. Forhandlingene munnet ut i enighet om ikke å sette spørsmålet på spissen. Vedtektene åpner således ikke for rettergang uten at tiltalte er til stede, se artikkel 63. Derimot berøres spørsmålet om uteblivelse i artikkel 61 nr. 2, der det på visse vilkår åpnes for avholdelse av rettsmøter for å bekrefte tiltalepunkter, uten at den tiltalte er til stede.

5.6.6 Hovedforhandlingen

Saken føres for en førstestansavdeling, hvis funksjoner er definert i vedtektenes artikkel 64. Behandling av tilståelsessaker er beskrevet i artikkel 65, og er resultatet av en betydelig meningsbrytning etter at saken hadde utviklet seg til å bli en prøvesten for ulike delegasjoners vilje til brobygging mellom meget ulike nasjonale rettstradisjoner. Store meningsforskjeller gjorde seg gjeldende blant annet om muligheten for erkjennelse av straffeskyld uten behov for ytterligere bevisførsel («plea of guilt»-systemet som er kjent i anglo-amerikansk rett) og sivilrettslige lands prinsipper for vurdering av tilståelse. Forhandlingsresultatet krever blant annet at en tilståelse må underbygges av sakens faktum.

5.6.7 Erstatning til ofre

Vedtektene omtaler dette viktige tema i artikkel 75. Den type forbrytelser som faller inn under Domstolens saklige kompetanse, herunder folkemord, er gjerne ledsaget av store tap av menneskeliv og skadeforvoldelser, med skjevnesvangre konsekvenser for store befolkningsgrupper. Reglene i artikkel 75 bygger på et vanskelig kompromiss mellom de stater som ønsket en størst mulig vektlegging av ofrenes interesser, herunder deres adgang til å fremme erstatningskrav, og på den annen side de stater som mente at det praktisk eller rettslig ikke ville være mulig å tilstå Domstolen et ansvar for å tilkjenne erstatninger til voldsofre. Blant de sistnevnte var det også stater som mente at erstatningsregler lett kunne føre til urealistiske forventninger i forhold til Domstolen, hvis hovedoppgave er en annen og er vanskelig nok, nemlig straffeforfølgning. Flere stater, herunder Norge, var av den oppfatning at Domstolen her må ivareta to kryssende hensyn. På den ene siden bør den i størst mulig grad legge forholdene til rette for ivaretagelse av ofrenes interesser, herunder mulighetene for å inndrive erstatningskrav i nasjonale systemer og for å få kompensasjon i de unntakstilfeller der Domstolen besitter virkemidler i denne retning. På den andre siden bør det ikke gjennom erstatningsreglene etableres et urealistisk og ressurskrevende system for eksempel med henblikk på å fremme sivile rettskrav. Artikkel 75 ble til etter forhandlinger koordinert av Frankrike og Storbritannia, noe som i utgangspunktet også bidro til

å sikre muligheter for brobygging mellom rettstradisjoner med svært ulikt utgangspunkt.

5.6.8 Beskyttelse av sensitive nasjonale opplysninger

Vedtektenes artikkel 72 regulerer prosedyrene for behandling av situasjoner der Domstolen får behov for eller kommer i besittelse av opplysninger om nasjonal sikkerhet, herunder graderte opplysninger. Reglene kan ha stor praktisk betydning ved etterforskning, bevisførsel og bevisbedømmelse i relasjon til krigsforbrytelser og de øvrige forbrytelsene som faller inn under Domstolens myndighet. Samtidig er ulempene ved manglende rettslig forutsigbarhet gjennom utilstrekkelig forhåndsregulering av denne spørsmålsstillingen i vedtektene til tidligere internasjonale straffedomstoler, blant annet blitt illustrert i den såkalte Blaskic-saken for Jugoslavia-domstolen. I denne saken (IT-95-14 av 18. juli 1997) påla førsteinstansavdelingen Kroatia såvel som et fremstående regjeringsmedlem å utlevere gradert informasjon. Den opprinnelige avgjørelse i saken ble overprøvd av Jugoslavia-domstolens ankeavdeling, som foretok nærmere presiseringer av fremgangsmåten som skulle følges.

Militært bevismateriale vil kunne spille en avgjørende rolle når Domstolen skal ta stilling til tiltaltes straffeskyld. Både aktoratet og forsvarer vil kunne tenkes å anmode om at slikt materiale fremlegges. Eksempelvis kan det ved vurderingen av en militær overordnets straffeskyld være avgjørende å få fremlagt opplysninger om kommandolinjer, i hvilken grad vedkommende hadde kontroll over militære styrker og i hvilken grad vedkommende kjente til deres aktiviteter. I enkelte tilfeller vil manglende tilgang til slikt materiale kunne underminere Domstolens hovedoppgave om å straffeforfølge individer for forbrytelser som er så alvorlige at de angår hele verdenssamfunnet. På den annen side vil fremleggelse av slikt materiale kunne innebære en reell fare for statens nasjonale sikkerhet. Under diplomatkonferansen var det bred enighet om at en stats interesse i ikke å fremlegge slikt bevismateriale, kan være legitim. Hensynet til en rettferdig rettergang for tiltalte og hensynet til omverdens ønske om å se de skyldige bli dømt, veide imidlertid også tungt, og det ble derfor ansett nødvendig å utarbeide regler som representerer en balanse mellom disse motstridende hensyn.

Under diplomatkonferansen ble det fremlagt sentrale tekstforslag fra henholdsvis Frankrike, USA og Storbritannia. I tekstforhandlingene ble det konstatert at det ikke ville være mulig å oppnå enighet om en definisjon av begrepet «nasjonal sikkerhet», og at det ville være mer fruktbart å søke å enes om egnede konsultasjonsmekanismer mellom vedkommende stat og Domstolen i de tilfeller der staten ikke ønsker å fremlegge den anmodede dokumentasjon, og lage foranstaltninger for å redusere skaderisikoen ved en eventuell fremleggelse. Det var bred enighet om at en eventuell interessekonflikt primært burde løses gjennom slike konsultasjoner. Det ble ansett viktig å legge forholdene til rette for at staten i samarbeid med aktoratet eller forsvaret tar alle rimelige skritt for å løse interessekonflikten. Som mulige foranstaltninger ble foreslått at Domstolens anmodning kunne modifiseres eller klargjøres; at bevismaterialets relevans kunne undersøkes nærmere og at man vurderte muligheten av å begrense skadevirkninger ved å fremlegge utdrag, redigere materiale, holde lukket høring med mer. Det ble også foreslått at Domstolen skulle kunne beslutte å holde en særlig høring om fremleggelsesspørsmålet.

Ifølge dette forslaget kan man begjære en lukket høring med kun én dommer, dokumenter kan redigeres, partene kan stille med egne tolker, vanlige referater kan unngås, og man kan begjære at dokumenter returneres snarest til angjeldende stat. Ved fortsatt uenighet mellom vedkommende stat og Domstolen til tross for alle forsøk på å løse spørsmålet på nevnte vis, overlates til staten den endelige avgjørelsen av om fremleggelse vil skade dens nasjonale sikkerhet. I denne forbindelse vises også til regelen i vedtektenes artikkel 93 nr. 4, jf. artikkel 72, som i det alt vesentlige bygger på ovennevnte forslag.

Forhandlingsresultatet i Roma-vedtektenes artikkel 72 samlet enighet på diplomatkonferansen. Bestemmelsene i denne artikkelen må antas i vesentlig grad å bidra til økt rettslig forutsigbarhet og legge forholdene til rette for starter med henblikk på formidling av gradert informasjon. Denne reguleringen anses etter norsk syn som en betydningsfull folkerettslig nydannelse som er egnet til å fremme størst mulig oppslutning om Domstolens etablering og virksomhet.

I denne sammenheng kan også nevnes at vedtektenes artikkel 73 om beskyttelse av sensitiv informasjon som en stat har mottatt fra en annen stat, også representerer en regulering som er egnet til å fremme størst mulig forutsigbarhet for statenes forbindelser til Domstolen på dette feltet.

5.6.9 Beskyttelse av ofre og vitner

Vedtektene gjenspeiler i artikkel 68 og en rekke andre bestemmelser i vedtektenes behovet for i størst mulig grad å ivareta ofrenes og vitnenes interesser i forbindelse med deres deltakelse i rettsforhandlingene. På dette feltet spilte en rekke frivillige organisasjoner en vesentlig opplysnings- og pådriverrolle for å sikre mest mulig betryggende regler hva angår disse meget utsatte persongruppene. På diplomatkonferansen la man dessuten stor vekt på erfaringene som er høstet av Jugoslavia- og Rwanda-domstolene, både gjennom deres praksis, prosedyreregler og administrative og praktiske organisering. Det er en utbredt oppfatning om at Roma-vedtektene på disse punkter er egnet til å ivareta ofrenes og vitnenes interesser på best mulig måte ut fra dagens kunnskaper og erfaringer.

5.7 Straffereaksjoner, straffutmåling og inndragning

Forhandlingene om vedtektenes bestemmelser om straffereaksjoner (del 7), ble forut for og under diplomatkonferansen drøftet i en arbeidsgruppe under norsk ledelse, ved avdelingsdirektør Rolf Einar Fife. En rekke spørsmål ga opphav til dype motsetningsforhold mellom talsmenn for ulike rettskulturer og prinsipielle syn på straff og straffutmåling. Forhandlingene viste seg derfor tidkrevende. De munnet likevel ut i en pakkeløsning etter forslag fra arbeidsgruppens formann, som ble vedtatt uten innsigelser i konferansens siste uke.

En hovedsak gjaldt fastsettelsen av de strengeste reaksjoner Domstolen kan idømme. Spesielt var det strid om spørsmålet om dødsstraff. En rekke stater, herunder araberstatene, Rwanda, Sierra Leone, de karibiske stater, Singapore og andre østasiatiske stater, ønsket mulighet for å anvende dødsstraff. De fryktet at vedtektene ellers ville kunne bli tatt til inntekt for en alminnelig rettsutvikling i retning av dødsstraffens avskaffelse. Dessuten mente mange stater at kun de strengeste reaksjoner ville stå i forhold til alvorlighetsgraden

til de forbrytelser det her er tale om, og som dessuten ofte finner sted i krig. Andre stater, herunder de nordiske land, gikk klart imot dødsstraff. Selv om dødsstraff anvendes blant annet i krig av et stort antall stater, har utviklingen av det internasjonale menneskerettighetsvernet likevel gjort det utenkelig at en internasjonal domstol kan anvende den i våre dager. Anvendelse av dødsstraff strider blant annet mot den annen valgfrie protokoll av 15. desember 1989 til FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter og den sjette protokoll av 28. april 1983 til Den europeiske menneskerettighetskonvensjon vedrørende avskaffelse av dødsstraff. Begge instrumenter pålegger partene en plikt til å arbeide for avskaffelse av dødsstraff, forutsetningsvis også i relasjon til internasjonale domstoler. Mulighet for dødsstraff ville også effektivt kunne hindre en rekke stater i å samarbeide med Domstolen, herunder å utlevere mistenkte personer til Domstolen dersom vedkommende risikerte dødsstraff. Regionalt er forbudet mot dødsstraff blitt presisert i en anbefaling fra parlamentarikerforsamlingen i Europarådet i 1996, der det uttalt at dødsstraff ikke har noen berettigelse i strafferetten. Videre har partene i den amerikanske menneskerettighetskonvensjon av 1969 forpliktet seg til ikke å innføre dødsstraff dersom de tidligere har opphevet denne. FNs menneskerettighetskomisjon oppfordret alle aktuelle stater til å oppheve dødsstraffen i resolusjonene om dette emnet i 1997, 1998 og 1999. Mens dødsstraff ble anvendt av Nürnberg- og Tokyo-domstolene, åpner verken Jugoslavia- eller Rwanda-domstolene for anvendelse av dødsstraff. Dette har av bl.a. FNs folkerettskomisjon blitt drøftet som en mulig sedvanerettslig utviklingen i folkeretten. Nettopp de utviklingstrekk som her er nevnt, gjorde imidlertid at de stater som fortsatt er tilhengere av dødsstraff, eller som nylig har gjeninnført den i praksis, oppfattet spørsmålet som meget følsomt. Enkelte stater gikk så langt som å fremstille spørsmålet som avgjørende for Domstolens troverdighet, og derved også for deres støtte til domstolsprosjektet.

Det var videre betydelig strid i spørsmålet om Domstolen skal kunne idømme fengsel på livstid. Særlig en rekke latinamerikanske stater var motstandere av dette. Også en rekke europeiske stater, herunder de nordiske, ga uttrykk for prinsipielle betenkeligheter mot anvendelse av livstidsstraff. Samtidig var det klart at for å oppnå utelukkelse av muligheten for anvendelse av dødsstraff, ville det være nødvendig å bygge på støtte fra et meget stort antall stater som subsidiært ville insistere på mulighet for fengsel på livstid.

Under Folkerettskomisjonens drøftelser og i forberedelsene til diplomatkonferansen, var det bred enighet om at det som hovedregel vil være frihetsstraff som skal idømmes ved alvorlige internasjonale forbrytelser. Til sammenlikning nevnes at Jugoslavia- og Rwanda-domstolene åpner for frihetsberøvelse som eneste straffereaksjon, med i tillegg adgang til å pålegge tilbakeføring av formuesgoder til de rette eiere, se eksempelvis Jugoslavia-domstolens vedtekter artikkel 24.

Diskusjonene i forhandlingsprosessen omfattet imidlertid også spørsmålet om andre reaksjoner. Det ble fremmet forslag om adgang til å ilegge bøter, eventuelt som tilleggsstraff til fengsel. Videre ble det foreslått å inkludere mulighet for å idømme rettighetstap, herunder tap av retten til å inneha offentlige stillinger, noe som imidlertid ble helt overlatt til de nasjonale systemer. Dessuten drøftet man pålegg om erstatning eller annen kompensasjon til ofre,

som imidlertid ble henvist til behandling sammen med øvrige erstatnings-spørsmål, se artikkel 75. Det var videre uenighet om hvilke straffereaksjoner som ville være egnede for juridiske personer, i tilfelle de sistnevnte også ville falle inn under Domstolens jurisdiksjon, se merknadene til artikkel 25. Generelt var det i relasjon til bestemmelsene om straffereaksjoner og inndragning, uenighet om kravet til presisjonsnivå. Legalitetsprinsippet ble veid opp mot verdien av fleksibilitet og dommerskjønn. Det ble også foreslått at Domstolen skulle kunne ta hensyn til nasjonale standarder ved straffeutmålingen. Enkelte mente at dette var mest i samsvar med tankene bak legalitetsprinsippet, men andre ga uttrykk for at dette ville gi opphav til en uakseptabel rettsulikhhet og urettferdige resultater. Det siste forslaget ble derfor forkastet. Om forholdet til nasjonal rett som rettskilde, se artikkel 21 nr. 1 bokstav c.

Det var bred enighet om at det burde åpnes for inndragning i visse tilfeller, selv om det også var uenighet om de nærmere vilkår for dette. I forhold til inndragning var den norske holdningen at dette måtte kunne idømmes, selv om det kan reise vanskelige rettslige konsekvensspørsmål. Det var ikke ansett praktisk å idømme inndragning av gjenstander som ble benyttet ved forbrytelsen, da dette ved folkemord, krigsforbrytelser med videre vil kunne være væpnede styrkers materiell, som ofte vil være statseiendom og derfor være undergitt folkerettslige regler om statsimmunitet. Noe annet gjaldt inndragning av vinning, der tilsvarende betenkeligheter ikke gjør seg gjeldende. Det er kun den siste kategorien som er inkludert i vedtektene.

De vesentligste delene av del 7 ble til slutt gjenstand for en omfattende kompromissløsning, som kom i stand i diplomatkonferansens avsluttende fase. Under henvisning til prinsippet om komplementaritet mellom Domstolen og nasjonale domstoler, se blant annet artikkel 17, vil ikke Domstolen tre i funksjon dersom det finner sted en troverdig nasjonal straffeforfølgning. Domstolen vil heller ikke kunne overprøve valg av nasjonale straffereaksjoner. Videre var det enighet om at domstolsvedtektenes straffereaksjoner ikke må påvirke nasjonal strafferettspleie. Selv om disse prinsippene alt kunne innfortolkes i vedtektenes system, fant man som ledd i den endelige pakkeløsning grunn til å presisere nevnte forhold uttrykkelig både i vedtektenes artikkel 80 og, hva angår dødsstraff spesifikt, i en uttalelse av konferansens president ved vedtektenes vedtakelse. Videre ble det åpnet for anvendelse av livstidsfengsel i særlige tilfeller, dog med en påbudt prøving av spørsmålet om nedsettelse av straff etter 25 år (artikkel 110). Til gjengjeld gjorde ovennevnte momenter det mulig å ekskludere mulighet for anvendelse av dødsstraff fra Domstolens side.

I tillegg til frihetsstraffer, kan Domstolen idømme bøter samt inndragning av vinning (artikkel 77). Ved vurdering av straffeutmålingen, kan Domstolen ta i betraktning straffeskjerpende eller formildende forhold i samsvar med reglene i artikkel 78. Utholdt varetekt skal på angitte vilkår i sistnevnte artikkel føres til fradrag i straffen.inntekter fra innkreving av bøter og inndratte midler skal kanaliseres tilbake til ofre, gjennom et dertil opprettet forvaltningsfond (artikkel 79).

5.8 Fullbyrdelsesspørsmål

Vedtektenes del 10 inneholder reglene om fullbyrdelse av straffereaksjoner og inndragning. Fengelsstraffer skal sones i stater som er utpekt av Domstolen ut fra en liste over stater som har indikert villighet til å ta imot straffedømte til soning, se artikkel 103. Systemet er derfor i det vesentlige basert på modellen for Jugoslavia- og Rwanda-domstolene. Fra norsk side har en åpnet for fullbyrdelse i Norge av frihetsstraff som er idømt av disse to domstolene, se lov 24. juni 1994 nr. 36 § 6. Hittil er det tatt imot en straffedømt til soning i Norge fra Jugoslavia-domstolen.

Fra norsk side ble det under forhandlingene lagt vekt på at utpeking av soningsstater fra Domstolens side i henhold til artikkel 103 i størst mulig grad må bygge på en rimelig byrdefordeling mellom stater.

5.9 Staters samarbeid med Domstolen. Spørsmål om internasjonal rettshjelp

5.9.1 Hovedprinsipper

Domstolens effektivitet vil i vesentlig utstrekning avhenge av et samarbeide med stater, noe som er regulert i sytten artikler i vedtektenes del 9. I forhandlingsprosessen var det klart at vedtektene måtte inneholde bestemmelser som regulerer omfanget av samarbeidsforpliktelsene. Videre var det en utbredt oppfatning om at det så langt som mulig bør overlates til de enkelte staters nasjonale rett å sikre gjennomføring av forpliktelsene, herunder å bestemme de interne prosedyrer for saksbehandlingen. Utgangspunktet i vedtektene er derfor at stater som blir parter i vedtektene, påtar seg en generell samarbeidsplikt overfor Domstolen (artikkel 86), og at de forplikter seg til å vedta den nasjonale lovgivning som er nødvendig for å muliggjøre de samarbeidsformer som er beskrevet i del 9 (artikkel 88). Uenigheten i forhandlingene gjaldt imidlertid, i et nøtteskall, i hvilken utstrekning de konkrete samarbeidsformer skulle baseres på frivillighet eller ha en forpliktende karakter. En rekke stater i den likesinnede gruppe, herunder Norge, gikk inn for klare samarbeidsplikter med færrest mulige nektelsesgrunner. I denne forbindelse ble det vist til at Jugoslavia- og Rwanda-domstolene har samarbeidsregler for stater som både er absolutte og bindende - disse er innarbeidet i norsk rett ved lov 24. juni 1994 nr. 38. Selv med slike rettslige forpliktelser som påhviler stater i henhold til FN-paktens kapittel VII, opplever de to domstolene i praksis tilfeller av manglende eller forsinket samarbeid. Den internasjonale straffedomstols effektivitet burde derfor ikke allerede i utgangspunktet stille med det betydelige handikap som ville følge av rettslige unntaksordninger og smutthull. Dette utelukker ikke særlige regler på områder med legitime behov for særordninger, som for eksempel i relasjon til sensitive nasjonale opplysninger, se pkt. 5.6.8 ovenfor, og kolliderende folkerettslige forpliktelser, se pkt. 5.9.3 nedenfor.

5.9.2 Eksempler på rettslig bistand til Domstolen

Domstolen kan anmode statsparter om ulike former for bistand. Slik bistand kan eksempelvis gjelde overføring av en ettersøkt person til Domstolen. Under forhandlingene ble det i denne forbindelse ansett ønskelig å avklare forholdet til tradisjonell utlevering av en person fra en stat til en annen. Slik utlevering baseres normalt på avtaler mellom stater som gjerne angir nektel-

sesgrunner i visse tilfeller, og som gjenspeiles i den interne rett. I norsk rett vises til utleveringsloven 13. juni 1975 nr. 39, som eksempelvis forbyr utlevering av norske borgere (§ 2), for politiske lovbrudd (§ 5) eller når det er avsagt dom her i riket (§ 8). Under forhandlingene var det enkelte stater som ønsket unntaksbestemmelser av denne karakter også i relasjon til Domstolen. Blant de ønskede nektelsesgrunner var, foruten de alt nevnte, situasjoner der beviskravene etter den anmodede stats lovgivning ikke er oppfylt eller når etterkommelse vil medføre brudd på traktatforpliktelser overfor en tredjestat. Etter de fleste likesinnede staters syn, herunder Norge, ville imidlertid Domstolens effektivitet blitt vesentlig svekket dersom et slikt syn hadde fått gjennomslag. Utfallet av forhandlingene ble at det ikke angis nektelsesgrunner i vedtektene, med unntak for enkelte tilfeller av konkurrerende begjæringer, se artikkel 90. I denne forbindelse ble det også funnet nødvendig å skille mellom begrepene «overlevering» til Domstolen og «utlevering» til en annen stat, se artikkel 102. Denne distinksjonen gjør det også mulig for enkelte stater å slutte seg til Roma-vedtektene uten grunnlovsendring, blant annet ved konstitusjonelle forbud mot utlevering av egne borgere m.m.

Videre kan Domstolen anmode stater om mange andre typer bistand. Del 9 inneholder regler om fremgangsmåten for de ulike typer anmodninger, herunder hva en stat skal gjøre dersom anmodningen strider med regler i dens nasjonale lovgivning. En stat kan i et slikt tilfelle ikke nekte å samarbeide med Domstolen, men skal rådføre seg med Domstolen for å løse saken, se artikkel 97 som gjelder for alle former for bistand, også ved overlevering av en person. Om fremleggelse av dokumenter eller bevis som berører nasjonal sikkerhet, se punkt 5.6.8 ovenfor.

5.9.3 Staters forpliktelser i tilfelle motstrid med andre folkerettslige forpliktelser

Ved motstrid mellom en stats folkerettslige forpliktelser henholdsvis i forhold til Domstolen og andre stater, reises en rekke komplekse spørsmål. En part i Roma-vedtektene kan nemlig ha ulike forpliktelser i forhold til en tredjestat i henhold til overenskomst eller alminnelig folkerett. Slike situasjoner bedømmes av Domstolen på grunnlag av vedtektenes artikkel 98, se merknadene under denne. Eksempelvis kan det være tale om immunitetsregler i forhold til en tredjestats statsoverhode, utenlandske diplomater eller konsuler, og for så vidt også internasjonale tjenestemenn. Vurderinger av hvorvidt det faktisk foreligger en motstrid med en stats folkerettslige forpliktelser, må imidlertid bero på en vurdering fra Domstolens side av alle relevante folkerettslige pliktregler. For eksempel vil derfor Domstolen ikke ha behov for å innhente tredjestatsens avkall på immunitet for vedkommende person, i de tilfeller der både den anmodede stat og vedkommendes hjemstat er parter i Roma-vedtektene. Artikkel 98 omhandler også folkerettslige forpliktelser i henhold til statusavtaler for utenlandsk militært personell (SOFA-avtaler), som kan bestemme at senderstatens væpnede styrker i større eller mindre utstrekning forblir under senderstatens, i motsetning til mottakerstatens, jurisdiksjon. For ordens skyld presiseres at reglene i artikkel 98 og andre bestemmelser i del 9, ikke berører Domstolens myndighet (jurisdiksjon) eller vedtektenes regler for individuelt straffeansvar.

5.10 Finansiering

Domstolens finansiering er et viktig spørsmål, som reguleres i seks artikler i vedtektenes del 12.

I forhandlingene ble det identifisert tre mulige finansieringsmodeller: (1) Mange stater i den likesinnede gruppe gikk prinsipalt inn for dekning over FNs budsjetter, noe som også krever samtykke av FNs generalforsamling i samsvar med FN-paktens artikkel 17. Det ble anført at Domstolen skal handle på vegne av verdenssamfunnet, også på initiativ av FNs sikkerhetsråd. En slik finansiering ville bidra til Domstolens universalitet, og dekke Domstolens grunnleggende behov. Erfaringer blant annet fra FNs torturkomité og FNs rasediskrimineringskomité viste behovet i enkelte tilfeller for overgang til FN-finansiering på grunn av statsparters manglende oppfyllelse av sine traktatbestemte betalingsforpliktelser. En slik modell ville også lette ratifikasjonsspørsmålet for små stater og utviklingsland, da byrdene ville bli fordelt på flere stater enn statspartene. (2) Andre stater, herunder USA, fremholdt at Domstolen må finansieres av statspartene i henhold til en egen bidragsskala. Stater som ikke ønsker å være bundet av domstolsvedtektene, kan ikke i realiteten forpliktes til å støtte Domstolen via FN. Videre ble det vist til FNs finanskriser, og anført at en FN-finansiering under enhver omstendighet ikke ville være tilstrekkelig. (3) Et kompromissforslag gikk ut på dekning over FNs budsjetter i startperioden, og deretter av statspartene etter en egen bidragsskala. Dette ville trygge utgiftene i etableringsfasen, som vil bli preget av store anskaffelser, men også hyppig forandring i partsforholdene og derved av partenes forholdsvis bidrag. En slik ordning var blitt fulgt med hell ved etablering av Den Internasjonale Havbunnsmyndighet i Kingston og Den Internasjonale Havrettsdomstol i Hamburg.

Norsk side la vekt på å sikre et trygt finansieringsgrunnlag for Domstolen. Erfaringer fra Jugoslavia- og Rwanda-domstolene viste at det kan bli behov for en kombinasjon av finansieringsmetoder, med mulighet for frivillige bidrag i form av personellsekondering eller finansielle bidrag, særlig i forbindelse med plutselige ressursbehov i forbindelse med nye saker. I utgangspunktet ville det være optimalt med finansiering over FNs regulære budsjett, med opprettelse av en spesialkonto for Domstolen. Subsidiært støttet Norge slik finansiering i en så lang innledende periode som mulig for å sikre forutsigbarhet om finansieringen av Domstolens etableringsutgifter. Deretter kunne Domstolen finansieres av statspartene over en egen bidragsskala.

Hovedspørsmålene ble avklart i sluttfasen av diplomatkonferansen, men enkelte prinsipper gjenstår å bli presisert i tilleggsregler som skal forberedes av den forberedende kommisjon. Vedtektene bygger på at kun statspartene forpliktes til å bidra til Domstolens finansiering, se artikkel 115. Selv ved henvisninger av situasjoner til Domstolen fra FNs sikkerhetsråd, er det ikke noen automatikk i at FN bidrar til Domstolens utgifter. Spørsmål om FN-bidrag i slike situasjoner vil måtte avgjøres av FNs generalforsamling, se artikkel 115 b. Størrelsen på statsbidragene reguleres i artikkel 117, og spørsmålet om byrdefordelingen mellom statspartene vakte betydelig splid under diplomatkonferansen. En rekke stater gikk inn for at man skulle anvende FNs regulære bidragsskala, der USAs andel er 25% og der Norges andel ville være 0,55%. Et

annet alternativ var å basere seg på FNs fordelingsnøkkel for fredsbevarende operasjoner, som innebærer at de faste medlemmene av Sikkerhetsrådet bærer en større del enn det som er deres prosentandel av det regulære budsjettet, mens utviklingslandene får visse lettelser. Norges andel av de fredsbevarende budsjett er fastsatt til 0,55%. FNs domstoler for det tidligere Jugoslavia og Rwanda finansieres over både den regulære bidragsskala og bidragsskalaen for fredsbevarende operasjoner, med henholdsvis 50% på hver. Andre stater, herunder USA, gikk mot en bidragsskala basert på FNs skalaer. De foreslo at man heller skulle bygge på den modell som anvendes av organisasjoner som Verdens Postunion (VPU) og Den Internasjonale Telekommunikasjonsunion (ITU), der bl.a. USAs andel er mindre. De fikk imidlertid ikke gjennomslag for dette synet, se merknadene til artikkel 117.

6 Forholdet til den norske Grunnloven

Inngåelse av de forpliktelser som følger av Roma-vedtektene forutsetter vurdering av Domstolens forhold til den norske Grunnlov (i det følgende forkortet Grl.). Når det gjelder behov for lovendringer, vises til omtalen under kapittel en. Ratifikasjon av vedtektene forutsetter under enhver omstendighet Stortingets samtykke, da den anses å være en sak av særlig viktighet i henhold til Grl. § 26 annet ledd. I det følgende berøres forholdet til bestemmelsene i Grl. §§ 1, 5, 88 og 93.

Grl. § 1 om at kongeriket Norge er et «frit, selvstendigt, udeleligt og uafhængeligt Rige» forutsetter at Norge ikke kommer i et avhengighets- eller underordningsforhold til noen bestemt fremmed stat eller gruppe stater. Den er ikke til hinder for å delta som likeverdig medlem i internasjonale organisasjoner opprettet for å løse medlemmenes felles oppgaver. Roma-vedtektene vedrører dessuten internasjonal straffeforfølgning av individer for alvorlige forbrytelser. De kan på ingen måte anses å komme Grunnlovens bestemmelser om rikets frihet og selvstendighet for nær.

Heller ikke Grl. § 88 om at Høyesterett dømmer i siste instans er til hinder for å ratifisere vedtektene. Vedtektene gir ikke Domstolen kompetanse til å overprøve de nasjonale domstolers avgjørelser. Det følger av vedtektenes system at Domstolen kun har jurisdiksjon i tilfeller hvor de nasjonale domstoler ikke har evne eller vilje til å iverksette en troverdig straffeforfølgning, se artikkel 17. Domstolen er derfor ikke en ankeinstans i forhold til nasjonale domstoler, men trer inn der det nasjonale system skulle svikte. I motsetning til de to midlertidige straffedomstolene for Rwanda og det tidligere Jugoslavia, er Domstolen for øvrig ikke gitt forrang i forhold til nasjonal straffeforfølgning.

Overføring av domsmyndighet ut av riket kan reise spørsmål om det kreves stortingsvedtak etter tre firedels flertallsregelen i Grl. § 93. For at sistnevnte regel skal kunne komme til anvendelse, må imidlertid Domstolens beslutninger få direkte virkning i Norge. Derimot vil myndighet til å forplikte Norge folkerettslig etter sikker praksis normalt kunne overføres på grunnlag av den alminnelige flertallsregel i § 26. Folkerettslige forpliktelser må etter det dualistiske prinsipp innarbeides i norsk rett for å bli internrettslig bindende. Forpliktelsene til å gjennomføre Domstolens begjæringer om for eksempel overlevering eller rettshjelp, er i utgangspunktet av folkerettslig karakter. Ordlyden i flere bestemmelser i vedtektene er imidlertid utformet slik at det kan reises spørsmål om det er meningen at Domstolens beslutninger skal ha direkte virkning her i riket. Vedtektenes samarbeidsregler krever at den enkelte stat skal etterkomme domstolens begjæringer på en lojal måte. Dette formålet kan imidlertid oppfylles uten at Domstolens beslutninger har direkte virkning. Så lenge den materielle forpliktelsen blir oppfylt, er det etter departementets mening naturlig at den enkelte stat kan tolke vedtektene på en slik måte at det i minst mulig grad blir nødvendig å fravike landets rettstradisjoner og rettsprinsipper. Tilsvarende vurderinger er også lagt til grunn i forhold til Jugoslavia- og Rwanda-domstolene, se bl.a. Ot.prp. nr. 54 (1993-94). Vedtektene kan heller ikke anses å innebære overføring av myndighet av inngri-

pende art. Av ovennevnte grunner kan det ikke under noen omstendighet være spørsmål om at samtykke til ratifikasjon av vedtektene må gis etter Grl. § 93.

Grl. § 5 bestemmer: «Kongens Person er hellig; han kan ikke lastes, eller anklages. Ansvarligheden paaligger hans Raad». Vedtektenes artikkel 27 fastslår at straffeforfølgning for Domstolen skal skje uten hensyn til vedkommende persons stilling i hjemlandet, og at også statsoverhoder er omfattet. Selve artikkel 27 regulerer kun Domstolens virksomhet, og pålegger ikke statene konkrete forpliktelser. Det oppstår dermed ingen plikt for Norge til å straffeforfølge Kongen for våre nasjonale domstoler. Tvert om kan Norge fortsatt opprettholde Kongens immunitet for norske domstoler. Det kan dermed ikke hevdes at Norge aksepterer at Kongen kan stilles til ansvar ved å ratifisere vedtektene, og at en slik aksept innebærer at Kongen kan lastes og anklages i strid med Grl. § 5. Spørsmålet om motstrid mellom nevnte grunnlovsbestemmelse og Roma-vedtektene, kan derimot stilles i relasjon til samarbeidsforpliktelsene i henhold til vedtektenes del 9, herunder plikten til å overlevere også eget statsoverhode dersom de øvrige vilkårene for overlevering er til stede, se artikkel 89 jf. artikkel 27. Når det i Grl. § 5 heter at Kongens person ikke kan lastes eller anklages, må ordlyden forstås slik at vernet i utgangspunktet også omfatter overlevering til en utenlandsk domstol.

På dette punkt er det innledningsvis for ordens skyld grunn til å understreke at det er høyst upraktisk at Norges Konge skulle bli anklaget for forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon. I motsetning til mange andre staters statsoverhoder, har den norske Kongen svært begrenset myndighet. Gjennom konstitusjonell praksis er den utøvende makt som opprinnelig tillå Kongen etter Grl. § 3 blitt beskåret, og tilligger i dag regjeringsskollegiet. Likevel kan en ikke utelukke den rent hypotetiske mulighet for at Kongen kan bli anklaget for medvirkning til forbrytelser under Domstolens jurisdiksjon. Mens en positiv opptreden av Kongen på egen hånd er avskåret gjennom Grl. § 31 om nødvendigheten av Statsministerens (eller eventuelt Forsvarsministerens, i militære kommandosaker) kontrasignatur, er både Kongens og Statsministerens (eventuelt Forsvarsministerens) underskrift nødvendig for å få vedtatt en kongelig resolusjon. Kongens underskrift er også nødvendig for sanksjonering av lover, se Grl. § 78. På denne bakgrunn er det grunn til å drøfte om Grl. § 5 likevel er en hindring for norsk tilslutning til vedtektene.

Etter tradisjonell lære kan en traktat som går ut på at det skal begås grunnlovsstridige handlinger, ikke lovlig inngås på Norges vegne. Denne teorien om absolutte grenser for traktatkompetansen må imidlertid modifiseres under hensyn til nyere utvikling i det internasjonale samarbeid. Den tradisjonelle lære innebærer at det ikke kan vedtas en direkte forpliktelse til grunnlovsstridig adferd. Noe annet er at et internasjonalt organ gis kompetanse til å treffe beslutninger i fremtiden, når det i denne forbindelse bare er en mulighet for at det vil bli truffet en beslutning med slikt innhold at den kommer i strid med en norsk grunnlovbestemmelse om hva norske myndighetsorganer kan foreta seg.

Så lenge det ikke står i vedkommende traktat om det internasjonale organs kompetanse at denne er begrenset ut fra det som står i nasjonal grunn-

lov (noe som ikke minst i forhold til Roma-vedtektene utvilsomt ville undergravet vedkommende traktats formål og effektivitet) - eller man eventuelt endrer Grunnloven ved hver enkelt tilslutning til en traktat som gir et internasjonalt organ selvstendig beslutningsmyndighet - vil man prinsipielt alltid risikere at det blir truffet beslutninger som etter sitt innhold strider mot den norske Grunnlov. Allerede tilslutningen til FN-pakten innebærer slike muligheter. Sikkerhetsrådet kan innenfor sin omfattende kompetanse teoretisk godt vedta for eksempel frysing eller konfiskasjon av verdier tilhørende borgere fra en bestemt stat, ganske uten hensyn til om dette samsvarer med Grl. § 97 eller § 105, eller en fredsopprettende militær operasjon på norsk territorium. Norge har ikke av den grunn avholdt seg fra å bli medlem av FN. I relasjon til et eventuelt medlemskap i EU har det alltid - i alle de faser der et slikt medlemskap har vært diskutert og gjenstand for forhandlinger samt folkeavstemninger - vært et problem at Grl. § 93 ikke hjemler noen myndighetsoverføring når det gjelder å forandre selve Grunnlovens bestemmelser. Man har hele tiden her forutsett at det kunne oppstå situasjoner i fremtiden, der norske statsorganer ville være avskåret av konstitusjonelle grunner fra å gjennomføre det Ministerrådet eller Kommisjonen hadde besluttet, på et eller annet fremtidig tidspunkt. Men selve det at det i fremtiden kunne tenkes å oppstå slike situasjoner, har ikke - etter de flestes mening - vært å anse som en hindring for norsk medlemskap. Det er i denne sammenheng også på sin plass å vise til en del av de resonnementer som ble lagt til grunn i proposisjonen om norsk tilslutning til EØS, se St.prp. nr. 100 for (1991-92) s. 343. Et hovedpoeng er her at de særdeles viktige nye former for internasjonalt samarbeid gjør det nødvendig med en viss grad av fleksibilitet - og rasjonalitet - i fortolkningen av den norske Grunnlov, selv i relasjon til bestemmelser relativt sett av nyere dato, som Grl. § 93.

En viktig sontring er den mellom norske myndigheters adgang til å vedta bindende tilslutning til et internasjonalt samarbeid på den ene side, og på den annen side deres kompetanse i betydningen evne til å frembringe de ulike rettsvirkninger som samarbeidet tar sikte på. Selve det at norske myndigheter kan tenkes å mangle kompetanse til å gjennomføre et hvert tenkelig vedtak fra det internasjonale organs side, innebærer ikke at det må anses forbudt etter Grunnloven å vedta en norsk tilslutning til samarbeidet. Resultatet kan bli at vi i en hypotetisk fremtidig situasjon ikke vil være i stand til å gjennomføre en bestemt avgjørelse, men selve eksistensen av en slik mulighet kan ikke være nok til å forhindre at Norge har adgang til å delta i å høste fordelene av samarbeidet. I rettsteorien (Opsahl, Andenæs og Fleischer) har det vært påpekt at en usikker, fremtidig mulighet for grunnlovsstrid ikke hindrer norsk tilslutning til et internasjonalt samarbeid. På denne bakgrunn representerer den hypotetiske mulighet for at den norske Konge ville gi seg inn på det som rettelig kan betegnes som alvorlige folkerettsbrudd og medføre tiltale for en internasjonal straffedomstol, samt muligheten for at slik tiltale faktisk vil bli utfordret, en så usannsynlig eventualitet at den ikke kan være tilstrekkelig til å si at norsk deltakelse i samarbeidet og tilslutning til vedtektene er utelukket av juridiske grunner uten grunnlovsendring.

Endelig er det grunn til å understreke at ovennevnte vurderinger ikke innebærer at en tar stilling til om det ville foreligge motstrid med Grl. § 5 i

nevnte hypotetiske situasjon. I likhet med Grunnlovens øvrige bestemmelser må også § 5 «tolkes i lys av de forestillinger og oppfatninger som gjør seg gjeldende i samfunnet» (Andenæs, Statsforfatningen i Norge, 1998, s. 13). De hensyn som begrunnet den i utgangspunktet absolutte regel i 1814 har ikke nødvendigvis samme gyldighet i dag. Blant annet må det legges vekt på den internasjonale utvikling, som siden krigen og Nürnberg-tribunalet har styrket kravet om at individene skal overholde humanitære prinsipper samt understreket betydningen av at individer kan holdes strafferettslig ansvarlig for alvorlige forbrytelser. Rettsutviklingen har også gått i retning av at statssjefer ikke skal nyte immunitet for de mest alvorlige forbrytelser. En ansvarsfrihet for Kongen for slike grove forbrytelser overfor en FN-basert internasjonal domstol, vil etter forholdene kunne virke støtende for den alminnelige rettsbevissthet. Dersom Kongen skulle begå slike alvorlige forbrytelser vil det kunne reises spørsmål om bruddet på forutsetningene for kongeverdigheten og posisjon var så alvorlig at dette alene ga grunn til å se bort fra ordlyden i § 5. Under enhver omstendighet anses ikke Grl. § 5 å utgjøre en hindring for norsk tilslutning til Roma-vedtektene.

7 Merknader til de enkelte artiklene i Roma-vedtektene

Preambelen

Preambelen gir i elleve avsnitt bakgrunnen, rammen for og formålet med vedtektene. Utformingen av preambelen måtte avvente avklaring av innholdet i sentrale bestemmelser i vedtektene og ble derfor behandlet på diplomatkonferansens siste dager. Den inneholder ikke bindende bestemmelser, men kan ha betydning for fortolkningen av de enkelte artiklene i vedtektene. Preambelen fremhever statspartenes ønske om å fremme internasjonalt samarbeid med henblikk på å styrke effektiv straffeforfølgning og bekjempelse av forbrytelser som opptar hele verdenssamfunnet. Dette ønsket materialiseres gjennom opprettelsen av «en uavhengig og permanent internasjonal straffedomstol i tilknytning til FN-systemet», se preambelens niende avsnitt. Det presiseres at det fortsatt er hver enkelt stats plikt å straffeforfølge personer som anses ansvarlige for disse alvorlige forbrytelsene slik at Domstolen skal være komplementær til de nasjonale straffejurisdiksjonene, se preambelens sjette og tiende avsnitt.

DEL 1 (artiklene 1 - 4)

Domstolens opprettelse

Del 1 regulerer organisatoriske forhold knyttet til opprettelsen av Domstolen. Enkelte av bestemmelsene bygger på ordninger kjent fra eksisterende internasjonale domstoler, mens andre igjen er nyskapninger på grunn av Domstolens spesielle karakter. Under forhandlingene var det flere viktige spørsmål som måtte avklares under denne delen, og hovedpunktene er gjengitt ovenfor under pkt. 5.1.

Artikkel 1 (Domstolen)

I henhold til artikkel 1 opprettes Domstolen som permanent institusjon ved vedtektenes ikrafttredelse, se artikkel 126. Bestemmelsen fastslår i komprimert form, og i samsvar med preambelen, at Domstolens oppgave er å straffeforfølge og dømme individer for de mest alvorlige forbrytelsene slik disse er angitt i vedtektene, se artiklene 6 - 8. Domstolen skal være komplementær i forhold til de nasjonale straffejurisdiksjonene, se preambelen, samt artiklene 17, 25 og 80 om dette.

Artikkel 2 (Forholdet mellom Domstolen og De Forente Nasjoner)

Domstolen er et uavhengig organ, men etter artikkel 2 skal det inngås en avtale mellom Domstolen og De Forente Nasjoner (FN). Avtalen skal inngås av Domstolens president etter tilslutning fra statspartsmøtet, se artikkel 112. Utkast til avtale skal forberedes av Den forberedende kommisjon, se nedenfor om Sluttakten til konferansen, vedlegg I, resolusjon F. Se for øvrig kommen-

tarene under pkt. 5.1 om de ulike tekstforslagene vedrørende forholdet mellom Domstolen og FN.

Artikkel 3 (Domstolens sete)

Domstolen skal etter nr. 1 ha sitt hovedsete i Haag, Nederland. Byen er sete for flere internasjonale domstoler, og dette kan by fremtidige synergieffekter og lette muligheten for overgang mellom Domstolen og den midlertidige domstolen for det tidligere Jugoslavia, som også har sete i Haag. Under diplomatkonferansen ble det ikke fremmet konkurrerende kandidaturer til Haag. Om nødvendig kan Domstolen også settes andre steder, se nr. 3 og artikkel 62 om dette. I henhold til nr. 2 skal Domstolens president, etter godkjenning fra statspartsmøtet (artikkel 112), inngå en avtale med vertslandet for å regulere forholdet mellom vedkommende stat og Domstolen. Hovedelementene i denne avtalen skal skisseres av Den forberedende kommisjon, se Sluttakten til konferansen, vedlegg I, resolusjon F, samt kapittel åtte nedenfor om arbeidet i kommisjonen.

Artikkel 4 (Status og rettsevne)

Domstolen skal etter denne bestemmelsen være et internasjonalt rettssubjekt med den rettslige handleevne som er nødvendig for å utføre sine funksjoner og for å oppnå sine målsettinger. Etter nr. 2 gis Domstolen adgang til å utføre sine oppgaver og myndighet på territoriet til enhver statspart og på territoriet til andre stater, dersom det er inngått særskilt avtale om dette. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med artikkel 86 om statsparterers generelle plikt til å samarbeide med Domstolen i hele dens arbeid.

DEL 2 (artiklene 5 - 21)

Jurisdiksjon, avvísingsgrunner og anvendelig rett

Del 2 regulerer de sentrale spørsmål knyttet til Domstolens jurisdiksjon, herunder hvilke forbrytelser som Domstolen kan straffeforfølge og pådømme, men også forutsetningene for Domstolens virksomhet, herunder hvem som kan utløse denne. Til tross for omfattende konsultasjoner i den forberedende komité, var flere av artiklene i del 2 gjenstand for lange og vanskelige forhandlinger under diplomatkonferansen, se pkt. 3.1 og 3.2. En mer utførlig redegjørelse for hovedspørsmålene fra diskusjonene knyttet til del 2 finnes ovenfor i pkt. 5.3 og 5.4. Der gis også en generell innføring i og oversikt over sentrale begrep.

Artikkel 5 (Forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon)

Domstolen kan straffeforfølge og dømme individer for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og de alvorligste krigsforbrytelsene, se artikkel 5 nr. 1 bokstav a - c. Disse tre forbrytelseskategoriene er definert nærmere i henholdsvis artiklene 6 - 8, se nedenfor. Videre nevnes aggresjonsforbrytelsen i nr. 1 bokstav d, men i nr. 2 presiseres det at Domstolen ikke har jurisdiksjon i forhold til aggresjonsforbrytelsen før det er oppnådd enighet om en definisjon av forbrytelsen og de nærmere prosessforutsetningene for Domstolens

jurisdiksjon i forhold til denne forbrytelsen. Dette skal gjøres i samsvar med artiklene 121 og 123 og skal være i overensstemmelse med FN-pakten. Disse forutsetningene skal søkes avklart av Den forberedende kommisjon som er etablert med hjemmel i resolusjon F i Sluttakten til konferansen, se nedenfor om denne, samt kapittel åtte om arbeidet i kommisjonen. Forut for og under diplomatkonferansen forelå det for øvrig forslag om ytterligere fire forbrytelseskategorier, og spørsmålet om Domstolens materielle kompetanse var et omstridt forhandlings tema, se ovenfor under pkt. 5.3 om dette.

De tre inkluderte forbrytelseskategoriene er til dels overlappende. Eksempelvis kan forbrytelser mot menneskeheten også karakteriseres som folkemord dersom de øvrige vilkår er oppfylt, siden begge kategoriene dekker handlinger som rammer sivilbefolkningen, enten i krig eller fred. Foretas ugjerningen under en væpnet konflikt, enten av internasjonal eller intern karakter, kan det også være en viss overlapping i forhold til krigsforbrytelsene. Det blir til slutt opp til Domstolen som fra sak til sak må vurdere hvilke(t) straffebud en påstått ugjerning skal subsumeres under. I denne forbindelse vil det være aktuelt å se hen til internasjonal rettspraksis, særlig uttalelser fra de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia (ICTY) og Rwanda (ICTR). Nedenfor er det inntatt henvisninger til noen av de sentrale dommene som er avsagt pr. november 1999. Disse dommene er tilgjengelige på internett under www.un.org/icty og www.un.org/icttr. Her følger en alfabetisk oversikt over referansene til de saker som det henvises til nedenfor:

- Akayesu (ICTR-96-4)
- Blaskic (IT-95-14)
- Celebici (IT-96-21)
- Erdemovic (IT-96-22)
- Furundzija (IT-95-17/1-PT)
- Kambanda (ICTR-97-23-I)
- Karadzic og Mladic (IT-95-5)
- Milosevic med flere (IT-99-37)
- Tadic (IT-94-1)

I henvisningene nedenfor refereres det til navnet på tiltalte, og med anvisning av domstolen, ICTY eller ICTR, samt årstallet for dommen i parentes. Årstallet kan variere avhengig om det refereres til dommen fra domskammeret eller avgjørelsen fra ankekammeret.

Artikkel 6 (Folkemord)

I artikkel 6 bokstav a - e nevnes de fem typer handlingene som regnes som folkemord og som er forbudt både i freds- og krigstid. Bestemmelsene omfatter blant annet drap, å gjøre alvorlig legemlig eller psykisk skade, samt tvangsforflytting av barn. Handlingene må være begått i den hensikt å ødelegge helt eller delvis, en nasjonal, etnisk, rasemessig eller religiøs gruppe som sådan. Ved folkemord er det disse vernede gruppene, ikke individene som sådan, som anses som ofre, og definisjonen skaper bevismessige utfordringer siden det må bevises at tiltalte hadde den nevnte ødeleggelseshensikten.

Definisjonen i artikkel 6 er praktisk talt identisk med artikkel II i FN-konvensjonen av 9. desember 1948 om forhindring og avstraffelse av forbrytelsen folkemord, heretter Folkemordkonvensjonen, samt definisjonene i vedtektene til de to midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda.

Folkemordkonvensjonen har tilnærmet universell oppslutning (ratifisert av Norge 30. juni 1949) og anses i det vesentlige som uttrykk for internasjonal sedvanerett. Under forberedelsene til diplomatkonferansen var det derfor uomtvistet at folkemord skulle inkluderes i Domstolens jurisdiksjon og at en skulle legge definisjonen i Folkemordkonvensjonen til grunn. I forbindelse med vedtakelsen av nevnte konvensjon, uttalte FNs generalforsamling i en resolusjon av 11. desember 1948 at «folkemord (genocide) er en fornektelse av retten til å leve for hele befolkningsgrupper, likesom mord er en fornektelse av det enkelte menneskets rett til å leve; en slik fornektelse av retten til å leve opprører den menneskelige samvittighet, resulterer i store tap for menneskeheten i form av de kulturelle og andre bidrag som disse menneskegrupper yter, og strider mot moralens bud og mot de Forente Nasjoners ånd og formål».

Folkemordkonvensjonen ble til med bakgrunn i de overgrep som fant sted mot deler av sivilbefolkningen før og under den annen verdenskrig, spesielt jødeforfølgelsene. I forarbeidene til Folkemordkonvensjonen fremgår det at hensikten var å verne om «stabile» grupper der tilhørighet ble bestemt ved fødsel, i motsetning til mer mobile grupper som en person kunne bli medlem av gjennom frivillig tilslutning. Mobile grupper ville eksempelvis dekke politiske og økonomiske grupper. De fire vernede gruppene - nasjonal, etnisk, rasemessig og religiøs - er drøftet nærmere i Akayesu-saken (ICTR 1998) som sammen med Kambanda-saken (ICTR 1998) er de første dommene om folkemord fra en internasjonal straffedomstol.

Som nevnt kreves det en spesiell hensikt for at en handling skal karakteriseres som folkemord. Gjerningsmannen må selv ha hatt til hensikt å ødelegge helt eller delvis en av de fire vernede gruppene. I Akayesu-saken (ICTR 1998) ble det presisert at det her dreier seg om såkalt «*dolus specialis*», dvs. kvalifisert forsett. Både faktisk gjennomføring av, offentlig oppmuntring til, ulike former for medvirkning til, samt forsøk på folkemord er straffbart, se nærmere i artikkel 25. For så vidt gjelder ulike former for medvirkning, er det blant annet i Akayesu-saken (ICTR 1998) lagt til grunn at medvirkeren ikke selv må oppfylle kravet til kvalifisert forsett. Dersom medvirkeren forsettlig medvirker for eksempel til et drap og han vet eller har grunn til å tro at den umiddelbare gjerningsmannen handlet med den hensikt å begå folkemord, kan han straffes for medvirkning til folkemord. Dette gjelder uavhengig av om han selv delte den umiddelbare gjerningsmannens hensikt om å ødelegge gruppen. Innholdet i de ulike folkemordshandlingene vil bli presisert nærmere gjennom et vedlegg med forbrytelseselementer, se artikkel 9 nedenfor.

Artikkel 7 (Forbrytelser mot menneskeheten)

I artikkel 7 nr. 1 er elleve typer handlinger karakterisert som forbrytelser mot menneskeheten som er forbudt både i freds- og krigstid, og i nr. 2 defineres flere av disse enkelte forbrytelsene. Individuelt straffansvar for forbrytelser mot menneskeheten ble først nedfelt i Nürnberg-domstolens vedtekter av 8. august 1945, se dennes artikkel 6 (c). Forut for dette var prinsippet om humanitet («the laws of humanity») kommet til uttrykk i St. Petersburgerklæringen fra 1868, samt i IV. Haag-konvensjon av 1907, i den såkalte Martenske formel. Inhumane handlinger av svært alvorlig karakter mot sivilbefolkningen ble

ansett som straffbare, og begrepet har undergått en viss utvikling under påvirkning fra flere nasjonale rettssaker etter den annen verdenskrig (Eichmann, Barbie, Touvier og Papon). Kategorien «forbrytelser mot menneskeheten» regnes i dag som en del av internasjonal sedvanerett og er inntatt i jurisdiksjonen til de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. I motsetning til folkemordsforbrytelsen, var imidlertid ikke forbrytelser mot menneskeheten kodifisert i en egen internasjonal konvensjon. Det foreligger riktignok et forslag fra 1991 fra FNs folkerettskommisjon («Draft Code of Crimes against the Peace and Security of Mankind») om elementer som bør inngå i en internasjonal definisjon, men noen kodifisering hadde ikke funnet sted. Det var derfor et viktig forhandlingsspørsmål å kartlegge det nærmere innholdet i begrepet «forbrytelser mot menneskeheten», og i den forbindelse så man hen til nyere rettspraksis fra de to midlertidige domstolene, herunder sakene vedrørende Akayesu (ICTR 1998), Kambanda (ICTR 1998) og Tadic (ICTY 1999). Diskusjonene under diplomatkonferansen rundt artikkel 7 kan rubriseres under to hovedspørsmål. For det første var det selve definisjonen av begrepet «forbrytelser mot menneskeheten» som måtte avklares. Dette omfattet listen over hvilke handlinger eller unnlatelser som skulle inkluderes, se nr. 1 bokstav a - k, men også hvilke generelle inngangsvilkår som måtte oppfylles for at en handling skulle anses som en slik forbrytelse. For det andre var det diskusjoner om behovet for og eventuelt innholdet i definisjonene av de enkelte forbrytelsene, se nr. 2.

vedr. innledningen

Innledningen til artikkel 7 fastslår at handlingen må være av kvalifisert art ved at den må være begått som ledd i et utbredt eller systematisk angrep mot en sivilbefolkning og med kunnskap om at handlingen passer inn i et slikt mønster. Med «utbredt» siktes det til at det kreves skade av stort omfang, først og fremst et stort antall ofre. Med «systematisk» siktes det til et mønster eller en metodisk plan som er organisert; og ikke tilfeldig. Under diplomatkonferansen var det enkelte stater som hevdet at handlingen måtte være del av et «utbredt og systematisk» for å unngå at enkeltstående, isolerte handlinger kunne karakteriseres som en forbrytelse mot menneskeheten. En rekke andre stater, herunder Norge, argumenterte for den alternative tilnærmingen, og viste til rettspraksis fra den midlertidige domstolen for det tidligere Jugoslavia (Tadic, ICTY 1997) der forholdet til isolerte angrep er behandlet. Den alternative løsningen, «utbredt eller systematisk», ble til slutt akseptert takket være et kanadisk forslag til definisjon av begrepet «angrep», se bestemmelsens nr. 2 bokstav a. Den vedtatte definisjonen bygger på uttalelser fra den nevnte Tadic-saken. Den nedfeller at et angrep skal forstås som atferd som består av gjentatt utøvelse av handlinger nevnt i forbrytelseslisten i bestemmelsens nr. 1. En enkeltstående handling som er del av slikt angrep, vil kunne være en forbrytelse mot menneskeheten, men definisjonen utelukker handlinger som ikke er forbundet med et større angrep. Begrepet «angrep» er ikke begrenset til militære angrep eller handlinger der bruk av fysisk makt er involvert. Dette samsvarer med uttalelser i rettspraksis om at forbrytelser mot menneskeheten kan begås både i freds- og i krigstid, se nedenfor om dette. Apartheidforbrytelsen nevnt i artikkel 7 nr. 1 bokstav j vil således kunne anses som et «angrep» og en forbrytelse mot menneskeheten selv om det ikke karakteriseres som noe tradisjonelt militært angrep. Bestemmelsen i nr. 1 viser til at handlingen må være «del av» et angrep. Dette utelukker imidlertid

ikke at den aktuelle handling kan utgjøre selve angrepet. Det avgjørende er at hver enkelt handling nevnt i nr. 1 a - i ikke trenger å være et «utbredt eller systematisk» angrep i seg selv, men at det kan bevises at handlingen var del av et slikt angrep og at tiltalte var klar over at hans eller hennes handling falt inn i et slikt mønster.

I henhold til bestemmelsens nr. 2 bokstav a må det aktuelle angrepet i tillegg være i samsvar med eller til gjennomføring av en stats eller en organisasjons målsetting («policy») om å foreta et slikt angrep. Dette bygger også på uttalelser fra den nevnte Tadic-saken, men er modifisert noe. Tadic-saken viste også til at angrep i samsvar med en «gruppes» målsetting kunne straffes. Enkelte stater ønsket å begrense bestemmelsen til kun å omfatte en stats målsetting slik at organisasjoners og gruppers målsettinger ville falle utenfor. Dette var ikke akseptabelt for andre stater, herunder Norge. Kompromisset ble en henvisning til både stat og organisasjon, men ikke gruppe. Se for øvrig Akayesu-dommen (ICTR 1998), der problemstillingen er behandlet.

Et annet stridsspørsmål under diplomatkonferansen var om forbrytelser mot menneskeheten bare kunne begås i væpnede konflikter. Fra norsk side ble det fremholdt at disse forbrytelsene etter internasjonal sedvanerett også inkluderte handlinger begått i fredstid, noe som også var den rådende oppfatning blant flertallet av statene. Enkelte stater, herunder Kina, foreslo at forbrytelsene måtte være begått i krigstid, noe som i praksis også ville ha medført at flere av forbrytelsene mot menneskeheten ville blitt overflødige ved siden av krigsforbrytelsene. Forslaget fikk imidlertid ikke gjennomslag. Avslutningsvis nevnes at angrepet må være rettet mot en sivilbefolkning. I internasjonal humanitær rett er «sivilbefolkning» tolket som alle personer som ikke deltar aktivt i stridighetene, se eksempelvis fellesartikkel 3 til de fire Genève-konvensjonene av 1949. Denne forståelsen er stadfestet av den midlertidige domstolen for det tidligere Jugoslavia, se den nevnte Tadic-saken. Ofrenes nasjonalitet er for øvrig irrelevant i denne sammenheng. Derfor er også ofre av samme nasjonalitet som gjerningsmannen beskyttet. Det foreligger heller ikke noe krav om en særskilt hensikt om å ødelegge sivilbefolkningen slik som folke mordforbrytelsene krever, se artikkel 6.

vedr. listen over forbrytelser og definisjonene av forbrytelsene

I nr. 1 nevnes elleve ulike forbrytelser mot menneskeheten, se nedenfor om disse. I utkastet til vedtektene forut for diplomatkonferansen var i alt ti handlinger foreslått i definisjonen av forbrytelser mot menneskeheten. Listen bygget nesten utelukkende på definisjonene fra vedtektene til Nürnberg-domstolen artikkel 6 (c) og de to midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda (ICTR artikkel 3 og ICTY artikkel 5). I forbindelse med forbrytelsene drap, utryddelse, slaveri, deportasjon og tortur (se forhandlingsgrunnlagets bokstav a, b, c, d og f) ble det ansett som uproblematisk å bruke en ordlyd som var tilnærmet identisk den i de ovennevnte kildene. Det var imidlertid noen utestående spørsmål knyttet til definisjonene av enkelte av disse forbrytelsene, se nedenfor om dette. Ingen av kildene har definisjoner av de enkelte handlingene, og det var flere stater, herunder Norge, som var skeptiske til behovet for og hensiktsmessigheten av å definere de ulike forbrytelsene i detalj. Flere stater hadde imidlertid vanskeligheter med å akseptere inkluderingen av enkelte av forbrytelsene uten at disse var nærmere definert i selve

vedtektene, og resultatet ble at enkelte forbrytelser ble nærmere definert i nr. 2. Uenigheten rundt selve forbrytelseslisten var knyttet til enkelte av de ti foreslåtte forbrytelsene: bokstav e, g, h, i og j om henholdsvis frihetsberøvelse, seksuell vold, forfølgelse, personers tvungne forsvinninger og en sekkebestemmelse om andre umenneskelige handlinger. I tillegg ble det under diplomatkonferansen lagt frem forslag om ytterligere tre forbrytelser: blokade, terrorisme og apartheid. Nedenfor følger en gjennomgang av stridstemaer knyttet til disse forslagene.

nr. 1 bokstav a - drap

Inklusjon av drap var uomtvistet. Det ble ansett unødvendig å definere begrepet videre. En form for definisjon vil imidlertid bli aktuell i forhold til forbrytelseselementene, se artikkel 9.

nr. 1 bokstav b - utryddelse

Utryddelse var heller ikke omtvistet. Tradisjonelt er utryddelse ansett som drap av et stort omfang der drapene er rettet mot en gruppe av individer, og diskusjonene på diplomatkonferansen var knyttet til definisjonen av begrepet, se nr. 2 bokstav b. Begrepet dekker det med forsett å utsette en sivilbefolkning for levevilkår som er ment å forårsake utryddelse av deler av befolkningen. Cuba fikk inntatt en tekst om det å hindre befolkningens tilgang til mat og legemidler. Se nedenfor under nr. 1 bokstav k om Cubas nedstemte forslag om å innta økonomisk blokade som en selvstendig forbrytelse mot menneskeheten. Fra nyere internasjonal rettspraksis nevnes Rwanda-domstolens uttalelser i Akayesu-saken (ICTR 1998), der tiltalte blant annet ble funnet skyldig i utryddelse gjennom drap av åtte flyktninger og åtte andre sivile.

nr. 1 bokstav c - å gjøre noen til slave

Forut for diplomatkonferansen var det enighet om å inkludere denne handlingen som en forbrytelse mot menneskeheten. Det ble i utgangspunktet ikke ansett nødvendig med en definisjon av begrepet. Under forhandlingene ble det likevel fremsatt krav om en definisjon. Eksisterende definisjoner, særlig i artikkel 1 i Slaverikonvensjonen av 1926, ble ansett for snever i forhold til dagens behov. En mer moderne ordlyd finnes derfor nå i nr. 2 bokstav c, som også inkluderer handel med kvinner og barn, et emne som i nyere tid er satt på dagsorden av flere menneskerettsorganer.

nr. 1 bokstav d - deportasjon mm

Bestemmelsen inneholder to elementer: deportasjon og tvangsoverføring. Førstnevnte anses å dekke tvungen overføring av personer fra en stat til en annen. Sistnevnte ble inkludert for å omfatte lignende forflytninger innenfor en og samme stat. Vedtektene inneholder en felles definisjon i nr. 2 bokstav d som reiste flere problemstillinger, herunder om hvem som skulle være den vernede gruppen: «personer» eller «befolkninger»? USA, Israel, Kina og Tyrkia støttet sistnevnte løsning, mens flertallet, herunder Norge, ønsket en henvisning til det mindre omfattende begrepet «personer». Det ble vist til at innledningen til nr. 1 krever at handlingen foretas mot en sivilbefolkning og at dette måtte være tilstrekkelig. Dette ble også akseptert til slutt. Videre var det

viktig for flere stater å få inn en henvisning til at bestemmelsen ikke omfattet deportasjon av personer som oppholdt seg ulovlig på statens territorium. Dette gjenspeiles i definisjonen.

nr. 1 bokstav e - frihetsberøvelse mm

Internasjonalt finnes det flere regler som forbyr vilkårlig fengsling, både i menneskerettssammenheng og innenfor den humanitære rett. En slik handling var ikke nevnt i Nürnberg-domstolens vedtekter, men er inkludert i vedtektene til de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Den fremforhandlede teksten i nr. 1 bokstav e er uttrykk for et kompromiss som skal dekke fengsling eller annen alvorlig fysisk frihetsberøvelse. Ordet «alvorlig» kom inn for å understreke at det ikke er enhver ulovlig fengsling som rammes. Det må være frihetsberøvelse av kvalifisert art, eksempelvis at den har pågått over lengre tid. Videre er det et vilkår om at frihetsberøvelsen må være i strid med grunnleggende folkerettslige regler, uten at dette er presisert nærmere. En slik presisering vil imidlertid bli gjort gjennom forbrytelseselementene som skal utarbeides etter artikkel 9. For øvrig er forbrytelsen én av de få som ikke er nærmere definert i bestemmelsens nr. 2.

nr. 1 bokstav f - tortur

Under diplomatkonferansen var det enighet om å inkludere tortur som en forbrytelse mot menneskeheten, men det var lengre diskusjoner om hvordan tortur skulle defineres. Det var forslag om å anvende torturdefinisjonen slik den fremkommer i FNs torturkonvensjon av 1984 artikkel 1. Dette ble imidlertid avvist under henvisning til at konvensjonen angir staters, ikke individers, ansvar. I bestemmelsens nr. 2 e sies det at «tortur» skal forstås som det å tilføye en person alvorlig smerte eller lidelse, enten fysisk eller psykisk. Personen må være i gjerningsmannens varetekt eller under hans eller hennes kontroll. Videre foretas det en avgrensning mot alvorlig smerte og lidelse som påføres som resultat av lovlige sanksjoner. Dette siste elementet er i samsvar med nevnte torturkonvensjon artikkel 1, men det var uenighet om ordet «lovlig» kun refererte seg til nasjonale regler eller også internasjonale regler, og dette ble heller ikke avklart under diplomatkonferansen. Torturkonvensjonens henvisning til at torturen må være utøvd for et bestemt angitt formål, for eksempel for å få informasjon, er imidlertid ikke inkludert. Tilsvarende gjelder for kravet om at gjerningsmannen må opptre i offisiell kapasitet eller med en slik persons godkjenning eller kunnskap. De nærmere elementene i forbrytelsen vil bli diskutert nærmere i forbindelse med forbrytelseselementene etter artikkel 9. Her vil en blant annet måtte ta stilling til om begrepet «tortur» som nevnes i alle tre forbrytelseskategoriene, skal ha én og samme definisjon eller om innholdet vil variere ettersom det er folkemord, forbrytelse mot menneskeheten eller en krigsforbrytelse. Av nyere internasjonal rettspraksis vises det til Akayesu-dommen (ICTR 1998) og Celebici-dommen (ICTY 1998).

nr. 1 bokstav g - voldtekt mm

Det var enighet forut for diplomatkonferansen om at voldtekt og andre former for seksuell vold måtte inkluderes som en forbrytelse mot menneskeheten. Dette var i tråd med vedtektene til de to midlertidige domstolene det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Der er voldtektsforbrytelsen innført som en selvsten-

dig forbrytelse mot menneskeheten ved siden av tortur og andre umenneskelige handlinger. Dette har sin bakgrunn i uhyrlighetene som ble begått mot kvinner i disse konfliktene, der massevoldtekter ble brukt som ledd i krigsføringen. Den økte oppmerksomhet og bevissthet knyttet til disse overgrepene har også ført til en spesifikk bestemmelse om seksuell vold i listen over krigsforbrytelser, se nedenfor om dette i forbindelse med artikkel 8. For ordens skyld presiseres det at bestemmelsen verner både kvinner og menn mot forbrytelser av seksuell, voldelig karakter. På diplomatkonferansen knyttet diskusjonene seg særlig til hvilke handlinger som skulle nevnes eksplisitt i vedtektene. Særlig spørsmålet om å inkludere «tvungen graviditet» reiste problemer for enkelte stater slik det også gjorde i forbindelse med krigsforbrytelser, se nedenfor under kommentarene til artikkel 8. Løsningen ble at «tvungen graviditet» ble inkludert som en forbrytelse mot menneskeheten, samt at en definerte begrepet i artikkel 7 nr. 2 f. Avsagte dommer fra de to midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda vil stå sentralt ved tolkningen av denne bestemmelsen i den grad de berører forbrytelser av seksuell karakter, herunder deres forhold til de øvrige forbrytelsene, særlig tortur. Dette gjelder blant annet dommene om Akayesu (ICTR 1998), Furundzija (ICTY 1998) og Celebici (ICTY 1998). I Akayesu-dommen (ICTR 1998) defineres voldtekt som «en tvungen fysisk invasjon av seksuell karakter», og sier videre at seksuell vold, herunder voldtekt, ikke er begrenset til fysisk invasjon av den menneskelige kropp, men kan også omfatte handlinger som ikke innebærer penetrasjon eller noe fysisk kontakt overhodet.

nr. 1 bokstav h - forfølgelse

Under diplomatkonferansen var bestemmelsen om forfølgelse gjenstand for lange og vanskelige konsultasjoner og dekket hovedsakelig tre temaer. For det første var det spørsmål om forfølgelse var en selvstendig straffbar handling eller om det måtte være begått sammen med en annen forbrytelse. Nürnberg-domstolen, vedtekter (artikkel 6 c) har dette sistnevnte, kvalifiserende elementet, men det mangler i vedtektene til de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Enkelte delegasjoner, herunder USA og Storbritannia, argumenterte for at en trengte dette tillegget for å avgrense mot vanlig diskriminering som en kjenner fra menneskerettssammenheng. Først når det ble begått en annen forbrytelse, ville handlingen få det alvorspreg som rettferdiggjorde at det ble karakterisert som en «forbrytelse mot menneskeheten». Andre stater, herunder Sverige, Liechtenstein, Sveits, Nederland og Portugal, argumenterte mot inklusjon av dette tilleggskravet og viste til at Nürnberg-domstolens vedtekter ble laget i ettertid, da man visste at de andre forbrytelsene var begått. Tillegget ble imidlertid inntatt til slutt etter vanskelige forhandlinger. Handlingen regnes følgelig kun som «forfølgelse» dersom den skjer i forbindelse med en annen forbrytelse mot menneskeheten eller en annen forbrytelse under Domstolens jurisdiksjon. Videre var det diskusjoner om hvilke forfølgelsesgrunner som skulle være forbudte. Det var enighet om politiske, rasemessige, nasjonale, etniske, kulturelle og religiøse grunner. En rekke stater, herunder Norge, støttet inklusjon av kjønn, men dette møtte motstand, først og fremst fra araberstatene. Ved å klargjøre at «kjønn» kun er ment å dekke de to biologiske kjønn og ikke andre forhold, som homofili, ble kjønn likevel inkludert som forbudt forfølgelsesgrunnlag, se definisjonen av «kjønn» i artikkel 7 nr. 3. Disse grunnene knytter seg kun til forfølgelsesforbrytelsen og ikke til de øvrige forbrytelsene mot menneskeheten. Dette er en

annen tilnærming enn vedtektene til den midlertidige domstolen for Rwanda. Der regnes ikke en handling som en forbrytelse mot menneskeheten, med mindre det var foretatt mot en av de spesifikke oppramsede gruppene, se dennes artikkel 3. Det var også forslag om at forfølgelsesbestemmelsen skulle ha en åpen avslutning som forbød forfølgelse også på grunn av «andre lignende grunner». Dette møtte motstand fra flere stater, under henvisning til bekymringer i forhold til legalitetsprinsippet. Det ble anført at en slik åpen bestemmelse manglet den nødvendige grad av klarhet, forutsigbarhet og presisjon som et straffebud skal ha. Et kompromiss ble til slutt inngått ved å inkludere en henvisning til forfølgelse av «andre lignende grunner», men det kreves at disse forfølgelsesgrunnene anses forbudte etter folkeretten. I nr. 2 bokstav g defineres «forfølgelse» som forsettlig og alvorlig berøvelse av grunnleggende rettigheter i strid med folkeretten. I samsvar med innledningen til nr. 1, samt til selve forbrytelsen i nr. 1 bokstav h, må forfølgelsen være mot en sivilbefolkning, og forfølgelsen må i følge definisjonen i nr. 2 bokstav g ha skjedd på grunn av tilhørigheten til en spesiell gruppe angitt i nr. 1 bokstav h.

nr. 1 bokstav i - personers tvungne forsvinninger

Denne forbrytelsen var ikke uttrykkelig nevnt i Nürnberg-domstolens vedtekter, men nyere erfaringer, særlig fra enkelte latinamerikanske land, har ført til økt oppmerksomhet rundt slike handlinger. I 1980 etablerte blant annet FNs menneskerettighetskommisjon en arbeidsgruppe for å se på problemet, og i 1992 ble FNs erklæring om beskyttelse av alle personer mot tvungen forsvinning vedtatt av FNs generalforsamling. Der ble det uttrykt at tvungne forsvinninger var en forbrytelse mot menneskeheten, og erklæringen har dannet grunnlag for utkast til en internasjonal konvensjon. Innholdet i disse dokumentene ble delvis tatt hensyn til under diplomatkonferansen, særlig ved utarbeidelsen av definisjonen av begrepet i nr. 2 bokstav i. Det fremgår der at offeret for en tvungen forsvinning må være fratatt sin frihet gjennom pågrep, fengsling eller bortføring og at gjerningsmannen gjorde dette med det forsett å unndra offeret lovens beskyttelse for en lengre tidsperiode. Dette bygger blant annet på nevnte FN erklæring, se dennes forale. Videre kreves det at den tvungne forsvinning var begått av eller med tillatelse, støtte eller samtykke fra en stat eller en politisk organisasjon. Inkludering av handlinger begått av «politiske organisasjoner» er nytt i forhold til eksisterende instrumenter som begrenser seg til handlinger av stater. Til sist kreves at forsvinningene er fulgt enten av en nektelse av å anerkjenne forsvinningene eller av å gi informasjon om ofrenes skjebne eller oppholdssted.

nr. 1 bokstav j - apartheidforbrytelsen

Apartheidforbrytelsen og annen institusjonalisert rasediskriminering er handlinger som i nyere tid er betegnet som en selvstendig forbrytelse mot menneskeheten. Dette har særlig bakgrunn i apartheidregimet etablert i Sør-Afrika i 1948, se FN-konvensjonen av 1968 om ikke-foreldelse av visse alvorlige forbrytelser og FNs apartheidkonvensjon av 1971 som nevner apartheid som en forbrytelse mot menneskeheten. Denne forbrytelsen var ikke inkludert i det opprinnelige forhandlingsgrunnlaget, men ble foreslått under diplomatkonferansen. Forslaget inkluderte også andre former for institusjonalisert rasisme, og sistnevnte element finner en nå i definisjonen av forbrytelsen i nr. 2 h. Definisjonen bygger på artikkel II i nevnte apartheidkonvensjon fra 1971. Vedtek-

tene krever at handlingen er av en umenneskelig karakter på linje med de øvrige forbrytelsene mot menneskeheten nevnt i artikkel 7 nr. 1, og i praksis vil det kunne være stor grad av overlapping mellom apartheidforbrytelsen og de øvrige forbrytelsene. Disse umenneskelige handlingene må videre være begått innenfor rammen av et institusjonalisert regime som er basert på systematisk undertrykkelse og dominasjon av en rasemessig gruppe over en annen, og at handlingene må være begått med det forsett å opprettholde dette regimet.

nr. 1 bokstav k - «andre umenneskelige handlinger»

Videre inkluderte man en sekkebestemmelse i nr. 1 bokstav k, som hjemler straff for «andre umenneskelige handlinger». Også her var det motstand mot dette forslaget på grunn av legalitetsprinsippet, se ovenfor om forfølgelse. Flere stater, herunder Norge, støttet det imidlertid og viste til at en lignende bestemmelse fantes i vedtektene til både Nürnberg-domstolen, samt de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Det er videre meget sterke reelle hensyn for å forhindre smutthull som følge av en uttømmende oppregning av handlinger uten en slik sekkebestemmelse til slutt. Forslaget ble inkludert uten nærmere definisjon, men det presiseres i bokstav k at handlingene må være så alvorlige at de kan sammenlignes med de handlinger som er listet i bokstav a - j. Videre må handlingen resultere i store lidelser eller alvorlig skade, og det må foreligge forsett i forhold til disse konsekvensene. Dette samsvarer med rettspraksis fra de midlertidige domstolene, se eksempelvis Tadic-saken (ICTY 1997) og Akayesu-saken (ICTR 1998). Under diplomatkonferansen forsøkte Cuba på flere måter å få økonomisk blokade inn som en forbrytelse mot menneskeheten; først som en selvstendig forbrytelse og deretter som et eksempel på en annen «umenneskelig handling» i bokstav k, men disse forslagene førte ikke frem.

Artikkel 8 (Krigsforbrytelser)

Artikkel 8 nr. 1 fastslår at Domstolen skal ha jurisdiksjon over femti krigsforbrytelser slik de er definert i artikkel 8 nr. 2. Domstolen skal særlig beskjeftige seg med handlinger som er utført som ledd i en systematisk plan eller målsetting eller som er ledd i en utstrakt utøvelse av slike forbrytelser. Enkelte stater hadde foreslått at Domstolen kun skulle ha kompetanse i forhold til slike handlinger for å unngå domstolsbehandling av isolerte, og antatt mindre alvorlige, handlinger. De fleste statene var imot en slik terskel, men aksepterte kompromissforslaget som er gjenspeilet i artikkel 8 nr. 1 med bruken av ordet «særlig» i stedet for «kun». Dette åpner for at Domstolen kan behandle enkelt-handlinger av mindre omfang dersom de er så alvorlige at det anses legitimt å iverksette domstolsapparatet. For øvrig vises det til redegjørelsen ovenfor under pkt. 5.3.3.

I artikkel 8 nr. 2 nevnes de handlinger som etter disse vedtekter regnes som krigsforbrytelser. Bestemmelsen er inndelt i de seks bokstavene a, b, c, d, e og f, der de to førstnevnte dekker forbrytelser foretatt i internasjonale væpnede konflikter, mens c - f gjelder forhold i interne væpnede konflikter. Artikkel 8 nr. 2 bokstav a og c bygger på bestemmelser om alvorlige brudd på de fire Genève-konvensjonene av 1949 som regulerer krigføring fra et humanitært perspektiv. Disse instrumentene har tilnærmet universell oppslutning.

Bokstav b og d har sine utgangspunkt i andre folkerettslige regler som kommer til anvendelse i væpnede konflikter, særlig IV. Haag-konvensjon av 1907 om landkrigens lover og sedvaner (med bilaget Landkregsreglementet), samt bestemmelser fra de to tilleggsprotokollene av 1977 til de nevnte Genève-konvensjonene (heretter Tilleggsprotokoll 1 og 2). Norge har ratifisert alle disse instrumentene. Nedenfor følger noen merknader til en del av de femti krigsforbrytelser som er inkludert i artikkel 8. Videre vises det til utarbeidelsen av forbrytelseselementene for disse forbrytelsene, se om dette under artikkel 9.

Bestemmelsene i *artikkel 8 nr. 2 bokstav a* er forbrytelser som er karakterisert som «alvorlige brudd» på Genève-konvensjonene av 12. august 1949. Alvorlige brudd er handlinger som er begått mot beskyttede personer eller eiendom, se artiklene 50, 51, 130 og 147 i henholdsvis I - IV Genève-konvensjon. Med beskyttede personer menes særlig syke, sårede, sanitetspersonell, krigsfanger, samt visse kategorier av sivilbefolkninger. Definisjonen på alvorlige brudd er senere blitt noe utvidet; særlig gjennom artikkel 85 i Tilleggsprotokoll 1 av 1977, se nedenfor under bokstav b om dette. I bestemmelsene a (i)-(viii) nevnes følgende krigsforbrytelser: forsettlig drap, tortur eller umenneskelig behandling, herunder biologiske eksperimenter, forsettlig å forårsake stor lidelse eller alvorlig skade på legeme eller helbred, å ødelegge eller å til egne seg eiendom i stor målestokk på ulovlig og vilkårlig måte, uten at det er berettiget av militær nødvendighet, å tvinge en krigsfange eller annen beskyttet person til å gjøre tjeneste i de væpnede styrker til den fiendtlige makt, forsettlig å unndra en krigsfange eller annen beskyttet person retten til vanlig og upartisk rettsforfølgning, ulovlig deportering eller overføring eller ulovlig innesperring av beskyttede personer, samt det å ta gisler. En omtrent likende liste finner vi i artikkel 2 til vedtektene til domstolen for det tidligere Jugoslavia, og på diplomatkonferansen var det bred enighet om at disse alvorlige bruddene skulle inkluderes i Domstolens jurisdiksjon siden de var anerkjent som ubestridt internasjonal sedvanerett.

Artikkel 8 nr. 2 bokstav b, inneholder bestemmelser som karakteriseres som «andre alvorlige brudd på krigens lover eller sedvaner». Rettskildene her er først og fremst IV. Haag-konvensjon av 1907 om landkrigens lover og sedvaner (med bilaget Landkregsreglementet) og bestemmelser fra Tilleggsprotokoll 1 av 10. juni 1977 til Genève-konvensjonene av 1949. Under diplomatkonferansen var det diskusjoner om hvilke bestemmelser fra disse rettskildene som skulle inkluderes i vedtektene, og det var ulike oppfatninger av hva som var å anse som internasjonal sedvanerett. IV. Haag-konvensjon av 1907 setter grenser for krigføringsmetodene ut fra humanitære hensyn. Reglene ble anvendt av både Nürnberg- og Tokyo-domstolene og anses som internasjonal sedvanerett (Norge ratifiserte konvensjonen 19. september 1910.) I vedtektene er det bestemmelsene i b (v - vii) og (ix - xvii) som avspeiler reglene fra dette reglementet, særlig reglementets artikler 23 - 28. De omhandler blant annet angrep på forbudte angrepsmål som uforsvarte områder og bygninger dedikert til sivile formål; bruk av visse forbudte våpen og forbud mot uberettiget å benytte Genève-konvensjonenes kjennetegn. Disse bestemmelsene er til en viss grad supplert av parallelle bestemmelser i Genève-konvensjonene med tilleggsprotokoller. Tilleggsprotokoll 1 regulerer særlig behovet for beskyttelse av sivilbefolkningen i væpnede konflikter. Norge ratifiserte begge proto-

kollene 14. desember 1981 og ga under diplomatkonferansen uttrykk for at de fleste bestemmelser derfra måtte anses som internasjonal sedvanerett slik at de kunne inkluderes i vedtektene. Enkelte av statene som ikke var part i tilleggsprotokollene, eller som bare var part i én av de to, ønsket imidlertid å begrense listen over krigsforbrytelser ved å argumentere for at enkelte av de foreslåtte bestemmelsene ikke var uttrykk for internasjonal sedvanerett og derfor ikke egnet i forhold til Domstolens jurisdiksjon. Dette var også tilfelle i forhold til bokstav e om forbrytelser i interne væpnede konflikter, se nedenfor om dette. De fleste av bestemmelsene i bokstav b bygger på regler fra Tilleggsprotokoll 1, særlig dennes artikler 11, 35, 51, 54, 55, 76, 77 og 85.

Bokstav b (ii) regulerer forbudet mot å gjøre sivile objekter til gjenstand for angrep. Bestemmelsen bygger på Tilleggsprotokoll 1 artikkel 85 nr. 3 som viser til definisjonen av sivile objekter i sin artikkel 52. Denne definisjonen er imidlertid noe vag, og under diplomatkonferansen var det uenighet om hvordan sivile objekter kan defineres etter gjeldende sedvanerett. Bestemmelsen ble like fullt tatt med, og det nærmere innholdet vil bli presisert i forbrytelses-elementene, se nedenfor om artikkel 9.

I bokstav b (iii) forbys med forsett å angripe FN-personell og diverse materiell som er involvert i humanitære eller fredsbevarende operasjoner i samsvar med FN-pakten. Bestemmelsen bygger blant annet på IV. Haag-konvensjon av 1907 artikkel 23 f. Flere stater, herunder Norge, hadde under de forberedende sesjonene tatt til orde for å inkludere forbrytelser mot FN-personell som en egen forbrytelseskategori innenfor Domstolens jurisdiksjon, se ovenfor under pkt. 5.3.4, og det var først under diplomatkonferansen at det ble foreslått inn-tatt som en krigsforbrytelse. Inkluderingen innebærer imidlertid ikke en utvidelse av internasjonal sedvanerett, for bestemmelsen har en henvisning til at de nevnte personene og objektene kun er vernet så langt de har folkerettslig krav på beskyttelse på linje med sivile og sivile objekter. Forbudte angrep mot disse to vernede interessene er allerede dekket gjennom bokstav b (i) og (ii), og denne bestemmelsen er dermed traktatteknisk overflødig. Den har imidlertid en symbolverdi ved at den signaliserer behovet for vern av slikt personell og materiell.

Bokstav b (iv) forbyr med forsett å iverksette angrep som vil resultere i tilfeldig tap av sivile menneskeliv, skader på sivile objekter eller på naturmiljøet sett hen til de militære fordelene gjerningsmannen forventet ved igangsettelsen av angrepet («proporsjonalitetsprinsippet»). Bestemmelsen bygger blant annet på Tilleggsprotokoll 1 artikkel 85 nr. 3. Forut for diplomatkonferansen var det fire alternative tekstforslag til denne bestemmelsen. Ett av forslagene manglet en henvisning til proporsjonalitetsprinsippet og var derfor uakseptabelt for de fleste stater, herunder Norge. Det var imidlertid vanskelig å oppnå enighet om hvordan en skulle formulere kravene til proporsjonalitet mellom angrepets antatte skadevirkninger og dets militære fordeler. Ett forslag hadde kun en generell henvisning til at angrepet måtte ses i lys av militær nødvendighet, men dette ble ansett som for upresist til å danne grunnlag for et straffebud. Det ble til slutt enighet om å bygge på formuleringer fra artikkel 57 nr. 2 i Tilleggsprotokoll 1 der skadevirkningene skal veies mot «den forventede konkrete og umiddelbare militære fordel». Enkelte stater ønsket imidlertid et ytterligere kvalifiserende element slik at det aktuelle angrepet ble sett i lys av

mer generelle strategiske målsettinger istedenfor å begrense proporsjonalitetsvurderingen til det konkrete, isolerte taktiske mål. Det var en rekke stater som ikke ønsket å endre den etablerte ordlyden nevnt ovenfor, men en godtok til slutt følgende britiske kompromissforslag: «den forventede konkrete og umiddelbare, samlede militære fordel» der ordet «samlede» har kommet inn som et tillegg. Bestemmelsen omfatter også omfattende, langvarige og alvorlige skader på naturmiljøet. Dette bygger på Tilleggsprotokoll 1 artiklene 35 nr. 3 og 55 nr. 1, som har forbud mot å benytte krigføringmetoder og -midler som er tiltenkt eller som må forventes å forårsake slike skader på naturmiljøet og dermed true befolkningens helse eller muligheter til å overleve. Skader på naturmiljøet vil være en uunngåelig konsekvens under moderne krigføring, og sedvanerettsutviklingen er ikke kommet særlig langt i forhold til beskyttelse av naturmiljøet under væpnede konflikter. Angrep på atomdrevne krigsskip kan en for eksempel vanskelig tenke seg restriksjoner mot, selv om senking av slike fartøyer kan representere en betydelig forurensningsfare. Det er derfor viktig å merke seg at slike skader på naturmiljøet kun vil være en krigsforbrytelse når angrepet er i strid med det nevnte krav til proporsjonalitet, samt at bestemmelsens strenge skyldkrav er oppfylt. Bestemmelsens innhold vil måtte klargjøres ytterligere i forbrytelseselementene, se merknadene til artikkel 9 nedenfor.

Fra norsk side var det under diplomatkonferansen viktig å få inkludert et forbud mot misbruk av bestemte beskyttede flagg, emblemer og uniformer, herunder Røde-Kors emblemet som er beskyttet etter Genève-konvensjonene. Bestemmelsen i bokstav b (vii) inneholder et slikt forbud og bygger på artikkel 85 nr. 3 f i Tilleggsprotokoll 1 og IV. Haag-konvensjon av 1907 artikkel 23 f. Bestemmelsen forbyr også misbruk av flere FN-objekter, herunder FN-flagget og FN-uniformer, et element som kom inn etter forslag fra Norge. Under diplomatkonferansen ønsket noen land at forbudet også måtte gjelde misbruk av uniformer som benyttes av andre internasjonale fredsstyrker enn de under FN-kommando. Diplomatkonferansen ble imidlertid ikke ansett som et egnet forum for å avklare dette spørsmål, og forslaget ble ikke diskutert videre selv om legitime grunner kunne tale for beskyttelse av andre uniformer. Misbruket av de nevnte beskyttede uniformene, flaggene med mer må ha resultert i død eller alvorlig personskade. Dette kreves også i artikkel 85 nr. 3 f i Tilleggsprotokoll 1, som danner grunnlag for bestemmelsen. Under diplomatkonferansen hevdet flere stater, herunder Frankrike, at misbruket i seg selv måtte anses som en alvorlig krigsforbrytelse. Kravet til følgeskader ble imidlertid inntatt under den forutsetning at det var likegyldig hvilke personer som drepes eller skades, samt at gjerningsmannens forsett ikke må omfatte de nevnte følgeskadene.

Bokstav b (viii) regulerer blant annet en okkupasjonsmakts deportasjon og overføring av befolkning til okkupert territorium. Bestemmelsen overlapper til dels med artikkel 8 bokstav a (vii). Sistnevnte bygger på Genève-konvensjon IV artikkel 49, og er blitt noe utbygget gjennom artikkel 85 nr. 4 i Tilleggsprotokoll 1. Under diplomatkonferansen ønsket mange stater, særlig araberstatene, å opprettholde en regel også i bokstav b om forhold i okkuperte områder. Israel motsatte seg dette under henvisning til at forslaget ikke ga

uttrykk for internasjonal sedvanerett, men bestemmelsen ble likevel inkludert.

Bruk av forbudte våpen er regulert i artikkel 8 nr. 2 bokstav b (xvii) - (xx) etter lange og vanskelige forhandlinger, se ovenfor under pkt. 5.3.3. Resultatet ble en begrenset og uttømmende liste over forbudte våpen- og krigføringmetoder. Bokstav b (xvii) og (xviii) forbyr bruk av gift, forgiftede våpen, samt kvelende, giftige eller lignende gasser. Bestemmelsene bygger på Genèveprotokollen av 17. juni 1925 om forbudte gassarter og bakteriologiske midler, samt artikkel 23 a i IV. Haag-konvensjon fra 1907. Bokstav b (xix) forbyr bruk av visse kuler, herunder de som utvider seg i menneskekroppen, og bestemmelsen bygger på Haag-erklæringen av 29. juli 1899 om slike kuler og artikkel 23 e i IV. Haag-konvensjon fra 1907. Videre åpnes det i b (xx) for at også andre våpen- og krigføringmetoder kan inkluderes i et vedlegg til vedtektene dersom statspartene kan enes om dette, se artikkel 121 og 123 om fremgangsmåten.

Videre var det under diplomatkonferansen bred enighet om inkluderingen av et forbud mot voldtekt, påtvungen prostitusjon og annen seksuell vold av liknende alvorlig karakter. Disse krigsforbrytelsene er regulert i flere folkerettslige instrumenter, herunder artiklene 75 nr. 2 og 76 nr. 1 i Tilleggsprotokoll 1. Bestemmelsen om seksuell vold ble imidlertid gjenstand for vanskelige forhandlinger. Dette gjaldt særlig i forhold til et forslag om å inkludere tvungen graviditet som en krigsforbrytelse. Det var imidlertid en rekke stater, herunder Norge, som viste til massive overgrep i det tidligere Jugoslavia og i Rwanda, der kvinner ble tvunget til å bære frem barn ved graviditet resultat av voldtekt. Vatikanstaten og katolske stater gikk mot en slik inkludering med bakgrunn i deres lovgivning om ingen eller begrenset rett til å avbryte svangerskap. De fryktet at den kunne rammes av begrepet «tvungen graviditet». Kompromissløsningen ble at handlingen ble inkludert som krigsforbrytelse, se bokstav b (xxii), samtidig som en inntok presiseringer i en definisjon av handlingen i artikkel 7 nr. 2 bokstav f. Der fremgår det bl.a. at bestemmelsen ikke er ment å ramme nasjonale regler om svangerskap eller svangerskapsavbrudd.

Et siste omstridt tema i denne delen var spørsmålet om barns rolle i internasjonale væpnede konflikter. Bestemmelsen i bokstav b (xxvi) slår fast at det er forbudt å utskrive eller verve barn under 15 år til nasjonale væpnede styrker eller å bruke dem til aktivt å delta i fiendtligheter. Bestemmelsen bygger på FNs barnekonvensjonen artikkel 38 og Tilleggsprotokoll 1 artikkel 77 nr. 2 og 3, men det var først ved diplomatkonferansens avslutning at en oppnådde enighet om denne teksten. Enkelte stater var avvisende til en slik bestemmelse under henvisning til at den ikke var en del av den humanitære folkerett, men regulerte et menneskerettslig aspekt som ikke hørte hjemme i vedtektene. Forut for diplomatkonferansen forelå fire alternative tekstforslag. Det første omhandlet kun tvungen rekruttering av barn under 15 år til å ta direkte del i fiendtligheter. Forslaget ble ansett som uakseptabelt for mange siden det indirekte åpnet for frivillig rekruttering, herunder til kombattant virksomhet. Det andre forslaget omhandlet både frivillig og tvungen rekruttering inn i de nasjonale væpnede styrkene, samt aktivt bruk av barn under 15 år i stridighetene. Dette kompromissforslaget ble utformet i mars - aprilsesjonen 1998, i den for-

beredende komité. Det tredje forslaget var mer vidtgående ved at det inkluderte å «tillate bruk av» barnesoldater i tillegg til det å aktivt bruke dem. Dette ville ha omfattet et større antall handlinger, samt unnlatelser eller passivitet, men forslaget ble for radikalt for flere stater og ble avvist. Under diplomatkonferansen ble det hevdet at en henvisning til gjeldende 15-års grense kunne oppfattes som en konsolidering av reglene om barnesoldater, og derfor være ødeleggende i forhold til det pågående arbeidet med en protokoll til FNs barnekonvensjon om å heve aldersgrensen til 17 eller 18 år. Norge hadde forståelse for dette synet, men det er på det rene at det vil ta noe tid før en hevet aldersgrense anerkjennes som internasjonal sedvanerett. Ut fra hensynene bak legalitetsprinsippet og kravet om at forbrytelsen bør utgjøre internasjonal sedvanerett, ble det derfor ansett tilfredsstillende med en regel med en aldersgrense på 15 år.

Bestemmelsene i *artikkel 8 nr. 2 bokstav c*, bygger på fellesartikkel 3 til de fire Genève-konvensjonene av 12. august 1949. Sistnevnte regulerer væpnede konflikter uten internasjonal karakter og anses som internasjonal sedvanerett, se nedenfor under bokstav d om forståelsen av begrepet «væpnede konflikter uten internasjonal karakter» i bokstav c. Innledningen til bokstav c viser til fellesartikkel 3 og begrenser vedtektenes anvendelsesområde til handlinger foretatt mot personer som ikke tar direkte del i fiendtligheter. Dette inkluderer medlemmer av de væpnede styrker som har nedlagt våpnene eller personer som er blitt satt utenfor kampen på grunn av sykdom, eller fordi de er blitt såret eller tatt til fange eller av en hvilken som helst annen grunn. Forbrytelser som er inkludert i bokstav c er anslag mot liv og legeme, især mord, lemlestelse, mishandling, tortur og pinsler; anslag mot den menneskelige verdighet; det å ta gisler og domfellelser og henrettelser foretatt uten forutgående dom, avsagt av en regulært opprettet domstol med de judisielle garantier som etter sedvane anses som uunnværlige.

I *artikkel 8 nr. 2 bokstav d* presiseres at handlingene som er nevnt i bokstav c kan være straffbare dersom de er foretatt i væpnede konflikter uten internasjonal karakter. På den måten kan det være avgjørende å stadfeste om en væpnet konflikt er av internasjonal karakter eller ikke. En væpnet konflikt anses utvilsomt som internasjonal dersom den finner sted mellom to stater. I henhold til Tilleggsprotokoll 1 av 1977, artikkel 1 nr. 4, omfatter internasjonale konflikter også «væpnede konflikter hvor et folk kjemper mot et koloniherrdømme og fremmed okkupasjon og mot rasistiske regimer under utøvelsen av dets selvbestemmelsesrett slik den er nedfelt i De Forente Nasjoners Pakt og i Erklæringen om folkerettslige prinsipper vedrørende vennskapelige forbindelser og samarbeid mellom stater i samsvar med De Forente Nasjoners Pakt.» I tillegg kan en intern konflikt gå over til å bli internasjonal dersom en annen stat intervenserer i konflikten eller dersom en av partene i den interne konflikten handler på vegne av en annen stat. I Tadic-saken la for eksempel Jugoslavia-domstolens ankekammer til grunn at handlinger begått av den bosnisk-serbiske hæren i Bosnia hadde, på angjeldende tidspunkt, funnet sted innenfor rammene av en internasjonal væpnet konflikt. Begrunnelsen var nettopp at den bosnisk-serbiske hæren ble ansett å handle på vegne av FRJ. Kriteriet for at en væpnet gruppe skulle anses for å handle på vegne av en annen stat var at gruppen var under vedkommende stats effektive kontroll. For at slik

kontroll skulle være tilstrekkelig til å anse konflikten som internasjonal, krevde ankekammeret at den aktuelle stat hadde tatt del i den overordnede planlegging og styring av de militære operasjonene. Det ville ikke være tilstrekkelig at vedkommende stat hadde finansiert eller bidratt med utstyr til den væpnede gruppen. Det var derimot ikke ansett nødvendig at vedkommende stat hadde instruert eller beordret de aktuelle straffbare handlinger, se Tadic-saken (ICTY 1999).

I artikkel 8 nr. 2 bokstav d, avgrenses begrepet «væpnet konflikt uten internasjonal karakter» nedad mot handlinger foretatt i tilfelle av interne uroligheter, som for eksempel opptøyer, isolerte og sporadiske voldshandlinger og andre handlinger av lignende art. Denne avgrensningen bygger på artikkel 1 nr. 2 i Tilleggsprotokoll 2. Terskelen for anvendelse av Genève-konvensjonene fellesartikkel 3 er etter gjeldende sedvanerett meget lav. Det ble derfor ansett som uheldig at terskelen nå er hevet ved å innta den nevnte negative avgrensning fra Tilleggsprotokoll 2. Dette var imidlertid et kompromiss av vesentlig betydning for å få disse forbrytelsene inkludert.

Artikkel 8 nr. 2 bokstav e, inneholder ytterligere tolv forbrytelser som er straffbare dersom de begås i interne væpnede konflikter. Bestemmelsene bygger hovedsakelig på IV. Haag-konvensjon av 1907 og Tilleggsprotokoll 2 av 1977 til de fire Genève-konvensjonene. I 1977 ble sistnevnte instrument ansett som et fremskritt i videreutviklingen av sivilbefolkningens rettslige vern i interne væpnede konflikter i forhold til Genève-konvensjonenes felles artikkel 3. I nr. 2 bokstav e nevnes blant annet forbudt angrep mot sivilbefolkningen og vernede objekter; voldtekt og andre former for seksuell vold; utskrivning og verving av barnesoldater, samt det å utsette personer for ulovlige eksperimenter. Bestemmelsene er stort sett identiske med enkelte straffebud i nr. 2 bokstav b, men det er færre bestemmelser i denne seksjonen siden de sedvanerettslige reglene knyttet til interne væpnede konflikter er færre og ikke så langtrekkende som ved internasjonale væpnede konflikter.

I artikkel 8 nr. 2 bokstav f presiseres det at handlingene nevnt i bokstav e ikke er straffbar etter disse vedtektene dersom de er foretatt i tilfeller av interne uroligheter og spente situasjoner, som for eksempel opptøyer, isolerte og sporadiske voldshandlinger med mer. Det er samme terskelen i bokstav d som for handlinger nevnt i bokstav c, og denne bygger på artikkel 1 nr. 2 i Tilleggsprotokoll 2. I tillegg er det krav om at handlingen må vær foretatt i forbindelse med en langvarig væpnet konflikt mellom nasjonale væpnede styrker og organiserte væpnede grupper, eller mellom slike grupper. Dette bygger delvis på artikkel 1 nr. 1 i Tilleggsprotokoll 2, men terskelen er ikke fullt så høy. Blant annet har en utelatt kravet om at de væpnede styrkene må utøve en viss kontroll over et gitt territorium, samt kravet om at de må være under ansvarlig kommando. Videre er det et krav i Tilleggsprotokoll 2 at reglene først får anvendelse i konflikter der en av partene er nasjonale væpnede styrker. Også dette vilkåret er imidlertid sløffet i vedtektenes bokstav f. I realiteten er terskelen i bokstav f derfor lavere enn den angitt i Tilleggsprotokoll 2, og dette styrker mulighetene til å dømme individer ansvarlige for disse alvorlige krigsforbrytelsene.

Artikkel 8 nr. 3, sier at ingen av bestemmelsene i bokstav c eller d skal berøre en regjerings ansvar til å opprettholde og gjenopprette ro og orden ved

alle lovlige midler. Bestemmelsen bygger på artikkel 3 nr. 1 i Tilleggsprotokoll 2 og ble inntatt sent i forhandlingsprosessen etter press fra en rekke stater som i utgangspunktet helt hadde motsatt seg inkluderingen av krigsforbrytelse foretatt i interne væpnede konflikter.

Artikkel 9 (Forbrytelseselementer)

Denne artikkelen henviser til såkalte «forbrytelseselementer» som skal utarbeides av Den forberedende kommisjon i henhold til sluttaktens vedlegg I, resolusjon F nr. 5 og vedtas av statspartsmøtet med to tredels flertall. Med forbrytelseselementer forstås i denne forbindelse, utfyllende og veiledende beskrivelser av de enkelte straffebud i artiklene 6, 7 og 8. Elementene må ses i sammenheng med vedtektenes del 3 om alminnelige strafferettslige prinsipper, spesielt artikkel 30 som regulerer kravet til gjerningsmannens skyld. Formålet med forbrytelseselementene er å begrense mulighetene for feiltolkning av straffebudene, og gjøre deres anvendelse mer forutberegnelig. Mange av forbrytelsesdefinisjonene kan i sin nåværende form bli gjenstand for skjønn og ulike fortolkninger med hensyn til hva som faller innenfor og utenfor straffebudene, og disse vurderingene overlates i utgangspunktet i stor utstrekning til Domstolen selv.

Artikkelen stammer fra et forslag fra USA som primært ønsket at elementene skulle innarbeides direkte i vedtektene og sekundært at de måtte foreligge før Domstolen trådte i funksjon. En rekke stater var imidlertid skeptiske til forslaget, både prinsipielt og fordi en forhastet vedtagelse utilsiktet kunne begrense Domstolens jurisdiksjon. Norge valgte i avslutningsfasen av diplomatkonferansen å støtte USA vedrørende utarbeidelse av elementene under forutsetning om at utarbeidelsen måtte skje etter diplomatkonferansen og uten å legge føringer på vedtektenes ikrafttredelse. Videre måtte ikke betingelsene låse dommernes skønnsutøvelse. Det norske synet er på denne måten gjenspeilet i det endelige resultat. I artikkel 21 om anvendelig rett, slås det i nr. 1 fast at Domstolen primært skal anvende vedtektene, forbrytelseselementene og prosessreglene. Etter norsk syn skal anvendelsen skje med den forståelse at forbrytelseselementene kun er retningsgivende, og uansett må være i overensstemmelse med vedtektene, se artikkel 9 nr. 3. Ved motstrid går derfor vedtektenes ordlyd foran. Se for øvrig nedenfor under kapittel åtte om arbeidet med elementene i Den forberedende kommisjon.

Artikkel 10 (Tolkning)

Denne artikkelen bekrefter at vedtektenes del 2 og dens fortolkning ikke anses å begrense eller å gripe inn i folkeretten for øvrig. Artikkelen har bakgrunn i et egyptisk forslag fremsatt under en sesjon i den forberedende komité desember 1997. Etter norsk syn var det vesentlig å innta en slik uttrykkelig bestemmelse i vedtektene for å forhindre at disse, i andre sammenhenger, blir påberopt som ledd i en argumentasjon mot sedvanerettsutvikling på ulike områder eller mot å identifisere ytterligere beskyttelsesregler i sedvaneretten.

Artikkel 11 (Tidsavgrensning av Domstolens jurisdiksjon - jurisdiksjon «ratione temporis»)

Nr. 1 bestemmer at en person ikke kan straffes for atferd begått før vedtektene har trådt i kraft, se også artikkel 126 nr. 1, samt artikkel 24. Bestemmelsen anses ikke å være et direkte uttrykk for legalitetsprinsippet siden forbrytelseskategoriene nevnt i artikkel 5 i stor utstrekning bygger på gjeldende folkerettslig sedvanerett. Det ville derfor ikke ha vært i strid med legalitetsprinsippet å gi Domstolen jurisdiksjon for handlinger utført før Domstolens ikrafttredelse dersom disse var straffbare etter folkeretten på det tidspunkt de ble utført; slik tilfellet er for de to midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Politisk sett var det imidlertid lite realistisk å la Domstolens jurisdiksjon omfatte handlinger begått forut for Domstolens ikrafttredelse. I de tilfeller hvor en stat blir part etter vedtektenes generelle ikrafttredelse vil skjæringspunktet være det tidspunkt da vedtektene trådte i kraft for denne staten, se nr. 2. Domstolen kan likevel ha jurisdiksjon for forbrytelser begått tidligere dersom staten avgir erklæring om dette etter artikkel 12 nr. 3.

Artikkel 12 (Forutsetninger for jurisdiksjonsutøvelse)

Artikkel 12 utgjør kjernebestemmelsen om Domstolens jurisdiksjonsgrunnlag. Dette gir rammene for Domstolens virksomhet med utgangspunkt i hvilke stater som er bundet av vedtektene. Den omhandler hvilke staters borgere som kan straffeforfølges eller på hvilke staters territorium handlingen må være begått. Til sammenlikning og hva angår norsk rett, vises til straffeloven § 12, som regulerer norsk straffelovgivnings virkeområde. Om bakgrunnen for vedtektenes artikkel 12, vises til begrepsforklaringene og diskusjonen under pkt. 5.4.1 ovenfor.

Bestemmelsens nr. 1 fastslår at Domstolen har automatisk jurisdiksjon for alle forbrytelseskategorier som er nevnt i artikkel 5 overfor de stater som er parter i vedtektene. I praksis innebærer regelen at det overfor stater som har ratifisert, godkjent eller tiltrådt vedtektene, ikke kreves i tillegg en særlig aksept av Domstolens jurisdiksjon for disse «kjerneforbrytelsene». Den internasjonale straffedomstolen atskiller seg således fra Den internasjonale domstol i Haag og i de fleste henseender Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg, da disse krever en særlig jurisdiksjonserklæring av stater, selv om de er parter i domstolenes vedtekter. Ved eventuelle senere utvidelser av Domstolens forbrytelsesliste, må spørsmålet om jurisdiksjonsgrunnlaget for disse vurderes i lys av reglene om traktatendringer i artiklene 121 og 123. Om jurisdiksjonsutøvelse i forhold til aggresjonsforbrytelsen, vises til vilkårene i artikkel 5 nr. 2 og merknadene til denne, samt redegjørelsen under pkt. 5.3.2 ovenfor. Om muligheten for tidsbegrenset forbehold til Domstolens jurisdiksjon over krigsforbrytelser, se artikkel 124.

Bestemmelsens nr. 2 angir hvilke stater som må være parter i vedtektene, for at Domstolen skal ha jurisdiksjon i en sak, i de tilfeller der en situasjon er henvist av en stat til Domstolen eller hovedanklageren av eget tiltak vil innlede undersøkelser. For ordens skyld presiseres at nevnte krav ikke gjelder der Sikkerhetsrådet henviser situasjoner til Domstolen i henhold til artikkel 13 bokstav b. I de førstnevnte tilfeller bestemmer nr. 2 at Domstolen har jurisdiksjon overfor borgere av stater som er part i vedtektene, samt over forbrytelser som er begått på territoriet til en stat som er part i vedtektene. Disse to juris-

diksjonsgrunnlagene bygger henholdsvis på velkjente grunnlag for nasjonal straffejurisdiksjon, henholdsvis personalprinsippet og territorialprinsippet. Bestemmelsen innebærer at utlendinger på territoriet til stater som er parter i vedtektene, i utgangspunktet kan stilles for retten, med de begrensninger som skulle følge av relevante bestemmelser i del 9, herunder artikkel 98. Forslag om at Domstolen også skulle ha jurisdiksjon der en statspart har forbryteren i sin varetekt eller er hjemstat til forbrytelsens ofre, førte imidlertid ikke fram på diplomatkonferansen. Om disse spørsmål se nærmere under pkt. 5.4.1 ovenfor.

Bestemmelsens nr. 2 bygger på et kompromiss som utelukker at Domstolen kan tre i virksomhet i visse situasjoner. For eksempel vil ikke borgere av stater som ikke er parter i vedtektene i utgangspunktet kunne stilles for Domstolen dersom de har begått forbrytelsen i sin hjemstat, hvilket ofte vil være tilfellet i interne væpnede konflikter. Framtidige situasjoner der forbryteren tas i forvaring i en tredjestat, som for eksempel i «Pinochet»-saken, vil falle utenfor bestemmelsens rekkevidde. I disse tilfellene er det likevel viktig å minne om at Sikkerhetsrådet i henhold til artikkel 13 bokstav b kan henvise saker for Domstolen etter FN-paktens kapittel VII og således binde alle stater som er medlemmer av FN. Dette gjelder også stater som ikke er part i disse vedtektene. Sikkerhetsrådet har alt mulighet til å etablere midlertidige straffedomstoler, se omtalen av Jugoslavia- og Rwanda-domstolene under pkt. 2.4 ovenfor. I motsetning til dagens situasjon, vil imidlertid en fast Domstol kunne mobiliseres av Sikkerhetsrådet uten opphold. Dette antas også å representere et betydelig fremskritt ut fra beredskaps- og avskrekkingshensyn i forhold til etablering av nye midlertidige straffedomstoler i hvert enkelt tilfelle.

Videre gir bestemmelsens nr. 3 i alle tilfeller mulighet for stater som ikke er parter i vedtektene til å godta Domstolens myndighet i konkrete tilfeller. Dette anses ikke i utgangspunktet som en upraktisk spørsmålsstilling. I og for seg kan det tenkes stater som av ulike grunner ikke har rukket å bli part eller ikke ønsker å bli part, men som ikke vil ha motforestillinger mot å tilstå Domstolen jurisdiksjon i en bestemt situasjon. Dette kan i så fall skje ved avgivelse av en ensidig og forpliktende erklæring om aksept av Domstolens jurisdiksjon for den aktuelle forbrytelsen («with respect to the crime in question»). Ordlyden er på dette punkt uklar. En snever tolking kunne her tyde på at en slik jurisdiksjonsaksept ville være begrenset til en enkelthandling. Ordlyden «with respect to the crime in question» kan imidlertid også leses som en henvisning til en forbrytelsestype. Skal en stat frivillig akseptere Domstolens jurisdiksjon i et konkret tilfelle, ville det dessuten være urimelig om denne aksept kunne begrenses til en eller flere konkrete handlinger begått av enkelte personer (for eksempel visse utlendinger) i motsetning til tilsvarende handlinger begått av andre personer (for eksempel andre utlendinger eller egne borgere) på dets territorium i den samme situasjonen. Dette ville også kunne medføre en risiko for å åpne for politisk motivert strafferettslig forskjellsbehandling, eller endog misbruk av Domstolen i politiske øyemed. Skal en stat kunne nyte rettigheter i henhold til vedtektene, må det antas at den ikke helt kan fritas for visse plikter som følger av grunnleggende prinsipper for Domstolens virksomhet. Ordlydens tvetydighet, formålsbetraktninger, sterke likhets- og konsekvenshensyn, med klar innvirkning på Domstolens troverdighet, taler imot en

snever tolking av ordlyden i dette tilfellet og i favør av at en jurisdiksjonsaksept etter nr. 3 må gjelde en forbrytelsestype i motsetning til en konkret forbrytelse.

Artikkel 13 (Utøvelse av jurisdiksjon)

Denne artikkelen regulerer mekanismene for å utløse Domstolens jurisdiksjon, herunder hvem som har kompetanse til å aktivere Domstolen. Det følger av artikkel 13 at statspartene og FNs sikkerhetsråd har adgang til å henvise situasjoner til Domstolen, men i tillegg at hovedanklageren har adgang til å iverksette undersøkelser av eget tiltak («proprio motu»). Dette anses å legge grunnlaget for at Domstolen i praksis vil ha aktiveringsmuligheter som står i forhold til behovene. Artikkelen må sees i sammenheng med artiklene 14 - 16 som gir nærmere bestemmelser om hvordan henvisningene til Domstolen eller undersøkelser av eget tiltak skal foretas. Her er det i realiteten viktig å skille, men også se sammenhengene, mellom adgangen til å henvise en situasjon til Domstolen, kravene til statlig jurisdiksjonsaksept (artikkel 12), samt Sikkerhetsrådets kontrollprerogativer (artikkel 16). Om den prinsipielle diskusjon og forhandlingshistorikk, vises til pkt. 5.4.2 ovenfor.

Artikkel 14 (Statspartshenvisning)

Her presiseres visse retningslinjer for statshenvisninger. Denne adgangen er begrenset til statspartene, det vil si de stater som har ratifisert, godkjent eller tiltrådt vedtektene. Det er tilstrekkelig for å henvise en situasjon i henhold til denne bestemmelsen at «en eller flere forbrytelser ...synes å være begått». Videre skal henvisningen «så vidt mulig» angi de relevante omstendigheter og vedlegges underlagsdokumentasjon. Dette etablerer i prinsippet en lav terskel for slike henvisninger. Det er viktig å være oppmerksom på at dette instituttet skiller seg fra statsklagesystemet for eksempel innenfor det europeiske menneskerettighetsvernet eller i henhold til FN-konvensjonen av 1966 om sivile og politiske rettigheter, og som har vært lite benyttet i praksis - noe som blant annet kan ha sammenheng med den bevisbyrde som påhviler vedkommende stat som vil fremme en klage. Statspartshenvisninger gjelder i utgangspunktet situasjoner i motsetning til saker, og dokumentasjonskravene er lavere. For ordens skyld nevnes at ettersom det her er tale om forbrytelser som er allment akseptert å være gjenstand for universell jurisdiksjon, var det etter norsk oppfatning ikke nødvendig å begrense gruppen av stater som kan bringe en sak inn for Domstolen. Norge mente at både statsparter og ikke statsparter kunne gis denne adgangen, men løsningen ble imidlertid at kun statsparter har denne muligheten.

Artikkel 15 (Hovedanklager)

Her er det fastsatt regler for henvisninger fra hovedanklageren, se for øvrig artikkel 42 med øvrige bestemmelser om aktoratet. Hovedregelen er at hovedanklageren på eget initiativ («proprio motu») kan iverksette undersøkelser, og derved utløse Domstolens virksomhet. Dette er en meget omfattende myndighet og må anses som en radikal nyskapning. Til sammenlikning er mandatet til hovedanklageren for Rwanda- og Jugoslavia-domstolen stedlig og tidsmessig bestemt av Sikkerhetsrådet. Denne myndighet i henhold til artikkel 15 nr. 1 er imidlertid gjenstand for en rekke skranker. Vedtektene gir i denne forbin-

delses anvisning på nærmere prosedyrer for å unngå vilkårlige eller svakt utredete grunnlag for etterforskningsskritt og eventuell straffeforfølgning.

Etter artikkel 15 kan hovedanklageren igangsette etterforskning av eget tiltak på grunnlag av opplysninger om forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon. Det er likegyldig hvor disse opplysningene kommer fra, men hovedanklageren har en plikt til å undersøke opplysningenes pålitelighet. For dette formål kan han eller hun innhente ytterligere opplysninger fra ulike kilder, herunder fra stater og FN-organer, samt motta skriftlige eller muntlige forklaringer ved Domstolens sete. Dersom hovedanklageren etter den foreløpige behandlingen kommer til at opplysningene ikke gir rimelig grunnlag for etterforskning, skal kildene underrettes om dette. Hovedanklageren kan imidlertid i lys av nye faktiske forhold eller bevis behandle nye opplysninger om den samme situasjonen i henhold til artiklene 15 nr. 6 og 53.

Dersom hovedanklageren kommer til at det er rimelig grunnlag for å gå videre med etterforskningen, skal vedkommende anmode forundersøkelseskammeret om tillatelse til å innlede etterforskning. Anmodningen skal være ledsaget av alt innhentet underlagsmateriale, og de fornærmede (ofrene) kan legge fram redegjørelser om saksforhold for forundersøkelseskammeret i samsvar med prosessreglene. Forundersøkelseskammeret består etter artikkel 39 av én eller tre dommere, og artikkel 15 må leses i sammenheng med artikkel 53. Dersom forundersøkelseskammeret etter å ha vurdert anmodningen og det ledsagende materialet finner at det er et rimelig grunnlag for å innlede etterforskning, skal det tillate at etterforskning igangsettes. Denne avgjørelsen er imidlertid ikke bindende for Domstolens eventuelle senere avgjørelser med hensyn til jurisdiksjon og prosessforutsetninger.

Dersom forundersøkelseskammeret avslår å tillate etterforskning, skal dette ikke være til hinder for at hovedanklageren senere fremsetter en ny anmodning på grunnlag av nye faktiske forhold eller bevis vedrørende den samme situasjonen. Det fremgår av artikkel 15 nr. 5. Denne kontrollen gjennom deltagelse fra forundersøkelseskammeret antas å utgjøre et effektivt vern mot eventuelle vilkårlige initiativ fra hovedanklagerens side, slik en rekke stater fryktet under diplomatkonferansen. Prosedyrene i henhold til artikkel 15 vil for øvrig bli nærmere utdypet i Domstolens prosessregler, se artikkel 51.

Artikkel 16 (Utsettelse av etterforskning)

Denne bestemmelsen gir FNs sikkerhetsråd en viss kontroll eller innflytelse over Domstolens virksomhet i samsvar med FN-paktens prinsipper og regler. Etter vedtak i henhold til Paktens kapittel VII kan Sikkerhetsrådet utsette en etterforskning eller straffeforfølgning ved Domstolen i tolv måneder. Artikkelen åpner for at denne utsettelsesadgangen kan fornyes for flere perioder under samme vilkår. Det er her vesentlig å notere at et pålegg om utsettelse, som i utgangspunktet kan oppfattes som et radikalt inngrep i Domstolens uavhengighet og virksomhet, forutsetter at Sikkerhetsrådet forut har konstatert en trussel mot internasjonal fred og sikkerhet. Videre forutsetter pålegget et vedtak, der et flertall på ni rådsmedlemmer må stemme for, mens ingen faste medlemmer må stemme mot, dvs. utøve veto retten. Dette gir ingen faste medlemmer en veto rett over Domstolens virksomhet. Artikkel 16 anses å være artikulert på en slik måte at den bygger på en egnet balanse mellom hensynet

til Sikkerhetsrådets håndtering av pågående situasjoner der fred og sikkerhet er truet, og Domstolens uavhengighet og effektivitet.

FNs sikkerhetsråd har i henhold til FN-paktens artikkel 24 det overordnede ansvar for opprettholdelsen av internasjonal fred og sikkerhet. For å ivareta dette ansvaret har Rådet prerogativer som omfatter adgang til å vedta tiltak med bindende folkerettslig virkning for alle medlemslandene. Beføyelsene på dette området fremgår av Paktens kapittel VII. For å kunne vedta bindende tiltak, kreves det at forutsetningene i Paktens artikkel 39 er oppfylt, hvilket i praksis vil si at det må foreligge en trussel mot eller brudd på internasjonal fred og sikkerhet. Senere tids praksis har vist at slike tiltak kan omfatte etablering av midlertidige straffedomstoler, foruten vedtakelse blant annet av økonomiske og militære sanksjoner. I samsvar med Paktens artikler 25 og 103 er FNs medlemsland forpliktet til å overholde vedtakene og, i tilfelle dette medfører motstrid med andre traktatforpliktelser, får Paktens forpliktelser forrang. Om dette, se også under pkt. 5.4.2 ovenfor.

Artikkel 17 (Avvisningsgrunner)

Denne artikkelen beskriver de nærmere betingelser for at Domstolen skal kunne straffeforfølge en person, herunder forholdet og kompetansefordelingen mellom stater som har jurisdiksjon over handlingen, og Domstolen. Forholdet mellom nasjonale domstoler og Domstolen bygger på prinsippet om komplementaritet, som er nevnt i preambelens punkt 10, samt artikkel 1. Kjerne i prinsippet er at Domstolen kun skal utøve sin jurisdiksjon overfor handlinger som av ulike årsaker ikke er eller vil bli rettmessig straffeforfulgt i en stat. Domstolen representerer utelukkende et sikkerhetsnett og ikke en ankeinstans for nasjonale rettsavgjørelser. Det vises i denne forbindelse for bakgrunnsforklaringene under pkt. 5.2 ovenfor.

Artikkel 17 er utformet slik at ulike situasjoner må avvises av Domstolen. For det første skal saker som er under etterforskning eller straffeforfølgning avvises. For de andre skal det ved en avsluttet nasjonal etterforskning der det er besluttet ikke å ta ut tiltale, eller der en straffesak er avsluttet for den nasjonale domstol også avvises. For det tredje skal også en sak som ikke er tilstrekkelig alvorlig til å berettigje videre behandling av Domstolen avvises. I de to første tilfeller må saken avvises med mindre vedkommende stat ikke var i stand til eller var villig til på genuint vis å gjennomføre etterforskningen eller straffesaken. I det tredje tilfellet avgjøres derimot saken ut fra regelen om negative rettskraftvirkninger i artikkel 20 nr. 3. I det siste tilfellet vil det være opp til Domstolen å vurdere om saken tilsier videre behandling. Dette må vurderes ut fra de konkrete kravene i gjerningsbeskrivelsen og ikke ut fra Domstolens egen hensiktsmessighet. For ordens skyld nevnes at situasjoner der det ikke en gang er innledet noen form for etterforskning, forutsetningsvis kan antas av Domstolen ut fra førstnevnte regel.

Bestemmelsen angir videre i nr. 2 kriterier for å bedømme hvorvidt en stat er i stand til eller er villig til å gjennomføre en reell og rettferdig straffeforfølgning. Ved vurderingen av kravet til vilje, skal Domstolen ta stilling til om etterforskning eller påtale ble iverksatt med sikte på å unndra vedkommende person fra straffansvar. Videre skal den ta stilling til om det har vært en forsinkelse i rettsforfølgningen som ikke er forenlig med en intensjon om å bringe

vedkommende for retten. Endelig skal den ta stilling til om straffeforfølgningen ble gjennomført på en måte som ikke var uavhengig og uhildet, og som etter omstendighetene ikke var uforenlig med en intensjon om å bringe vedkommende for retten. Bestemmelsens nr. 2 viser til prinsipper om tilbørlig rettsforfølgning anerkjent i folkeretten. Dette innebærer at man i vurderingen av om det foreligger manglende «vilje» til å straffeforfølge, ikke utelukkende skal respektere de enkeltes staters praksis og regler, men også veie disse opp mot folkerettslig anerkjente prinsipper. Dette kan medføre en overprøving av den nasjonale rettsforfølgning. Det nærmere innholdet av disse prinsippene må utredes av Domstolen, men vil blant annet måtte baseres på FN konvensjonen om sivile og politiske rettigheter og lignende anerkjente regler.

Bestemmelsen gir deretter i nr. 3 anvisning på kriteriene for bedømmelsen av en stats manglende evne. Her er det igjen underforstått at en sak forutsetningsvis kan antas der det overhodet ikke er innledet noen etterforskning. Spørsmålet for Domstolen er om staten på grunn av et helt eller delvis sammenbrudd eller manglende tilgjengelighet til dets nasjonale strafferettspleie, er ute av stand til å få tilgang til den tiltalte eller de nødvendige bevis- og vitneforklaringer, eller for øvrig er avskåret fra å gjennomføre straffeforfølgningen. Dette innebærer forutsetningsvis at det stilles krav til en manglende fysisk «evne» til å straffeforfølge og ikke en rettslig evne, som for eksempel nasjonale foreldelsesregler. Domstolen skal på denne måten ikke være et korrektiv til eller kritiker av de nasjonale strafferettspleiene.

Artikkel 18 (Foreløpige beslutninger knyttet til avvisningsgrunner)

Her angis prosedyrer og regler for å avklare om Domstolen har anledning til å realitetsbehandle en situasjon. Etter bestemmelsens nr. 1, skal hovedanklageren underrette alle statsparter og andre stater med jurisdiksjon til å straffeforfølge forholdet om at etterforskning vil innledes. Bestemmelsens nr. 1 gir også anvisning på fortrolige underrettingsprosedyrer i særlige tilfeller, samt mulighet for Domstolen til å begrense omfanget av informasjon som meddeles. Bestemmelsen vil garantere at stater ikke uforvarende unnlater å innlede egen straffeforfølgning. I praksis vil denne bestemmelsen i visse tilfeller utgjøre en sikkerhetsventil som gjør det mulig for stater å overta etterforskningen i samsvar med komplementaritetsprinsippet.

Deretter har statene i henhold til nr. 2 en måneds frist til å meddele Domstolen om eventuell etterforskning eller straffeforfølgning som er iverksatt nasjonalt i forbindelse med de aktuelle forholdene, og anmode om at hovedanklageren overlater etterforskningen til denne staten. Hovedanklageren kan etterkomme anmodningen eller begjære dette avvist ved en henvendelse til forundersøkelseskammeret, som så skal avgjøre spørsmålet. I samsvar med nr. 3, kan hovedanklagerens beslutning prøves på nytt seks måneder senere eller dersom det foreligger vesentlig endrede omstendigheter. Forundersøkelseskammerets beslutning kan påkjæres etter nr. 4. Dersom hovedanklageren overlater til en stat å forfølge et bestemt forhold, skal staten deretter i henhold til nr. 5 etterkomme hovedanklagerens anmodninger om opplysninger vedrørende fremdriften i etterforskningen eller den påfølgende straffeforfølgningen. I samsvar med nr. 6 kan Hovedanklageren i påvente av en avgjørelse i forundersøkelseskammeret eller når et forhold er overlatt til en stat, unntaks-

vis anmode om å foreta nødvendige etterforskningsskritt for å sikre bevis, dersom det er en særlig anledning til å gjøre dette eller det er betydelig fare for bevisforspillelse dersom dette ikke gjøres umiddelbart. En stat som har påkjært en avgjørelse i forundersøkelseskammeret, kan i henhold til nr. 7 bestride avgjørelsen under henvisning til artikkel 19 og at det foreligger nye omstendigheter.

Artikkel 19 (Innsigelser mot Domstolens kompetanse)

Denne artikkelen omhandler avklaring av Domstolens jurisdiksjon og prosessforutsetninger i forhold til de enkelte situasjonene. Domstolen skal i henhold til nr. 1 selv undersøke om den har jurisdiksjon i alle saker den blir forelagt. Domstolen kan av eget tiltak avgjøre om en sak kan tas under realitetsbehandling i samsvar med artikkel 17.

Etter bestemmelsens nr. 2 kan følgende personer fremsette avvisningsgrunner som angitt i artikkel 17 mot realitetsbehandlingen av en sak eller innsigelser mot Domstolens jurisdiksjon: en tiltalt eller en person det er utferdiget pågripelsesbeslutning eller innkalling for i henhold til artikkel 58, en stat som har jurisdiksjon i en sak under henvisning til at den etterforsker eller straffeforfølger saken eller har etterforsket eller straffeforfulgt, eller en stat som det etter artikkel 12 kreves jurisdiksjonsaksept fra.

I henhold til nr. 3. kan hovedanklageren anmode Domstolen om å avgjøre et spørsmål om jurisdiksjon eller om det foreligger avvisningsgrunner. I saker om jurisdiksjon eller prosessforutsetninger kan de som har henvist situasjonen etter artikkel 13 samt ofrene også inngi synspunkter til Domstolen.

Domstolens realitetsbehandling av en sak eller spørsmål knyttet til dens jurisdiksjon, kan bestrides bare én gang av en person eller stat nevnt i nr. 2. Innsigelse må være reist senest innen rettergangens begynnelse. Domstolen kan likevel i eksepsjonelle tilfeller gi tillatelse til at en innsigelse reises flere enn én gang eller på et senere tidspunkt enn ved rettergangens begynnelse. Innsigelser mot realitetsbehandlingen av en sak, som er reist ved rettergangens begynnelse eller senere med Domstolens tillatelse, må bygge på artikkel 17 nr. 1. En stat nevnt i nr. 2 bokstav b og c skal reise innsigelse ved første anledning. Dersom innsigelse reises av en stat nevnt i nr. 2 bokstav b eller c, skal hovedanklageren midlertidig innstille etterforskningen inntil Domstolen har truffet avgjørelse i samsvar med artikkel 17. Dette fremgår av nr. 5 og 7.

Før tiltalepunktene er bekreftet, skal innsigelser mot realitetsbehandlingen av en sak eller innsigelser mot Domstolens jurisdiksjon henvises til forundersøkelseskammeret. Etter at tiltalepunktene er bekreftet, skal de henvises til domskammeret. Avgjørelser med hensyn til jurisdiksjon eller realitetsbehandling kan påkjæres til ankekammeret i samsvar med artikkel 82.

I påvente av Domstolens avgjørelse, kan hovedanklageren i henhold til nr. 8 anmode Domstolen om tillatelse til å foreta nødvendige etterforskningsskritt som nevnt i artikkel 18 nr. 6, innhente vitneprov eller vitneforklaring, fullføre innhenting og vurdering av bevis som var påbegynt før innsigelsen ble reist, samt i samarbeid med relevante stater forhindre at personer som hovedanklageren allerede har bedt om pågripelsesbeslutning for etter artikkel 58, unnslipper. Innsigelser skal ikke påvirke gyldigheten av handlinger foretatt av

hovedanklageren, eller kjennelser eller beslutninger avsagt av Domstolen eller utstedt før innsigelsen ble reist, se nr. 9.

Dersom Domstolen etter artikkel 17 har avgjort at en sak ikke kan tas under realitetsbehandling, kan hovedanklageren likevel fremsette en anmodning om ny prøving av avgjørelsen. Dette forutsetter at han eller hun fullt ut har forsikret seg om at det har fremkommet nye faktiske forhold som medfører bortfall av tidligere avvisningsgrunner etter artikkel 17. Dersom hovedanklageren i betraktning av spørsmålene nevnt i artikkel 17, overlater etterforskningen til en stat, kan vedkommende stat anmodes om å stille opplysninger om sakens behandling til rådighet for ham eller henne. Slike opplysninger skal være fortrolige dersom vedkommende stat ber om det. Dersom hovedanklageren deretter beslutter å innlede etterforskning, skal han eller hun underrette den stat hvis behandling av saken lå til grunn for overlatelsen av etterforskningen. Dette er regulert i artikkel 19 nr. 10 og 11.

Artikkel 20 (Negative rettskraftvirkninger - Ne bis in idem)

Artikkelen stadfester prinsippet om at en person som er blitt endelig dømt eller frifunnet av en domstol for et lovbrudd, ikke skal kunne stilles for retten på ny for det samme forhold. Prinsippet er blant annet kjent fra FNs konvensjon av 1966 om sivile og politiske rettigheter (artikkel 14 nr. 7) og Protokoll 7 til Den europeiske menneskerettskonvensjon av 1950 (artikkel 4) som regulerer såkalte negative rettskraftvirkninger. Artikkelen må ses i sammenheng med artikkel 17 som regulerer forholdet mellom nasjonale domstolers og Domstolens jurisdiksjon (komplementaritetsprinsippet). Av nr. 1 fremgår det at dersom ikke annet er bestemt, kan ingen person bli stilt for Domstolen for atferd som dannet grunnlaget for forbrytelser som vedkommende allerede er dømt eller frifunnet for av Domstolen. Et unntak vil her være gjenopptakelsesinstituttet som er regulert i vedtektenes artikkel 84. Etter nr. 2 skal ingen stilles for en annen domstol for en forbrytelse nevnt i artikkel 5 og som vedkommende allerede er dømt eller frifunnet for av Domstolen. Denne regelen legger derved en begrensing på de nasjonale domstoler. Nr. 3 oppstiller som utgangspunkt at en person som allerede er stilt for en annen domstol ikke kan forfølges av Domstolen. Dog gjelder visse unntak. Domstolen kan forfølge saken videre dersom rettergangen for den andre domstolen fant sted for å unndra vedkommende straffeansvar (bokstav a); og dersom rettergangen ved den andre domstolen ikke var uavhengig eller upartisk og ikke i samsvar med en hensikt om å bringe personen inn for retten (bokstav b). Disse to unntakene må ses i sammenheng med artikkel 17 om forholdet mellom nasjonale domstoler og Domstolen.

Artikkel 21 (Anvendelig rett)

Artikkelen regulerer hvilke rettskilder Domstolen kan anvende, samt i hvilken prioritet dette skal skje. Etter nr. 1 a skal Domstolen primært anvende disse vedtekter, samt forbrytelseselementer (artikkel 9) og dens prosessregler (artikkel 51). Domstolen kan herunder anvende prinsipper og rettsregler slik de er blitt fortolket i Domstolens tidligere avgjørelser, se nr. 2. Sekundært kan Domstolen eventuelt se hen til traktater som får anvendelse, og folkerettens øvrige prinsipper og regler, herunder folkerettens etablerte prinsipper om væpnede konflikter. Når de ovennevnte kildene ikke gir et tilstrekkelig

beslutningsgrunnlag, kan Domstolen anvende alminnelige rettslige prinsipper utledet fra nasjonale rettsregler. Forutsetningen er at de nevnte prinsippene ikke er uforenlige med disse vedtekter, med folkeretten eller internasjonalt anerkjente normer og standarder. Dette fremgår av nr. 1 c, og under diplomatkonferansen var det overraskende enighet om denne løsningen i forhold til nasjonal rett. Ingen stater insisterte på konferansen på mulighet for å anvende nasjonal rett direkte, noe som ville ha vært svært uheldig ut fra ønsket om en universell domstol basert på ensartet rettsanvendelse og likhetsprinsippet for øvrig. Norsk side støttet den foreslåtte tilnærmingen og det hierarkiske systemet som fremgår av denne artikkelen. Etter nr. 3 må Domstolens anvendelse og fortolkning av rettskildene i henhold til denne artikkel være i samsvar med internasjonalt anerkjente menneskerettigheter og skal ikke føre til ugunstig forskjellsbehandling av noen på bakgrunn av kjønn, alder, rase, hudfarge, språk, religion eller tro, politisk eller annen overbevisning, nasjonal, etnisk eller sosial opprinnelse, formue, fødsel eller status for øvrig. Dette bygger på artikkel 9 nr. 1 fra Tilleggsprotokoll 1 av 1977 til Genève-konvensjonene av 1949.

DEL 3 (artiklene 22 - 33)

Alminnelige strafferettslige prinsipper

Under diplomatkonferansen var forhandlingene om artiklene om de alminnelige strafferettslige prinsipper preget av vanskelige detaljspørsmål, se merkningene under kapittel fem. For Norges del er flere av forholdene regulert i vår norske straffelov (forkortet strl.) og vår militære straffelov (forkortet mil. strl.). Nedenfor er det foretatt visse henvisninger til norske lovbestemmelser der dette anses hensiktsmessig.

Artikkel 22 (Legalitetsprinsippet)

Artikkelens nr. 1 slår fast at en person bare kan straffedømmes for atferd som, på det tidspunkt den fant stede, var dekket av et av straffebudene i artiklene 6 - 8. Dette er i samsvar med internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som fastslår at det gjelder et legalitetsprinsipp på strafferettens område, se FN-konvensjonen om sivile og politiske rettigheter av 16. desember 1966 (artikkel 15) og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950 (artikkel 7). Dette avspeiles også i vår nasjonale straffelovgivning, se Grunnlovens § 96. For ordens skyld nevnes her at det er tilstrekkelig at straffebudene angis i vedtektene, slik at det ikke er nødvendig at forholdet er kriminalisert i nasjonal rett. Nr. 2 foreskriver en streng tolkning av forbrytelsesdefinisjonene og forbyr analogisk tolkning. Dersom en bestemmelse er tvetydig, skal den tolkes til vedkommende persons fordel. Videre bestemmer nr. 3 at det at en person ikke kan dømmes etter vedtektene, ikke skal utelukke at atferden kan være straffbar etter folkeretten for øvrig.

Artikkel 23 (Ingen straffereaksjoner uten etter lov - «Nulla poena sine lege»)

Artikkelen fastslår at en person som er domfelt av Domstolen bare kan illegges straffereaksjoner som er angitt i vedtektene, se artiklene i del 7 som regulerer

hvilke straffereaksjoner Domstolen kan anvende. Bestemmelsen har nær sammenheng med artikkel 22, se ovenfor.

Artikkel 24 (Ikke tilbakevirkende kraft)

Nr. 1 bestemmer at en person ikke kan straffes for atferd begått før vedtektene har trådt i kraft. Dette følger for øvrig også av artikkel 126 nr. 1, samt artikkel 11 om tidsavgrensning av Domstolens jurisdiksjon. Se kommentarene til artikkel 11.

Artikkel 25 (Individuelt straffeansvar)

Artikkelens nr. 1 sier uttrykkelig at straffansvaret gjelder individuelle fysiske personer, noe som også er reflektert i vedtektenes preamble, samt artikkel 1. Dette er også i samsvar med det folkerettslige prinsipp om at individer i visse tilfeller kan være plikt- og ansvarssubjekter etter folkeretten, se blant annet vedtektene til Nürnberg-, Jugoslavia- og Rwanda-domstolene. Bestemmelsen er begrenset til å gjelde straffansvar for fysiske personer, og utelukker dermed straffansvar for stater og juridiske personer som sådanne. Bestemmelsen gir videre uttrykk for det prinsipp at ingen kan holdes strafferettslig ansvarlig for handlinger vedkommende ikke har vært personlig involvert i eller deltatt i på annen måte. I tillegg til selve utførelsen av den straffbare handling kan ulike former for medvirkning gi grunnlag for individuelt straffansvar. Dessuten omfattes forsøk av bestemmelsen, mens straffbare unnlatelser i utgangspunktet ikke er nevnt eksplisitt. Under diplomatkonferansen var det en del stater som var prinsipielt mot å gjøre unnlatelser straffbare selv om skepsisen nok var mer formell enn reell. I systemer hvor det ikke er en generell bestemmelse som åpner for unnlattelsesansvar, tolkes ofte det enkelte straffebud slik at en kommer frem til samme resultat som i systemer med en slik generell bestemmelse om unnlattelse. Unnlattelse kan i gitte tilfelle tenkes å kunne anses som psykisk medvirkning.

Nr. 3 skiller mellom selve utførelsen av den straffbare handlingen og andre former for deltakelse. Bokstav a viser til tre ulike former for utførelse av den straffbare handling - på egen hånd, sammen med andre og gjennom andre. Sistnevnte alternativ vil typisk omfatte tilfeller hvor gjerningsmannen får en person som ikke kan holdes strafferettslig ansvarlig, for eksempel en mindreårig eller en person som er utilregnelig, til å utføre handlingen for seg. Det er imidlertid ikke noe vilkår at den som utfører handlingen ikke kan straffes. Bokstav b inneholder ulike former for deltagelse - ordre, overtalelse, samt forledelse og oppmuntring - og rammer blant annet den som hjelper til, tilskynder eller på annen måte medvirker til forbrytelsen. Både bokstav b og c vil etter omstendighetene kunne dekke fysisk så vel som psykisk medvirkning. I Furundzija-dommen (Furundzija, ICTY 1998) ble tiltalte holdt strafferettslig ansvarlig for seksuelle overgrep utført av en av hans «kolleger» mens tiltalte var til stede. Tatt i betraktning at tiltalte hadde vært til stede under deler av den straffbare handling, ble han ansett å ha oppmuntret til handlingen. Bokstav c omfatter i praksis alle former for medvirkning som ikke omfattes av bokstav b. Det stilles imidlertid større krav til forsett etter bokstav c enn etter bokstav b. For at bokstav c skal kunne anvendes, kreves det at medvirkeren har hatt til hensikt å medvirke til forbrytelsen. I forhold til bokstav b gjelder de

alminnelige krav til skyld etter vedtektenes artikkel 30, hvor kunnskap om at man bidrar til forbrytelsen er tilstrekkelig. Flere sider av medvirkningsansvaret er blant annet nærmere drøftet i Furundzija-saken og Tadic-saken (Tadic, ICTY 1999).

Bokstav d utvider straffansvaret til også å gjelde bidrag til forbrytelser som begås eller forsøkes begått av en gruppe som opptrer med en felles hensikt (også kalt «doktrinen om felles hensikt»). På den objektive siden kreves det mindre enn etter bokstav c ved at enhver som på annen måte bidrar til den straffbare handling, det vil si på annen måte enn etter bokstav a, b eller c, kan holdes strafferettslig ansvarlig etter de nærmere vilkår i bokstav d. Typisk vil bestemmelsen kunne omfatte tilfeller hvor en gruppe personer sammen planlegger et drap og de ulike deltakere bidrar i større eller mindre grad fysisk, så vel som psykisk, til planlegging og gjennomføring av forbrytelsen. I følge rettspraksis fra Jugoslavia-domstolen (Tadic, ICTY 1999) er det imidlertid ikke noe krav at den straffbare handling er planlagt på forhånd. Det ble for eksempel vist til at en som slutter seg til eller oppmuntrer en gruppe personer som er i ferd med å utføre en straffbar handling, kan holdes ansvarlig. Videre kreves det enten i) at medvirkeren utførte sitt bidrag til forbrytelsen for å fremme gruppens kriminelle virksomhet eller ii) at vedkommende hadde kunnskap om gruppens kriminelle hensikt.

Etter bokstav e presiseres det at oppmuntring kan gi grunnlag for straffansvar for folkemord, se også bokstav c som stadfester straffansvar ved oppmuntring også til de øvrige forbrytelsene. Oppmuntring til folkemord etter bokstav e skiller seg imidlertid fra oppmuntring etter bokstav c ved at det ikke kreves at noen faktisk utfører eller forsøker å utføre folkemord. Etter bokstav c rammes oppmuntring til en straffbar handling bare i tilfeller hvor den straffbare handling som det oppmuntres til faktisk blir begått eller forsøkes begått. Oppmuntring til folkemord er bl.a. nærmere drøftet av Rwanda-domstolen i Akayesu-dommen (Akayesu, ICTR 1998).

I bokstav f fastslås endelig at forsøk på forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon er straffbart. På dette punkt skiller Roma-vedtektene seg fra Jugoslavia- og Rwanda-domstolenes vedtekter hvor kun forsøk på folkemord faller inn under domstolenes jurisdiksjon. Det nærmere innhold i forsøksbestemmelsen synes i hovedsak å svare til vår straffelovs §§ 49 og 50.

Artikkel 26 (Utelukkelse av jurisdiksjon over personer under 18 år)

Domstolen skal etter denne bestemmelsen ikke ha jurisdiksjon til å straffefølge eller dømme personer som var under 18 år på gjerningstidspunktet. Dette representerer en begrensning i forhold til artikkel 25 om Domstolens jurisdiksjon over alle fysiske personer. Spørsmålet om kriminell lavalder var et omstridt spørsmål under diplomatkonferansen grunnet nasjonale holdninger til barns ansvar for kriminelle handlinger. I stedet for å etablere en kriminell lavalder, gjorde man problemstillingen om til et jurisdiksjonsspørsmål. Artikkelen harmonerer med andre internasjonale traktater som regulerer straff av mindreårige, særlig FNs barnekonvensjonen artikkel 37 som setter en rekke begrensninger for straff av personer under 18 år, herunder forbud mot livsvarig fengsel.

Artikkel 27 (Manglende relevans av offisiell stilling)

Artikkelen bestemmer at Domstolen skal legge til grunn at alle fysiske personer kan straffes etter vedtektene, uavhengig av deres offisielle stilling, herunder også statsledere og regjeringsmedlemmer. Denne bestemmelsen må anses som en presisering og en kodifisering av sedvanerettslige prinsipper som har utviklet seg i lys Nürnberg-domstolens vedtekter artikkel 7, Jugoslavia-domstolens vedtekter artikkel 7 nr 2 og Rwanda-domstolens vedtekter artikkel 6 nr 2 og praksis fra disse domstolene samt artikkel 4 i FNs folkemordkonvensjon av 9. desember 1948. Bestemmelsen ble ikke bestridt på diplomatkonferansen. Spørsmålet om hvordan stater skal forholde seg til anmodninger om bistand fra Domstolen i situasjoner der immunitet kan tenkes å bli påberopt, må imidlertid løses på grunnlag av reglene om staters samarbeidsplikt i del 9, se blant annet artikkel 98. Det vises også til omtalen under punkt 5.9.3 ovenfor.

Rekkevidden av nåværende og tidligere statsoverhoders immunitet har vært omdiskutert i folkerettslig rettsteori. Spørsmålet har stått sentralt i forhold til britisk rett, og med berøring til folkerettens regler, i den såkalte «Pinochet-saken». Chiles tidligere president, Augusto Pinochet, ble arrestert i Storbritannia 16. oktober 1998 på begjæring av den spanske påtalemyndighet som ønsket Pinochet utlevert til Spania. Bakgrunnen for begjæringen var et ønske om å straffeforfølge Pinochet for handlinger begått i forbindelse med kuppet i Chile i 1973 og under hans påfølgende regime, som kostet flere tusen mennesker livet. Da Chile gjeninnførte demokratiet på begynnelsen av 1990-tallet, ble Pinochet utnevnt til senator på livstid. Saken er pr. august 1999 ikke ferdigbehandlet i det britiske rettsapparatet, men våren 1999 fastslo det britiske House of Lords etter fornyet behandling at Pinochet ikke kunne påberope seg immunitet i forhold til visse anklagepunkter. Videre ble den praktiske betydning av stats- eller regjeringssjefers ansvar, illustrert av Jugoslavia-domstolens tiltale i mai 1999 mot Serbias president Slobodan Milosevic, som bygger på prinsippet om manglende relevans av offisiell stilling i forhold til straffeforfølgning og påtale av de alvorligste brudd på internasjonal humanitær rett.

Når det gjelder forholdet til den norske Grunnlovs § 5, vises det til punkt 5.10 ovenfor.

Artikkel 28 (Militære ledere og andre overordnede ansvar)

Artikkelen regulerer overordnede straffansvar for kriminelle handlinger begått av deres underordnede. Straffansvaret inkluderer tilfeller hvor den overordnede har unnlatt å gripe inn for å stanse eller hindre de straffbare handlingene eller har unnlatt å iverksette etterforskning og straffeforfølgning av gjerningsmennene. Ansvar for overordnede handlinger gjelder for militære ledere så vel som for sivile ledere. Ansvar kan skrive seg enten fra en aktiv handling (direkte kommandoansvar) eller en forsettelig unnlatelse. En overordnet kan eksempelvis holdes ansvarlig for å beordre, oppmuntre og planlegge straffbare handlinger som utføres av hans underordnede (aktiv handling). Han kan også holdes ansvarlig for å ha unnlatt å forhindre en forbrytelse eller unnlatt å iverksette etterforskning og straffeforfølgning i tilfeller hvor forbrytelsen allerede har skjedd (unnlatelse). Disse er imidlertid to forskjellige ansvarsgrunnlag som må holdes adskilt. Overordnede ansvar for aktiv hand-

ling faller inn under alminnelige prinsipper for medvirkningsansvar som er beskrevet i artikkel 25. Artikkel 28 gjelder kun kommandoansvar for forsettlig unnlatelse, og berører ikke artikkel 25.

Straffansvar for forsettlig unnlatelse kan bare oppstå i tilfeller hvor det foreligger en rettslig plikt til å handle. Militære leders handlingsplikt er blant annet beskrevet i artikkel 87 i Tilleggsprotokoll 1 til Genève-konvensjonene og foreskriver en plikt for overordnede til å forhindre personer under vedkommendes kontroll fra å utføre brudd på internasjonal humanitær rett. Det er denne handlingsplikten som ligger til grunn for og setter rammene for straffansvaret som følger av artikkel 28.

Doktrinen om at ledere kan holdes strafferettslig ansvarlig for handlinger begått av deres underordnede, er solid fundamentert i folkerettslig sedvarerett. Kommandoansvaret ble først kodifisert i IV. Haag-konvensjonen av 1907 samt Genève-konvensjonen av 1929 om syke og sårede. I rettsoppgjøret etter 2. verdenskrig ble doktrinen lagt til grunn av såvel Nürnberg- og Tokyo-domstolene som en rekke nasjonale militære straffedomstoler. En rekke militære og sivile ledere ble funnet ansvarlig for handlinger begått av deres underordnede under henvisning til at de hadde unnlatt å stanse forbrytelsene eller iverksette etterforskning og straffeforfølgning. Dette gjaldt eksempelvis Naoki Hoshino-saken hvor en politisk leder ble holdt ansvarlig for handlinger begått av underordnede (Tokyo-dommen, 1946-1948). En annen kjent avgjørelse er den såkalte Yamashita-saken avsagt av en amerikansk militærdomstol på Filippinene etter annen verdenskrig. Domstolen fant General Yamashita ansvarlig for ikke å ha grepet inn overfor en rekke straffbare handlinger begått av japanske styrker på Filippinene under hans kommando. Artikkel 86 - 87 i Tilleggsprotokoll 1 til Genève-konvensjonene bygger i stor utstrekning på denne dommen. I senere tid har kommandoansvaret blitt lagt til grunn av Jugoslavia-domstolen i Celibici-saken (Celibici, ICTY 1998) og av Rwanda-domstolen i Akayesu-saken (Akayesu, ICTR 1998). I tillegg er ansvarsgrunnlaget påberopt i en rekke saker som ikke er avsluttet. For eksempel bygger tiltalen mot Milosevic og Karadzic delvis på doktrinen om kommandoansvar etter ICTY-vedtektenes artikkel 7 (3), som tilsvarer denne artikkel.

Kommandoansvaret artar seg imidlertid noe forskjellig for militære og sivile ledere. Når det gjelder militære ledere, er ansvaret betinget av at vedkommende hadde effektiv kommando og kontroll eller effektiv myndighet og kontroll over den underordnede og av at sistnevntes handlinger er et resultat av at vedkommende ikke har utøvet kontrollen på forsvarlig vis, se bokstav a. Videre er det et vilkår at vedkommende militære leder visste eller skulle ha visst om forbrytelsen, se bokstav a (i). Endelig må den militære leder ha unnlatt å iverksette alle nødvendige og rimelige tiltak for å hindre eller bekjempe handlingene, eller forelegge saken for kompetente myndigheter for etterforskning og tiltale, se bokstav a (ii). Tilsvarende vilkår gjelder også for sivile ledere, se bokstav b. Forsettskravet er imidlertid noe annerledes formulert, idet det kreves at den overordnede «bevisst unnlot å ta hensyn til opplysninger som klart indikerte» de forbryterske handlinger, se bokstav b (i).

Vilkåret om effektiv kontroll som kommer til uttrykk i henholdsvis bokstav a og b, reiser vanskelige tolkningsspørsmål. Vilkårets nærmere innhold vil klarligvis måtte avgjøres konkret i hvert enkelt tilfelle. For så vidt gjelder

militære ledere må innholdet i vilkåret vurderes i lys av bl.a. aksepterte kommando- og kommandooverføringsbegreper. Avgjørende er om den overordnede rent faktisk hadde myndighet til å kontrollere handlingene til de underordnede. Det er verken nødvendig eller tilstrekkelig at de underordnede formelt sett var underlagt vedkommendes myndighetsområde, noe som samsvarer med Jugoslavia-domstolens uttalelser i Celibici-saken (Celibici, ICTY 1998). Det foreligger heller ikke objektivt ansvar i den forstand at enhver person med høyere grad enn gjerningsmannen er automatisk ansvarlig for vedkommendes handlinger. Dette følger direkte av kravet om at den overordnede må ha effektiv myndighet og kontroll overfor den underordnede, se bokstav a og b. Et særlig spørsmål som kan reises er rekkevidden av kommandoansvaret i situasjoner der Forsvarssjefen avgir operativ kommando til NATOs kommandokjede. Avgjørende vil være om Forsvarssjefen i det konkrete tilfelle kan anses å ha effektiv kontroll i forhold til den eller de som begår forbrytelsene.

I forhold til skyldkravet kreves for militære ledere, enten at vedkommende hadde kunnskap om de aktuelle straffbare handlingene eller at vedkommende på grunnlag av omstendighetene på det aktuelle tidspunktet skulle ha kjent til handlingene. Sistnevnte alternativ kan ikke nødvendigvis anses for å gi uttrykk for et uaktsomhetkrav, men omfatter for eksempel tilfeller hvor den overordnede forsettlig har unnlatt å gjøre seg kjent med tilgjengelige opplysningskilder. En slik tolkning er i samsvar med Celibici-saken (Celibici, ICTY 1998) hvor domstolen uttalte at en overordnet ikke har adgang til forsettlig å overse underordnedes handlinger. Dette gjelder også i forhold til sivile ledere. For sivile ledere kreves imidlertid at de tilgjengelige opplysningene «klart indikerte» de straffbare handlingene. Dette kravet gjelder ikke i forhold til militære ledere.

Begrepene militære ledere og andre overordnede samsvarer ikke med de som benyttes i norsk militær straffelov, der man i relasjon til militære ledere taler om foresatte. Sistnevnte begrep er definert i mil. strl § 6 som «den som er berettiget til at give Befaling, der skal adlydes af en anden (den undergivne)». For ordens skyld bemerkes at begrepene militære ledere og andre overordnede slik de er benyttet i vedtektene er videre enn begrepet foresatte, blant annet fordi det også dekker sivile ledere. Etter Forsvarets overkommandos forståelse vil den som i mil.strl. § 6 som er definert som foresatt være den som har effektiv kontroll. Til dette bemerkes at denne definisjonen ofte vil være dekkende. Dette utelukker likevel ikke at artikkel 28 har en videre rekkevidde i gitte tilfeller. Dette gjelder for eksempel dersom en militær leder har faktisk kontroll overfor overgriperne selv om vedkommende formelt ikke er berettiget til å instruere disse.

Forsåvidt gjelder norsk rett, er norsk straffelovgivning taus vedrørende direkte overordnedes ansvar for underordnedes handlinger. En overordnets forsettlig unnlattelse av å hindre underordnedes kriminelle handlinger, kan imidlertid i visse tilfeller regnes som straffbar medvirkning bl.a. etter mil.strl. § 28. Deler av kommandoansvaret er videre innarbeidet i andre bestemmelser, eksempelvis den mil.strl. § 65. Under enhver omstendighet legges det til grunn at passivitet fra overordnede militærpersoner kan straffes som brudd på tjenesteplikter etter mil.strl. § 77 eller § 78.

Artikkel 29 (Ikke anvendelse av foreldelsesregler)

Artikkelen slår fast at forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, ikke er gjenstand for foreldelse. I folkeretten er det særlig to konvensjoner som regulerer spørsmålet om foreldelse: FN-konvensjonen av 26. november 1968 om ikke-foreldelse av straffeansvar for krigsforbrytelser og forbrytelser mot menneskeheten og Europarådets konvensjon av 25. januar 1974. Norge har ikke ratifisert konvensjonene. Vi har i dag en foreldelsesregel på 25 år for de alvorligste forbrytelsene, se straffeloven §§ 66 - 69. En spesiell internrettslig regel om dette har også vært vurdert av Straffelovkommisjonen, se delutredning I (NOU 1983 : 57). Det er ofte skissert tre begrunnelser for regler om foreldelse. Ut fra preventive hensyn anses det lite hensiktsmessig og urimelig å straffeforfølge når det har gått lang tid fra forbrytelsen ble begått. I tillegg er hensynet til bevis viktig, ved at bevisene lett kan bli mindre sikre etter som tiden går. Spesielt gjelder dette vitneutsagn. I forhold til alvorlige krigsforbrytelser, folkemord og forbrytelser mot menneskeheten er det antatt at disse hensynene ikke gjør seg gjeldende med samme tyngde som ellers. Forbrytelsene anses som så alvorlige at de nevnte hensyn kan fravikes uten at det vil stride mot den allmenne rettsfølelse. På diplomatkonferansen var det meget utbredt støtte til prinsippet om ikke-foreldelse, og ingen stater ga uttrykk for motforestillinger. Det vises imidlertid til at det etter artikkel 53 er adgang til unnlate en videre straffeforfølgning dersom det ikke lenger finnes rimelig grunn til å fortsette. Den lange tiden som har gått siden forbrytelsene ble begått kan være et moment i denne rimelighetsvurderingen.

Artikkel 30 (Krav om skyld)

Artikkelens nr. 1 nedfeller kravet om tiltaltes skyld. For at en person skal kunne straffes, må den aktuelle handlingen være begått «med forsett og kunnskap», dersom ikke annet er bestemt. Det siste gjelder eksempelvis der det foreligger spesielt angitte skyldkrav i enkelte straffebud i artiklene 6 - 8. Videre gir enkelte ansvarsgrunnlag anvisning på særskilte forsettskrav, se artikkel 25. Det engelske uttrykket «intent» kan sammenholdes med det norske begrepet «forsett». Brukt i denne vide betydning, vil det kunne omfatte ulike former for forsett - for eksempel hensikt og kunnskap. Med hensikt menes at gjerningsmannen handler med formål eller ønske om at noe skal skje. Forsettsformen «kunnskap» er en lavere standard som omfatter en situasjon hvor gjerningsmannen vet at noe vil skje under normale omstendigheter, selv om dette i og for seg ikke er ønsket. Denne forsettsformen kan sammenlignes med det som etter norsk rett omtales som sannsynlighetsforsett. Begrepet «intent» kan også brukes i snever forstand for å betegne den groveste form for forsett, nemlig den som ovenfor omtales som hensikt. Det følger imidlertid av definisjonen i nr. 2 at begrepet også omfatter tilfeller hvor gjerningsmannen er klar over at en følge vil inntreffe under normale omstendigheter. Derfor antas at begrepet «intent» er brukt i den førstnevnte vide betydningen.

Kravet til forsett har vært nærmere drøftet i en rekke saker av nyere dato. Av nyere internasjonal rettspraksis vises det til Tadic-saken (ICTY 1999), Celic-bici-saken (ICTY 1998) og Furundzija-saken (ICTY 1998).

Artikkel 31 (Straffrihetsgrunner)

Nr. 1 bokstav a konstaterer straffrihet når gjerningsmannen lider av sinnssykdom eller psykisk handikap som ødelegger evnen til å bedømme atferdens lovstridighet eller karakter, eller evne til å kontrollere den, se norsk straffelovs § 44. Nr. 1 bokstav b regulerer spørsmålet om beruselse av alkohol eller narkotika som medfører at en person ikke forstår at en handling er ulovlig. Også frivillig beruselse som bedøver eller ødelegger evnen til kontroll over atferden er straffrihetsgrunn. Dette gjelder imidlertid ikke dersom personen har beruset seg og vedkommende visste eller så bort fra slik risiko at han eller hun, som følge av beruselsen, sansynligvis ville kunne begå en forbrytelse under Domstolens jurisdiksjon, se norsk straffelov § 45. Nr. 1 bokstav c omhandler nødvergesituasjon til forsvar av person, eller i tilfelle krigsforbrytelser, eiendom som er vesentlig for overlevelse eller gjennomføring av militært oppdrag. Faren må være overhengende, og forsvarshandlingen må være forholdsmessig sett hen til faren. Nr. 1 bokstav d omhandler nødrettssituasjoner, herunder tvang. Det må for det første dreie seg om alvorlig fare for person. For det andre stilles det krav om at hensikten ikke må være å forårsake større skade enn den som blir søkt avverget.

Spørsmålet om tvang som straffrihetsgrunn har vært drøftet av Jugoslaviadomstolen i en prinsipiell avgjørelse (Erdemovic-saken, ICTY 1998). Flertallet konkluderte med at vedkommende ikke kunne frifinnes på grunnlag av tvang når han var tiltalt for forbrytelser mot menneskeheten eller krigsforbrytelser for å ha drept en uskyldig person. Det ble også lagt til grunn at det ikke kunne oppstilles unntak dersom offeret ville blitt drept uavhengig av tiltaltes deltakelse. Domstolen uttalte også at proporsjonalitetsvilkåret vanskelig kunne anses oppfylt i tilfeller der tiltalte var anklaget for forbrytelser mot menneskeheten. Det kan imidlertid tenkes at tvang kan anses som en formildende omstendighet ved utmåling av straff etter vedtektenes artikkel 78. Jugoslaviadomstolen la for eksempel vekt på tvang i formildende retning i Erdemovic-saken som er nevnt ovenfor. Domstolen uttalte i den forbindelse at tvang i visse tilfeller kunne føre til at straffen falt helt bort.

For norsk retts vedkommende vil straffelovens §§ 47, 48 og 56 kunne komme til anvendelse dersom saken gjelder en ellers straffbar handling som er foretatt for å redde noens person eller gods fra en ellers uavvendelig fare (nødrett) eller til avvergelse eller forsvar mot et rettsstridig angrep (nødverge). I tillegg får militære straffelov § 25 tilsvarende anvendelse på «handling, der under paatrengende fare eller nød foretages for at faa givne befallinger adlydde ...». Straffriheten og adgangen til å nedsette straffen på grunn av nødtilstand eller nødverge etter straffeloven §§ 47, 48 og 56 er altså i henhold til militære straffelov § 25 utvidet til også å gjelde handlinger som tar sikte på å opprettholde den militære disiplin. Også etter norsk rett kreves det forholdsmessighet mellom ulydigheten/situasjonen og tiltaket/handlingen. En høyesterettsavgjørelse i Rt 1950 s. 377 har forøvrig flere likhetstrekk med Erdemovic-saken som er referert til ovenfor.

Nr. 3 åpner for at Domstolen kan anvende andre straffrihetsgrunner enn de som er nevnt i artikkel 31, dersom en slik straffrihetsgrunn følger av anvendelig rett i henhold til artikkel 21.

Artikkel 32 (Faktisk villfarelse eller rettsvillfarelse)

Nr. 1 bestemmer at faktisk villfarelse fritar for straff dersom de subjektive forhold som er en forutsetning for straff, ikke er til stede. Etter nr. 2 fritar rettsvillfarelse som hovedregel ikke. Dersom den skyld som er en forutsetning for forbrytelsen ikke er til stede, kan rettsvillfarelsen likevel frita for straff. Etter norsk terminologi er det da ikke egentlig rettsvillfarelse, se norsk straffelov §§ 42 og 57. Videre nevnes at villfarelse om en ordres rettsstrid fritar for straff dersom rettsstriden ikke er åpenbar, se artikkel 33.

Artikkel 33 (Ordre fra foresatt og bortfall av straffansvar)

Det forhold at en person handlet etter ordre fra en overordnet, fritar ikke i seg selv vedkommende for straffansvar, se nr. 1. Dette prinsippet er knesatt i en absolutt form i Nürnberg-domstolens vedtekter artikkel 8, se også Jugoslavia-domstolens vedtekter artikkel 7 nr. 4. Derimot gjelder det unntak for de situasjoner der den underordnede var rettslig forpliktet til å adlyde og ikke forstod at ordren var rettsstridig, eller ordren ikke åpenbart var rettsstridig. Det sistnevnte er et spørsmål om rettsvillfarelse, se artikkel 32. En rettsstridig eller åpenbart rettsstridig ordre må forstås som en ordre som er i strid med folkerettens regler for væpnede konflikter. Verken Nürnberg-, Jugoslavia- eller Rwanda-domstolene har noen henvisning til den underordnedes kunnskap om eller oppfatning av ordrens lovlighet.

Spørsmålet om norsk rett er i overensstemmelse med innholdet i dette sedvanerettslige prinsippet, ble vurdert i forbindelse med oppfølgingen av Tilleggsprotokoll 1. I St.meld. nr. 102 (1978-79) s 28 legges det til grunn at prinsippet er gjennomført i norsk rett ved bestemmelsene i militære straffelov § 46, se § 24. I sistnevnte bestemmelse sies det at dersom en person handlet etter ordre fra en overordnet, skal dette være en straffrihetsgrunn med mindre ordren er overskredet eller vedkommende «har innsett eller klart måtte ha innsett, at han ved befalingens utførelse medvirker til en rettsstridig handling». Ifølge forarbeidene til militære straffelov, hviler denne bestemmelsen på den militære grunnsetning at en foresatts befaling i tjenesteanliggende ubetinget må adlydes, og det tilføyes at den underordnede må avholde seg fra enhver kritikk angående befalingens rettmessighet og følger. Bestemmelsen må også ses i sammenheng med mil. strl. § 46, som hjemler straff for nektelse av å følge ordre i tjenesteanliggende. Den underordnede fritas dermed for straff for handlinger som han har foretatt i henhold til og i samsvar med befalingen, i den utstrekning han ubetinget har vært forpliktet til å adlyde. Kun når den underordnede har innsett eller klart måtte ha innsett at han ved utførelsen av befalingen medvirker til en straffbar handling, gjøres det unntak fra straffrihetsregelen. Dersom vilkårene for straffrihet etter mil. strl. § 24 ikke er til stede, blir det eventuelt spørsmål om anvendelse av straffelovens §§ 42 eller 57 (faktisk villfarelse eller rettsvillfarelse). For øvrig har ikke straffeloven noen tilsvarende regel som mil. strl. § 24. Det samme gjelder i saker mot utenlandske krigsforbrytere etter lov nr. 14 av 13. desember 1946.

DEL 4 (artiklene 34 - 52)***Domstolens sammensetning og administrasjon******Artikkel 34 (Domstolens organer)***

Bestemmelsen inneholder en oversikt av Domstolens fire organer: presidentskapet, dommeravdelingene, aktoratet, samt sekretariatet. De tre dommeravdelingene nevnt i bokstav b (anke-, doms- og forundersøkelsesavdelingene) er igjen inndelt i kamre, se artikkel 39.

Artikkel 35 (Dommeres tjenestegjøring)

Det fastsettes i nr. 1 at alle dommerne skal velges som dommere på full tid og skal være tilgjengelige for tjenestegjøring ved Domstolen på slik basis. Etter nr. 2 skal dommerne som utgjør presidentskapet, se artikkel 38, tjenestegjøre ved Domstolen på heltid fra det tidspunkt de blir valgt. Presidentskapet avgjør om også andre dommere skal tjenestegjøre på permanent basis, se nr. 3. På denne måten etableres en ordning som sikrer fleksibilitet, bl.a. i forhold til Domstolens varierende arbeidsbelastning. Under diplomatkonferansen tok enkelte stater til orde for at alle dommerne skulle tjenestegjøre på heltid, men det ble avvist under henvisning til at dette ville få store økonomiske konsekvenser og ville være uheldig i situasjoner der det var få eller ingen saker til behandling.

Artikkel 36 (Kvalifikasjonskrav, innstilling og valg av dommere)

Etter nr. 1 skal det velges 18 dommere til Domstolen. Antallet kan imidlertid utvides etter forslag fra presidentskapet, se nr. 2. Beslutningen om å endre antall dommere treffes av statspartsmøtet med to tredels flertall av statspartsmøtets medlemmer. Dette er en enklere prosedyre enn den som er angitt i artikkel 121 om endring av vedtektene, og bestemmelsen kom inn for å sikre Domstolens effektivitet og fleksibilitet.

Bestemmelsens nr. 3 regulerer kravene til dommernes kvalifikasjoner. Dommerne skal ha høy moralsk karakter, være uavhengige og inneha de kvalifikasjoner som er nødvendige for å bli valgt til de høyeste juridiske embeter i sine respektive hjemstater. I nr. 3 bokstav b er det videre krav om at kandidatene har anerkjent kompetanse fra enten strafferett og straffeprosess eller anerkjent folkerettslig kompetanse. Med folkerettslig kompetanse siktes det blant annet til erfaring fra internasjonal strafferett, krigens folkerett eller internasjonale menneskerettigheter, og det kreves utstrakt yrkeserfaring fra juridisk arbeid som er relevant for rollen som dommer ved Domstolen. Etter nr. 3 bokstav c skal dommerne ha flytende kjennskap til ett av Domstolens arbeidsspråk, som er engelsk eller fransk, se artikkel 50.

Nr. 4 omhandler nominasjonsprosessen. Hver statspart kan nominere kandidater til ledige dommerverv. Nominasjonsprosessen skal enten følge prosedyren for nominasjon til utnevning ved den aktuelle stats høyesterett eller skal skje etter prosedyren som gjelder for nominasjon til kandidater til Den internasjonale domstol. Den nominerte må etter nr. 4 b være borger av en av statspartene, men ikke nødvendigvis av forslagsstaten.

Forut for hvert dommervalg lages to kandidatlistes, se nr. 5. Liste A skal inneholde kandidatene med strafferettslig og straffeprosessuell kompetanse nevnt i nr. 3 b (i), mens liste B skal inneholde kandidatene med folkerettslig kompetanse nevnt i nr. 3 b (ii). En kandidat som oppfyller kravene til både folkerettslig, samt strafferettslig og straffeprosessuell kompetanse kan velge hvilken liste han eller hun vil stå på. For å sikre et visst antall dommere fra hver kategori skal det ved det første dommervalget velges minst ni dommere fra liste A og minst fem fra liste B. Ved senere valg skal en opprettholde dette forholdstallet mellom de to kategoriene.

Valgprosedyrene fremgår av bestemmelsens nr. 6. Dommerne skal velges av statspartene på statspartsmøtet, se artikkel 112. Valgene skal være hemmelige. For å bli valgt kreves det to tredels flertall av statspartene som er til stede og stemmer. Flere valgomganger kan være nødvendig. Dette er regulert i nr. 6 bokstav b.

I henhold til nr. 7 skal domstolene ikke ha to dommere fra samme stat. Dette har sammenheng med ønsket om en domstol med bredest mulig representativitet, og bestemmelsen bør leses i sammenheng med nr. 8. I følge nr. 8 skal statspartene ved valg av dommere ta hensyn til geografisk spredning, kjønnsbalanse og deltakelse fra de viktigste rettssystemene i verden. Videre skal behovet for ekspertise i særskilte spørsmål, herunder spørsmål om seksuell eller kjønnsrelatert vold og ekspertise om vold mot barn eller liknende forhold tas i betraktning. Henvisningen til kjønnsbalanse i nr. 8 a (iii) bygger på et norsk forslag som fikk bred støtte. Noen stater, blant annet Kina, var i utgangspunktet skeptiske til forslaget, men aksepterte bestemmelsen da det var klart at det ikke innebar et krav om at det til enhver tid må være et likt antall kvinnelige og mannlige dommere i Domstolen.

Etter nr. 9 skal en dommers funksjonstid være ni år, og vedkommende skal ikke kunne gjenvelges. Under diplomatkonferansen var det enkelte stater som ønsket en funksjonstid på fem år med adgang til å bli gjenvalgt. Det var også et forslag om at kandidatene til dommerverv ikke kunne være over 65 år på valgtidspunktet. Det store flertall stater, herunder Norge, støttet en lang mandattid uten gjenvalgsadgang siden dette ville fremme Domstolens stabilitet og uavhengighet.

Etter nr. 10 skal imidlertid en dommer ved et anke - eller domskammer fortsette også utover sin funksjonstid for å avslutte en sak han eller hun har vært med på å behandle i det aktuelle kammeret før funksjonstiden løp ut.

Artikkel 37 (Ledige dommerverv)

I nr. 1 slås det fast at ledige dommerverv skal fylles gjennom avholdelse av nye valg etter prosedyrene nedfelt i artikkel 36. I henhold til bestemmelsens nr. 2 skal en dommer som er valgt til erstatning for en dommer hvis opprinnelige funksjonstid ikke er utløpt, bekle vervet frem til forgjengerens tjenstperiode utløper. Dersom denne restperioden er på tre år eller mindre, skal vedkommende kunne gjenvelges for en hel periode på ni år uten av det er i strid med artikkel 36 nr. 9.

Artikkel 38 (Presidentskapet)

Presidentskapet består av presidenten og første og annen visepresident, se artikkel 38 nr. 3. Etter nr. 1 skal disse velges ved et absolutt flertall blant dommerne for en periode på tre år, eventuelt til slutten av deres funksjonstid som dommer dersom det inntreffer tidligere. De kan gjenvelges en gang. Nr. 2 regulerer stedfortrederfunksjoner mellom de tre medlemmene av presidentskapet, og i nr. 3 angis presidentskapets oppgaver. Presidentskapet er ansvarlig for administrasjonen av Domstolen med unntak av aktoratet, se artikkel 42. Videre skal presidentskapet ta seg av de oppgaver som ellers er tillagt det i vedtektene. I nr. 4 bestemmes at presidentskapet skal koordinere sitt arbeid med hovedanklageren i alle saker som både hovedanklageren og presidentskapet har interesser i.

Artikkel 39 (Domstolskamrene)

De valgte dommere skal etter nr. 1 fordeles på tre separate avdelinger: en forundersøkellesavdeling, en domsavdeling og en ankeavdeling. Disse avdelingene skal igjen organisere seg i ett eller flere kammer, se nr. 2. Ankeavdelingen skal etter nr. 1 bestå av fem dommere, herunder Domstolens president. Disse fem dommerne vil samtidig utgjøre ankekammeret, se nr. 2 b (i), og dommerne skal sitte i ankeavdelingen i hele sin tjenesteperiode, se nr. 3 b. Domsavdelingen skal etter nr. 1 bestå av minst seks dommere, og deres funksjoner skal utøves av ett eller flere domskamre som hver skal bestå av tre dommere, se nr. 2 b (ii). Etter nr. 3 a skal disse dommerne bli sittende i det samme kammeret i tre år. Forundersøkellesavdelingen skal etter nr. 1 bestå av minst seks dommere og skal inndeles i ett eller flere forundersøkelseskamre. Disse kamrene kan enten være sammensatt av en eller tre dommere, avhengig av hvilken funksjon som skal utøves, se nr. 2 b (iii). Dommerne skal bli sittende i dette kammeret i tre år, se nr. 3 b. Etter nr. 4 åpnes det for at dommere ved domsavdelingen midlertidig kan tjenestegjøre ved forundersøkellesavdelingen, og omvendt, dersom presidentskapet finner det påkrevet på grunn av Domstolens arbeidsbyrde. En dommer som har deltatt i behandlingen av en sak i forundersøkelsesfasen, kan imidlertid ikke sitte i det domskammeret som er ansvarlig for selve rettssaken. Regelen kan begrunnes ut fra rettssikkerhetsgarantier, herunder krav om upartiske dommere, se også artikkel 41 nr. 2.

Artikkel 40 (Dommernes uavhengighet)

Bestemmelsen stadfester at dommerne skal være uavhengige ved utøvelsen av deres funksjoner, se nr. 1. Videre slås det i nr. 2 fast at ingen dommer skal delta i aktiviteter som er egnet til å virke forstyrrende i forhold til deres dommerfunksjoner eller som kan rokke ved tiltroen til deres uavhengighet. I nr. 3 bestemmes det at dommere som skal tjenestegjøre på heltid, ikke skal ha annet profesjonelt arbeid ved siden av dommervervet. Eventuell tvil ved tolkning eller anvendelse av bestemmelsens nr. 2 og 3 skal avgjøres av et flertall av dommerne. I saker vedrørende en bestemt dommer, skal denne ikke delta i avgjørelsen, se nr. 4.

Artikkel 41 (Dommeres fritak og inhabilitet)

Etter nr. 1 kan en dommer be om fritak fra å utøve en funksjon nedfelt i vedtektene, og presidentskapet skal avgjøre dette spørsmålet. Bestemmelsens nr. 2 - 4 regulerer spørsmål om dommernes inhabilitet. Nr. 2 inneholder en generell bestemmelse om at tidligere beskjeftigelse med en sak, samt enhver annen grunn som med rimelighet kan trekke tilliten til dommerens habilitet i tvil, automatisk skal forhindre dommerens videre deltagelse i saken. Under diplomatkonferansen ønsket enkelte stater at vedtektene skulle inneholde en kasuistisk og uttømmende liste over alle de aktuelle inhabilitetsgrunnene, men de fleste stater mente det var unødvendig at vedtektene regulerte dette i detalj. Bestemmelsen fikk imidlertid en henvisning til at flere inhabilitetsgrunner kan angis i Domstolens prosedyreregler, se nr. 2 a. Etter nr. 2 b kan hovedanklageren eller den som etterforskes eller straffeforfølges, be om at en dommer erklæres inhabil. Under diplomatkonferansen ønsket enkelte stater at også en interessert stat skulle få denne retten. Domstolens effektivitet, uavhengighet og legitimitet, herunder rettssikkerhetsgarantier for tiltalte, talte for at statene ikke skulle gis en rett til å blande seg inn i dette spørsmålet, og forslaget ble derfor ikke tatt til følge. Inhabilitetsspørsmålet skal avgjøres av et absolutt flertall blant alle dommerne. Dommeren som inhabilitetsspørsmålet gjelder, skal ha adgang til å kommentere inhabilitetspåstanden, men får ikke delta i avgjørelsen, se nr. 2 c.

Artikkel 42 (Aktoratet)

Aktoratet er etter nr. 1 et uavhengig organ i Domstolen, som er ansvarlig for etterforskning av henvisninger og påtalespørsmål. I følge bestemmelsens nr. 2 skal aktoratet ledes av en hovedanklager som skal styre og administrere sitt kontor med assistanse fra en eller flere viseanklagere. Hovedanklageren og viseanklagerne skal være av ulike nasjonaliteter og skal tjenestegjøre ved Domstolen på heltid. I bestemmelsens nr. 3 nedfelles kvalifikasjonskravene til aktoratets medlemmer, herunder krav om bred, praktisk straffeprosessuell erfaring, samt krav om å beherske engelsk eller fransk flytende. Hovedanklager skal etter nr. 4 velges av statspartene for en periode på ni år uten adgang til gjenvalg. Viseanklagerne skal velges på samme måte etter forslag fra hovedanklageren, men etter nr. 4 kan statspartsmøtet fastsette at deres funksjonstid skal være kortere enn ni år. Nr. 5 fastslår blant annet at hovedanklager og viseanklagerne ikke skal delta i aktiviteter som er egnet til å komme i konflikt med deres funksjoner eller rukke ved tiltroen til deres uavhengighet. Etter nr. 6 kan presidentskapet etter hovedanklagerens eller viseanklagernes eget ønske frita ham eller henne fra å opptre i en spesifikk sak. Nr. 7 regulerer inhabilitet og korresponderer med artikkel 41 nr. 2 om dommernes inhabilitet. Spørsmålet om inhabilitet kan reises av den tiltalte, og spørsmålet skal avgjøres av ankeammeret, se nr. 8. Etter nr. 9 skal hovedanklageren utpeke rådgivere med spesiell juridisk kompetanse, blant annet i spørsmål om seksuell vold og vold mot barn. Under diplomatkonferansen ble det diskutert hvorvidt hovedanklageren skulle ha ansvar for beskyttelse av vitner som er innkalt av ham eller henne. Resultatet ble imidlertid at sekretariatet fikk ansvaret for alle vitnene, se artikkel 43 nr. 6.

Artikkel 43 (Sekretariatet)

Sekretariatet er etter nr. 1 ansvarlig for de ikke-judisielle sidene ved Domstolens administrasjon og skal betjene både dommerne og hovedanklageren. Sekretariatet ledes etter nr. 2 av en justissekretær som er underlagt Domstolens president. Kvalifikasjonskravene til justissekretæren og eventuell visejustissekretær fremgår av nr. 3. Nr. 4 angir at justissekretæren og eventuelt visejustissekretær som hovedregel skal velges av dommerne ved absolutt flertall for en periode på fem år, med adgang til ett gjenvalg, se nr. 5.

Videre angis i nr. 6 at justissekretæren skal ha ansvaret for en enhet for beskyttelse av og assistanse til ofre og vitner, både forsvarsvitner og aktoratets vitner, samt andre som utsettes for fare på grunn av vitners vitneprov. Enheten skal knytte til seg personale som er eksperter innenfor fagområdet traumer, herunder traumer knyttet til forbrytelser av seksuell, voldelig karakter. Bestemmelsen må ses i sammenheng med andre regler i vedtektene hvis siktemål er å regulere ofre og vitners stilling i forbindelse med Domstolens virksomhet, herunder artikkel 68.

Artikkel 44 (Personale)

Artikkelen regulerer det forhold at hovedanklager og justissekretær skal ansette personer til sine respektive kontor. Generelle kvalifikasjonskrav angis i nr. 2. I nr. 3 vises det til at justissekretæren, med presidentskapets og hovedanklagerens samtykke, skal foreslå et reglement for de ansatte som skal godkjennes av statspartsmøtet, se artikkel 112. Etter nr. 4 åpnes det i unntakstilfeller for at Domstolen også kan anvende personale som er stilt vederlagsfritt til Domstolens disposisjon. Nærmere regler om slikt personale skal fastsettes i prosessreglene, se artikkel 51.

Artikkel 45 (Høytidelig erklæring)

Før dommerne, hovedanklageren, viseanklagerne, justissekretæren og visejustissekretæren tiltrer sine verv, skal de avgi en offentlig forsikring på ære og samvittighet om at de vil utøve sine verv på en upartisk og samvittighetsfull måte.

Artikkel 46 (Tap av verv)

Artikkelen åpner i nr. 1 for avskjedigelse av personer som innehar de sentrale verv i Domstolen i de tilfeller de har utvist grov uforstand i forhold til utøvelsen av sine verv eller i de tilfeller de ikke lenger kan utøve sine funksjoner. Nr. 2 redegjør for hvem som skal avgjøre slike spørsmål. Vanligvis har det organet som valgte vedkommende, også myndighet til å foreta avskjedigelse. Eksempelvis kan en dommer avskjediges av statspartsmøtet, se nr. 2 a. Personen det angår skal ha adgang til å kommentere avskjedigelsespåstanden, men skal ikke delta i avgjørelsen av spørsmålet, se nr. 4.

Artikkel 47 (Disiplinærtiltak)

Innehaverne av de sentrale vervene i Domstolen kan etter nr. 1 bli møtt med disiplinærtiltak i saker som er mindre alvorlige enn de som er nevnt i artikkel 46 nr. 1. Dette skal reguleres nærmere i prosessreglene, se artikkel 51.

Artikkel 48 (Privilegier og immunitet)

Etter nr. 1 skal Domstolen som sådan på hver statsparts territorium nyte godt av de privilegier og den immunitet som er nødvendig for at den skal fungere etter sin hensikt. Dommerne, hovedanklageren, viseanklagerne og justissekretæren skal under utøvelsen av sine verv ha den samme immunitet og de samme privilegier som stasjonssjefer på diplomatiske stasjoner. Reglene om slik immunitet og slike privilegier fremgår av Wien-konvensjonen om diplomatisk samkvem av 18. april 1961. Reglene i Wien-konvensjonen tar utgangspunkt i at personer som nyter immunitet er forpliktet til å overholde oppholdsstatens lover og regler, men oppholdsstaten frasier seg retten til å forfølge lovbrudd. Når det gjelder straffeforfølgning er immuniteten absolutt, mens det er enkelte mindre unntak forsåvidt gjelder immunitet mot sivil jurisdiksjon. Formålet med immunitetsreglene er at Domstolen skal bli satt i stand til å utføre sine funksjoner på en fullt ut upartisk måte, uavhengig av de enkelte staters nasjonale myndigheter. Forsåvidt gjelder tjenestehandlinger, består immuniteten også etter at personen har fratrådt sin stilling.

Et praktisk viktig utslag av reglene om privilegier er at personene nevnt ovenfor blant annet ikke skal betale skatt av inntekt de oppebærer for sitt arbeid ved Domstolen. Disse lønningene skal finansieres ved bidrag fra statspartene, og reglene sikrer at en eller et fåtall av stater ikke kan beskatte inntekten til funksjonærer som er lønnet av statspartene i fellesskap.

Visejustissekretæren, aktoratets personale og personalet ved sekretariatet skal etter nr. 3 nyte godt av de privilegier, den immunitet og de lettelser som er nødvendige for at de skal kunne utføre sine oppgaver. Etter nr. 4 skal advokater, sakkyndige, vitner og andre personer hvis nærvær kreves ved Domstolens sete, gis den behandling som er nødvendig for at Domstolen skal kunne fungere etter sin hensikt. Det er ikke nærmere regulert i vedtekten hvilken grad av immunitet og hvilke privilegier disse personene skal ha, men det er forutsatt at det skal inngås en særskilt avtale om privilegier og immuniteter både for Domstolen som sådan og for persongruppene nevnt i nr. 3 og 4. Den forberedende kommisjon nedsatt gjennom diplomatkonferansens sluttakt (resolusjon F) er pålagt å utarbeide utkast til en slik avtale, se nedenfor om resolusjon F, samt kapittel åtte om arbeidet i Den forberedende kommisjon. Alle reglene om privilegier og immunitet må sees i lys av at privilegiene og immuniteten kan oppheves i gitte tilfeller. Dette samt hvem som har myndighet til å foreta slik opphevelse er regulert i nr. 5.

Artikkel 49 (Lønn, godtgjørelser og utgiftsdekning)

Dommerne, hovedanklageren, viseanklagerne, justissekretæren og visejustissekretæren skal motta lønn, godtgjørelser og andre tillegg i overensstemmelse med vedtak fattet av statspartsmøtet.

Artikkel 50 (Offisielle språk og arbeidsspråk)

Etter nr. 1 skal Domstolens offisielle språk være arabisk, kinesisk, engelsk, fransk, russisk og spansk, mens dens arbeidsspråk som hovedregel skal være engelsk og fransk, se nr. 2.

Artikkel 51 (Prosessregler)

Det skal utferdiges et sett regler vedrørende prosedyre og bevis, de såkalte prosessregler, som Domstolen skal anvende, se artikkel 21. Prosessreglene skal bygge på og utfylle vedtektene, og etter nr. 4 skal det være samsvar mellom disse to dokumentene. Ved en eventuell motstrid vil vedtektenes bestemmelser gå foran, se nr. 5. Bestemmelsens nr. 1 og 2 angir videre reglene for vedtagelse, ikrafttredelse og endring av prosessreglene. Utkast til reglene skal utarbeides av en forberedende kommisjon, se kommentarene nedenfor til sluttaktens vedlegg I, resolusjon F, samt til merknadene under kapittel åtte om arbeidet i kommisjonen.

Artikkel 52 (Domstolens forretningsorden)

Artikkelen viser til at regler om Domstolens praktiske organisering og daglige virksomhet skal fastsettes i et eget reglement for Domstolen. Bestemmelsen angir hvordan denne forretningsordenen skal forberedes, vedtas og eventuelt endres.

DEL 5 (artiklene 53 - 61)

Etterforskning og påtale

Artikkel 53 (Iverksetting av etterforskning)

Artikkelen slår i nr. 1 fast at hovedanklageren kan starte etterforskning etter å ha vurdert de opplysninger han eller hun er gjort kjent med. Forutsetningen for slik iverksettelse er at hovedanklageren finner at det er rimelig grunnlag for straffeforfølgning. Ved denne avgjørelsen skal det tas hensyn til flere forhold. Det skal vurderes om det er rimelig grunn til å tro at det er begått en forbrytelse under Domstolens jurisdiksjon (bokstav a), om saken kan tas opp til realitetsbehandling i henhold til komplementaritetsprinsippet i artikkel 17 (bokstav b) og om en etterforskning vil være tjenlig ut fra rettferdighetshensyn (bokstav c). De to siste momenter gir Domstolens hovedanklager en skjønnsmessig adgang til å vurdere om det bør iverksettes en etterforskning. Dette gjelder enten en situasjon er blitt henvist til Domstolen av en stat eller av Sikkerhetsrådet, eller hovedanklageren har igangsatt etterforskning av eget tiltak, se artiklene 13 - 15. I henhold til artikkel 17 nr. 1 bokstav d, jf. artikkel 53 nr. 1 bokstav b, må hovedanklageren utøve et skjønn med hensyn til om saken er tilstrekkelig alvorlig til å begrunne ytterligere tiltak fra Domstolens side. Hensett til formålsangivelsene for Domstolens virksomhet, må hovedanklageren legge vekt på prioriteringshensyn og på behovet for kritisk å vurdere mottatte opplysninger og forhindre at Domstolen blir misbrukt i politiske øyemed. Det samsvarer med preambelens understrekning av at Domstolen skal behandle «de alvorligste forbrytelser som opptar hele det internasjonale samfunn», se også artikkel 1, samt markøren i innledningen til artikkel 8 om hvilke krigsforbrytelser som skal vektlegges. Videre er behovet for strenge prioriteringer også nødvendig av hensyn til Domstolens finansielle situasjon, samt statspartsmøtets kontroll- og bevilgningsfunksjoner, se artikkel 112. I henhold til artikkel 53 nr. 1 bokstav c, må hovedanklageren også ta hensyn til forbrytelsens alvorsgrad og ofrenes interesser, og vurdere om det likevel er vektige grunner til å tro at en etterforskning ikke vil være tjenlig ut fra rettferdighets-

betraktninger («would not serve the interests of justice»). Uttrykket «interests of justice» er ikke presist, men kan romme både hensyn til individuelle rettferdighet og visse sentrale samfunnshensyn, så vel som hensyn til den internasjonale rettsorden. Bestemmelsen kan blant annet få relevans for hovedanklagerens vurdering av amnestisituasjoner, herunder situasjoner der det er etablert sannhetskommisjoner. Bestemmelsene i nr. 1 antas å bidra til forsvarlig opptreden fra hovedanklagerens side. De må også ses i sammenheng med den kontrollfunksjon som er tilstått Domstolens forundersøkelseseskammer i henhold til de påfølgende bestemmelsene, både hva angår autorisasjon av etterforskningsskritt etter artikkel 57 og bekreftelse av tiltalepunktene etter artikkel 61. Andre omfattende sikkerhetsmekanismer i vedtektene, fremgår blant annet av artiklene 16 - 19.

Dersom hovedanklageren beslutter å unnlate forfølgelse utelukkende ut fra hensynet nevnt i bokstav c, skal forundersøkelseseskammeret underrettes, se siste setning i nr. 1. Dersom hovedanklageren beslutter at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for påtale, skal hun/han etter nr. 2 underrette forundersøkelseseskammeret og staten som henviste saken, eventuelt Sikkerhetsrådet, om denne beslutningen, samt grunnlaget for den. Forundersøkelseseskammeret kan da, etter anmodning fra vedkommende stat eller Sikkerhetsrådet, ta hovedanklagerens beslutning opp til ny behandling eller anmode sistnevnte om å revurdere sin avgjørelse, se nr. 3 a. Forundersøkelseseskammeret kan også på eget initiativ ta hovedanklagerens beslutning etter nr. 1 eller nr. 2 om ikke å forfølge en sak, opp til behandling, se nr. 3 b. Nr. 4 bestemmer at hovedanklageren ved nye fakta eller opplysninger kan revurdere en avgjørelse om etterforskning eller påtale. Artikkel 53 inneholder flere regler og skjønnsmessige temaer som vil bli utdypet nærmere i prosessreglene, se artikkel 51. Spesielt forholdet mellom artikkel 53 og jurisdiksjonsbestemmelsene i del 2 (særlig artikkel 15), vil få en nærmere avklaring der.

Artikkel 54 (Hovedanklagerens plikter og kompetanse i forbindelse med etterforskning)

Artikkelen bestemmer hvilke rettslige virkemidler hovedanklageren har til rådighet under etterforskningen og hvilke rettslige begrensninger det legges på hans/hennes arbeid. Hovedanklageren skal etter nr. 1 a finne alle relevante fakta og bevis, både det som taler for og mot mistenkte. Videre skal hovedanklageren etter nr. 1 b treffe egnede tiltak for å sikre en effektiv og samtidig hensynsfull etterforskning. Her er en spesifikk referanse til ivaretagelse av ofrenes og vitnenes interesser under etterforskningen. I tillegg skal hovedanklageren fullt ut respektere personers rettigheter nedfelt i vedtektene, se særlig artiklene 55, 59, 61, 64 og 67.

Etter nr. 2 kan hovedanklageren foreta etterforskning på territoriet til en stat (såkalt «on-site investigation») i samsvar med reglene i del 9, eventuelt når forundersøkelseseskammeret har gitt adgang til slik etterforskning etter artikkel 57 nr. 3.

Hovedanklageren kan etter nr. 3 foreta en rekke etterforskningskritt: innhente og sikre bevis (bokstav a), innkalle og avhøre personer (bokstav b), søke samarbeid med stat eller mellomstatlig organisasjon (bokstav c), inngå avtaler med stat, mellomstatlig organisasjon eller person (bokstav d), forplikte seg til ikke å utlevere mottatte opplysninger (bokstav e), samt treffe nødven-

dige tiltak for å sikre fortrolighet, beskytte personer eller sikre bevis (bokstav f). Domstolens prosessregler vil utdype innholdet i denne bestemmelsen, se artikkel 51.

Artikkel 55 (Individuelle rettigheter under en etterforskning)

Artikkelen stadfester de individuelle rettighetene til en person som er gjenstand for hovedanklagerens etterforskning. Bestemmelsen unngår bevisst å bruke uttrykk som «mistenkt» eller «siktet» siden disse begrepene har ulikt innhold i de enkelte nasjonale rettssystemene, og under diplomatkonferansen var det ikke mulig å enes om en felles forståelse av disse begrepene. Etter nr. 1 skal ikke personen under etterforskning tvinges til å avgi forklaring som kan anvendes mot vedkommende, såkalt forbud mot selvinkriminering (bokstav a). Vedkommende skal heller ikke utsettes for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff (bokstav b) og skal sikres tolkebistand (bokstav c). Videre forbyr vilkårlig pågrepelse eller fengsling (bokstav d).

I nr. 2 angis tilleggsrettighetene til en person som skal avhøres, enten av hovedanklageren eller av nasjonale myndigheter etter Domstolens anmodning. Vedkommende skal da få opplyst hva han/hun er mistenkt for (bokstav a). Han/hun kan forholde seg taus uten at dette kan brukes mot vedkommende (bokstav b). Personen har også krav på juridisk bistand, eventuelt vederlagsfritt (bokstav c). Vedkommende har rett til å ha en forsvarer til stede under avhør (bokstav d).

Bestemmelsen bygger i stor grad på internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, særlig rettssikkerhetsgarantiene i FN-konvensjonen av 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950. Videre må bestemmelsen ses i sammenheng med artikkel 59 som gir en person ytterligere rettigheter i forbindelse med pågrepelse, artikkel 61 som gir en tiltalt rettigheter forut for hovedforhandlingen, artikkel 63 om rett til nærvær under rettergangen, samt artikkel 67 som mer utførlig angir tiltaltes rettigheter under rettergangen. Det kan bli aktuelt å utdype flere av disse rettighetene i Domstolens prosessregler, se artikkel 51.

Artikkel 56 (Forundersøkelseskammerets rolle ved en enestående anledning til etterforskning)

Artikkelen regulerer det forhold at det foreligger en helt spesiell mulighet til å foreta visse etterforskningsskritt. Hovedanklageren kan da etter nr. 1 anmode forundersøkelseskammeret om å treffe særlige tiltak som nevnes i nr. 2. Ved kammerets avgjørelse skal det særlig tas hensyn til forsvarers rettigheter, og etter nr 1 bokstav c skal hovedanklageren som hovedregel formidle relevant informasjon til personen under etterforskning.

Nr. 2 nevner eksempler på tiltak som forundersøkelseskammeret kan treffe etter nr. 1 b. Det er å gi anbefalinger eller avsi kjennelser om fremgangsmåter som skal følges (bokstav a), å pålegge nedtegnelse under forhandlingene (bokstav b) eller å oppnevne sakkyndig (bokstav c). Videre kan det bestemmes å gi en forsvarer ytterligere rettigheter (bokstav d), samt å sørge for tiltak vedrørende innhenting eller sikring av bevis eller avhør av personer (bokstav e og f).

Når hovedanklageren ikke fremsetter en anmodning etter nr. 1, kan forundersøkelseskammeret etter nr. 3 konferere med hovedanklageren om nødvendigheten av slike tiltak som nevnt i nr. 2. Eventuelt kan kammeret etter nr. 3 a på eget initiativ treffe tiltak etter visse vilkår. En slik avgjørelse kan ankes av hovedanklageren, og saken skal avgjøres raskt, se nr. 3 b. Bevis som er sikret eller innhentet etter denne artikkelen kan være gjenstand for innsigelser, og nr. 4 fastslår at domskammeret skal bestemme hvorvidt slikt bevis skal tillates ført, eventuelt hvilken vekt det da skal tillegges, se også artikkel 69.

Artikkel 57 (Forundersøkelseskammerets funksjoner og kompetanse)

Artikkelen angir forundersøkelseskammerets funksjoner og kompetanse ved de ulike stadiene i etterforskningen. Etter artikkel 39 nr. 2 b (iii) skal forundersøkelseskammeret bestå av en eller tre dommere avhengig av hvilke funksjoner som skal utøves. Artikkel 57 nr. 2 avspeiler disse to mulighetene ved at visse angitte avgjørelser må treffes av et forundersøkelseskammer sammensatt av tre dommere. Dette gjelder avgjørelser etter artiklene 15, 18, 19, 54 nr 2, 61 nr. 7, og etter nr. 2 a må disse avgjørelsene treffes ved flertallsvedtak, det vil si etter tilslutning av to av kammerets tre dommere. Videre viser nr. 2 b til de tilfeller der kammeret kun består av en dommer.

Forundersøkelseskammeret er tillagt en rekke funksjoner som er spredt rundt i vedtektene, og nr. 3 viser til dette og nevner at kammeret i tillegg kan utøve andre funksjoner. Det kan være å avsi kjennelser eller utstede ordre som er nødvendige for etterforskningen etter anmodning fra hovedanklageren (bokstav a) eller å utstede nødvendige ordre eller søke nødvendig samarbeid i henhold til del 9 (bokstav b). Videre kan kammeret sørge for beskyttelse av involverte personer og verne opplysninger som gjelder nasjonal sikkerhet (bokstav c), og kammeret kan, på visse vilkår, gi hovedanklageren anledning til å foreta bestemte etterforskningsskritt innenfor en statsparts territorium uten statens samarbeid etter del 9 (bokstav d). Endelig kan kammeret søke samarbeid med stater i samsvar med artikkel 93 nr. 1 bokstav j med hensyn til inndragning når en beslutning om pågrepelse eller innkalling etter artikkel 58 er utferdiget.

Artikkel 58 (Forundersøkelseskammerets utferdigelse av pågripelsesbeslutning eller innkallingsordre)

Artikkelens nr. 1 foreskriver når forundersøkelseskammeret skal utferdige pågripelsesbeslutning i forhold til en bestemt person. Dette skal skje etter anmodning fra hovedanklageren og på det vilkår at det er rimelig grunn til å tro at den aktuelle personen har begått en forbrytelse under Domstolens jurisdiksjon (bokstav a). Videre må pågrepelse synes nødvendig ut fra en av de tre grunnene nevnt i nr. 1 bokstav b: for å sikre at vedkommende møter til rettsforhandlingene (i), for å hindre at vedkommende forhindrer etterforskningen eller rettsforhandlingene (ii) eller for å forhindre fortsatt forbrytersk virksomhet som faller inn under Domstolens jurisdiksjon (iii).

Nr. 2 angir kravene til innholdet i hovedanklagerens begjæring. Den skal inneholde personens navn og kjennetegn (bokstav a), henvisning til de påståtte forbrytelsene (bokstav b), redegjørelse for de faktiske forhold (bokstav c), oversikt over bevismateriale (bokstav d), samt grunnen til at hovedan-

klageren mener pågrepelse er nødvendig (bokstav e). Etter nr. 3 skal forundersøkelseskammerets pågripelsesbeslutning inneholde opplysninger som svarer til bokstavene a - c i nr. 2. Nr. 4 bestemmer at en pågripelsesbeslutning skal gjelde inntil annet bestemmes av Domstolen. Endringer i beslutningen kan foretas etter nr. 6.

Videre sier nr. 5 at Domstolen, på grunnlag av pågripelsesbeslutning, kan anmode om midlertidig forvaring eller pågrepelse og overlevering etter til del 9. Nr. 7 angir at hovedanklageren kan begjære at forundersøkelseskammeret innkaller en person til Domstolen i stedet for å begjære pågrepelse av vedkommende. Forundersøkelseskammeret skal benytte seg av dette alternativet dersom det finner det godtgjort at det er rimelig grunn til å tro at en innkalling er tilstrekkelig. En slik innkallingsordre skal inneholde navn og kjennetegn (bokstav a), møtedato (bokstav b), henvisning til forbrytelsene (bokstav c) og redegjørelse for de faktiske forhold (bokstav d). Innkallingen skal forkynnes for personen.

Artikkel 59 (Fremgangsmåte ved pågrepelse i forvaringsstaten)

Artikkelen regulerer det forhold at en statspart har mottatt en anmodning fra Domstolen om å ta en person i forvaring eller arrest, samt overlevere vedkommende til Domstolen. Etter nr. 1 skal statsparten umiddelbart treffe tiltak for å pågripe personen i samsvar med egen lovgivning og i samsvar med vedtektenes del 9. Nr. 2 foreskriver at den pågrepne personen umiddelbart skal fremstilles for kompetente myndigheter i forvaringsstaten som skal kontrollere flere forhold. Dette omfatter blant annet å påse at den pågrepne er rett person (bokstav a), at gjeldende regler for pågrepelse er fulgt (bokstav b) og at persons rettigheter er respektert (bokstav c). Dette er ansett som viktige rettssikkerhetsgarantier for den pågrepne personen. De nasjonale myndighetene kan imidlertid ikke overprøve om en pågripelsesbeslutning er utstedt riktig i henhold til artikkel 58 nr. 1 bokstav a og b, se nr. 4.

Etter nr. 3 kan personen fremsette begjæring om foreløpig løslatelse i påvente av overlevering. I avgjørelsen av en slik begjæring skal myndighetene i forvaringsstaten vurdere forbrytelsens alvor, hensyn som taler for midlertidig løslatelse, og eventuelle garantier for at overlevering likevel vil bli gjennomført til Domstolen. Nr. 5 foreskriver at myndighetene i forvaringsstaten skal holde forundersøkelseskammeret orientert med hensyn til begjæringer om midlertidig løslatelse og ta fullt hensyn til kammerets anbefalinger. Ved en eventuell løslatelse kan kammeret etter nr. 6 be om å bli holdt løpende orientert om forholdet. Etter nr. 7 skal den pågrepne personen overleveres fra forvaringsstaten til Domstolen så snart det foreligger ordre om slik overlevering.

Artikkel 60 (Innledende forhandlinger for Domstolen)

Bestemmelsen regulerer det første stadiet etter at en pågrepet person er overlevert til Domstolen, eventuelt når personen møter der frivillig. Etter nr. 1 skal forundersøkelseskammeret forsikre seg om at personen er blitt informert om sine rettigheter, herunder retten til å begjære midlertidig løslatelse i påvente av rettsforhandlingene, se nr. 2. Dersom vilkårene etter artikkel 58 nr. 1 er oppfylt skal personen ikke midlertidig løslates. Nr. 3 foreskriver jevnlig vurdering av spørsmålet om løslatelse eller fengsling av en person. Videre bestem-

mer nr. 4 at forundersøkelseseskammeret skal sikre at personen ikke holdes fengslet i alt for lang tid før rettsforhandlingene starter. En urimelig lang fengslingstid som skyldes en utilgivelig forsinkelse fra hovedanklagerens side kan være grunnlag for midlertidig løslatelse. Avslutningsvis i nr. 5 gis forundersøkelseseskammeret adgang til å utferdige pågripelsesbeslutning overfor en person som er midlertidig løslatt, når det er nødvendig for å sikre personens fremmøte ved Domstolen.

Artikkel 61 (Bekreftelse av tiltalepunktene før hovedforhandling)

Før rettsforhandlingene starter, skal forundersøkelseseskammeret etter nr. 1 bekrefte hovedanklagerens tiltalepunkter. Dette skal skje i rettsmøte mens hovedanklageren, den tiltalte og dennes forsvarer er til stede. Etter nr. 2 kan forundersøkelseseskammeret på visse vilkår beslutte at slikt møte avholdes uten tiltaltes nærvær. Dette er mulig når tiltalte har gitt avkall på sin rett til å være til stede (bokstav a) eller når tiltalte har flyktet og man har forsøkt å få vedkommende til å møte uten å lykkes (bokstav b). Dersom rettferdighetshensyn tilsier det, skal forundersøkelseseskammeret da beslutte at tiltaltes forsvarer skal være til stede.

For å gi tiltalte og hans forsvar anledning til å forberede seg til rettsmøtet, bestemmer nr. 3 at tiltalte, i rimelig tid før rettsmøtet, skal motta kopi av de relevante dokumenter (bokstav a) og få opplyst hvilke bevis som vil bli ført (bokstav b). Dersom tiltalebeslutningen endres før rettsmøtet slik hovedanklager har adgang til å gjøre etter nr. 4, skal tiltalte orienteres om dette. Hvis endringen innebærer en tilbaketrekking av tiltalepunkter, skal forundersøkelseseskammeret etter nr. 4 få en begrunnelse for dette.

Under selve rettsmøtet skal hovedanklageren etter nr. 5 underbygge tiltalen med bevis for å påvise at det foreligger vektige grunner for å tro at personen har begått forbrytelsene han eller hun er tiltalt for. Etter nr. 6 kan tiltalte under rettsmøtet gjøre innsigelser mot tiltalepunktene (bokstav a), bestride hovedanklagerens bevis (bokstav b), samt fremlegge bevis (bokstav c). Under diplomatkonferansen fremkom det at den vide mulighet tiltalte gis til å bestride tiltalen på dette stadiet innebærer en fare for vesentlig trenering, eksempelvis i forbindelse med tidkrevende bevisfremleggelse. Det ble likevel ansett ønskelig med en slik bestridelsesadgang ut fra rettssikkerhetshensyn.

Rettsmøtet kan ende på flere måter. Etter nr. 7 skal forundersøkelseseskammeret avgjøre om bevismaterialet er tilstrekkelig til å fastslå at det foreligger vektige grunner til å tro at vedkommende har begått de forbrytelser han eller hun er tiltalt for. I så fall skal tiltalepunktene bekreftes, og personen henvises til domskammeret for rettsforhandlinger (bokstav a). Dersom forundersøkelseseskammeret finner at bevismaterialet er utilstrekkelig, skal bekreftelse nektes (bokstav b), eventuelt kan hovedanklageren etter bokstav c bes om å fremskaffe ytterligere bevis (i) eller om å endre tiltalen (ii). Hvis bekreftelse av tiltalepunkter er nektet etter nr. 7 b, kan hovedanklageren, på et senere tidspunkt, anmode om bekreftelse så fremt anmodningen er underbygd med nye bevis, se nr. 8.

Videre bestemmer nr. 9 at tiltalepunkter kan endres etter bekreftelse og før rettsforhandlingene er begynt. Kommer de nye tiltalepunktene i tillegg til eller er mer alvorlige enn de opprinnelige, må de nye bekreftes i samsvar med reglene i nr. 1 - 7 ovenfor. Hovedanklageren kan også, med domskammerets

tillatelse, trekke tiltalepunkter etter at rettsforhandlingene er begynt. Ordre som er utstedt i forhold til tiltalepunkter som ikke er blitt bekreftet eller punkter som er trukket tilbake av hovedanklageren, skal etter nr. 10 opphøre å gjelde.

Etter at forundersøkelseskammeret har bekreftet tiltalepunktene, skal presidentskapet etter nr. 11 opprette et domskammer. Det skal, med forbehold for nr. 8 og artikkel 64 nr. 4, kunne utøve enhver av forundersøkelseskammerets funksjoner som er relevante og anvendelige i forbindelse med rettergangen.

DEL 6 (artiklene 62 -76)

Rettergangen

Denne delen regulerer selve rettergangen (hovedforhandlingen), herunder regler om tiltaltes rettigheter under saken (artikkel 67) og bestemmelser om bevisfremleggelse og bevisføring, samt behandling av konfidensiell informasjon (artikkel 72). En rekke av disse bestemmelsene er ment å skulle ivareta vitners sikkerhet. Videre er det bestemmelser om domsavsigelse, krav til beslutningsdyktighet og krav til innholdet i dommene. Dommene kan etter artikkel 75 inneholde avgjørelser om erstatning til ofre. En rekke av bestemmelsene i denne delen reflekterer regler som også er kjent fra internasjonale menneskerettighetskonvensjoner, særlig rettssikkerhetsgarantiene i FN-konvensjonen av 16. desember 1966 om sivile og politiske rettigheter (heretter SP) og Den europeiske menneskerettighetskonvensjon av 4. november 1950 (heretter EMK). Disse konvensjonene ble for øvrig inkorporert i norsk rett ved lov av 21 mai 1999 nr. 30, se Ot prp nr 3 (1998 - 99).

Artikkel 62 (Rettergangssted)

Stedet for rettergangen skal være Domstolens sete. I følge artikkel 3 er Haag, Nederland, utpekt som rettergangssted så fremt ikke annet er bestemt. Grunner for at Domstolen beslutter å holde rettergangen et annet sted, vil kunne være hensynet til en effektiv og rettferdig rettssak, eller at det vil medføre at forhandlingene kan gjennomføres på en enklere og mindre kostbar måte. Det vil særlig kunne være hensiktsmessig å flytte forhandlingene til et sted som ligger nærmere åstedet.

Artikkel 63 (Tiltaltes nærvær under rettergangen)

Utgangspunktet i nr. 1 er at tiltalte må være til stede i rettslokalet for at det skal kunne holdes hovedforhandling. Dette er i tråd med SP artikkel 14 nr. 3 og EMK artikkel 6(3), se norsk strprl § 280. I nr. 2 er det likevel gitt en begrenset anledning til å holde hovedforhandling uten at tiltalte fysisk er tilstede i rettslokalet. Tiltalte kan bortvises dersom han eller hun stadig forstyrrer forhandlingene. Dersom tiltalte besluttet bortvist presiserer bestemmelsen at det skal treffes forholdsregler slik at vedkommende kan følge rettergangen og instruere sin forsvarer. Til dette kan det benyttes kommunikasjonsteknologi. Eksempelvis vil tiltalte kunne overvære forhandlingene via videooverføring. Denne forholdsregelen synes å ivareta tiltaltes rettigheter i tilstrekkelig grad.

Adgangen til å bortvise tiltalte gjelder bare i ekstraordinære tilfeller og andre rimelige alternativer må ha vist seg utilfredsstillende. Tiltalte skal få være til stede når det ikke lenger er strengt nødvendig å holde vedkommende borte. Dette er en meget begrenset adgang til å holde rettergang uten tiltaltes fysiske tilstedeværelse, og kan ikke betraktes som noen egentlig «in absentia»-regel. Se for øvrig under pkt. 5.6.5 ovenfor.

Artikkel 64 (Domsammerets funksjoner og myndighet)

Bestemmelsen angir rammene for domskammerets kompetanse og fastslår hvilke funksjoner det har. Disse funksjonene skal i følge nr. 1 utføres i samsvarende med vedtektene og prosessreglene. Etter denne bestemmelsens nr. 2 skal domskammeret påse at rettergangen er effektiv og at tiltaltes rettigheter respekteres, samt at ofre og vitner beskyttes. Nr. 3 foreskriver at kammeret skal holde samråd med partene og beslutte nødvendige prosedyrer, avgjøre valg av språk samt sørge for fremleggelse av dokumenter og opplysninger. Domskammeret kan, etter som hva som anses nødvendig, også utøve forundersøkelseskammerets funksjoner, se artikkel 61 nr. 11, beslutte vitnefram møte og vitneprov samt om nødvendig anmode stater om å fremlegge dokumenter og andre bevis, se nr. 6. Videre skal kammeret blant annet sørge for beskyttelse av fortrolige opplysninger, samt beskyttelse av tiltalte, ofre og vitner.

Nr. 7 gir ved særlige forhold hjemmel til å holde forhandlinger for lukkede dører når dette følger av artikkel 68 eller på grunn av følsomme forhold. Etter nr. 8 skal domskammeret påse at tiltalen leses opp for tiltalte og at vedkommende forstår den. Tiltalte skal gis anledning til å erklære seg skyldig (se artikkel 65) eller ikke skyldig. Videre skal rettens formann sikre en upartisk rettergang. Når det gjelder avgjørelse om hvilke bevis som er relevante og som skal kunne føres, sier nr. 9 at domskammeret skal avgjøre dette. Nærmere regler om fremleggelse av bevis følger for øvrig av artikkel 69. Domskammeret skal etter nr. 10 sørge for at det føres rettsbok.

Artikkel 65 (Tilståelsessaker)

Bestemmelsen åpner for i tilståelsessaker å avsi fellende dom på basis av tiltaltes erkjennelse av straffeskyld, uten at påtalemyndigheten har ført bevis for skyldspørsmålet gjennom en fullstendig hovedforhandling. Se også under pkt. 5.6.1 og 5.6.6 ovenfor. Dersom tiltalte erkjenner straffeskyld («plea of guilty») frasier vedkommende seg i praksis retten til å få skyldspørsmålet avgjort gjennom en hovedforhandling, retten til å bli ansett uskyldig inntil det motsatte er bevist, samt retten til å presentere sitt eget forsvar. Bestemmelsen åpner imidlertid for at domskammeret kan beslutte at påtalemyndighetene fremlegger bevis utover tiltaltes tilståelse eller at det gjennomføres ordinære hovedforhandlinger. Fordelen med en slik forenklet rettergang er at den er tids- og ressursbesparende. For enkelte ofre og vitner kan det også være en fordel å slippe å måtte forklare seg om meget traumatiske opplevelser. For andre vitner vil det derimot kunne være ønskelig og viktig å kunne få fortelle sin historie under en rettsforhandling. Et av formålene med et rettsoppgjør er nettopp at sannheten om de overgrep som fant sted skal komme frem så langt det lar seg gjøre. Dette hensynet ivaretas imidlertid ved at det i enkelte tilfeller kan gjennomføres ytterligere bevisføring eller ordinære hovedforhandlinger.

Nr. 1 fastslår hvilke vilkår som må være oppfylt for at tilståelsen kan danne grunnlag for en fellende dom. Det kreves at tiltalte har tilstått frivillig og forstått innholdet i og følgen av en tilståelse, samt at tilståelsen underbygges av det øvrige faktum. Nr. 2 foreskriver at en tilståelse som tilfredsstiller kravene i nr. 1, skal anses for å slå fast at de vesentlige faktiske forhold som kreves for domfellelse, er til stede. Tiltalte kan da dømmes for det eller de forhold han eller hun har tilstått.

Nr. 3 regulerer følgen av at vilkårene i nr. 1 ikke er oppfylt. Tilståelsen skal i så tilfelle anses for ikke avgitt og saken kan overføres til et annet domskammer. Nr. 4 sier at dersom det i tillegg til tilståelsen er behov for ytterligere bevisføring, f.eks. av hensyn til ofrene, kan anklageren anmodes om å presentere ytterligere bevis, eller det kan besluttes at det skal gjennomføres en ordinær rettergang. I så fall skal tilståelsen sees bort ifra og det skal gjennomføres rettergang etter de ordinære prosedyrer, dvs full hovedforhandling. På denne måten ivaretas noen av de hensyn som ble påpekt ovenfor.

Nr. 5 bestemmer at forutgående avtaler mellom anklageren og forsvaret med henhold til tiltalen, tilståelsen eller straffen ikke skal binde retten. Bestemmelsen gjør det klart at såkalt «plea bargain» som er kjent blant annet fra USA, hvor tiltalte for eksempel kan erklære seg skyldig i et tiltalepunkt eller vitne mot andre mistenkte mot å få en lavere straff, ikke binder retten. Det er retten og ikke påtalemyndigheten som avgjør tilståelsessaker, og retten står fritt med hensyn til straffeutmålingen innenfor de rammer som følger av anvendelig rett.

Spørsmålet om hvordan prosedyren for tilståelsessaker skal være illustrerer forskjellene mellom common- og civil law-systemer. I land med common law-tradisjoner legges det tradisjonelt større vekt på en tilståelse enn i land med civil law-tradisjoner, og de ulike tilnærmingene ble også avspeilet under forhandlingene, se ovenfor om dette under pkt. 5.6.6.

I land med common law-tradisjoner kan i utgangspunktet en tilståelse danne grunnlag for fellende dom uten ytterligere bevisføring. I land med civil law tradisjoner vil man normalt ikke kunne bygge en fellende dom på en tilståelse uten ytterligere bevisfremleggelse. Dette gjelder også i forhold til mindre alvorlige forbrytelser, selv om det i slike saker er mulighet for en noe forenklet rettergang. Når det gjelder de alvorligste forbrytelser, vil det i de fleste land med civil-law tradisjoner heller ikke i tilståelsessaker være anledning til å gjennomføre forenklet rettergang. Artikkelen representerer en balanse mellom common- og civil-law systemene. Ordningen går noe lenger enn civil law når det gjelder å dømme på bakgrunn av tilståelsen. På den andre side tillates det bevisføring i større utstrekning enn det som er vanlig i common law-systemer.

Også Jugoslavia- og Rwandadomstolen tillater at det kan avsies fellende dom på grunnlag av en tilståelse. Både i Erdemovic- og Kambandasaken (Erdemovic, ICTY 1998 og Kambanda, Rwanda 1998) ble de tiltalte dømt på grunnlag av at de hadde erkjent straffeskyld. Prosedyren for tilståelsessaker for disse domstolene er ikke identisk med den som følger av denne artikkel. Likevel vil disse avgjørelsene kunne belyse en rekke av de tolkingsspørsmål som kan oppstå i forhold til denne artikkel.

Artikkel 66 (Uskyldspresumsjonen)

Det slås i nr. 1 fast en presumsjon for uskyld. Dette innebærer at tiltalte skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist. Prinsippet om at tiltalte skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist, er imidlertid ikke absolutt. I tilståelsesakker gjøres det unntak fra dette prinsippet ved at det kan avsies fellende dom uten bevisføring i tilfeller hvor tiltalte erkjenner straffeskyld, se kommentarer til artikkel 65.

Nr. 2 fastslår at hovedanklageren har bevisbyrden. Dette innebærer at hovedanklageren må føre bevis for alle de faktiske omstendigheter som må være til stede for at straffbarhetsbetingelsene skal anses oppfylt. Det kan dermed ikke kreves at tiltalte må føre bevis for at et faktum ikke er til. Heller ikke denne bevisbyrderegelen er absolutt. For det første kreves det ikke at det føres bevis for omstendigheter som er allment kjent, se artikkel 69 nr. 6. Der nest kan tiltalte og hovedanklager bli enige om at visse fakta skal legges til grunn. I tillegg kan nevnes at hovedanklager ikke behøver å føre bevis for at det ikke foreligger straffrihetsgrunner såfremt ikke tiltalte har påberopt seg slike.

Nr. 3 krever at for å avsi en fellende dom må retten være overbevist «over rimelig tvil» om tiltaltes skyld. Motsatt, dersom det foreligger rimelig tvil må tiltalte frifinnes. Prinsippet gjelder også i norsk rett og følger av fast og etablert domstolspraksis. Prinsippet om at rimelig tvil skal komme tiltalte til gode, er dessuten nedfelt i EMK artikkel 6 som nå er inkorporert i norsk rett gjennom menneskerettsloven av 21. mai 1999 nr. 30.

Artikkel 67 (Tiltaltes rettigheter)

Bestemmelsen presiserer en rekke rettigheter som skal ivareta hensynet til tiltaltes rettssikkerhet. En rekke av disse rettighetene er forutsetninger for en rettferdig rettergang og er nedfelt blant annet i EMKs artikkel 5 og 6. Artikkelens nr. 1 fastslår tiltaltes rettigheter under rettergangen herunder retten til en offentlig, upartisk og rettferdig rettergang. I bokstav a - i presiseres tiltaltes minimumsrettigheter. I bokstav a og b presiseres rettigheter som er viktige for at tiltalte skal kunne ha anledning til å forsvare seg mot tiltalen. For det første skal tiltalte informeres om innholdet i tiltalen på et språk som tiltalte forstår og snakker. Dessuten har tiltalte krav på tilstrekkelig tid til å forsvare seg samt til å konsultere forsvarer etter eget valg. I bokstav c fastslås retten til å få saken behandlet uten unødige forsinkelser. I bokstav d presiseres hovedregelen om at tiltalte har rett til å være til stede under rettergangen. Denne bestemmelsen må imidlertid ses i sammenheng med artikkel 63 hvor det i ekstraordinære tilfeller og på nærmere vilkår er adgang til å bortvise tiltalte fra rettslokalet. Bokstav d gir også tiltalte rett til å være representert ved forsvarer etter eget valg og til å bli informert om denne retten. Tiltalte har i visse tilfeller rett til å få dekket utgiftene til forsvarer. Sistnevnte er viktig for at retten til forsvarer skal være reell dersom tiltalte ikke har egne midler til å dekke forsvarer. Bokstav e fastslår tiltaltes rett til å eksaminere anklagerens vitner samt retten til å føre vitner til sitt forsvar. Bokstav e presiserer dessuten likhetsprinsippet («equality of arms») ved at retten til å utspørre vitner samt føre bevis skal skje på samme vilkår for tiltalte som for hovedanklageren. I bokstav f fastslås retten til tolk, til å få oversettelse av dokumenter mm. Igjen er dette en rettighet som er viktig for at tiltalte skal kunne føre et effektivt forsvar. Bokstav g og h pre-

siserer retten til ikke å forklare seg samt retten til å forklare seg uten å være under ed. Disse bestemmelsen må ses som viktige utslag av selvinkrimineringsforbudet. Bokstav i fastslår at tiltalte ikke kan bli pålagt omvendt bevisbyrde eller å måtte føre bevis for noe motsatt forhold. Dette kan for øvrig også utledes av bevisbyrderregelen i artikkel 66 nr 2.

Nr. 2 bestemmer at anklageren så snart som praktisk mulig skal gjøre tilgjengelig for tiltaltes forsvar bevis som er til hans eller hennes gunst. Bestemmelsen må forstås slik at både bevis som kan så tvil om tiltaltes skyld eller som kan utgjøre formildende omstendigheter ved straffutmålingen må gjøres tilgjengelig. Bestemmelsen er en viktig forutsetning for at tiltalte skal kunne utøve sin rett til å forsvare seg.

Artikkel 68 (Beskyttelse av ofre og vitner og deres deltakelse i rettsforhandlingene)

Nr. 1 foreskriver at Domstolen kan iverksette visse tiltak for å ivareta ofres og vitners sikkerhet samt fysiske og psykiske velvære. Bestemmelsen er viktig blant annet for å sikre vitneforklaringer i tilfeller vitnene hvor vitnene føler seg truet eller skal forklare seg om sensitive eller traumatiske forhold. I saker om seksuelle forbrytelser står i tillegg til den rene sikkerhet, også ofrenes personlige integritet på spill. Å være offer i slike saker vil i enkelte kulturer medføre et sterkt stigma som Domstolen vil se som en av sine oppgaver å beskytte mot. Ved avgjørelsen av om og hvilke tiltak som skal iverksettes, skal det blant annet tas hensyn til forhold som alder, kjønn, helse og særlig om det er tale om seksuell eller kjønnsrelatert vold. Bestemmelsen foreskriver videre at hovedanklageren skal vurdere tilsvarende tiltak så lenge saken er under etterforskning. Det presiseres også at de tiltak som iverksettes, ikke skal være uforenlige med tiltaltes rett til en rettferdig og upartisk rettergang.

Nr. 2 gjør unntak for prinsippet om offentlig rettergang i artikkel 67, ved at det åpnes for at en hvilken som helst del av forhandlingene holdes for lukkede dører, eller at bevis kan fremlegges ved hjelp av elektroniske midler for å beskytte ofre eller vitner. I saker som gjelder seksuelle overgrep eller dersom vitnet er et barn, skal slike beskyttelsestiltak anvendes dersom ikke retten bestemmer annet. Bestemmelsen er ikke uttømmende med hensyn til hvilke midler som kan benyttes.

Nr. 3 fastslår at i tilfeller hvor et vitnes personlige interesser er berørt, skal Domstolen tillate at disse blir hørt på ethvert stadium av rettergangen. Dette skal imidlertid gjøres på en måte som ikke er uforenelig med tiltaltes rettigheter. Etter nr. 4 kan enheten for ofre og vitner veilede hovedanklageren og Domstolen om egnede tiltak. Bestemmelsen er viktig for å domstolen skal ha et godt grunnlag for å vurdere hvilke beskyttelsestiltak som er egnet og effektivt i det enkelte tilfelle, både av hensyn til tiltalte og ofre eller vitnene.

Etter nr. 5 kan hovedanklageren holde bevis eller opplysninger tilbake og i stedet legge frem sammendrag, når sikkerheten til et vitne eller dennes familie ellers i alvorlig grad kan settes på spill. Bestemmelsen gjelder bare for rettsforhandlinger forut for hovedforhandlingen. Videre skal gjennomføringen av en slik prosedyre ikke krenke tiltaltes rettigheter. Det fastslås i nr. 6 at en stat skal kunne be om særlige foranstaltninger når dette er nødvendig av hensyn til beskyttelse av tjenestemenn eller agenter eller av hensyn til sensitiv informasjon.

Artikkel 69 (Bevis)

Artikkelen gir regler for hvilke bevis som kan fremlegges, regler for bevisføringen samt regler for bevisavskjæring. Vitnene skal etter nr. 1 avgi en forsikring angående sannferdigheten av vitnemålet. Bestemmelsen må ses i sammenheng med artikkel 70 som åpner for straff for falsk forklaring avgitt under ed.

Nr. 2 gir regler for hvordan vitnebeviset skal fremlegges. Innledningsvis presiseres hovedregelen om umiddelbar bevisføring som innebærer at vitnet skal forklare seg direkte for retten. Det åpnes imidlertid for vitneføring via videoopptak eller auditive hjelpemidler, eller skriftlige dokumenter eller forklaringer, hvor dette ikke kommer i konflikt med tiltaltes rettigheter. Dette vil særlig være praktisk hvor vitnet ikke har mulighet til å reise til det sted rettsforhandlingene finner sted. Dessuten kan det gjøres unntak i henhold til artikkel 68 om tiltak for å ivareta ofre og vitners sikkerhet.

Partene kan etter nr. 3 fremlegge bevis som er relevante, se artikkel 64, og som Domstolen for øvrig tillater, se nr. 4. Selv om partene har hovedansvaret for bevisfremleggelsen, har retten en selvstendig rett til å kreve slike bevis som er nødvendige for å avgjøre sannheten. Denne regelen må ses som et utspring av det inkvisitoriske prinsipp som land med civil law tradisjoner bygger på. I norsk rett omtales dette prinsippet som det materielle sannhetsprinsipp, se pkt. 5.5 og 5.6.

Nr. 4 fastslår reglene for hvilke bevis som kan fremlegges. Det er opp til Domstolen å avgjøre hvorvidt et bevis skal kunne fremlegges. Det skal i denne vurderingen tas hensyn til bevisets bevisverdi og enhver skade en fremleggelse av beviset måtte ha i forhold til en rettferdig rettergang eller en rettferdig bevisbedømmelse. Implisitt i dette ligger at et bevis kan nektes fremmet etter at disse hensyn har vært vurdert. Vedtektene bygge med andre ord ikke uttrykkelig på prinsippet om fri bevisbedømmelse. På den andre siden er det heller ingen detaljerte tekniske regler for adgangen til å fremlegge bevis slik som i rettssystemer som bygger på common law-tradisjoner. Bestemmelsen åpner for øvrig for at spørsmålet om hvilke bevis som kan føres kan reguleres nærmere i prosessreglene.

Bevis som er allment kjent, skal kun tas til etterretning, se nr. 6. Nr. 7 inneholder regler for utelukkelse av ulovlig ervervet bevis. Bestemmelsen omfatter bevis som er ervervet i strid med vedtektene eller i strid med internasjonalt anerkjente rettigheter. Det at beviset er ervervet på urettmessig vis er ikke tilstrekkelig for å nekte beviset fremlagt. Ulovlig ervervet bevis skal bare avvises i tilfeller hvor måten det er fremskaffet på, sår vesentlig tvil om bevisets pålitelig eller dersom en fremleggelse av beviset vil stå i motsetning til og alvorlig skade forhandlingenes integritet.

I vurderingen av om et bevis er relevant eller skal tillates ført, skal Domstolen ikke ta stilling til anvendelsen av statens nasjonale lovgivning, se nr. 8. Dette har praktisk betydning i forhold til bevis som er ervervet av nasjonale myndigheter. Selv om et bevis er ervervet i samsvar med vedkommende stats nasjonale lovgivning, er det ikke avgjørende for hvorvidt beviset skal kunne føres for Domstolen. Bevisføring for Domstolen vil dermed måtte avgjøres på grunnlag av disse vedtektene og prosessreglene og ikke etter den aktuelle stats nasjonale lovgivning.

Artikkel 70 (Straffbare handlinger rettet mot rettspleien)

I henhold til nr. 1 har Domstolen kompetanse til å ilegge straff for straffbare handlinger rettet mot dens rettspleie. Handlingene omfatter blant annet forsettlig å avgi falsk forklaring, å fremlegge falskt bevis, å forlede eller bestikke vitner eller forhindre at disse møter eller vitner, samt det å ødelegge eller forfalske bevis. Videre kan det idømmes straff for ulike former for utilbørlig opptrreden overfor Domstolens tjenestemenn. Nr. 2 angir at prinsippene og prosedyrene for gjennomføringen av Domstolens jurisdiksjon etter denne artikkelen skal fastsettes i prosessreglene, se artikkel 51. Staters bistand til Domstolen etter denne artikkelen skal avgjøres etter den anmodede stats nasjonale lovgivning. Ved en domfellelse etter handlingene nevnt i nr. 1, kan Domstolen i henhold til nr. 3, idømme fengsel for en periode på inntil 5 år, bøtestraff, eller begge deler. Etter nr. 4 forplikter statspartene seg til å sørge for nødvendige nasjonale regler som kriminaliserer handlingene nevnt i nr. 1. De nasjonale straffebudene skal etter nr. 4 a ramme statspartens borgere eller handlinger begått på statspartens territorium. En straffesak mot rettspleien skal, etter Domstolens anmodning, behandles av statspartens kompetente myndigheter med sikte på straffeforfølgning. Slike saker skal behandles grundig og effektivt, se nr. 4 b.

Artikkel 71 (Straffetiltak ved upassende atferd overfor Domstolen)

I tillegg til straffetiltakene nevnt i artikkel 70, kan det ved upassende atferd overfor Domstolen iverksettes straffetiltak i form av andre administrative tiltak. Med upassende atferd siktes det blant annet til det å forstyrre rettsforhandlingene eller det å nekte å etterkomme pålegg fra Domstolen. Straffetiltakene kan etter nr. 1 omfatte, men er ikke begrenset til, midlertidig eller permanent bortvisning av vedkommende fra rettsforhandlingene eller illeggelse av en bot. I henhold til nr. 2 skal nærmere regler om dette fastsettes i prosessreglene, se artikkel 51.

Artikkel 72 (Beskyttelse av opplysninger om nasjonal sikkerhet)

Domstolen vil under etterforskningen og rettergangen være avhengig av å få fremlagt bevis om forhold av avgjørende betydning for den aktuelle saken. Disse bevisene kan være av sensitiv karakter slik at besitteren ikke ønsker disse fremlagt for Domstolen, og artikkel 72 regulerer et slikt tilfelle og hvilke prosedyrer som da skal følges. Bestemmelsen omhandler det forhold at en statspart ikke vil etterkomme en anmodning fra Domstolen om fremleggelse av bevis under henvisning til at slik fremleggelse kan skade statens nasjonale sikkerhetsinteresser. Spørsmålet stod sentralt under forhandlingene, se ovenfor under pkt. 5.6.8, og må ses i sammenheng med del 9 om staters plikt til å samarbeide med Domstolen. I henhold til nr. 1 får bestemmelsen anvendelse i saker som reguleres av artiklene 56 nr. 2 og 3, 61 nr. 3, 64 nr. 3, 67 nr. 2, 68 nr. 6, 87 nr. 6 og 93. Videre kan prosedyrene fremsatt i denne artikkel også anvendes i andre situasjoner der slik fremleggelse er aktuelt.

Nr. 2 bestemmer at artikkelen også får anvendelse hvor den anmodede part er en person, ikke en stat. Forutsetningen er at personen har avslått å fremlegge opplysninger eller bevis under henvisning til at dette vil kunne skade en stats nasjonale sikkerhetsinteresser, og vedkommende stat bekrefter dette. Vedkommende stat skal etter nr. 4 ha rett til å gripe inn for å oppnå

en løsning dersom den ser at en situasjon som beskrevet i nr. 1 trolig vil oppstå.

Nr. 5 angir prosedyrene for behandling av situasjoner der det foreligger en interessekonflikt mellom Domstolens ønske om fremleggelse av bevis og statens behov for hemmelighold. Etter nr. 5 legges det opp til at partene i samarbeid skal søke å finne frem til tiltak som kan bidra til en egnet løsning på saken. Tiltakene kan bestå av å endre eller presisere Domstolens opprinnelige anmodning om fremleggelse av bevis, eller å vurdere om opplysningene eller bevisene kan fremskaffes fra en annen kilde enn den anmodede stat. Videre kan det treffes ulike forholdsregler, blant annet at staten fremlegger sammen- drag eller utdrag fra de aktuelle bevisene, at fremleggelsen begrenses, eller at det besluttes å holde lukket rettsmøte.

I det tilfellet at staten, til tross for tiltakene nevnt i nr. 5, fortsatt finner at den ikke kan etterleve Domstolens anmodning om fremleggelse, skal staten etter nr. 6 underrette hovedanklageren eller Domstolen og angi grunnene for dette. Begrunnelse kan unnlates dersom det i seg selv ville skade de nevnte sikkerhetsinteressene.

Etter nr. 7 skal Domstolen da avgjøre om de ønskede opplysningene eller dokumentene er relevante og nødvendige for å fastslå om tiltalte er skyldig eller ikke. Dersom det er tilfellet, kan Domstolen treffe tiltak nevnt i nr. 7. Tiltakene er inndelt med tanke på to situasjoner, se bokstav a og b. Etter nr. 7 bokstav a forutsettes det at anmodningen er fremsatt etter del 9 eller under omstendigheter som nevnt i nr. 2, og at staten har påberopt seg artikkel 93 nr. 4. Da kan Domstolen, eventuelt etter først å ha holdt ytterligere samråd, hen- vise saken videre i samsvar med artikkel 87 nr. 7. Sistnevnte bestemmelse gir Domstolen adgang til å oversende et forhold til statspartsmøtet, se artikkel 112, eller til Sikkerhetsrådet i de tilfeller der Sikkerhetsrådet henviste situa- sjonen til Domstolen etter artikkel 13. Forutsetningen for en slik oversendelse etter artikkel 87 nr. 7 er at Domstolen finner at staten «ikke opptrer i samsvar med sine forpliktelser etter disse vedtektene». Domstolen skal i slike tilfeller angi hvorfor den har kommet frem til denne konklusjonen. I andre tilfeller enn de angitt i nr. 7 bokstav a, kan Domstolen avsi kjennelse om fremleggelse, se nr. 7 bokstav b i). Eventuelt kan Domstolen, under rettergangen, trekke de slutninger med hensyn til de faktiske forhold som den finner passende.

Artikkel 73 (Opplysninger eller dokumenter fra en tredjepart)

Domstolen kan i forbindelse med rettergangen anmode statsparter om å frem- legge dokumenter eller opplysninger. Dersom statsparten har mottatt disse dokumentene eller opplysningene i fortrolighet fra en tredjepart, sier artikke- lens første setning at den anmodede stat skal be om denne tredjeparts sam- tykke til fremleggelse for Domstolen. Det skilles mellom situasjoner der opp- lysningene eller dokumentene er mottatt fra en annen statspart (annen set- ning) og andre tilfeller (tredje setning). Dersom det angjeldende kommer fra en statspart, skal sistnevnte i utgangspunktet samtykke til slik fremleggelse, se del 9 om statsparters plikt til å samarbeide med Domstolen. Alternativt kan saken løses etter modellen angitt i artikkel 72 om beskyttelse av opplysninger om nasjonal sikkerhet, se ovenfor om dette. Før øvrige tilfeller skal den anmo-

dede stat underrette Domstolen om at den ikke er i stand til å fremskaffe dokumentet eller opplysningene.

Artikkel 74 (Krav til avgjørelsen)

Etter nr. 1 skal alle dommere delta på alle stadier av rettergangen og under rådslagningene. Presidentskapet kan utpeke stedfortredere. Disse må være til stede under alle stadier slik at vedkommende er i stand til å erstatte et ordinært medlem av domskammeret dersom sistnevnte ikke kan følge saken til dens avslutning, eksempelvis grunnet sykdom, dødsfall, permisjon eller avskjed. Under diplomatkonferansen var det uenighet om behovet for denne ordningen med varadommere, men det ble inkludert for å sikre effektivitet, herunder å unngå ny behandling av hele saken dersom et ordinært medlem av kammeret skulle falle fra. Nr. 2 foreskriver at domskammerets avgjørelse skal bygge på dets vurdering av bevismaterialene og forhandlingene i sin helhet. Domskammeret har ikke anledning til å gå ut over tiltalen, og det skal kun bygge på de bevis som ble fremlagt og behandlet under rettergangen. Gjennom sine rådslagninger, skal dommerne etter nr. 3 tilstrebe en enstemmig avgjørelse. Dersom enstemmighet ikke kan oppnås, skal avgjørelsen treffes ved flertallsavgjørelse. Etter artikkel 39 nr. 2 b (ii) skal et domskammer bestå av tre dommere, slik at et flertall på to vil være tilstrekkelig. Etter nr. 4 skal rådslagningene være hemmelige. Videre foreskriver nr. 5 at avgjørelsen skal være skriftlig, og den skal grunngis. Ved dissens skal også mindretallets synspunkter fremkomme. Videre skal avgjørelsen, eller et sammendrag av den, avsies i offentlig rettsmøte.

Artikkel 75 (Erstatning til ofre)

Nr. 1 fastslår at Domstolen skal fastsette prinsipper om erstatning til ofre. Slik erstatning kan eksempelvis skje gjennom restitusjon, kompensasjon eller rehabilitering. Domstolen kan, i den enkelte sak, fastsette rammen og omfanget av de tap og skader som har rammet ofrene. Under forhandlingene var det stor uenighet om hvorvidt Domstolen overhodet skulle beskjeftige seg med spørsmålet om erstatning til ofrene for forbrytelsene. En rekke land fremholdt at når Domstolen først domfelte en person, med den omfattende bevisføring det krever, vil det være hensiktsmessig også å ta stilling til erstatningsspørsmål. Andre stater fremholdt at dette var en sivilrettslig problemstilling som burde være en straffedomstol uvedkommende, se for øvrig pkt. 5.6.7 om dette. Etter nr. 2 kan Domstolen avsi kjennelse direkte mot en domfelt med angivelse av hva slags erstatning som skal ytes. Alternativt kan Domstolen bestemme at erstatningen skal utbetales fra forvaltningsfondet for ofre som etableres i samsvar med artikkel 79. Før slike kjennelser avsies, kan Domstolen etter nr. 3 høre anførsler fra de involverte parter. I henhold til nr. 4 kan Domstolen også anmode en stat om å treffe tiltak etter artikkel 93 nr. 1 for iverksettelse av en kjennelse avsagt etter nr. 2. Slike tiltak kan omfatte beslag av utbytte, eiendom og formue. I nr. 5 henvises det til artikkel 109 som regulerer fullbyrdelse av bøter og inndragning, men som gis tilsvarende anvendelse på fullbyrdelse av avgjørelser om erstatning. I henhold til nr. 6 skal ingen av bestemmelsene i artikkel 75 berøre ofrenes rettigheter etter nasjonal rett eller folkeretten.

Artikkel 76 (Domsavsigelse og straffeutmåling)

Artikkelen foreskriver fremgangsmåten som domskammeret skal følge ved avgjørelse om straffeutmåling, se for øvrig del 7 om anvendelige straffereaksjoner. Domskammeret skal da etter nr. 1 ta hensyn til de relevante bevis som er ført og de relevante anførsler som er fremkommet under rettergangen. Før rettergangen er avsluttet, kan domskammeret etter nr. 2 avholde ytterligere et separat rettsmøte om straffeutmålingen for å høre eventuelle nye relevante bevis eller anførsler. Dersom hovedanklageren anmoder om det, skal slikt møte holdes. Bestemmelsen gjelder imidlertid ikke dersom artikkel 65 får anvendelse. Dommen skal avsies offentlig og om mulig i tiltaltes nærvær, se nr. 4 og artikkel 74. Det kan være hensiktsmessig med en egen høring om straffeutmålingen. Når tiltalte først er funnet skyldig finner han eller hun det kanskje for godt å fremlegge nye bevis som kan ha betydning for straffen, men som vedkommende har holdt skjult inntil dette tidspunktet. Regler om slike høringer knyttet til straffeutmåling, vil eventuelt bli inkludert i Domstolens prosessregler, se artikkel 51.

DEL 7 (artiklene 77 - 80)

Straffereaksjoner

Del 7 omhandler hvilke straffereaksjoner, Domstolen kan anvende ved domfellelser for forbrytelsene nevnt i artikkel 5 samt inndragning. I samsvar med legalitetsprinsippet er straffereaksjonene angitt på uttømmende vis, se artiklene 22 og 23 ovenfor. Videre reguleres spørsmål om straffeutmåling, herunder Domstolens adgang til å ta hensyn til formildende og straffeskjerpene omstendigheter. Et forvaltningsfond til fordel for ofre og deres familier opprettes også i denne del og må ses i sammenheng med artikkel 75 om erstatning til ofre. Spørsmålene knyttet til del 7 avslørte store forskjeller på statenes syn på straff og straffeutmåling, og forhandlingene var derfor svært krevende, se pkt. 5.7 om dette.

Artikkel 77 (Anvendelige straffereaksjoner)

Fengselsstraff skal etter nr. 1 være den primære straffereaksjonen. Ved straffeutmålingen må dommerne velge mellom to hovedalternativer. Det kan etter nr. 1 bokstav a idømmes fengsel i inntil 30 år, mens det etter bokstav b åpnes for fengsel på livstid. Livstidsstraffen etter bokstav b er reell i motsetning til det som i mange stater kalles livstid, men som i realiteten er tidsbegrenset. Fengsel på livstid kan imidlertid bare idømmes ved ekstreme forbrytelser og når individuelle omstendigheter ved den domfelte tilsier dette. Disse vilkårene er en kompromissløsning mellom de stater som i utgangspunktet ikke ville akseptere livstid og de stater som primært ønsket dødsstraff, og må ses i sammenheng med artikkel 110 som er nevnt i innledningen til artikkel 77. Etter artikkel 110 etableres en obligatorisk mekanisme for vurdering av straffenedsettelse etter at to tredeler av dommen er sonet, eventuelt etter 25 år dersom dommen lyder på livstid. Bestemmelsen ble inkludert for å imøtekomme en rekke staters bekymring over livstidsstraff og andre lange fengselsstraffer, se ovenfor under pkt. 5.7 om dette, samt merknadene til artikkel 110.

Som tilleggstraff til fengselsstraff, kan Domstolen etter artikkel 77 nr. 2 idømme bøtestraff. Dette er første gang bøtestraff er tillatt benyttet i en inter-

nasjonal domstol. Vilkårene for slik idømmelse skal fastsettes i prosessreglene. Videre kan Domstolen idømme inndragning av utbytte, formuesgoder og aktiva som direkte eller indirekte stammer fra den aktuelle forbrytelsen. Slik inndragning skal imidlertid ikke berøre rettighetene til godtroende tredjepart. Denne reaksjonen er kjent fra de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Inndragning av gjenstander benyttet til forbrytelsens forøvelse kan ikke idømmes.

Artikkel 77 refererer kun til forbrytelser nevnt i artikkel 5 og må således avgrenses mot såkalte rettergangsstraffer som kan ilegges for forseelser under rettssaken, se artiklene 70 og 71 som regulerer dette nærmere.

Artikkel 78 (Straffeutmåling)

Etter nr. 1 skal Domstolen ved straffeutmålingen ta hensyn til faktorer som forbrytelsens grovhet og individuelle omstendigheter ved den domfelte personen. Disse faktorene tilsvarer kriteriene som skal legges til grunn for en eventuell livstidsdom etter artikkel 77 nr. 1 b, se ovenfor, og deres nærmere innhold vil bli utdypet av Den forberedende kommisjon og inkluderes i prosessreglene, se kapittel åtte om arbeidet i kommisjonen. Under diplomatkonferansen var det forslag om at også andre formildende og straffeskjerpene omstendigheter måtte inkluderes i vedtektene, herunder straffenivået i hjemstaten til den domfelte. Det siste ble imidlertid avvist under henvisning til prinsippet om lik straff for lik forbrytelse. Domstolen skal derfor ikke ta hensyn til nasjonale variasjoner ved straffeutmålingen, se også artikkel 21 om anvendelige rettskilder.

I henhold til nr. 2 skal eventuell tid som den domfelte allerede har utholdt i varetekt komme til fradrag ved straffeutmålingen dersom denne tiden er utholdt etter ordre fra Domstolen. Videre åpnes det, etter Domstolens skjønn, for at annen tid som er utholdt forut for dette, og i forbindelse med den samme handlingen, også kan gå til fradrag.

Bestemmelsens nr. 3 regulerer hvordan straffeutmålingen skal skje dersom en person er dømt for flere forbrytelser. I forkant av diplomatkonferansen var spørsmålet om Domstolen da skulle avsi én samlet dom, eller avsi en dom for hver forbrytelse. Etter nr. 3 skal Domstolen avsi dom med utmålt straff for hver enkelt forbrytelse og deretter avsi en samlet dom som angir fengselsstraffens totale lengde. Den samlede straffen må minst være lik den høyeste enkeltstående dom, men kan i samsvar med artikkel 77 nr. 1 ikke overskride 30 års fengsel eller, alternativt, livstidsstraff.

Artikkel 79 (Forvaltningsfond)

I henhold til denne artikkelen skal det ved beslutning av statspartsmøtet opprettes et forvaltningsfond. Fondet skal etter nr. 1 være til fordel for ofre for forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon og for ofrenes familier. Etter nr. 2 kan Domstolen pålegge at penger og andre formuesgoder som samles inn gjennom bøter eller inndragning skal overføres til forvaltningsfondet, se også artikkel 109 om fullbyrdelse av avgjørelser om bøter og inndragning. Avslutningsvis sier nr. 3 at forvaltningsfondet skal administreres i samsvar med de vilkår som statspartsmøtet fastsetter. Under diplomatkonferansen var det fremsatt forslag om at innkrevde eller inndratte midler skulle kunne inngå

i fondet til dekning av staters erstatningskrav, eventuelt til dekning av Domstolens saksomkostninger. Disse forslagene ble imidlertid forkastet. Vider vises det til artikkel 75 om erstatning til ofre.

Artikkel 80 (Ingen virkning for nasjonal anvendelse av straffereaksjoner og for nasjonal rett)

Artikkel 80 inneholder en uttrykkelig henvisning til at vedtektene ikke skal legge noen føringer på nasjonale regler vedrørende straffereaksjoner, herunder statenes anvendelse av disse. Bestemmelsen er et utslag av komplementaritetsprinsippet som regulerer forholdet mellom nasjonale domstoler og Domstolen, se særlig artikkel 17. Artikkel 80 ble inkludert som en uttrykkelig presisering mot slutten av forhandlingene under del 7 for å avhjelpe de stater som var misfornøyde med eller hadde problemer med artikkel 77 om anvendelige straffereaksjoner. Enkelte stater som praktiserte dødsstraff fryktet at utelukkelsen av den nevnte straffen kunne influere på sedvanerettsutvikling i folkeretten eller oppfattes som en indirekte kritikk av deres nasjonale system. Samtidig var det en rekke stater som ikke selv kan ilegge livsvarig fengsel, og disse ville markere at Domstolens inklusjon av livstidsstraff ikke ville berøre deres nasjonale straffeutmålingssystem. For en redegjørelse av diskusjonene under diplomatforhandlingene på dette punkt, se ovenfor under pkt. 5.7.

DEL 8 (artiklene 81 - 85)

Rettsmidler

En rekke av Domstolens avgjørelser, herunder dommer og kjennelser, kan angripes ved rettsmidler. Del 8 regulerer bruk av anke, kjæremål og det ekstraordinære rettsmiddelet gjenopptakelse. Her gis regler om hvem som kan angripe de ulike avgjørelsene og på hvilket grunnlag, samt bestemmelser om ankekammerets myndighet i disse sakene. Avslutningsvis reguleres erstatning til personer som har vært utsatt for urettmessig pågrepelse eller fengsling fra Domstolens side.

Artikkel 81 (Anke over avgjørelse om frifinnelse, domfellelse eller straffeutmåling)

Artikkelens nr. 1 fastslår at en avgjørelse om frifinnelse eller domfellelse truffet av domskammeret etter artikkel 74 kan påankes. Etter nr. 1 a kan hovedanklageren påanke en slik avgjørelse på grunnlag av saksbehandlingsfeil (i), feil bevisbedømmelse (ii) eller feil rettsanvendelse (iii). Videre kan domfelte, eller hovedanklageren på domfeltes vegne, i tillegg anføre annet grunnlag som påvirker rettergangens eller avgjørelsens rimelighet eller pålitelighet, se nr. 1 b (iv). Under diplomatkonferansen foreslo enkelte stater at det også skulle være adgang til å anke for å få avklart et omstridt rettsspørsmål, uavhengig om man for øvrig var enig i domsresultatet. Forslaget vant imidlertid ikke frem, og anken må derfor være knyttet til avgjørelsen av skyldspørsmålet, eventuelt til straffeutmålingen, se nr. 2.

Etter nr. 2 bokstav a kan en avgjørelse om straffeutmålingen påankes av hovedanklageren eller domfelte på grunnlag av misforhold mellom forbrytelsen og den tilmålte straffen. Nr. 2 bokstav b og c omhandler det forhold at

ankekammeret, ved en anke over straffeutmålingen, mener det er grunnlag for å sette en domfellelse helt eller delvis til side, eventuelt at det er grunnlag for å redusere den utmålte straffen.

Med mindre annet bestemmes, skal domfelte holdes i forvaring under ankebehandlingen, se nr. 3. Vedkommende skal imidlertid ikke holdes i forvaring ut over den idømte straffens varighet, og i slike tilfeller skal domfelte løslates, eventuelt løslates på vilkår. Etter nr. 3 bokstav c skal vedkommende som hovedregel løslates umiddelbart dersom dommen lyder på frifinnelse. Det åpnes imidlertid for unntak når hovedanklageren har anket frifinnelsen og har anmodet om fortsatt fengsling av vedkommende. Domstolen kan da, under helt ekstraordinære situasjoner, bestemme at vedkommende fortsatt skal holdes fengslet. Ved denne vurderingen skal domskammeret se hen til risikoen for flukt, forbrytelsens grovhet og sannsynligheten for at en anke fra hovedanklageren skal føre frem. En slik avgjørelse kan påkjæres etter nr. 3 bokstav c (ii). Nr. 4 foreskriver at fullbyrdelse av en dom skal utsettes så lenge ankeadgangen består eller mens ankebehandlingen pågår. Unntak gjelder i forhold til bestemmelsene i nr. 3 bokstav a og b.

Artikkel 82 (Kjæremål over andre avgjørelser)

I tillegg til anke etter artikkel 81, kan partene påkjære en rekke andre avgjørelser truffet av Domstolen. Dette er hovedsakelig regulert i artikkel 82. Etter nr. 1 kan begge parter påkjære følgende avgjørelser: avgjørelse med hensyn til jurisdiksjon eller om en sak kan bringes inn for Domstolen (bokstav a), avgjørelse angående løslatelse (bokstav b), avgjørelse etter artikkel 56 nr. 3 (bokstav c), samt avgjørelse vedrørende spørsmål som i betydelig grad ville påvirke en rettferdig og rask gjennomføring eller utfallet av rettsforhandlingene (bokstav d). Videre bestemmer nr. 2 at en avgjørelse om å tillate etterforskning i en stat uten dennes samarbeid etter del 9, se artikkel 57 nr. 3, kan påkjæres av den berørte staten eller hovedanklageren. Nr. 3 regulerer virkningene av et fremsatt kjæremål. Det skal som hovedregel ikke ha oppsettende virkning, men ankekammeret kan gjøre unntak fra dette. Avslutningsvis regulerer nr. 4 retten til å påkjære for en person som er blitt skadelidende på grunn av en avgjørelse avsagt etter artikkel 75 om erstatning til ofre. Med skadelidende siktes det her til ofre, domfelt eller en godtroende eier av et formuesgode. Disse personene kan påkjære en avgjørelse etter artikkel 75.

Artikkel 83 (Ankebehandling)

I de tilfeller der ankekammeret har myndighet til å behandle anker etter artikkel 81, skal kammeret etter artikkel 83 nr. 1 ha samme myndighet som er tillagt domskammeret, se særlig artikkel 64. Dette gjelder også i forhold til avgjørelser etter denne artikkelen. Videre foreskriver nr. 2 bokstav a og b at ankekammeret i tillegg kan oppheve eller endre en avgjørelse eller en straffeutmåling eller henvise en sak til ny hovedforhandling for et annet domskammer. Slike avgjørelser forutsetter at ankekammeret finner at rettergangen var beheftet med urimelighet som kan ha påvirket avgjørelsen eller straffeutmålingen, eller at den i vesentlig grad var beheftet med feil bevisbedømmelse eller feil rettsanvendelse. Ankekammeret kan etter nr. 2 eventuelt henvise spørsmål vedrørende en saks faktum til det opprinnelige domskammeret, eller selv innhente bevis for å avgjøre spørsmålet. Det bestemmes videre at en

avgjørelse som bare er anket av domfelte, eventuelt av hovedanklageren på domfeltes vegne, ikke kan endres i domfeltes disfavør. Under diplomatkonferansen ble det anført at denne regelen i for stor grad kunne oppmuntre domfelte til å anke, men domfelte vil da alltid risikere at hovedanklageren svarer med en motanke. Nr. 3 gir ankekammeret adgang til å endre straffeutmålingen i samsvar med del 7 dersom det finner at straffen står i misforhold til forbrytelsen. Ankekammerets avgjørelser må etter nr. 4 fattes ved flertallsavgjørelse. Etter artikkel 39 nr. 1 består ankekammeret av fem dommere, slik at et flertall på tre dommere vil være tilstrekkelig. Ved dissens skal også mindretallets synspunkter fremgå av dommen, og en enkelt dommer kan avgi eget eller dissenterende votum. Avgjørelsene skal avsies i offentlig rettsmøte og skal grunngis. Den frifunnede eller domfelte behøver ikke være til stede under domsavsigelsen, se nr. 5.

Artikkel 84 (Gjenopptakelse av domfellelse eller straffeutmåling)

Gjenopptakelse er et ekstraordinært rettsmiddel som er forbeholdt helt spesielle tilfeller, og artikkel 84 omhandler spørsmål knyttet til dette. Etter nr. 1 kan gjenopptakelse begjæres av domfelte eller hovedanklageren på domfeltes vegne. I tillegg kan visse personer begjære gjenopptakelse for domfelte i de tilfeller der sistnevnte er død. Dette gjelder domfeltes ektefelle, barn, foreldre eller en person som da personen var i live mottok skriftlig instruks fra domfelte om å begjære gjenopptakelse. Under diplomatkonferansen var det omstridt hvilken personkrets som skulle gis en slik rett, herunder hvor mange fremtidige slektsledd som skulle omfattes av regelen i nr. 1.

En gjenopptakelsesbegjæring må videre etter nr. 1 bygge på ett av tre tilatte grunnlag angitt i nr. 1 bokstav a - c. Det kan på visse vilkår anføres nye fremkomne bevis (bokstav a) eller at avgjørende bevis var falskt, ettergjort eller forfalsket (bokstav b). Endelig kan det anføres at en eller flere dommere har begått alvorlig tjenesteforsømmelse i den aktuelle sak (bokstav c). Begjæring om gjenopptakelse behandles av ankekammeret, som etter nr. 2 kan avvise kravet dersom det anses ubegrunnet. Finner ankekammeret at begjæringen bør tas til følge, er det tre alternative løsninger for å avgjøre spørsmålet. Ankekammeret kan gjeninnkalle det opprinnelige domskammeret (bokstav a), opprette et nytt domskammer (bokstav b) eller beholde jurisdiksjon i saken (bokstav c).

Artikkel 85 (Erstatning til en pågrepet eller domfelt person)

Nr. 1 bestemmer at en person som fra Domstolens side har vært utsatt for urettmessig pågrepelse eller fengsling har krav på erstatning. Etter nr. 2 skal en person også motta erstatning dersom vedkommende først var endelig domfelt, men deretter er frifunnet fordi nye fakta viste at vedkommende har blitt utsatt for et justismord. Det er unntak fra retten til erstatning i de tilfeller der vedkommende selv var skyld i at de ukjente fakta ikke var klarlagt tidligere. En person som er frifunnet ved endelig avgjørelse eller når straffeforfølgningen er innstilt, kan i helt ekstraordinære tilfeller tilkjennes erstatning av Domstolen etter nr. 3. Domstolen må i slike tilfeller finne at det er begått et åpenbart justismord.

Disse reglene innebærer at det vil være vanskeligere for en person som har vært utsatt for uberettiget forfølgning av Domstolen å kreve erstatning

enn tilfellet er i norsk rett. I norsk rett er det tilstrekkelig å sannsynliggjøre at man ikke har begått den aktuelle handling dersom man er frifunnet eller forfølgningen er innstilt. Dersom fengselsstraff eller annen frihetsberøvende rettsfølge allerede er fullbyrdet, skal erstatning gis uten slik sannsynliggjøring, se straffeprosessloven § 444.

DEL 9 (artiklene 86 - 102)

Internasjonalt samarbeid og internasjonal rettshjelp

Del 9 omhandler de enkelte staters plikt til å samarbeide med Domstolen. Å sikre et slikt samarbeid er av helt avgjørende betydning for Domstolens effektivitet. Aktuelle former for samarbeid vil for eksempel være overlevering av personer til Domstolen, pågrepelse og varetektsfengsling av personer, utlevering av ulike opplysninger, bevissikring samt avhør av personer. Flere av bestemmelsene gjelder samarbeid på etterforskningsstadiet og må derfor ses i sammenheng med vedtektenes del 5. Det vises for øvrig til pkt. 5.6 og 5.9 ovenfor om behandlingen av disse spørsmålene under diplomatkonferansen.

Artikkel 86 (Generell samarbeidsplikt)

Bestemmelsen gir statspartene, det vil si de stater som har ratifisert, godkjent eller tiltrådt vedtektene i henhold til artikkel 125, plikt til å samarbeide fullt ut med Domstolen i dens etterforskning og straffeforfølgning av forbrytelser som faller inn under dens jurisdiksjon. Statspartenes samarbeid med Domstolen er en forutsetning for at Domstolen skal kunne utøve sine funksjoner. Samarbeidsplikten er absolutt så sant det ikke følger mulighet for unntak av vedtektenes bestemmelser for øvrig, hvilket understrekes av uttrykket «fullt ut» i artikkel 86. De øvrige bestemmelsene i denne delen av vedtektene må tolkes i lys av den generelle forpliktelsen som følger av denne artikkelen. Se for øvrig artikkel 4 nr. 2 om Domstolens adgang til å utøve sine funksjoner og fullmakter på territoriet til enhver statspart. Om brudd på samarbeidspliktene med Domstolen, vises til reaksjonene som er omhandlet i artikkel 87 nr. 7.

Artikkel 87 (Anmodninger om samarbeid: alminnelige bestemmelser)

I henhold til nr. 1 a skal Domstolen ha myndighet til å fremsette rettsanmodninger til statspartene. Slike anmodninger skal oversendes gjennom diplomatiske kanaler eller annen egnet kanal utpekt av den enkelte statspart ved ratifikasjon, eller på et senere tidspunkt i samsvar med prosessreglene som vil bli vedtatt etter vedtektenes ikrafttredelse. I henhold til artikkel 89 nr. 3 b skal anmodninger fra Domstolen om transitt oversendes på tilsvarende måte. For at en anmodning fra Domstolen skal kunne etterkommes så raskt som mulig, bør en anmodning kunne settes frem direkte for Justisdepartementet. Det tas på denne bakgrunn sikte på avgivelse av erklæring om dette i henhold til artikkel 87 nr. 1 a i forbindelse med ratifikasjon. Etter bokstav b kan anmodningen, uavhengig av ovenstående, også oversendes på annet vis, eksempelvis gjennom Interpol.

I henhold til bestemmelsens nr. 2 skal anmodningene med vedlegg være utferdiget på den anmodede stats språk eller være oversatt til dette, alternativt til et av Domstolens arbeidsspråk i tråd med det som den anmodede stat har

valgt ved ratifikasjonen eller tiltredelsen. Etter norsk syn er det av hensyn til Domstolens oversettelsesutgifter og fremtidige ressursituasjon, samt ønsket om å bidra til raskest mulig saksbehandling av vedkommende anmodninger, ansett tilstrekkelig om engelsk velges som arbeidsspråk i forhold til anmodninger om samarbeid fra Domstolen. På denne bakgrunn tas det sikte på avgivelse av erklæring om dette i henhold til artikkel 87 nr. 2 i forbindelse med ratifikasjon.

Videre bestemmes det i nr. 3 at anmodninger om samarbeid og de dokumenter som følger med disse, skal behandles med fortrolighet av den anmodede stat. Kravet gjelder ikke i den utstrekning det er nødvendig å røpe opplysninger for å kunne utføre anmodningen. For å beskytte sikkerheten og det fysiske eller psykiske velværet til ofre, potensielle vitner og deres familier, kan Domstolen treffe nødvendige tiltak, samt be om at tilgjengelige opplysninger behandles eller formidles på en måte som ivaretar nevnte beskyttelsesformål, se nr. 4. Domstolens behandling av opplysninger innsendt av en anmodet stat reguleres av artikkel 93 nr. 8.

Under utøvelsen av sitt arbeid vil Domstolen kunne få behov for bistand fra stater som ikke er parter i domstolsvedtektene. Etter nr. 5 kan Domstolen oppfordre slike stater til samarbeid gjennom inngåelse av særlig avtale eller ved midlertidig ordning. Det samme gjelder bistand fra mellomstatlige organisasjoner, se nr. 6. Ved en statsparts brudd på samarbeidsplikten kan Domstolen etter nr. 7 treffe en kjennelse som fastslår brudd og henvise saken til statspartsmøtet eventuelt til Sikkerhetsrådet i tilfeller der sistnevnte henviste situasjonen til Domstolen.

Artikkel 88 (Hjemmel for prosedyrer i nasjonal rett)

For at statspartene skal kunne oppfylle sine forpliktelser overfor Domstolen i henhold til denne delen av vedtektene, er det nødvendig at deres nasjonale lovgivning tillater alle samarbeidsformene som er nevnt der. De enkelte bestemmelser i del 9 sier også at anmodninger fra Domstolen skal etterkommes i samsvar med prosedyrer fastsatt i nasjonal lovgivning, se eksempelvis artikkel 89 nr. 1 vedrørende overlevering av personer til Domstolen. Derfor fastsetter artikkel 88 at statspartene forplikter seg til å sørge for at deres nasjonale lovgivning hjemler prosedyrer for slikt samarbeid. Forholdet mellom norsk intern rett og Domstolen foreslås regulert ved en egen gjennomføringslov slik tilfellet er i forhold til de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda, se lov av 24 juni 1994 nr 38. Forslag til en slik lov vil bli fremmet så snart som mulig og i god tid før Domstolens vedtekter trer i kraft, se artikkel 126 og omtalen i kapitlene en og tolv.

Artikkel 89 (Overlevering av personer til Domstolen)

Ved overgivelse av personer til Domstolen, brukes begrepet «overlevering» og ikke «utlevering», jf. artikkel 102. Det vises i denne forbindelse til drøftelsen under pkt. 5.9 ovenfor. Statspartene forplikter seg til å etterkomme anmodninger fra Domstolen om pågripelse og overlevering i samsvar med bestemmelsene i denne delen av vedtektene og behandlingsmåten fastsatt i nasjonal lovgivning, se nr. 1. Dersom det under behandlingen av anmodningen om overlevering skulle oppstå spørsmål om negativ rettskraft (ne bis in

idem) i henhold til artikkel 20, skal den anmodede stat omgående rådføre seg med Domstolen for å få konstatert om saken kan tas opp til behandling av Domstolen, se nr. 2. Den anmodede stat skal også rådføre seg med Domstolen i de tilfeller der den ettersøkte personen er gjenstand for rettslig forfølgning eller soner en straff i den anmodede stat for en annen forbrytelse enn den han søkes overlevert til Domstolen for, se nr. 4.

Artikkel 89 nr. 3 regulerer spørsmålet om transitt av personer som skal overleveres til Domstolen fra en annen stat. En anmodning om transitt skal som hovedregel etterkommes, og det er oppstilt visse krav til anmodningens innhold, se nr. 3 b. Personer i transitt skal i henhold til nr. 3 c holdes i forvaring under transitten.

I norsk rett reguleres utleveringsspørsmål hovedsakelig av utleveringsloven av 13. juni 1975 nr 39 som inneholder flere bestemmelser som setter vilkår for utlevering, eksempelvis forbud mot utlevering av norske borgere. I gjennomføringsloven for de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda er det gjort unntak fra flere av disse bestemmelsene, og det legges opp til en tilsvarende løsning i forhold til samarbeid med Domstolen.

Artikkel 90 (Konkurrerende anmodninger)

Bestemmelsen regulerer situasjoner der det foreligger konkurrerende anmodninger fra Domstolen og en annen stat om henholdsvis overlevering og utlevering av samme person. Artikkelen skiller mellom to ulike tilfeller. Situasjoner der den ettersøkte person straffeforfølges for samme forhold av Domstolen og en annen stat, behandles under nr. 1 - 6. Der den ettersøkte personen derimot straffeforfølges for forskjellige forhold av Domstolen og en annen stat, behandles dette under nr. 7. Utgangspunktet er i begge tilfeller at der det er mulig, skal den anmodede stat prioritere anmodninger om overlevering til Domstolen. Den anmodede stats forpliktelser i forhold til den anmodende stat vil imidlertid kunne variere, blant annet avhengig av om sistnevnte er part i vedtektene eller har rettigheter i henhold til inngåtte utleveringsavtaler, se nr. 2 - 6.

Artikkel 91 (Innholdet av anmodninger om pågrep og overlevering)

Bestemmelsen oppstiller krav til anmodningenes innhold. Her gjenspeiles forskjellen mellom ordningene i de såkalte «civil law» og «common law» systemene, der sistnevnte ofte forutsetter anvendelse av særlige bevis- og prosedyreregler, se ovenfor under pkt. 5.6. Under diplomatkonferansen ble det på denne bakgrunn fremholdt at kravene som stilles til anmodninger fra Domstolen ikke skal være mer omfattende, og helst mindre omfattende, enn de som kommer til anvendelse ved anmodninger om utlevering fra andre stater, se nr. 2.

Artikkel 92 (Midlertidig fengslig forvaring)

I påvente av en formell anmodning om overlevering, kan Domstolen be om at den ettersøkte personen holdes i midlertidig fengslig forvaring i den anmodede stat, se nr. 1. Tilsvarende bestemmelse finnes i Den europeiske utleveringskonvensjon av 1957 artikkel 16. Bestemmelsens nr. 2 oppstiller krav til anmodningens innhold, og nr. 3 angir at det skal fastsettes en frist for fremset-

telse av den formelle anmodningen om overlevering. Fristen skal angis i prosessreglene, se artikkel 51. Det følger av artikkel 92 nr. 3 at dersom den fengslede personen samtykker i overlevering før fristen utløper, skal iverksettelse av overleveringen skje straks, dersom dette er tillatt etter den anmodede stats lovgivning. Den norske utleveringslovens § 17 a gir hjemmel for en forenklet utleveringsprosedyre ved samtykke. Bestemmelsen trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer, jf. lov av 16. juli 1999 nr.67.

Artikkel 93 (Andre former for samarbeid)

I tillegg til anmodninger om overlevering og pågripelse, kan Domstolen i forbindelse med etterforskning eller straffeforfølgning be statspartene om å yte også andre former for bistand. Artikkel 93 nr. 1 viser til bevisopptak, granskning, forkynning, ransaking og beslag. Denne oppregningen er imidlertid ikke uttømmende. Etter nr. 1 skal utførelsen av slike anmodninger skje i samsvar med lovgivningen i den anmodede stat. Dersom det er bedt om en form for bistand som ikke konkret er nevnt i nr. 1, kan en stat avslå anmodningen dersom denne formen for bistand er forbudt etter den anmodede stats rett, se nr. 1 bokstav l. Før en anmodning avslås, må den anmodede stat imidlertid rådføre seg med Domstolen om saken. Den skal i denne forbindelse vurdere om den kan yte bistand på annen måte eller på bestemte vilkår, se nr. 3 og nr. 5. I andre tilfeller kan en anmodning kun avslås dersom det er bedt om fremleggelse av dokumenter eller bevis som berører nasjonal sikkerhet, se artikkel 72. I utkastet til vedtekter var det utarbeidet flere alternative grunner til å nekte å etterkomme anmodninger om bistand, men disse ble forlatt for å sikre at Domstolen i størst mulig grad får den nødvendige bistand fra statspartene.

I henhold til nr. 7 kan Domstolen be om at en fengslet person midlertidig overføres til Domstolen for avhør, eventuelt yte annen bistand. Det er et vilkår for overføringen at både den fengslede personen og den anmodede stat samtykker i en slik overføring. Videre oppstilles det i nr. 8 krav om at Domstolen skal sikre at dokumenter og opplysninger behandles fortrolig, men kravet gjelder ikke i den utstrekning det er nødvendig å røpe opplysninger for å kunne utføre anmodningen. Bestemmelsen korresponderer med artikkel 87 nr. 3 om behandlingen av dokumenter og opplysninger i den anmodede stat.

Ved konkurrerende anmodninger om annen bistand enn overlevering eller utlevering, skal den anmodede stat etter beste evne prøve å etterkomme begge anmodningene, se nr. 9. Dersom dette viser å være umulig, skal saken løses i samsvar med prinsippene fastsatt i artikkel 90. Nr. 10 gir Domstolen adgang til å samarbeide med og yte bistand til stater i forbindelse med etterforskning eller rettsforfølgning av straffbare handlinger som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, eller andre alvorlige straffbare handlinger. Adgangen gjelder også overfor stater som ikke er parter i vedtektene. Bestemmelsen har en ikke-uttømmende liste over hva slags bistand Domstolen kan gi, men nevner oversendelse av forklaringer, dokumenter eller annen type bevis og avhør av personer fengslet på grunnlag av en kjennelse avsagt av Domstolen. Kravene til anmodningenes innhold fremgår av artikkel 96.

I norsk rett inneholder gjennomføringsloven for de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda bestemmelser som sikrer tilsvarende former for bistand som nevnt i artikkel 93. Det legges opp til en tilsvarende løsning i forhold til samarbeid med Domstolen.

Artikkel 94 (Utsettelse av gjennomføringen av en anmodning på grunn av pågående etterforskning eller straffeforfølgning)

I enkelte tilfeller vil en umiddelbar gjennomføring av en anmodning om bistand gripe forstyrrende inn i en pågående etterforskning eller straffeforfølgning i den anmodede stat. Dersom anmodningen gjelder et annet forhold enn den pågående etterforskning eller straffeforfølgning, kan den anmodede stat avtale med Domstolen at gjennomføringen utsettes i den tid som er nødvendig, se nr. 1. Etter nr. 2 kan hovedanklageren i slike tilfeller likevel søke å sikre bevis i samsvar med artikkel 93 nr. 1 bokstav j.

Artikkel 95 (Utsettelse av gjennomføringen av en anmodning på grunn av en avvisningspåstand)

Den anmodede stat kan, i tillegg til artikkel 94, også utsette gjennomføringen av en anmodning dersom Domstolen behandler en avvisningspåstand, se artiklene 18 og 19. Denne utsettelsesadgangen gjelder imidlertid ikke dersom Domstolen har gitt særskilt pålegg om at hovedanklageren kan fortsette innhentingen av bevis.

Artikkel 96 (Innholdet av anmodninger om andre former for bistand i henhold til artikkel 93)

En anmodning etter artikkel 93 skal fremsettes skriftlig og skal inneholde, eller ha som vedlegg, en redegjørelse for formålet og grunnlaget for anmodningen, samt de opplysninger som er nødvendige for å kunne utføre denne. I nr. 2 angis en prosedyre for rask oversendelse av anmodninger, som imidlertid forutsetter etterfølgende bekreftelse av anmodningen i samsvar med artikkel 87 nr. 1 a. Bestemmelsene i artikkel 96 gjelder, når det er relevant, tilsvarende for anmodninger rettet fra stater til Domstolen, se nr. 4.

Artikkel 97 (Samråd)

For å sikre at anmodninger utføres, skal statspartene rådføre seg med Domstolen i de situasjoner der det oppstår problemer med gjennomføringen av anmodningene. Bestemmelsen gir i bokstav a - c en ikke uttømmende liste over slike situasjoner, blant annet at anmodningen vil medføre at den anmodede stat må bryte en tidligere inngått forpliktelse overfor en annen stat.

Artikkel 98 (Samarbeid med henblikk på avkall på immunitet og samtykke til overlevering)

Bestemmelsen fastslår at samtykke fra en tredjestat er nødvendig i noen situasjoner for at Domstolen kan gå videre med en anmodning om overlevering. Bestemmelsen griper imidlertid ikke inn i Domstolens myndighet (jurisdiksjon) eller vedtektenes regler for individuelt straffeansvar.

Bestemmelsens nr. 1 angir betingelsene og en prosessuell fremgangsmåte for at Domstolen skal kunne gå videre ved motstrid mellom en stats samarbeidsforpliktelser i forhold til Domstolen og forpliktelser i relasjon til en tredjestat. Dette gjelder i hovedsak i forhold til sedvanerettsbasert statsimmunitet eller diplomatisk immunitet i henhold til Wien-konvensjonen av 1961 om

diplomatisk samkvem. I slike tilfeller kreves at Domstolen først må oppnå denne tredjestatens samarbeid med sikte på å få gitt avkall på immuniteten. Den praktiske rekkevidden av regelen må imidlertid bygge på en nærmere tolking av ordlyden, supplert av andre tolkingsfaktorer. Det kreves nemlig at anmodningen om overlevering eller bistand for staten ville medføre en opptreden «som er uforenlig med dens folkerettslige forpliktelser angående staters immunitet og diplomatisk immunitet for en person eller eiendom fra en tredjestat». Spørsmålet om det foreligger en slik klar motstrid med nevnte folkerettslige forpliktelser, forutsetter en vurdering av alle relevante folkerettslige pliktregler. Dersom vedkommende tredjestat også er part i Roma-vedtektene, vil denne gjennom de sistnevnte ha påtatt seg forpliktelser overfor Domstolen som ikke gjør det aktuelt å påberope immunitet. Vedkommende statsoverhode, diplomat el.l. vil da kunne overleveres Domstolen uten innhenting av tredjestatens samtykke. Er vedkommende tredjestat ikke part i vedtektene, vil analysen av gjeldende rettslige forpliktelser måtte bero på en tolking av andre rettskildefaktorer. Her kan det tenkes at forpliktelser i henhold til Folkemordkonvensjonen av 1948 eller eventuelle sedvanerettsregler vil utelukke immunitet. Under enhver omstendighet antas imidlertid at artikkel 98 nr. 1 vil være til hinder for visse tiltak fra vertslandets side som ville stride mot regler om ukrenkelighet i henhold til alminnelig folkerett eller nevnte Wien-konvensjonsregler. Eksempelvis vil en ambassades lokaler være ukrenkelige, og eventuell inntrengen fra vertslandets myndigheters side, ville kreve samtykke fra vedkommende stasjonssjef eller senderstat. I slike tilfeller vil vertslandet i henhold til alminnelig folkerett i praksis likevel ha mulighet til å anmode om senderstatens avkall på immunitet og samtykke til overlevering. Det kan også være mye som taler for at sistnevnte fremgangsmåte i praksis vil kunne medvirke til at ovennevnte spørsmål ikke blir satt på spissen.

Artikkelens nr. 2 gjelder Domstolens anmodning om overlevering av en utlending der det, i henhold til annen avtaleforpliktelse som påhviler den anmodede stat, kreves samtykke til slik overlevering fra vedkommendes hjemstat. Hovedformålet med bestemmelsen er å ivareta vertslandets forpliktelser i henhold til militære troppestatusavtaler (også kalt SOFA-avtaler, som står for Status of Forces Agreements). Regelen innebærer at Domstolen ikke kan gå videre med en slik anmodning om overlevering med mindre den først har oppnådd senderstatens samtykke til dette. Den er i samsvar med hevdvunnede avtaleordninger for fordeling av jurisdiksjonskompetanse i relasjon til militært personell. I praksis innebærer regelen at Domstolen ikke uten samtykke fra senderstaten kan forholde seg til vertslandet, dersom sistnevnte i henhold til en SOFA-avtale ikke har jurisdiksjon over vedkommende person for vedkommende handling.

Artikkel 99 (Gjennomføring av anmodninger etter artikkel 93 og 96)

Gjennomføring av anmodninger om bistand etter artiklene 93 og 96 skal skje i samsvar med den anmodede stats rett, se nr. 1. Den anmodede stat skal likevel utføre anmodningen på den måte som er beskrevet i anmodningen, med mindre dette ville være i strid med lovgivningen i den anmodede stat. Anmodningene skal etterkommes hurtig hvis det er påkrevet, og den anmodede stat skal oversende svar på originalspråket og i originalversjon, se nr. 2 og 3.

Etter nr. 4 kan hovedanklageren i visse tilfeller gjennomføre en anmodning direkte på den anmodede stats territorium. Det kreves at dette må være nødvendig for at gjennomføringen skal bli vellykket, samt at utførelsen ikke krever bruk av tvangsmidler. Det siktes her særlig til intervjuer og avhør av personer på frivillig basis. Hovedanklageren kan gjennomføre anmodningen direkte etter å ha konsultert med den anmodede stat, men hvis forbrytelsen ikke er begått på denne statsparts territorium må han/hun dessuten først ta hensyn til alle rimelige vilkår og spørsmål som denne statspart har stilt. I denne forbindelse vil det bli vurdert i hvilken utstrekning det vil være nødvendig eller for øvrig formålstjenlig å lovregulere hovedanklagerens adgang til å foreta etterforskningsskritt på norsk territorium, som nevnt i artikkel 99 nr. 4.

Det følger av nr. 5 at en person som avhøres eller forklarer seg i henhold til denne artikkel kan påberope seg regler om taushetsplikt knyttet til nasjonalt forsvar og sikkerhet, tilsvarende som ved avhør eller forklaring for Domstolen under artikkel 72, se ovenfor om dette, samt merknader under punkt 5.6.8.

Artikkel 100 (Kostnader)

Kostnader i forbindelse med gjennomføring av anmodninger i den anmodede stat skal som hovedregel dekkes av denne stat, se nr. 1. Dette er i samsvar med reglene om fordeling av kostnader etter andre avtaler og konvensjoner om internasjonal rettshjelp. Domstolen skal imidlertid dekke visse utgifter, blant annet de som er forbundet med reise og opphold for vitner, sakkyndige og Domstolens representanter og utgifter til oversettelse og tolking, se nr. 1 bokstav a - e. Etter konsultasjoner med den anmodede stat skal den også dekke alle ekstraordinære utgifter som måtte følge av gjennomføringen av en anmodning, se nr. 1 bokstav f. Når en statspart retter en anmodning til Domstolen, skal reglene nevnt ovenfor gjelde tilsvarende så langt de passer, se nr. 2.

Artikkel 101 (Spesialitetsprinsippet)

Spesialitetsprinsippet nedfelt i artikkel 101 innebærer at en overlevert person bare kan rettsforfølges, straffes eller fengsles for den handling som danner grunnlaget for overleveringen. Domstolen har ingen myndighet i forhold til annen atferd som fant sted før overleveringen, men kan imidlertid be den anmodede stat om samtykke til at prinsippet fravikes, og statspartene skal gjøre det de kan for å gi slikt samtykke. Spesialitetsprinsippet er velkjent i nasjonal utleveringsrett, for Norges del se Utleveringsloven 13 juni 1975 nr. 39 § 12 nr. 1. Sett hen til Domstolens begrensede jurisdiksjon og grovheten av de straffbare handlinger det vil her være tale om, ble det likevel under diplomatkonferansen stilt spørsmål ved om spesialitetsprinsippet har noen berettigelse i domstolsvedtektene. Prinsippet ble likevel inkludert i de endelige vedtektene.

Artikkel 102 (Begrepsbruk)

Artikkel 102 sonderer mellom «overlevering» og «utlevering», og definerer de to begrepene. Skillet er begrunnet ut fra et prinsipielt ønske om å fremheve at overlevering til en internasjonal straffedomstol er noe kvalitativt annet enn tra-

disjonell utlevering mellom stater, selv om prosedyrene for mange lands vedkommende vil være de samme. Begrepsbruken kan videre ha internrettslig betydning for visse statsparter, idet man i enkelte tilfeller vil kunne forhindre motstrid med tradisjonelle skranker for utlevering mellom stater som finnes i nasjonal lovgivning, herunder grunnlovsgitte forbud mot utlevering av egne borgere.

DEL 10 (artiklene 103 - 111)

Fullbyrdelse

Del 10 omhandler staters rolle ved fullbyrdelse av Domstolens dommer og må ses i sammenheng med del 7 om hvilke straffereaksjoner Domstolen kan idømme. Det foreligger etter denne del ingen plikt til å samarbeide med Domstolen på fullbyrdesstadiet. Domstolen vil imidlertid ikke ha de samme muligheter til å fullbyrde sine dommer som de nasjonale domstoler har, eksempelvis vil den ikke ha en egen politistyrke til hjelp for å gjennomføre sine avgjørelser. Den vil derfor i stor grad være avhengig av statspartenes assistanse, først og fremst ved å motta domfelte personer til soning, men også gjennom innkreving av eventuelle bøter og ved å foreta inndragning. Se for øvrig pkt. 5.8 om behandlingen av disse spørsmålene under diplomatkonferansen, samt henvisning til eksisterende norske regler om fullbyrdelse av dommer fra de midlertidige domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda, se gjennomføringsloven av 24. juni 1994 nr. 38.

Artikkel 103 (Staters rolle ved fullbyrdelse av fengselsstraffer)

Etter artikkel 77 nr. 1 er fengselsstraff den primære straff Domstolen kan ilegge. Etter nr. 1 skal en fengselsstraff sones i en stat utpekt av Domstolen, se også nr. 3. Det er bare de stater som på forhånd har sagt seg villige til å motta domfelte personer som kan utpekes til denne oppgaven, og den utpekte staten kan etter nr. 1 bokstav b sette betingelser for soning. Betingelsene må ikke stride mot bestemmelsene i del 10, og de må godkjennes av Domstolen, se nr. 2 bokstav b. Av nr. 2 bokstav a følger at de nevnte betingelsene blant annet kan knytte seg til soningsforhold og til straffens lengde.

I nr. 3 gis det anvisning på en rekke momenter som Domstolen skal vektlegge ved avgjørelsen av hvilken stat den domfelte skal sone i. For det første skal Domstolen se hen til prinsippet om at statspartene bør dele ansvaret for å gjennomføre dommene avsagt av Domstolen, se bokstav a. Under diplomatkonferansen ble betydningen av dette hensynet fremhevet fra norsk side, se ovenfor under pkt. 5.8. Etter bokstav b skal det legges vekt på om de regler som regulerer behandling av innsatte i den aktuelle stat er i samsvar med aksepterte internasjonale traktatbestemmelser. Det settes med dette visse krav til statens interne rettsregler. Videre skal det etter bokstav c og d tas hensyn til hvilket syn den domfelte har til dette spørsmålet, samt til vedkommandes nasjonalitet. I tillegg skal det tas hensyn til forhold ved det straffbare forhold og den straffedømte og til en effektiv gjennomføring av straffen, se bokstav e.

Bestemmelsens nr. 4 anviser at domfelte skal sone straffen i vertsstaten (Nederland), se artikkel 3, for Domstolens regning dersom ingen stat er utpekt av Domstolen i henhold til nr. 1.

Artikkel 104 (Endringer i utpeking av fullbyrdesstat)

Bestemmelsens nr. 1 fastslår at en domfelt person kan overføres fra den opprinnelige fullbyrdesstaten til et fengsel i en annen stat. Det er Domstolen som har myndighet til, av eget tiltak, å foreta en slik endring, og det kan skje på et hvilket som helst tidspunkt. Videre fremgår det av nr. 2 at domfelte når som helst tidspunkt kan søke Domstolen om å bli overført fra den stat som er utpekt til å fullbyrde straffen til en annen stat.

Artikkel 105 (Fullbyrdelse av straffen)

Straffen som er idømt av Domstolen skal etter nr. 1 være bindende for statene såfremt det ikke settes betingelser i henhold til artikkel 103. Dette innebærer eksempelvis at statene ikke har adgang til å redusere eller forlenge straffen, se artikkel 110. Dette følger også uttrykkelig av nr. 2, som fastslår at det kun er Domstolen som har kompetanse til å behandle søknader om anke eller gjenopptakelse. Videre fastslås det at staten ikke har adgang til å forsøke å forhindre slike søknader.

Artikkel 106 (Tilsyn med fullbyrdelse av straff og soningsvilkår)

Domstolen skal etter nr. 1 føre tilsyn med den utpekte stats fullbyrdelse av den idømte straffen. I forhold til soningsbetingelser sier nr. 2 at disse skal reguleres av fullbyrdesstatens nasjonale lover og være i overensstemmelse med internasjonalt anerkjente standarder for behandling av innsatte. Videre skal soningsvilkårene ikke være mer eller mindre gunstige enn betingelsene for tilsvarende lovbrudd i den aktuelle staten. Avslutningsvis bestemmer nr. 3 at all kommunikasjon mellom den domfelte og Domstolen skal være uhindret og konfidensiell.

Artikkel 107 (Overføring av personer ved endt soning)

Artikkel 107 inneholder bestemmelser om hva som skal skje med en domfelt etter utløpet av soningstiden, herunder forholdet til nasjonale bestemmelser om utlevering til tredjestat. Nr. 1 fastslår at dersom fullbyrdesstaten ikke tillater vedkommende å bli på dens territorium, skal vedkommende overføres til den stat hvor personen er statsborger eller en annen stat som har sagt seg villig til å motta vedkommende. Kostnadene med en slik overføring skal etter nr. 2 primært dekkes av en stat, men dersom ingen stat påtar seg dette ansvaret, skal utgiftene dekkes av Domstolen. I henhold til nr. 3 kan en person ved endt soning også overføres til en stat som begjærer utlevering i forbindelse med rettergang eller fullbyrdelse av straff, forutsatt at artikkel 108 ikke forhindrer det.

Artikkel 108 (Begrensning av adgangen til å straffeforfølge eller straffe andre forbrytelser)

Artikkelen begrenser fullbyrdsesstatens rett til å straffeforfølge, straffe eller utlevere domfelte for handlinger som ble utført før vedkommende ble overlevert til nevnte stat. Etter nr. 1 kan ikke en domfelt person som er i en stats varetekt eller som soner i staten, være gjenstand for straffeforfølgning eller straff, eventuelt utlevering til en tredje stat, med mindre dette godkjennes av Domstolen. Før Domstolen avgjør saken, skal domfelte høres, se nr. 2. I nr. 3 gjøres det unntak fra begrensningene i nr. 1 dersom domfelte etter endt soning frivillig forblir på territoriet til den stat hvor straffen er sonet i mer enn 30 dager eller returnerer dit.

Artikkel 109 (Fullbyrdelse av bøter og inndragning)

Bøter og inndragning er straffer som etter artikkel 77 nr. 2 kan idømmes i tillegg til fengselsstraff, og artikkel 109 regulerer fullbyrdelse av disse tilleggsstraffene. Etter nr. 1 skal stater gjennomføre en avgjørelse om bøter og inndragning i samsvar med sine alminnelige internrettslige regler. Det er en forutsetning at dette skal skje uten å krenke rettighetene til godtroende tredjepart. Dersom en statspart ikke er i stand til å fullbyrde en avgjørelse om inndragning, skal den etter nr. 2 treffe tiltak for å inndrive verdien av utbytte, eiendom eller aktiva som Domstolen har beordret inndratt. Igjen er det en forutsetning at dette skjer uten å krenke rettighetene til godtroende tredjepart. Nr. 3 presiserer at eiendeler eller utbytte som staten tilegner seg som ledd i fullbyrdelsen av Domstolens dom, skal overføres til Domstolen. I denne forbindelse kan Domstolen også beordre at penger og andre verdier skal overføres til forvaltningsfondet som etableres med hjemmel i artikkel 79, se dennes nr. 2.

Artikkel 110 (Domstolens prøving av spørsmålet om nedsettelse av straff)

Bestemmelsen gir i nr. 1 og 2 anvisning på hvem som har kompetanse til å redusere en idømt fengselsstraff, samt de nærmere vilkårene for en slik reduksjon. Etter nr. 2 er det kun Domstolen som har denne kompetansen, slik at den fullbyrdende stat ikke kan løslate domfelte før utløpet av straffen, se nr. 1. Domstolen skal vurdere spørsmålet om straffereduksjon etter at domfelte har sonet to tredeler av sin straff, eventuelt etter 25 år dersom straffen lyder på livsvarig fengsel. Denne bestemmelsen om en obligatorisk revisjon av fengselsstraffen ble inntatt på bakgrunn av vanskelige forhandlinger vedrørende livsvarig fengsel etter artikkel 77, se pkt. 5.7 om dette.

Domstolen kan etter nr. 4 redusere straffen dersom ett av tre vilkår er oppfylt, se nr. 4 bokstav a - c. Reduksjon av straffen kan foretas fordi domfelte kontinuerlig har samarbeidet med Domstolen såvel under etterforskningen som under straffeforfølgningen, se bokstav a. Videre sier bokstav b at straffen kan reduseres dersom den straffedømte har bidratt til å muliggjøre gjennomføring av dommen og andre begjæringer av Domstolen i andre saker, mens bokstav c viser til situasjoner der det foreligger andre faktorer som rettferdiggjør straffereduksjon. Disse faktorene bestemmes nærmere i prosessreglene, se artikkel 51. Dersom domfelte ikke får redusert straffen etter Domstolens revisjon etter nr. 1 - 4, sier nr. 5 at Domstolen da skal ta spørsmålet opp til ny behand-

ling med de intervaller og på de vilkår som bestemmes i prosessreglene, se artikkel 51.

I forhold til norsk rett er det naturlig å nevne Grunnlovens § 20 om Kongens benådningsrett. Denne regelen anses som en kompetanseregulering for Kongen, og ved praktiseringen av den må det ses hen til Norges folkerettslige forpliktelser, herunder vedtektenes artikkel 110 som gir Domstolen enerett til å foreta benådning i de tilfeller som er omhandlet i vedtektene.

Artikkel 111 (Flukt)

Artikkel 111 regulerer hvordan statsparter skal forholde seg dersom domfelte flykter fra soning. Vedkommende skal da søkes tilbakeført til soningsstaten fra en annen stat, eventuelt fra Domstolen, avhengig av hvor personen befinner seg. Domstolen skal i alle tilfelle konsulteres og kan bestemme at personen i stedet skal overføres til en annen utpekt stat.

DEL 11 (artikkel 112)

Statspartsmøtet

Artikkel 112 (Statspartsmøtet)

Etter bestemmelsens nr. 1 etableres et statspartsmøte der hver statspart, det vil si hver stat som har ratifisert, godkjent eller tiltrådt vedtektene i henhold til artiklene 125, kan sende en representant, samt eventuelle varamedlemmer og rådgivere. I tillegg til statsparter, kan stater som kun har undertegnet Sluttakten eller vedtektene også delta på møtet, men da bare med observatørstatus. Arbeidsoppgavene til statspartsmøtet reguleres i bestemmelsens nr. 2 og inkluderer blant annet å sørge for retningslinjer for administrasjon av domstolorganene; vurdering av byråets rapporter; vurdering og godkjenning av Domstolens budsjetter, endring av antall dommere som skal fungere på heltid; samt vurdering av spørsmål om staters/statsparters manglende samarbeid med Domstolen.

Statspartsmøtet skal etter nr. 3 ha et byrå som skal bestå av en president, to visepresidenter og 18 andre medlemmer som velges av statspartsmøtet for en periode på tre år. Statspartsmøtet kan etter nr. 4 opprette andre subsidiære organer etter behov. Fra norsk side støttet man forslaget om å gi Domstolens president, hovedanklager og justissekretær rett til å delta på statspartsmøtet eller i byråets møter når dette anses hensiktsmessig, se nr. 5. Byrådet skal etter nr. 6 møte minst en gang i året og skal bistå statspartsmøtet i utøvelsen av dets funksjoner. Møtene skal finne sted ved Domstolens sete i Haag eller ved FNs hovedkvarter (New York). I tillegg kan det avholdes ekstraordinære sesjoner, etter initiativ fra byrådet eller når en tredjedel av statspartene anmoder om dette.

Nr. 7 regulerer avstemningsprosedyrene på statspartsmøtet. Hver statspart skal ha en stemme, og statspartsmøtet og byrådet skal gjøre sitt ytterste for å oppnå konsensus i sine beslutninger. Dersom dette ikke lar seg gjøre, skal det gjennomføres avstemning. Vedtektene skiller mellom substansielle og prosessuelle beslutninger. For den førstnevnte kategori kreves det to tredjedels flertall blant de statsparter som er til stede og stemmer. For at

statspartsmøtet skal anses beslutningsdyktig må imidlertid det nevnte to tredjedels flertall representere et absolutt flertall av statspartene. Beslutninger om prosedyre treffes med et simpelt flertall blant statsparter som er til stede og avgir stemme.

Det er inntatt en egen bestemmelse i nr. 8 om sanksjoner i forhold til de stater som ikke oppfyller sine økonomiske forpliktelser overfor Domstolen. Bestemmelsen bygger på artikkel 19 i FN-pakten og fastslår som hovedregel at staten skal miste stemmeretten på statspartsmøtet, og eventuelt byrået, dersom staten skylder mer enn det som utgjør to årsbidrag. Unntak kan gjøres dersom det anses godtgjort at den manglende betalingen skyldes forhold utenfor statens kontroll.

Statspartsmøtet skal etter nr. 9 vedta sin egen forretningsorden, og det offisielle språk og arbeidsspråk skal være de samme som i FNs generalforsamling, se nr. 10.

DEL 12 (artiklene 113 - 118)

Finansiering

Domstolens etablering og aktiviteter vil å kreve et solid finansieringsgrunnlag. Domstolens utgiftsposter antas å inkludere forhold som omfattende internasjonal etterforskning, etablering av rettergangsordninger med omfattende tolke- og oversettertjenester, dekning av reiseutgifter for vitner, sikkerhetstiltak for bygning, ansatte og vitner, samt lønninger for en rekke ansatte. Til sammenligning hadde Jugoslavia-domstolen i 1997, 1998 og 1999 budsjett på henholdsvis 40, 60 og 100 millioner amerikanske dollar. Spørsmål knyttet til Domstolens finansiering er drøftet ovenfor i pkt. 5.10.

Artikkel 113 (Finansreglement)

Alle finansielle spørsmål som angår Domstolen og de øvrige organene etablert gjennom vedtektene, skal som hovedregel reguleres av disse vedtektene, samt et finansreglement som skal vedtas av statspartsmøtet.

Artikkel 114 (Dekning av utgifter)

Utgiftene til Domstolens organer, samt andre organer etablert gjennom vedtektene, herunder statspartsmøtet, skal dekkes av Domstolens midler.

Artikkel 115 (Domstolens og statspartsmøtets midler)

Denne bestemmelsen angir Domstolens finansieringsmodell med to økonomiske hovedkilder: bidrag fra statspartene og bidrag fra FN etter godkjenning fra FNs generalforsamling. Det er presisert at sistnevnte bidrag særlig skal være aktuelt for utgifter som skyldes henvisninger fra Sikkerhetsrådet, se artikkel 13 nr. 1 bokstav b. Den tredje kilden, frivillige bidrag, er regulert nærmere i artikkel 116, se nedenfor om dette.

Artikkel 116 (Frivillige bidrag)

Her fastsettes det at Domstolen, uavhengig av artikkel 115, kan motta og benytte frivillige bidrag fra en rekke angitte kilder, herunder fra stater, internasjonale organisasjoner og enkeltpersoner. Under diplomatkonferansen var det diskusjoner om slike frivillige bidrag burde tillates under henvisning til at dette kunne hevdes å svekke Domstolens uavhengighet, eksempelvis ved at en stat som har en spesiell interesse for at en etterforskning innledes, skal kunne finansiere en operasjon som ellers ikke ville blitt prioritert. Det ble derfor inntatt en henvisning til at statspartsmøtet kan vedta nærmere kriterier vedrørende frivillige bidrag.

Artikkel 117 (Fastsettelse av bidrag)

Statspartene må etter artikkel 115 bidra økonomisk til Domstolens midler. Etter artikkel 117 skal bidragsskalaen vedtas av statspartsmøtet og skal baseres på skalaen for FNs regulære budsjett, men skal videre justeres i samsvar med de prinsipper som ligger til grunn for FNs bidragsskala. Dette innebærer blant annet at skalaen for bidrag til Domstolen må tilpasses antall statsparter, samt tilhørighet i ulike kategorier statsparter, herunder statenes størrelse og økonomiske status.

Artikkel 118 (Revisjon)

Domstolens registre, regnskaper og konti skal revideres årlig av en uavhengig revisor.

DEL 13 (artiklene 119 - 128)**Sluttbestemmelser**

Del 13 inneholder blant annet bestemmelser om tvisteløsning, forbehold, endringer, revisjonskonferanse, ikrafttredelse og oppsigelse. Enkelte spørsmål var omstridt under diplomatkonferansen, se kommentarene om dette under kapittel fem.

Artikkel 119 (Tvisteløsning)

Domstolen skal etter nr. 1 selv avgjøre tvister vedrørende Domstolens rettslige funksjoner. Alle andre tvister mellom to eller flere statsparter om tolkningen eller anvendelsen av vedtektene skal i utgangspunktet overlates til statspartene selv, se nr. 2. Ved slike tvister legges det opp til en meglingsperiode på tre måneder. Dersom tvisten ikke er løst innen den tid, skal saken henvises til statspartsmøtet, se artikkel 112. Statspartsmøtet kan forsøke å løse tvisten eller anbefale videre tvisteløsningstiltak, herunder at saken henvises til Den internasjonale domstolen i Haag i samsvar med domstolens vedtekter.

Artikkel 120 (Forbehold)

Bestemmelsen fastsetter at det ikke er adgang til å ta noen forbehold til vedtektene eller til dens vedlegg, se artiklene 9, 51 og 52. Spørsmålet om adgang til å ta forbehold var omstridt under diplomatkonferansen, se ovenfor under

pkt. 5.1. Artikkelen må imidlertid ses i sammenheng med overgangsbestemmelsen i artikkel 124, se nedenfor om denne.

Artikkel 121 (Endringer)

Etter artikkel 121 nr. 1 kan enhver statspart foreslå endringer av vedtektene, men dette kan først skje syv år etter vedtektenes ikrafttredelse. Endringsforslaget skal sendes til FNs generalsekretær som skal sende forslaget til alle statspartene. Forslaget skal deretter drøftes og eventuelt avgjøres tidligst på det neste statspartsmøtet såfremt det har gått mer enn tre måneder fra underretningsdatoen. Nr. 3 og 4 etablerer et to-trinnssystem for hvordan endringsforslag skal vedtas og tre i kraft. Det kreves to tredels flertall blant statspartene for å kunne vedta et endringsforslag. Endringer trer i kraft for samtlige statsparter ett år etter at syv åttendedeler av dem har deponert sine ratifikasjons- eller godtakingsdokumenter. Dette er en ordning som samsvarer med FN-paktens artikkel 108. En statspart som ikke har ratifisert eller akseptert den vedtatte endringen blir i utgangspunktet bundet av flertallsbeslutningen, men kan etter artikkel 121 nr. 6 trekke seg fra vedtektene med øyeblikkelig virkning, se artikkel 127. Dette må skje innen ett år etter endringens ikrafttredelse. Artikkel 121 nr. 5 har en særskilt bestemmelse om endringer av artiklene 5-8 som regulerer forbrytelsene under Domstolens jurisdiksjon. Her vil endringsforslag kun bli bindende for de statspartene som ratifiserer eller aksepterer endringer. Dette innebærer at dersom en statspart ikke godtar en endring til artiklene 5-8, skal Domstolen ikke utøve sin jurisdiksjon for en forbrytelse som omfattes av endringen hvis forbrytelsen er begått av en borger av denne staten eller på stats territorium. Denne bestemmelsen innebærer at senere utvidelser av forbrytelseslisten ikke vil få virkning for statsparter som har motsatt seg dette. Dette medfører i slike tilfeller et unntak fra jurisdiksjonsreglene i artikkel 12 nr. 2. Det kan i denne forbindelse stilles spørsmål om bestemmelsens ordlyd, ved å vise til «en statspart», kan tolkes antitetisk dithen at stater som ikke er parter i vedtektene vil bli berørt av eventuelle utvidelser av forbrytelseslisten. Dette spørsmålet ble ikke tatt opp under forhandlingene, og det foreligger ingen indikasjoner på at en slik konsekvens ville være tilsiktet. Tvert imot er det blant annet ut fra konsekvenshensyn og «fra det mere til det mindre» argumenter vanskelig å se hvordan det i realiteten ville være mulig å gi partene i en traktat en større adgang til å unnta egne borgere fra avtalens virkninger enn stater som ikke er blitt parter i den. Et slikt syn ville heller ikke ha støtte i noen tolkningsfaktorer i alminnelig folkerett også hensett til at det her vil være tale om andre forbrytelser enn folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. På denne bakgrunn vil man fra norsk side inntil videre legge til grunn at bestemmelsen må tolkes dithen at den ikke vil innebære et jurisdiksjonsgrunnlag med virkning for borgere fra stater som ikke er parter i vedtektene.

Artikkel 122 (Endringer av bestemmelser av institusjonell karakter)

Artikkel 122 åpner for en enklere endringsprosedyre for spesifikt oppramsede artikler, eller deler av artikler, som anses å være bestemmelser av institusjonell karakter. Her gjelder ikke den generelle «fredningstiden» på syv år som er nedfelt i artikkel 121 nr. 1. Endringsforslagene etter artikkel 122 skal behandles på samme måte som beskrevet under artikkel 121, men trer i kraft for alle statsparter seks måneder etter at endringen er vedtatt med to tredje-

dels flertall av statspartene. Det kreves altså ikke at slike endringer ratifiseres eller aksepteres av statspartene.

Artikkel 123 (Revisjon av vedtektene)

Det skal innkalles til en revisjonskonferanse syv år etter vedtektenes ikrafttredelse for å vurdere eventuelle endringer til vedtektene, herunder endringer i listen over forbrytelser i artikkel 5. Artikkel 123 nr. 2 regulerer spørsmålet om påfølgende revisjonskonferanser. Etter den første, automatiske revisjonskonferansen nevnt i artikkel 123 nr. 1 kan enhver statspart be om en slik senere revisjonskonferanse. Anmodningen må få støtte fra et flertall av statspartene, og da skal FNs generalsekretær sammenkalle til ny revisjonskonferanse.

Eventuelle endringer skal vedtas etter reglene i artikkel 121 nr. 3 til 7. Det vil si at endringer i forhold til artikkel 5 - 8 bare blir bindende for de stater som har akseptert den. Det betyr at Domstolens jurisdiksjon over tid vil kunne variere i forhold til de enkelte statspartene. Hva angår nr. 3, vises for øvrig til tolkingen av artikkel 121 nr. 5, se merknadene ovenfor, som antas å få tilsvarende anvendelse. Se for øvrig ytterligere kommentarer til bestemmelsen under pkt. 5.3.4.

Artikkel 124 (Overgangsbestemmelse)

Bestemmelsen gir stater rett til å begrense Domstolens jurisdiksjon i forhold til krigsforbrytelser begått av egne statsborgere eller på dens territorium, se artikkel 8. Et slikt forbehold må avgis i form av en erklæring ved ratifikasjon, og er tidsmessig begrenset til de 7 første år etter vedtektenes ikrafttredelse for vedkommende stat. Bestemmelsen vil ha midlertidig virkning på grunn av den nevnte syvårs-begrensningen, artikkelens tittel, samt bestemmelsens siste setning der det slås fast at innholdet i artikkelen skal revurderes på nytt på revisjonskonferansen som skal sammenkalles syv år etter at vedtektene har trådt i kraft, se artikkel 123 nr. 1. Se for øvrig ytterligere kommentarer til bestemmelsen under pkt. 5.1, samt til kapittel ni og tolv med tilråding om at Norge ikke bør avgi en slik erklæring ved ratifikasjon.

Artikkel 125 (Undertegning, ratifikasjon, godtaking, godkjenning eller tiltredelse)

Artikkelen fastslår at vedtektene er åpne for undertegning av alle stater inntil 31. desember 2000. Vedtektene er gjenstand for ratifikasjon, godtaking eller godkjenning. Disse dokumenter deponeres hos FNs generalsekretær som depositar for vedtektene. Nr. 3 fastslår at vedtektene er åpne for tiltredelse av stater. Denne bestemmelsen har størst betydning for stater som ikke har undertegnet vedtektene før toårsfristens utløp, se nr. 1.

Artikkel 126 (Ikrafttredelse)

Artikkel 126 nr. 1 fastslår at vedtektene trer i kraft den første dag i måneden etter den 60. dag etter den dag det 60. ratifikasjons-, godtakings-, godkjennings- eller tiltredelsesdokument er deponert hos FNs generalsekretær. For stater som ratifiserer, godtar, godkjenner eller tiltrer senere, trer konvensjonen i kraft på den første dag i måneden som følger den 60. dag etter deres

deponering av ratifikasjons-, godtakings-, godkjennings- eller tiltredelsesdokument, se nr. 2. Se for øvrig ytterligere kommentarer til bestemmelsen under pkt. 5.1.

Artikkel 127 (Oppsigelse)

En part kan ved skriftlig underretning overfor FNs generalsekretær si opp vedtektene, se nr. 1. Oppsigelsen får virkning ett år etter den dato underretningen ble mottatt med mindre senere dato er angitt i underretningen. Den får ikke noen virkning for vedkommende statsparts plikt til å oppfylle forpliktelser i henhold til vedtektene som ble pådratt mens staten var part i vedtektene. Dette gjelder også økonomiske forpliktelser. En oppsigelse får heller ingen innvirkning på den videre behandling av en straffeforfølgning som var under behandling av Domstolen før oppsigelsen fant sted.

Artikkel 128 (Gyldige tekster)

Originaleksemplarer av vedtektene er utformet på FNs seks offisielle språk: arabisk, engelsk, fransk, kinesisk, russisk og spansk, som alle har samme gyldighet. Tekstene deponeres hos FNs generalsekretær som depositar for vedtektene.

Sluttaktens vedlegg 1 - resolusjonene E og F

Sluttakten består av 26 punkter som i grove trekk angir historikken som ledet frem til vedtektenes tilblivelse, herunder referanse til de sentrale FN-dokumentene i saken og oversikt over sammensetningen av diplomatkonferansens ulike komiteer. Sluttakten har fem vedlegg. Det første består av seks resolusjoner, hvorav resolusjonene E og F følger vedlagt og kommenteres nedenfor.

Resolusjon E omhandler utvidelser av listen over forbrytelsene under Domstolens jurisdiksjon og viser til at diplomatkonferansen ikke klarte å enes om definisjoner av terrorismeforbrytelser og narkotikaforbrytelser. Disse forbrytelsene ble derfor ikke inkludert i Domstolens jurisdiksjon. I resolusjon E erkjennes det at disse forbrytelsene er meget alvorlige, og det gis uttrykk for at de i fremtiden bør vurderes inkludert i Domstolens jurisdiksjon. Det anbefales at dette skjer på en revisjonskonferanse. Resolusjon E ble ikke forhandlet i noen formell arbeidsgruppe, men kom inn i Sluttakten etter press fra de stater som ønsket forbrytelsene inkludert i vedtektene allerede i Roma, se for øvrig kommentarene i pkt. 5.3.4. Resolusjon F omhandler etablering av en forberedende kommisjon (heretter kommisjonen) og regulerer blant annet kommisjonens sammensetning og mandat. Tekstforslaget som ble drøftet under diplomatkonferansen var forberedt av FNs juridiske sekretariat og ble drøftet første gang under siste sesjon til den forberedende komité i mars - april 1998. Det var enighet om at en slik kommisjon var nødvendig for å forberede en rekke avtaler, reglement og tekster som statspartsmøtet senere skulle vedta. Særlig presserende var det å forberede utkast til Domstolens prosessregler (vedtektenes artikkel 51) og forbrytelseselementer (vedtektenes artikkel 9), se resolusjonens nr. 5 a og b. Disse utkastene må ferdigstilles innen 30. juni 2000, se resolusjonens nr. 6. Av første paragraf i resolusjonens preambel, fremgår det at etableringen av kommisjonen skjer etter at vedtektene er ved-

tatt. Kommisjonen består av representanter fra de statene som har undertegnet Sluttakten fra diplomatkonferansen, men er også åpen for deltagelse fra de stater som fikk invitasjon til å delta på diplomatkonferansen. Dette avspeiler ønsket om en så bred deltagelse som mulig. Kommisjonens arbeidsoppgaver består i henhold til nr. 5 bokstavene (a) til (h) å forberede den praktiske iverksettelsen av Domstolen, herunder lage tekstforslag til Domstolens prosessregler, forbrytelseselementer, avtale mellom FN og Domstolen, avtale mellom Domstolen og vertslandet, finansreglement, avtale om privilegier og immunitet, budsjett for Domstolens første år, samt prosedyreregler for statspartsmøtet. Videre skal kommisjonen legge frem forslag til en bestemmelse om aggresjon, herunder en definisjon av og oversikt over forbrytelsens elementer, se vedtektenes artikkel 5 nr. 2, men her gjelder ikke tidsfristen 30. juni 2000. Forslagene skal fremlegges for statspartsmøtet på en revisjonskonferanse, se vedtektenes artikkel 123. Kommisjonen skal eksistere til og med avslutningen av det første statspartsmøtet, se nr. 8. Kommisjonen møter ved FNs hovedkontor (New York), se nr. 10.

For en nærmere redegjørelse for oppfølgingen av denne resolusjonen, se nedenfor under kapittel åtte.

8 Oppfølgende arbeid med sikte på domstolens etablering

Den forberedende kommisjon (heretter kommisjonen) ble etablert med hjemmel i vedlegg I til diplomatkonferansens sluttakt (resolusjon F), se merknadene om denne ovenfor. FNs generalforsamling vedtok 8. desember 1998 (res 53/105) at kommisjonen skulle møtes tre ganger i 1999 ved FNs hovedsete i New York: 16. til 26. februar, 26. juli til 13. august og 29. november til 17. desember. Kommisjonen skal etter nevnte resolusjon F, lage utkast til ordninger og tekstforslag som må være på plass før Domstolens oppstart. Dette omfatter blant annet tekstforslag til Domstolens prosessregler (se vedtektenes artikkel 51), forbrytelselementer (se vedtektenes artikkel 9), utkast til Domstolens finansreglement, avtaleutkast om privilegier og immuniteter, budsjett for Domstolens første år, samt diskutere aggresjonsforbrytelsen slik som angitt i vedtektenes artikkel 5 nr. 2. Videre skal kommisjonen fortløpende vurdere tiltak som kan føre til en økt oppslutning om vedtektene, se nevnte resolusjon 53/105 fra FNs generalforsamling. Kommisjonen er åpen for alle stater som var invitert til diplomatkonferansen, og Norge har pr. november 1999 deltatt med representanter fra Utenriksdepartementet og Forsvarsdepartementet.

Etter resolusjon F, må de nevnte utkastene til Domstolens prosessregler og til forbrytelselementer ferdigstilles innen utgangen av juni år 2000. Disse emnene har pr. november 1999 blitt behandlet i to arbeidsgrupper. I forhold til forbrytelselementene, har arbeidsgruppen diskutert elementer knyttet til folkemord og krigsforbrytelsene, og det er oppnådd tentativ enighet om en rekke av disse elementene. Arbeidsgruppen for prosessreglene har med effektivitet behandlet en rekke prosessregler knyttet til etterforsknings- og rettergangsstadier, og også her foreligger det ferdigstilte tekster fra arbeidsgruppens side.

Etter utløpet av fristen 30. juni 2000, skal kommisjonen prioritere de øvrige arbeidsoppgaver angitt i dens mandat. Kommisjonen skal etter resolusjon F eksistere til og med avslutningen av det første statspartsmøtet. Statspartsmøtet skal etter artikkel 112 blant annet behandle og vedta forslagene fra kommisjonen, herunder fastsette Domstolens budsjett. I tillegg til oppgavene angitt i artikkel 112, skal statspartsmøtet også utøve andre funksjoner spesifisert i vedtektene, eventuelt i prosessreglene. Dette gjelder eksempelvis valg av dommere etter artikkel 36, samt opprettelse av et forvaltningsfond for ofre etter artikkel 79. Se for øvrig merknadene til artikkel 112 om statspartsmøtet.

9 Erklæringer

Vedtektene gir statene adgang til ved ratifikasjon å avgi erklæringer om hvilken kanal som skal benyttes ved Domstolens oversendelse av anmodninger om samarbeid (artikkel 87 nr. 1), og om hvilket språk disse anmodningene og vedlegg skal være angitt på (artikkel 87 nr. 2). Videre åpner vedtektene for avgivelse av erklæring som begrenser Domstolens jurisdiksjon i forhold til krigsforbrytelser (artikkel 124).

Etter artikkel 87 nr. 1 kan Norge ved ratifikasjon avgi erklæring om hvilken kanal Domstolen skal anvende ved formidling av anmodninger til Norge om samarbeid. Hvis ingen erklæring om dette forhold avgis, vil de ordinære diplomatiske kanaler anvendes, det vil si ved notifikasjon via utenriksstasjon. For å bidra til at anmodninger fra Domstolen etterkommes så raskt som mulig, tas det sikte på at Norge ved ratifikasjon avgir en erklæring der det fastslås at anmodningen skal settes direkte frem for Justisdepartementet. Det foreslås følgende erklæring:

«Kongeriket Norges Regjering erklærer i henhold til vedtektenes artikkel 87 nr. 1 a at den velger Det kgl. justis og politidepartement som kanal for oversendelse av anmodninger fra Domstolen.»

Videre kan Norge etter artikkel 87 nr. 2 ved ratifikasjon velge hvilket språk Domstolens anmodninger skal fremsettes på. Hvis ikke slik erklæring avgis, vil Domstolens anmodninger til Norge, og de dokumenter som følger med disse, bli utferdiget eller oversatt til norsk. Hensett til Domstolens oversettelsesutgifter og fremtidige ressursituasjon, samt ønsket om å bidra til raskest mulig saksbehandling av vedkommende anmodninger, tas det sikte på at Norge ved ratifikasjon avgir en erklæring der engelsk velges som arbeidsspråk i forhold til anmodninger om samarbeid fra Domstolen. Det foreslås følgende erklæring:

«Kongeriket Norges Regjering erklærer i henhold til vedtektenes artikkel 87 nr. 2 at anmodninger fra Domstolen og vedlegg til disse skal fremsettes på engelsk som er et av Domstolens arbeidsspråk.»

Avgivelsen av de to ovennevnte erklæringene ved ratifikasjon er ikke til hinder for at Norge senere velger en annen løsning enn de angitt i erklæringene. Eventuelle endringer antas ikke å være av slik viktighet at de krever foreleggelse for Stortinget.

Artikkel 124 gir statene en adgang til å avgi en erklæring som midlertidig kan innsnevre Domstolens jurisdiksjon i forhold til krigsforbrytelser begått av egne statsborgere og/eller på statens territorium. En slik erklæring må eventuelt avgis ved ratifikasjon. Det må derfor tas stilling til om Norge skal benytte seg av denne adgangen i forbindelse med norsk ratifikasjon. Av de fire statene som hadde ratifisert vedtektene pr. november 1999, hadde ingen tatt et slikt forbehold. I tråd med Norges rolle for å etablere en effektiv og global straffedomstol, samt Norges generelle utenrikspolitiske profil, tilrådes det at det fra norsk side ikke avgir en slik erklæring.

Forslagene til norske erklæringer er gjengitt i vedlegg 1.

10 Administrative og økonomiske konsekvenser

Domstolen skal etableres ved ikrafttreddelsen av Roma-vedtektene. Den skal bestå av flere organer, herunder et dommerkollegium på 18 dommere. Tilstedeværelse og avlønning av dommerne vil imidlertid avhenge av faktisk saksmengde, et aktorat med etterforskere, samt et sekretariat med en egen enhet for å beskytte ofre og vitner. Utgiftene forbundet med Domstolens virksomhet skal først og fremst dekkes av bidrag fra statspartene, se artikkel 115 som fastslår at partene må bidra til Domstolens finansiering. En norsk ratifikasjon vil derfor medføre økonomiske forpliktelser i form av pliktige bidrag. Det er imidlertid vanskelig å fastslå hvor store de årlige utgiftene vil bli for Norges vedkommende. For det første er det usikkert hvor mange stater som vil ratifisere vedtektene og dermed være med på finansieringen. Utgiftene vil imidlertid måtte bli fordelt på minimum 60 stater, siden vedtektene oppstiller krav om 60 ratifikasjoner for at vedtektene skal tre i kraft. Videre vil Norges bidrag avhenge av hvilke andre stater som blir part. Bidragene skal fastsettes etter en bidragsskala basert på prinsippene for finansieringen i FN der det blant annet legges vekt på bruttonasjonalprodukt, befolkningsstørrelse med mer. Det påregnes imidlertid at de fleste industriland, herunder hele EU, vil være blant de opprinnelige 60 parter. For det tredje vil Domstolens budsjett avhenge av den fremtidige saksmengden. I tillegg er det vanskelig å anslå finansiering fra andre kilder, først og fremst fra FN som nevnes som en mulig finansieringskilde i artikkel 115. Utkast til Domstolens første budsjett skal utarbeides av Den forberedende kommisjon nedsatt med bakgrunn i resolusjon F til diplomatkonferansens sluttakt. Pr. november 1999 er det ennå ikke laget noe slikt utkast, se kapittel åtte om arbeidet i kommisjonen.

Domstolens budsjett og bidragsskala skal først vedtas etter at vedtektene har trådt i kraft, se artikkel 112. Statspartsmøtet vil også ha myndighet til å foreta etterfølgende justeringer blant annet i bidragsskalaen, i lys av endrede forhold, herunder endringer i partsforholdene. I mange henseender vil Domstolens finansiering og grunnleggende driftsspørsmål kunne sammenlignes med ordningen for Den internasjonale havrettsdomstol i Hamburg. Når det gjelder enkelte utgiftsposter, vil imidlertid finansieringsbehovene variere svært. Blant annet vil behovet avhenge av om Sikkerhetsrådet henviser situasjoner til Domstolen. Når det gjelder etterforskningsintense situasjoner, gir imidlertid budsjettene til Jugoslavia- og Rwanda-domstolene indikasjoner på mulige behov. I denne forbindelse bør det imidlertid påpekes at Domstolen etter all sannsynlighet vil overta de to midlertidige domstolenes funksjoner når Sikkerhetsrådet finner det formålstjenlig. De nevnte domstolers faste utgifter må da forventes å bli absorbert av Domstolen, med tilsvarende muligheter for innsparinger.

I utgangspunktet må det i etableringsfasen regnes med at Domstolens kostnader vil tilsvare havrettsdomstolens i den tilsvarende periode, det vil si i underkant av USD 10 millioner pr. år. Nevnte beløp og Norges antatte bidragssandel, er imidlertid svært vanskelig å beregne nærmere, i påvente av nevnte avklaringer.

Ratifikasjon av Roma-vedtektene ventes for øvrig, på samme måte som ved vedtakelsen av gjennomføringslovene for Jugoslavia- og Rwanda-domstolene,

ikke å ha økonomiske, konsekvenser som ikke kan absorberes innenfor eksisterende rammer. Dette gjelder også i forbindelse med behandling av anmodninger fra Domstolen, samt eventuell soning av dommer i Norge. Administrative og økonomiske konsekvenser vil innenfor de nevnte rammer også bli vurdert i forbindelse med lovbehandlingen.

11 Høringsuttalelser

Under det forberedende arbeid med proposisjonen har berørte departementer og underliggende organer blitt konsultert både når det gjelder merknadene til de enkelte deler av vedtektene, oversettelsen av disse og de innledende og avsluttende kapitler. Uttalelser og synspunkter fra disse instanser har i stor grad blitt inkorporert i det høringsutkast som Utenriksdepartementet med brev av 23. september 1998 sendte ut til følgende departementer, institusjoner og organisasjoner til uttalelse:

- Departementene
- Sametinget
- Stortingets ombudsmann for forvaltningen
- Høyesterett
- Lagmannsrettene
- Statsministerens kontor
- Regjeringsadvokaten
- Riksadvokaten
- Generaladvokaten
- Statsadvokatembetene
- Den norske Helsingforskomiteen
- Amnesty International, Norge
- ELSA-Norge
- Landsorganisasjonen
- Næringslivets hovedorganisasjon (NHO)
- Den norske dommerforening
- Statsadvokatenes forening
- Den norske advokatforening
- Befalets fellesorganisasjon
- Norsk militærjuridisk forening
- Krigsskoleutdannede offiserers landsforening
- Norges offisersforbund
- Forsvarets sivile tjenestemenns landsforbund
- Norges forsvarsforening
- Folk og Forsvar
- Norges Fredsråd
- Den norske Atlanterhavskomiteé
- FN-sambandet
- NGO-forum
- En verden
- Norges Røde Kors
- Norsk Folkehjelp
- Redd Barna
- Flyktningerådet
- Kirkens nødhjelp
- Leger uten grenser
- Mellomkirkelig råd
- Landsrådet for norske barne- og ungdomsorganisasjoner
- Den norske lægeforening
- Institutt for menneskerettigheter

- Det juridiske fakultet, Universitetet i Bergen
- Det juridiske fakultet, Universitetet i Oslo
- Det juridiske fakultet, Universitetet i Tromsø
- Universitetet i Trondheim
- Chr. Michelsens institutt for vitenskap og åndsfrihet
- NUPI (Norsk utenrikspolitisk institutt)
- PRIO - Institutt for fredsforskning
- Nobelinstituttet

Høringsfristen var 5. november 1999. Merknader fra høringsinstansene er innarbeidet i proposisjonen der det har vært naturlig å inkorporere disse i teksten. For øvrig er merknader av materiell art gjengitt nedenfor. Høringsinstansene har ikke hatt innvendinger til ratifikasjon av vedtektene, eller forslaget til norske erklæringer.

Departementene har ikke hatt merknader til høringsnotatet, annet enn dem som er innarbeidet i proposisjonen. *Forsvarsdepartementet* henleder oppmerksomheten på vedlagte høringsuttalelse fra *Forsvarets overkommando*, hvorav det blant annet fremgår:

«[...] Utkastet er sendt ut til intern høring i Forsvaret. Forsvaret har deltatt i den forberedende prosess før vedtakelse av vedtektene i Roma i 1998. Under denne konferanse var Forsvaret også representert med militærfaglig ekspertise. Deltakelse i prosessen har gitt Forsvaret mulighet til fortløpende å kommentere det norske arbeid [...].»

Generaladvokaten avga følgende høringsuttalelse:

«[...] Når det gjelder hovedspørsmålet, hvorvidt vedtektene bør ratifiseres av Norge, anser jeg etableringen av en internasjonal straffedomstol for krigsforbrytelser og lignende som et så stort fremskritt at ratifikasjon bør skje selv om det måtte være detaljer i vedtektene som vi kunne ha ønsket oss annerledes. Jeg finner imidlertid grunn til å gi visse kommentarer til visse punkter i omtalen av de rettslige spørsmål som norsk ratifikasjon reiser. [...] Ratifikasjon vil medføre at det må foretas visse lovendringer, slik at man er i stand til å oppfylle Norges forpliktelser. Dette vil så vidt jeg forstår være hovedinnholdet i den lovproposisjon som vil bli fremmet av Justisdepartementet. I tillegg bør det foretas en nøye gjennomgang av norsk lovgivning opp mot vedtektene med sikte på at man ikke skal risikere å måtte overlevere en norsk borger fordi norsk lov ikke gir hjemmel for å straffeforfølge en handling som ligger under domstolens jurisdiksjon. Dette kan være særlig aktuelt i forhold til kommandoansvaret i artikkel 28 og de mer spesielle ansvarsformer som er nedfelt i artikkel 25, og som kanskje ligger litt på siden av norsk strafferettstradisjon. For det tredje bør man gjennomgå lovgivningen med sikte på å etablere straffehjemler som samsvarer med domstolens, selv om man i og for seg har hjemmel for å straffe. Det kan her være spørsmål om å sikre at det ikke oppstår en ubalanse i straffenivå ved at man i Norge må bruke bestemmelser som etter sin ordlyd dekker, men som er skrevet med andre forhold for øye. Det kan også ellers være riktig at man markerer alvoret i enkelte forbrytelseskategorier så som folkemord og forbrytelser mot menneskeheten ved å fastsette egne straffebestemmelser for disse. Slike lovendringer behøver ikke å gis samme tidsprioritet som de som direkte refererer seg til våre forpliktelser overfor domstolen, men jeg vil anbefale at man påbegynner arbeidet slik at saken ikke går i glemmebooken.»

Norges Røde Kors avga følgende høringsuttalelse:

«At det nu blir etablert en fast internasjonal straffedomstol med myndighet til å straffeforfølge og dømme enkeltindivider for forbrytelser som folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, står for Norges Røde Kors som en milepæl i folkeretten. Etableringen av domstolen vil være et vesentlig bidrag for styrkingen av respekten for Genève konvensjonene og humanitær rett for øvrig.

Norges Røde Kors vil understreke betydningen av effektive, upartiske og rettferdige rettsoppgjør - også som virkemiddel som del av bestræbelser for langsiktig fred og forsoning i samfunn som har vært utsatt for massive overgrep. Et stort fremskritt er det også at krigsforbrytelser i ikke-internasjonale væpnede konflikter er inkludert i vedtektene.

Norges Røde Kors har merket seg med stor tilfredshet at forbrytelser mot menneskeheten for første gang er gitt en nærmere definisjon i traktats form, samt at det er gitt oppdaterte regler som ivaretar hensyn til kvinners og barns rettigheter og interesser på alle ledd i rettergangen. Ved dette har sivilbefolkningen får et ekstra vern der den humanitære retten ikke strekker til; ved overgrep fra egne landsmenn eller i en konflikt som ikke har gått over til å bli en væpnet konflikt etter den humanitære rettens krav.

For Norges Røde Kors står etableringen av Domstolen som en fyldestgjørelse av det første konkrete forslaget om en permanent internasjonal straffedomstol, lansert i 1872 av sveitseren Gustave Moynier, en av grunnleggerne for Den internasjonale Røde Kors Komiteen. Vi registrerer for øvrig at vedtektene har inkludert et forbud mot misbruk av Røde Kors-emblemet som er beskyttet av Genevekonvensjonene.

Norges Røde Kors vil sørge for at informasjon om ICC blir spredt, og at kunnskap herom blir integrert i vår undervisning og materiell om humanitær rett. Røde Kors-bevegelsen vil som før være en varm tilhenger av, og en sterk pådriver i alle sammenhenger for å fremme støtte for ICC, senest ved den pågående 27. Røde Kors-konferansen i Genève.

Norges Røde Kors støtter fullt ut at norske myndigheter legger vekt på å bidra til en tidligst mulig ikrafttredelse av vedtektene, og at disse får en så bred oppslutning som mulig. Norske myndigheter fortjener stor honnør for sin aktive deltager- og pådriverrolle i arbeidet som nu har ført fram til etableringen av Domstolen. Norges Røde Kors slutter seg fullt ut til vedtektene og tilrår at Norge snarest ratifiserer disse.»

Den norske dommerforening har forelagt høringsnotatet for Dommerforeningens utvalg for internasjonal rett, som uttaler følgende:

«Fra Utenriksdepartementet har vi mottatt et høringsnotat om norsk ratifikasjon av vedtektene til den internasjonale straffedomstol. Vedtektene er utarbeidet i regi av FN i form av en traktat, datert 17 juli 1998, som etablerer en fast, internasjonal domstol med myndighet til å straffeforfølge og dømme enkeltindivider som anklages for folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser. Et grunnleggende trekk ved Domstolen er at den skal være komplementær i forhold til nasjonal strafferettspleie - den skal bare kunne utøve jurisdiksjon overfor handlinger som av ulike årsaker ikke er eller vil bli gjenstand for en troverdig straffeforfølgning fra nasjonale myndigheters side. Utvalget vil understreke brytningen av dette - noe som vil være et viktig insitament for statene til selv å kunne gjennomføre en effektiv straffe-

forfølgning. Det fremgår av høringsnotatet at traktaten er resultat av et omfattende og langvarig arbeid hvor de endelige løsningene til dels bunner i realistiske kompromisser. Utvalget går derfor ikke nærmere inn på de enkelte bestemmelsene. Det heter i høringsnotatet at den norske regjering anser etableringen av en fast internasjonal straffedomstol for å utgjøre et vesentlig bidrag for styrking av den internasjonale rettsorden. Utvalget er enig i dette og støtter en rask norsk ratifikasjon.»

Institutt for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo har avgitt følgende uttalelse:

«Institutt for menneskerettigheter ved Universitetet i Oslo har mottatt til uttalelse høringsnotat vedrørende fremleggelse for Stortinget for samtykke til ratifikasjon av vedtektene til Den internasjonale straffedomstol.

Instituttet vil sterkt anbefale norsk ratifikasjon. Vi anser vedtakelsen av vedtektene i Roma i 1998 som en milepæl i det globale arbeidet for menneskerettigheter og krigens rett. Vedtektene innebærer at det nå, mer enn et halvt århundre etter Nürnberg- og Tokyotribunalene, har lyktes å oppnå bred prinsipiell internasjonal oppslutning om opprettelsen av en fast internasjonal straffedomstol.

Et meget alvorlig svakhetstrekk i arbeidet med internasjonal humanitærrett og menneskerettigheter har vært den utbredte straffe- og ansvarsfrihet for personer som gjør seg skyldige i de mest alvorlige krenkelser mot enkeltpersoner og grupper. Vi tror at eksistensen av en fast internasjonal straffedomstol kan få en betydelig preventiv virkning.

Det ligger langvarig og meget solid faglig arbeid bak de vedtektene som ble vedtatt i Roma i 1998. Det finnes naturlig nok enkelte svakheter i forhold til det man ideelt kunne ha ønsket, men disse svakhetene utgjør uunngåelige begrensninger i lys av de motstridende, rettspolitiske hensyn som har gjort seg gjeldende i denne lange marsjen frem til vedtakelsen. Vi mener for vår del at det som er oppnådd er mer og bedre enn det man realistisk kunne håpe på. Også av denne grunn håper vi at Stortingets samtykke til ratifikasjon kan oppnås raskt, og på den måten bidra til den videre fremdriften i dette viktige arbeidet.»

Den norske advokatforening har ikke avgitt uttalelse i saken. Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg har imidlertid avgitt en egen uttalelse i tilslutning til uttalelsen fra NGO-forum for menneskerettigheter, se nedenfor.

Landsorganisasjonen i Norge avga følgende uttalelse:

«[...] LO støtter opprettelsen av den internasjonale straffedomstol med dets vedtekter. LO ser det som viktig at Norge snarest ratifiserer vedtektene til den internasjonale straffedomstol for på den måten bidra til at domstolen blir opprettet.»

NGO-forum for menneskerettigheter ved Antirasistisk senter, Amnesty International - Norge, Den norske Helsingforskomité, Den norske Tibetkomité, Dommerforeningens menneskerettighetsutvalg, Flyktningerådet, FOKUS - forum for kvinner og utviklingsspørsmål, Mellomkirkelig råd, Nasjonale Åndelig Råd for Bahaier i Norge, Norsk folkehjelp, Norsk Forum for Ytringsfrihet, Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS), Norsk Folkehjelp, Norsk

P.E.N, Norsk Psykologiforening, Redd Barna og Stiftelsen Menneskerettighetshuset har avgitt følgende høringsuttalelse:

«NGO-forum for menneskerettigheter er meget positiv til at den norske regjering ønsker en rask ratifikasjon av Romavedtektene for Den internasjonale straffedomstolen. En sterk internasjonal straffedomstol vil bidra til å gjøre slutt på straffrihet og forebygge internasjonale forbrytelser, det vil si folkemord, andre forbrytelser mot menneskeheten og alvorlige krigsforbrytelser. Straffrihet for slike forbrytelser er et alvorlig problem i mange deler av verden for oppbygging av en rettsstat. Domstolen vil bidra til å styrke den internasjonale rettsorden, og sørge for rask etterforskning og straffeforfølgning av internasjonale forbrytelser.

Utviklingen på 1990-tallet med omfattende overgrep i stort antall interne konflikter, har understreket behovet for et effektivt internasjonalt apparat for å sikre straffeforfølgning av de ansvarlige for overgrepene. Konfliktene har i økende grad hatt sivile ofre.

Rask ratifikasjon fra Norge og andre likesinnede stater er avgjørende for at Romavedtektene skal kunne tre i kraft og domstolen bli etablert (60 stater må ratifisere vedtektene før de trer i kraft og domstolen kan etableres). Norsk ratifikasjon vil ha en viktig signaleffekt overfor andre land som har signert vedtektene, men ennå ikke begynt ratifikasjonsprosessen. Mange land kan være tilbakeholdne med å ratifisere vedtektene fordi de avventer resultatene av forhandlingene om utfyllende prosedyreregler og andre bestemmelser i domstolens forberedende kommisjon i FN. Norsk ratifikasjon vil kunne ha en signaleffekt for land som har en slik avventende holdning.

Norge har - sammen med de andre nordiske land - spilt en viktig rolle i forhandlingene om Romavedtektene. Norge bør fortsatt spille en aktiv rolle både bilateralt og multilateralt for å fremskynde og styrke prosessen med etablering av domstolen. Både domstolens etablering, effektivitet og autoritet vil være avhengig av politisk vilje og støtte fra et stort antall av verdens stater.

NGO-forum for menneskerettigheter er enig med Utenriksdepartementet i at det ikke bør gis noen erklæring under artikkel 124 i Romavedtektene om å utsette domstolens jurisdiksjon for krigsforbrytelser. Artikkel 124 gir statene mulighet til å begrense Domstolens jurisdiksjon i forhold til krigsforbrytelser begått av egne statsborgere eller på dens territorium i en periode på opp til syv år etter at vedtektene er trådt i kraft for vedkommende stat.

Svakheter ved domstolen

NGO-forum for menneskerettigheter ønsker å understreke behovet for en sterk og uavhengig domstol. Romavedtektene utgjør et kompromiss mellom ulike politiske interesser og rettslige tradisjoner. En del av disse kompromissene bidrar utvilsomt til å svekke domstolens muligheter til å gjennomføre en effektiv, uavhengig og troverdig rettergang der nasjonale myndigheter er ute av stand til eller uvillige til å gjennomføre et troverdig rettsoppgjør. NGO-forum kan derfor ikke ubetinget si seg enig i Høringsnotatets vurdering på side 5, der det heter at «Romavedtektene utgjør samlet sett et omfattende regelverk som er egnet til å sikre en mulig, effektiv, uavhengig og troverdig rettergang, med ivaretagelse av rettssikkerhetsgarantier for den anklagede». Selv om hovedanklageren har visse muligheter til å starte etterforskning og ta ut tiltale mot personer utfra egen vurdering - og etter godkjennelse fra domstolens kammer for forundersøkelse - så vil hovedanklageren møte mange praktiske og prinsipielle vanskeligheter i sitt arbeid. Morten Bergsmo, juridisk rådgiver i anklagerkontoret

for ad hoc tribunalet for det tidligere Jugoslavia, har i en kronikk i Aftenposten 26 februar 1999 konkludert med at «domsmyndigheten er så begrenset og anklagerens kompetanse til å forberede saker så svak at institusjonens muligheter forblir usikre.» Når domstolen etterforsker situasjoner som er forelagt den av FNs sikkerhetsråd vil dens fullmakter være større enn om domstolens hovedanklager starter etterforskning på egne hånd eller en situasjon er fremlagt for domstolen av en eller flere enkeltstater. Domstolen vil for eksempel kunne få problemer med å få tilgang til bevismateriale, og ellers være avhengig av samarbeid fra myndigheter som kan ha vært delaktig i overgrep, for å kunne gjennomføre en effektiv etterforskning. Andre svakheter ved Romavedtektene er at en stat gis mulighet til ikke å akseptere domstolens jurisdiksjon over krigsforbrytelser i en periode på syv år etter at den har ratifisert eller tiltrådt traktaten. Listen over forbrytelser i interne konflikter er betydelig kortere enn for internasjonale konflikter; for eksempel mangler utsulting av sivile, bruk av forbudte våpen og vilkårlige angrep på sivile. Domstolen vil kunne behandle en sak bare hvis hjemstaten til den anklagede er part i vedtektene, eller der forbrytelsen er begått på territoriet til en av partene, med mindre domstolen er aktivert etter vedtak i Sikkerhetsrådet. Endelig gis Sikkerhetsrådet mulighet til å stoppe domstolen fra å etterforske en sak for en periode på 12 måneder, som kan fornyes uten begrensninger. Dette forutsetter riktignok at ingen av de permanente medlemmene nedlegger veto. Disse bestemmelsene - som gjør at Domstolen i enkelte situasjoner vil stå svakere en ad hoc tribunalene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda - gjør at statenes politiske vilje til å samarbeide og styrke domstolen vil være avgjørende for om den kan bli en effektiv internasjonal institusjon.

Utfordringer for norske myndigheter

På denne bakgrunn er det viktig at norsk ratifikasjon blir fulgt opp med tiltak som støtter opp om prinsippet om at både det internasjonale samfunn og nasjonale myndigheter har et ansvar for å rettsforfølge internasjonale forbrytelser.

Syv år etter at domstolen er etablert skal statspartene møtes til en konferanse hvor de kan endre vedtektene for domstolen. Her kan forbedringer skje, og Norge bør være en pådriver i forhandlingen for å styrke domstolens rettslige stilling.

Norge bør også arbeide aktivt for å gi domstolen en solid finansiell basis. I tillegg til et beløp som vil bli fastsatt for alle stater som ratifiserer Romavedtektene, vil det også være mulig å komme med frivillige bidrag.

Norge må arbeide for at antall ratifikasjoner blir så høyt som mulig, slik at Romavedtektene snarest mulig kan tre i kraft og domstolen får en så bred basis som mulig. Særlig viktig er det å arbeide for at stormaktene støtter opp om domstolen. Samarbeid med Sikkerhetsrådet vil i mange saker være avgjørende for at domstolen kan fungere effektivt.

Endelig vil NGO-forum påpeke betydningen av å tydeliggjøre universell jurisdiksjon for internasjonale forbrytelser som sådan ved å innføre dette som en del av norsk strafferett. Dette vil gi et signal fra norske myndigheter om vilje til å bidra til å løse problemet med straffrihet. Norge bør også arbeide for at andre stater vedtar tilsvarende lovgivning. Dette vil i adskillig utstrekning kunne bidra til å effektivisere forfølgningen av de aktuelle forbrytelsene - ikke minst fordi den internasjonale straffedomstolen vil bli uten jurisdiksjon overfor mange forbrytelser fordi det i lang tid vil være et betydelig antall stater som ikke vil

være part til Romavedtektene. Det er en ny utvikling at nasjonale retts-system i større grad tar ansvar for å rettsforfølge internasjonale forbrytelser uavhengig av hvor, av hvem og mot hvem de er begått (jf. Pinochet-saken). Selv om norsk straffelovs paragraf 12 - som åpner for norsk straffeforfølgning av særlig grove forbrytelser - favner vidt, bør en ratifikasjon av Romavedtektene raskt følger opp av en utredning med sikte på at norsk straffelovgivning dekker de forbrytelser som omfattes av vedtektene.»

Norges Fredsråd har i tillegg til ovennevnte fellesuttalelse fra NGO-forum for menneskerettigheter avgitt følgende uttalelse:

«Norges Fredsråd vil uttrykke sterkt bifall til Romavedtektene og en snarlig norsk ratifikasjon. Vi er glade for den pådriverrolle Norge har spilt i arbeidet, og for at norske diplomater i innspurten tok de avgjørende grep som sikret at Roma-vedtektene ble noe av. Avtalen, som er en viktig utbygging av krigens folkerett og internasjonal rettsorden, gir enda en illustrasjon på hva som kan oppnås gjennom den nye formen for demokratisk diplomati, hvor en gruppe av likesinnede stater tar på seg å føre en sak frem uten å avvente konsensus som hittil har bremsset, utsatt og hindret resultater i utviklingen av ny internasjonal rett. Det minste felles multiplum ble ofte altfor lite. Departementet fremhever i sin redegjørelse at organisasjonene, de sivile samfunn, spilte en viktig rolle med å føre saken fram og sette preg på det endelige resultat. Vi vil takke for at Norge gjennom økonomisk bidrag, her som i landminesaken, har støttet og styrket CSO(=NGO)enes muligheter for å gjøre en innsats. Norges Fredsråd håper at en arbeidsmodell med så overbevisende resultater vil komme i økende bruk i årene som kommer. Norges Fredsråd erkjenner, og beklager, at det ikke var mulig å få listet opp masseødeleggelsesvåpen hvor bruk vil utgjøre krigsforbrytelser. Dette er enda et utslag av atommaktenes manglende vilje til å leve opp til sine forpliktelser etter avtalen om ikkespredning og atomnedrustning av 1968. Avgjørelsen fra Den internasjonale domstol av 8. juli 1996 viser at det er ulovlig å bruke eller true med atomvåpen, og vi mener at norsk UD i likhet med andre NATO-land, tar feil i sin utlegning av domstolens konklusjoner. Også bruk i «en ekstrem situasjon av selvforsvar hvor statenes overlevelse står på spill» må - etter de 14 dommeres enstemmige konklusjon - holde seg innenfor folkerettens krav. Da er bruk etter rettens øvrige uttalelser, som en praktisk realitet, ikke mulig. Norsk UD bør endre sitt syn her. Norges Fredsråd er glad for at vedtektene ikke har med dødsstraff blant anvendelige straffereaksjoner og for de spesielle nyvinninger som er gjort gjennom å definere overgrep mot kvinner som krigsforbrytelse.»

En verden har i tillegg til ovennevnte fellesuttalelse fra NGO-forum for menneskerettigheter avgitt følgende uttalelse:

«[...] En verden vil først og fremst uttale sin store tilfredshet med at det lykkedes for 120 stater samt NGOene i Roma 1998 å komme frem til enighet om utkast til vedtekter til en Internasjonal straffedomstol etter til sammen 45 år fra saken ble «lagt på is» i FN og først tatt opp igjen etter slutten av den kalde krig. Dette anses som en stor seier for det internasjonale samfunn. En verden anbefaler at vedtektene godkjennes av Stortinget.»

Mellomkirkelig Råd har i tillegg til ovennevnte fellesuttalelse fra NGO-forum for menneskerettigheter avgitt følgende uttalelse:

«Mellomkirkelig råd takker for å ha mottatt omfattende og interessant dokumentasjon om Den internasjonale straffedomstol. Som understreket i brev av 1. juni 1999 til utenriksministeren, er det svært viktig for kirkene å få vedtatt en effektiv internasjonal straffedomstol så snart som mulig. Arbeidet med dette er særlig fulgt opp av Komiteen for internasjonale spørsmål (KISP), og dets Menneskerettighetsutvalg.

Vi understreker at Mellomkirkelig råd er aktive i Menneskerettighetsorganisasjonenes NGO-forum, og at vi i tillegg vil koordinere et felles høringsinnspill gjennom dette nettverket. Når vi likevel i tillegg ønsker å avgi en egen, kort høringsuttalelse, er dette for å synliggjøre visse anliggender som er særlig viktig ut fra et kirkelig synspunkt.

Ofte er det kirker og kirkelige organisasjoner som må bære mye av byrden med behandling av fysiske og psykiske sår etter omfattende overgrep. Dette arbeidet for å gjenreise den verdigheten som er krenket, blir ofte enklere dersom det erkjennes at overgrep faktisk har skjedd. Det er på denne bakgrunn viktig at ordninger for oppreisning for ofrene blir så omfattende og effektive som mulig. Artikkel 75 omtaler dette, og det er redegjort for de ulike hensyn som ble balansert ved formuleringen av denne artikkelen. Domstolen som sådan kan ikke uten videre etablere omfattende ordninger for erstatning eller inndragning. Norge bør likevel søke å arbeide for ordninger som gir en form for oppreisning for ofrene for overgrep. Vi ber om at dette nevnes som et område for norsk oppfølging.

For det andre understreker Mellomkirkelig Råd viktigheten av formålet med Domstolen, å hindre at personer som har utøvd de verste former for overgrep (folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser) går fri fra tiltale. Dette forstår vi å være ett av de flere nødvendige tiltak for å redusere omfanget av straffefrihet (impunity) internasjonalt. Arbeid mot straffefrihet er særlig vanskelig fordi personer i offentlige stillinger beskyttes i nasjonal lovgivning. Av denne grunn ser vi det som helt avgjørende at artikkel 27 ikke åpner for noen særbehandling av personer som innehar offentlige verv, som regjerings- eller parlamentsmedlemmer.

Dernest erkjenner vi at Domstolen ikke har universell jurisdiksjon. Domstolen kan bare ta ut tiltale mot personer dersom overgriper er statsborger i en stat som har ratifisert vedtektene til Den internasjonale straffedomstolen, eller dersom overgrepet skjedde på territoriet til en stat som har ratifisert disse vedtektene. En slik begrensning nødvendiggjør økt bevisstgjøring om den universelle jurisdiksjon som finnes i nasjonale straffelover, inklusive den norske. Økt bruk av prinsippet om universell jurisdiksjon er også et tiltak mot straffefrihet for å sikre at ansvarlige for de verste overgrepene går fri.

I denne sammenheng understreker Rådet at «trial-in-absentia» også må være mulig i de tilfeller der overgriperne beskyttes av eget eller andre lands myndigheter. En rekke overgripere holdes gjemt. Samtidig er rettssikkerhetsprinsippet om at vedtektene ikke skal ha tilbakevirkende kraft viktig å påpeke.

Til slutt er Mellomkirkelig råd opptatt av uklarhetene rundt hva som utløser en domstolsbehandling ikke må føre til handlingslammelse. En situasjon der stater, sammen med hovedanklageren i domstolen har denne initierende rollen, virker fornuftig. Vi spør likevel om ikke formuleringene i artikkel 17 er såpass vide at de kan åpne opp for svært mange fortolkningsmuligheter. Formuleringen i punkt 1,b er en illustrasjon. Hva som ligger i begrepet «unwillingness and inability» for statene til å legge til rette for en nasjonal rettergang, blir alltid en subjektiv tolkning.

Mellomkirkelig Råd er opptatt av at oppslutningen og legitimiteten til Den internasjonale straffedomstolen blir så omfattende som mulig. Tilstrekkelige ressurser må settes av til virksomheten. En situasjon der vi ser en økt bruk av internasjonale rettstribunaler for etterforskning, tiltale og eventuelt dom for overgrep begått i enkeltland, vil binde opp ressurser. Støtten gitt de første årene er spesielt viktig for å sikre at Domstolen kan arbeide tilstrekkelig effektivt.

Vi håper på en rask ratifikasjon i Stortinget, og det er ikke vår hensikt å søke å komplisere prosessen ved at vi foreslår betingelser for ratifikasjon. Våre påpekninger er snarere for å bidra til å øke oppmerksomheten rundt sentrale forhold når Domstolen begynner å virke.

Målet for Mellomkirkelig Råd, innefor et større fellesskap av kirker, er en internasjonal rettsorden der særlig de svakeste får sikret sine iboende rettigheter.

Vi vil fortsette arbeidet for en styrket internasjonal rettsorden med redusert omfang for straffefrihet.»

Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg har i tillegg til ovennevnte fellesuttalelse fra NGO-forum for menneskerettigheter, anført følgende merknader i tilknytning til tiltaltes rettsstilling:

«Vesentlige rettssikkerhetsgarantier for tiltalte er ivarettatt ved en rekke bestemmelser i Romavedtektene, særlig art. 66 og 67. I Utenriksdepartementets høringsnotat er det i liten grad påpekt svakheter ved tiltaltes rettigheter, slik de er nedfelt i vedtektene. Ved fremleggelse av vedtektene for Stortinget for ratifikasjon, bør det angis på hvilke områder Norge vil arbeide for å styrke tiltaltes rettigheter. Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg vil påpeke to svakheter i denne sammenheng.

Det frie forsvarervalg: Det frie forsvarervalg er innført som prinsipp i art. 67. Prinsippet undergraves imidlertid av at tiltalte har begrenset adgang til å få dekket utgiftene til forsvarer, jf. art. 67 d. Kostnadsspørsmålet er sentralt for at forsvarervalget skal være reelt og tilgjengelige for alle tiltalte. Når det gjelder tolkebistand er det en ubetinget rettighet for tiltalte at denne skal være vederlagsfri. Det er vanskelig for å forstå at tolkebistand er prioritert høyere enn forsvarerbistand.

Likhetsprinsippet: I høringsnotatet s. 121 er det i art. 67 bemerket at «bokstav e presiserer dessuten likhetsprinsippet («equality of arms») ved at retten til å utspørre vitner, samt føre bevis skal skje på samme vilkår for tiltalte som for hovedanklageren. En fullstendig gjennomføring av dette prinsippet innebærer at det ikke bare gjennomføres under hovedforhandling, men det skal gi tiltalte likeverdige muligheter for å forberede et forsvar som aktoratet har til å fremme anklagen. Retten til innsyn i aktoratets dokumenter er sentralt for «equality of arms» prinsippet skal gjennomføres fullt ut. I Romavedtektene fremstår dokument-innsynsretten som utilstrekkelig og noe fragmentarisk.

Artikkel 61 omhandler rettsmøtet for bekreftelse av tiltalen. I et slikt rettsmøte har ikke forsvareren en ubetinget rett til å være tilstede. Bare under forutsetning av at forsvareren er tilstede, er han sikret dokumentinnsyn i rimelig tid før rettsmøtet. Tilsvarende bestemmelse er ikke uttrykkelig fastslått for hovedforhandlingen. Plikten for fremleggelse synes å være begrenset til bevis som er til gunst for tiltalte. Fremleggelsen skjer etter anklagerens diskresjonære skjønn.

Rettsikkerhetsmessig ville det være av større betydning å ha en regel om ubetinget rett til fremleggelse av alle bevis i god tid forut for hovedforhandling. Det må også presiseres at innsynsretten må omfatte alle sakens dokumenter.

Advokatforeningens menneskerettighetsutvalg er av den oppfatning at det må fremheves overfor Stortinget at det fortsatt gjenstår et arbeide med å forbedre rettsikkerheten for tiltalte.»

Utenriksdepartementet vil her vise til at tiltaltes rettigheter vil bli ivaretatt både gjennom vedtektene og de nærmere prosessreglene som er under utarbeidelse. Under forhandlingene av vedtektene i diplomatkonferansen var det omfattende diskusjoner om hvilken detaljeringsgrad rettergangsreglene skulle få i selve vedtektene. En ble enig om at vedtektene skulle utformes på et generelt nivå hvor en blant annet skulle fastslå de bærende prinsipper for rettergangsordningen. De mer detaljerte rettergangsregler ble forutsatt utformet i prosessregler. Disse skal fastsettes på første statspartsmøte etter forslag fra Den forberedende kommisjon. Prosessreglene må selvsagt bygge på vedtektene og ligge innenfor deres rammer.

Likevel er rettergangsreglene i selve vedtektene langt mer detaljerte enn det som er tilfellet for vedtektene til Jugoslavia- og Rwandadomstolene. Dette gjelder også for de prinsipper som utvalgets uttalelse fokuserer på, jf. artikkel 66 og 67 i Romavedtektene. Det er grunn til å konstatere at nevnte bestemmelser i vedtektene utgjør et vesentlig fremskritt i utviklingen av sentrale internasjonale rettsikkerhetsprinsipper og at de til slutt oppnådde betydelig oppslutning. Begge de to midlertidige domstolene har på basis av vedtatte prosessregler og rettspraksis utviklet rettergangsregler som samlet sett ivaretar tiltaltes rettsikkerhet. Dette gjelder også retten til dokumentinnsyn, se f.eks reglene 66-68 i prosessreglene til Jugoslaviadomstolen, og retten til fritt forsvarervalg. Så vidt vites, har så langt alle de tiltalte ved Jugoslaviadomstolen fått dekket utgifter til forsvarer. Kostnadene til forsvarer utgjør også en betydelig andel av domstolenes totale driftsutgifter.

Så langt tyder diskusjonene i Den forberedende kommisjon på at de endelige prosessreglene for Den internasjonale straffedomstol vil ivareta tiltaltes rettsikkerhet i minst like stor grad som rettergangsreglene ved Jugoslavia- og Rwandadomstolene. De forslag som foreligger så langt må også anses å ligge godt innenfor de krav som følger av internasjonale menneskerettighetsinstrumenter. Det vises i denne forbindelse til Den forberedende kommisjons dokument PCNICC/1999/L.4/Rev.1, hvor det blant annet er foreslått en meget omfattende rett til dokumentinnsyn i regel 5.28- 5.34 på s. 30-34. Utenriksdepartementet er enig i at det er meget viktig at tiltaltes rettigheter sikres så konkret som mulig ved den nærmere utforming av detaljerte bestemmelser i prosessreglene. Departementet vil imidlertid bemerke at de generelle rettsikkerhetsprinsipper som allerede er knesatt i vedtektenes artikkel 66 og 67 må anses å utgjøre et meget tjenlig grunnlag for slike detaljerte prosessregler.

Norsk Militærjuridisk forening har avgitt følgende uttalelse:

«Norsk Militærjuridisk Forening har i følge sine vedtekter til formål å fremme studium av militær rett og krigens folkerett, forskning på området, samt å fremme rettsregler som ivaretar menneskerettigheter. Foreningen har ikke hatt praktisk mulighet for å gjennomgå høringsnotatet i detalj, men er fra før vel kjent med det arbeidet som har pågått

og Norges rolle i dette. I anledning hendelsene i det tidligere Jugoslavia avga foreningen den 1. desember 1992 en uttalelse på eget initiativ hvor man støttet de nordiske utenrikministres krav om at det måtte opprettes en internasjonal domstol for krigsforbrytere i det tidligere Jugoslavia. Avslutningsvis anbefalte man også at det skulle arbeides videre med sikte på etablering av en permanent internasjonal domstol for denne type handlinger. Norsk Militærjuridisk Forening anbefaler at vedtektene ratifiseres av Norge.»

12 Konklusjon og tilråding

Vedtektene søker å styrke den internasjonale strafferettspleie gjennom opprettelse av en permanent internasjonal straffedomstol som skal ha myndighet til å straffeforfølge og dømme personer for de alvorligste internasjonale forbrytelser. Til tross for internasjonalt samarbeid i kampen mot folkemord, forbrytelser mot menneskeheten og krigsforbrytelser, har verdenssamfunnet de seneste år gjentatte ganger vært vitne til massive overgrep, særlig mot sivilbefolkningen. Dette har igjen ført til økt internasjonalt fokus på straffeforfølgning av personer som begår slike overgrep, særlig gjennom opprettelsen av de to midlertidige FN-domstolene for det tidligere Jugoslavia og Rwanda. Ved at det nå etableres en permanent, internasjonal straffedomstol tas et vesentlig skritt for styrke den internasjonale rettsorden.

Vedtektene innebærer et signal om at det i fremtiden ikke kan gjøres regning med straffrihet for alvorlige internasjonale forbrytelser. De innebærer en betydelig styrking av den folkerettslige beskyttelse av menneskeverdet så vel som av internasjonal fred og sikkerhet. En permanent internasjonal straffedomstol vil medføre en vesentlig redusert reaksjonstid for det internasjonale samfunn overfor slike forbrytelser, og derved forhåpentligvis også ha en avskrekkende virkning. Norske myndigheter legger stor vekt på å bidra til en tidligst mulig ikrafttredelse av vedtektene, og at disse får en så bred oppslutning som mulig. En tidlig norsk ratifikasjon vil være av betydning i så henseende.

I tråd med Norges utenrikspolitiske orientering og folkerettslige profil, tilrås at Norge blir part i disse vedtekter. Vedtektenes innhold er i det alt vesentlige i tråd med de norske målsettinger for diplomatkonferansen, se kapitlene en og fire.

Vedtektene pålegger statspartene enkelte forpliktelser, først og fremst i tilknytning til samarbeid med Domstolen etter vedtektenes del 9. Det vil være nødvendig med nasjonal lovgivning som tillater alle samarbeidsformene som er nevnt der, se under kapittel en, og det tas derfor sikte på å fremme en odelsingsproposisjon om de nødvendige lovendringer så snart som mulig etter ratifikasjon.

Utenriksdepartementet

t i l r å r :

At Deres Majestet godkjenner og skriver under et fremlagt forslag til proposisjon til Stortinget om samtykke til ratifikasjon av vedtektene av 17. juli 1998 for Den internasjonale straffedomstol («Roma-vedtektene»).

Vi HARALD, Norges Konge,

s t a d f e s t e r:

Stortinget blir bedt om å gjøre vedtak om samtykke til ratifikasjon av vedtektene av 17. juli 1998 for Den internasjonale straffedomstol («Roma-vedtektene»), i samsvar med et fremlagt forslag.

Tilråding fra Utenriksdepartementet ligger ved.

Vedlegg 1

Forslag til norske erklæringer

- Erklæring i henhold til vedtektenes artikkel 87 nr. 1.

«Kongeriket Norges Regjering erklærer i henhold til vedtektenes artikkel 87 nr. 1 a at den velger Det kgl justis- og politidepartementet som kanal for oversendelse av anmodningen fra Domstolen.»

- Erklæring i henhold til vedtektenes artikkel 87 nr. 2.

«Kongeriket Norges Regjering erklærer i henhold til vedtektenes artikkel 87 nr. 2 at anmodninger fra Domstolen og vedlegg til disse skal fremsettes på engelsk som er et av Domstolens arbeidsspråk.»

Vedlegg 2**Rome Statute of The International Criminal Court of
17 July 1998*****Preamble***

The States Parties to this Statute,

Conscious that all peoples are united by common bonds, their cultures pieced together in a shared heritage, and concerned that this delicate mosaic may be shattered at any time,

Mindful that during this century millions of children, women and men have been victims of unimaginable atrocities that deeply shock the conscience of humanity,

Recognizing that such grave crimes threaten the peace, security and well-being of the world,

Affirming that the most serious crimes of concern to the international community as a whole must not go unpunished and that their effective prosecution must be ensured by taking measures at the national level and by enhancing international cooperation,

Determined to put an end to impunity for the perpetrators of these crimes and thus to contribute to the prevention of such crimes,

Recalling that it is the duty of every State to exercise its criminal jurisdiction over those responsible for international crimes,

Reaffirming the Purposes and Principles of the Charter of the United Nations, and in particular that all States shall refrain from the threat or use of force against the territorial integrity or political independence of any State, or in any other manner inconsistent with the Purposes of the United Nations,

Emphasizing in this connection that nothing in this Statute shall be taken as authorizing any State Party to intervene in an armed conflict or in the internal affairs of any State,

Determined to these ends and for the sake of present and future generations, to establish an independent permanent International Criminal Court in relationship with the United Nations system, with jurisdiction over the most serious crimes of concern to the international community as a whole,

Emphasizing that the International Criminal Court established under this Statute shall be complementary to national criminal jurisdictions,

Resolved to guarantee lasting respect for and the enforcement of international justice,

Have agreed as follows:

Part 1. Establishment of the court***Article 1******The Court***

An International Criminal Court («the Court») is hereby established. It shall be a permanent institution and shall have the power to exercise its jurisdiction over persons for the most serious crimes of international concern, as referred

to in this Statute, and shall be complementary to national criminal jurisdictions. The jurisdiction and functioning of the Court shall be governed by the provisions of this Statute.

Article 2

Relationship of the Court with the United Nations

The Court shall be brought into relationship with the United Nations through an agreement to be approved by the Assembly of States Parties to this Statute and thereafter concluded by the President of the Court on its behalf.

Article 3

Seat of the Court

1. The seat of the Court shall be established at The Hague in the Netherlands («the host State»).

2. The Court shall enter into a headquarters agreement with the host State, to be approved by the Assembly of States Parties and thereafter concluded by the President of the Court on its behalf.

3. The Court may sit elsewhere, whenever it considers it desirable, as provided in this Statute.

Article 4

Legal status and powers of the Court

1. The Court shall have international legal personality. It shall also have such legal capacity as may be necessary for the exercise of its functions and the fulfilment of its purposes.

2. The Court may exercise its functions and powers, as provided in this Statute, on the territory of any State Party and, by special agreement, on the territory of any other State.

Part 2. Jurisdiction, admissibility and applicable law

Article 5

Crimes within the jurisdiction of the Court

1. The jurisdiction of the Court shall be limited to the most serious crimes of concern to the international community as a whole. The Court has jurisdiction in accordance with this Statute with respect to the following crimes:

- a) The crime of genocide;
- b) Crimes against humanity;
- c) War crimes;
- d) The crime of aggression.

2. The Court shall exercise jurisdiction over the crime of aggression once a provision is adopted in accordance with articles 121 and 123 defining the crime and setting out the conditions under which the Court shall exercise jurisdic-

tion with respect to this crime. Such a provision shall be consistent with the relevant provisions of the Charter of the United Nations.

Article 6

Genocide

For the purpose of this Statute, «genocide» means any of the following acts committed with intent to destroy, in whole or in part, a national, ethnical, racial or religious group, as such:

- a) Killing members of the group;
- b) Causing serious bodily or mental harm to members of the group;
- c) Deliberately inflicting on the group conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part;
- d) Imposing measures intended to prevent births within the group;
- e) Forcibly transferring children of the group to another group.

Article 7

Crimes against humanity

1. For the purpose of this Statute, «crime against humanity» means any of the following acts when committed as part of a widespread or systematic attack directed against any civilian population, with knowledge of the attack:

- a) Murder;
- b) Extermination;
- c) Enslavement;
- d) Deportation or forcible transfer of population;
- e) Imprisonment or other severe deprivation of physical liberty in violation of fundamental rules of international law;
- f) Torture;
- g) Rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, enforced sterilization, or any other form of sexual violence of comparable gravity;
- h) Persecution against any identifiable group or collectivity on political, racial, national, ethnic, cultural, religious, gender as defined in paragraph 3, or other grounds that are universally recognized as impermissible under international law, in connection with any act referred to in this paragraph or any crime within the jurisdiction of the Court;
- i) Enforced disappearance of persons;
- j) The crime of apartheid;
- k) Other inhumane acts of a similar character intentionally causing great suffering, or serious injury to body or to mental or physical health.

2. For the purpose of paragraph 1:

- a) «Attack directed against any civilian population» means a course of conduct involving the multiple commission of acts referred to in paragraph 1 against any civilian population, pursuant to or in furtherance of a State or organizational policy to commit such attack;
- b) «Extermination» includes the intentional infliction of conditions of life, *inter alia* the deprivation of access to food and medicine, calculated to bring about the destruction of part of a population;
- c) «Enslavement» means the exercise of any or all of the powers attaching to the right of ownership over a person and includes the exercise of such

power in the course of trafficking in persons, in particular women and children;

- d) «Deportation or forcible transfer of population» means forced displacement of the persons concerned by expulsion or other coercive acts from the area in which they are lawfully present, without grounds permitted under international law;
- e) «Torture» means the intentional infliction of severe pain or suffering, whether physical or mental, upon a person in the custody or under the control of the accused; except that torture shall not include pain or suffering arising only from, inherent in or incidental to, lawful sanctions;
- f) «Forced pregnancy» means the unlawful confinement of a woman forcibly made pregnant, with the intent of affecting the ethnic composition of any population or carrying out other grave violations of international law. This definition shall not in any way be interpreted as affecting national laws relating to pregnancy;
- g) «Persecution» means the intentional and severe deprivation of fundamental rights contrary to international law by reason of the identity of the group or collectivity;
- h) «The crime of apartheid» means inhumane acts of a character similar to those referred to in paragraph 1, committed in the context of an institutionalized regime of systematic oppression and domination by one racial group over any other racial group or groups and committed with the intention of maintaining that regime;
- i) «Enforced disappearance of persons» means the arrest, detention or abduction of persons by, or with the authorization, support or acquiescence of, a State or a political organization, followed by a refusal to acknowledge that deprivation of freedom or to give information on the fate or whereabouts of those persons, with the intention of removing them from the protection of the law for a prolonged period of time.

3. For the purpose of this Statute, it is understood that the term «gender» refers to the two sexes, male and female, within the context of society. The term «gender» does not indicate any meaning different from the above.

Article 8

War crimes

1. The Court shall have jurisdiction in respect of war crimes in particular when committed as part of a plan or policy or as part of a large-scale commission of such crimes.

2. For the purpose of this Statute, «war crimes» means:

- a) Grave breaches of the Geneva Conventions of 12 August 1949, namely, any of the following acts against persons or property protected under the provisions of the relevant Geneva Convention:
 - i. Wilful killing;
 - ii. Torture or inhuman treatment, including biological experiments;
 - iii. Wilfully causing great suffering, or serious injury to body or health;
 - iv. Extensive destruction and appropriation of property, not justified by military necessity and carried out unlawfully and wantonly;
 - v. Compelling a prisoner of war or other protected person to serve in the forces of a hostile Power;

- vi. Wilfully depriving a prisoner of war or other protected person of the rights of fair and regular trial;
 - vii. Unlawful deportation or transfer or unlawful confinement;
 - viii. Taking of hostages.
- b) Other serious violations of the laws and customs applicable in international armed conflict, within the established framework of international law, namely, any of the following acts:
- i. Intentionally directing attacks against the civilian population as such or against individual civilians not taking direct part in hostilities;
 - ii. Intentionally directing attacks against civilian objects, that is, objects which are not military objectives;
 - iii. Intentionally directing attacks against personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peace-keeping mission in accordance with the Charter of the United Nations, as long as they are entitled to the protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict;
 - iv. Intentionally launching an attack in the knowledge that such attack will cause incidental loss of life or injury to civilians or damage to civilian objects or widespread, long-term and severe damage to the natural environment which would be clearly excessive in relation to the concrete and direct overall military advantage anticipated;
 - v. Attacking or bombarding, by whatever means, towns, villages, dwellings or buildings which are undefended and which are not military objectives;
 - vi. Killing or wounding a combatant who, having laid down his arms or having no longer means of defence, has surrendered at discretion;
 - vii. Making improper use of a flag of truce, of the flag or of the military insignia and uniform of the enemy or of the United Nations, as well as of the distinctive emblems of the Geneva Conventions, resulting in death or serious personal injury;
 - viii. The transfer, directly or indirectly, by the Occupying Power of parts of its own civilian population into the territory it occupies, or the deportation or transfer of all or parts of the population of the occupied territory within or outside this territory;
 - ix. Intentionally directing attacks against buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals and places where the sick and wounded are collected, provided they are not military objectives;
 - x. Subjecting persons who are in the power of an adverse party to physical mutilation or to medical or scientific experiments of any kind which are neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person concerned nor carried out in his or her interest, and which cause death to or seriously endanger the health of such person or persons;
 - xi. Killing or wounding treacherously individuals belonging to the hostile nation or army;
 - xii. Declaring that no quarter will be given;
 - xiii. Destroying or seizing the enemy's property unless such destruction or seizure be imperatively demanded by the necessities of war;
 - xiv. Declaring abolished, suspended or inadmissible in a court of law the rights and actions of the nationals of the hostile party;

- xv. Compelling the nationals of the hostile party to take part in the operations of war directed against their own country, even if they were in the belligerent's service before the commencement of the war;
 - xvi. Pillaging a town or place, even when taken by assault;
 - xvii. Employing poison or poisoned weapons;
 - xviii. Employing asphyxiating, poisonous or other gases, and all analogous liquids, materials or devices;
 - xix. Employing bullets which expand or flatten easily in the human body, such as bullets with a hard envelope which does not entirely cover the core or is pierced with incisions;
 - xx. Employing weapons, projectiles and material and methods of warfare which are of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering or which are inherently indiscriminate in violation of the international law of armed conflict, provided that such weapons, projectiles and material and methods of warfare are the subject of a comprehensive prohibition and are included in an annex to this Statute, by an amendment in accordance with the relevant provisions set forth in articles 121 and 123;
 - xxi. Committing outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment;
 - xxii. Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, or any other form of sexual violence also constituting a grave breach of the Geneva Conventions;
 - xxiii. Utilizing the presence of a civilian or other protected person to render certain points, areas or military forces immune from military operations;
 - xxiv. Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law;
 - xxv. Intentionally using starvation of civilians as a method of warfare by depriving them of objects indispensable to their survival, including wilfully impeding relief supplies as provided for under the Geneva Conventions;
 - xxvi. Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into the national armed forces or using them to participate actively in hostilities.
- c) In the case of an armed conflict not of an international character, serious violations of article 3 common to the four Geneva Conventions of 12 August 1949, namely, any of the following acts committed against persons taking no active part in the hostilities, including members of armed forces who have laid down their arms and those placed *hors de combat* by sickness, wounds, detention or any other cause:
- i. Violence to life and person, in particular murder of all kinds, mutilation, cruel treatment and torture;
 - ii. Committing outrages upon personal dignity, in particular humiliating and degrading treatment;
 - iii. Taking of hostages;
 - iv. The passing of sentences and the carrying out of executions without previous judgement pronounced by a regularly constituted court, affording all judicial guarantees which are generally recognized as

indispensable.

- d) Paragraph 2 (c) applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence or other acts of a similar nature.
- e) Other serious violations of the laws and customs applicable in armed conflicts not of an international character, within the established framework of international law, namely, any of the following acts:
 - i. Intentionally directing attacks against the civilian population as such or against individual civilians not taking direct part in hostilities;
 - ii. Intentionally directing attacks against buildings, material, medical units and transport, and personnel using the distinctive emblems of the Geneva Conventions in conformity with international law;
 - iii. Intentionally directing attacks against personnel, installations, material, units or vehicles involved in a humanitarian assistance or peace-keeping mission in accordance with the Charter of the United Nations, as long as they are entitled to the protection given to civilians or civilian objects under the international law of armed conflict;
 - iv. Intentionally directing attacks against buildings dedicated to religion, education, art, science or charitable purposes, historic monuments, hospitals and places where the sick and wounded are collected, provided they are not military objectives;
 - v. Pillaging a town or place, even when taken by assault;
 - vi. Committing rape, sexual slavery, enforced prostitution, forced pregnancy, as defined in article 7, paragraph 2 (f), enforced sterilization, and any other form of sexual violence also constituting a serious violation of article 3 common to the four Geneva Conventions;
 - vii. Conscripting or enlisting children under the age of fifteen years into armed forces or groups or using them to participate actively in hostilities;
 - viii. Ordering the displacement of the civilian population for reasons related to the conflict, unless the security of the civilians involved or imperative military reasons so demand;
 - ix. Killing or wounding treacherously a combatant adversary;
 - x. Declaring that no quarter will be given;
 - xi. Subjecting persons who are in the power of another party to the conflict to physical mutilation or to medical or scientific experiments of any kind which are neither justified by the medical, dental or hospital treatment of the person concerned nor carried out in his or her interest, and which cause death to or seriously endanger the health of such person or persons;
 - xii. Destroying or seizing the property of an adversary unless such destruction or seizure be imperatively demanded by the necessities of the conflict;
- f) Paragraph 2 (e) applies to armed conflicts not of an international character and thus does not apply to situations of internal disturbances and tensions, such as riots, isolated and sporadic acts of violence or other acts of a similar nature. It applies to armed conflicts that take place in the territory of a State when there is protracted armed conflict between governmental authorities and organized armed groups or between such groups.

3. Nothing in paragraph 2 (c) and (e) shall affect the responsibility of a Government to maintain or re-establish law and order in the State or to defend the unity and territorial integrity of the State, by all legitimate means.

Article 9

Elements of Crimes

1. Elements of Crimes shall assist the Court in the interpretation and application of articles 6, 7 and 8. They shall be adopted by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

2. Amendments to the Elements of Crimes may be proposed by:

- a) Any State Party;
- b) The judges acting by an absolute majority;
- c) The Prosecutor.

Such amendments shall be adopted by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

3. The Elements of Crimes and amendments thereto shall be consistent with this Statute.

Article 10

Nothing in this Part shall be interpreted as limiting or prejudicing in any way existing or developing rules of international law for purposes other than this Statute.

Article 11

Jurisdiction ratione temporis

1. The Court has jurisdiction only with respect to crimes committed after the entry into force of this Statute.

2. If a State becomes a Party to this Statute after its entry into force, the Court may exercise its jurisdiction only with respect to crimes committed after the entry into force of this Statute for that State, unless that State has made a declaration under article 12, paragraph 3.

Article 12

Preconditions to the exercise of jurisdiction

1. A State which becomes a Party to this Statute thereby accepts the jurisdiction of the Court with respect to the crimes referred to in article 5.

2. In the case of article 13, paragraph (a) or (c), the Court may exercise its jurisdiction if one or more of the following States are Parties to this Statute or have accepted the jurisdiction of the Court in accordance with paragraph 3:

- a) The State on the territory of which the conduct in question occurred or, if the crime was committed on board a vessel or aircraft, the state of registration of that vessel or aircraft;
- b) The State of which the person accused of the crime is a national.

3. If the acceptance of a State which is not a Party to this Statute is required under paragraph 2, that State may, by declaration lodged with the Registrar, accept the exercise of jurisdiction by the Court with respect to the crime in question. The accepting State shall cooperate with the Court without any delay or exception in accordance with Part 9.

Article 13

Exercise of jurisdiction

The Court may exercise its jurisdiction with respect to a crime referred to in article 5 in accordance with the provisions of this Statute if:

- a) A situation in which one or more of such crimes appears to have been committed is referred to the Prosecutor by a State Party in accordance with article 14;
- b) A situation in which one or more of such crimes appears to have been committed is referred to the Prosecutor by the Security Council acting under Chapter VII of the Charter of the United Nations; or
- c) The Prosecutor has initiated an investigation in respect of such a crime in accordance with article 15.

Article 14

Referral of a situation by a State Party

1. A State Party may refer to the Prosecutor a situation in which one or more crimes within the jurisdiction of the Court appear to have been committed requesting the Prosecutor to investigate the situation for the purpose of determining whether one or more specific persons should be charged with the commission of such crimes.

2. As far as possible, a referral shall specify the relevant circumstances and be accompanied by such supporting documentation as is available to the State referring the situation.

Article 15

Prosecutor

1. The Prosecutor may initiate investigations *proprio motu* on the basis of information on crimes within the jurisdiction of the Court.

2. The Prosecutor shall analyse the seriousness of the information received. For this purpose, he or she may seek additional information from States, organs of the United Nations, intergovernmental or non-governmental organizations, or other reliable sources that he or she deems appropriate, and may receive written or oral testimony at the seat of the Court.

3. If the Prosecutor concludes that there is a reasonable basis to proceed with an investigation, he or she shall submit to the Pre-Trial Chamber a request for authorization of an investigation, together with any supporting material collected. Victims may make representations to the Pre-Trial Chamber, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

4. If the Pre-Trial Chamber, upon examination of the request and the supporting material, considers that there is a reasonable basis to proceed with an

investigation, and that the case appears to fall within the jurisdiction of the Court, it shall authorize the commencement of the investigation, without prejudice to subsequent determinations by the Court with regard to the jurisdiction and admissibility of a case.

5. The refusal of the Pre-Trial Chamber to authorize the investigation shall not preclude the presentation of a subsequent request by the Prosecutor based on new facts or evidence regarding the same situation.

6. If, after the preliminary examination referred to in paragraphs 1 and 2, the Prosecutor concludes that the information provided does not constitute a reasonable basis for an investigation, he or she shall inform those who provided the information. This shall not preclude the Prosecutor from considering further information submitted to him or her regarding the same situation in the light of new facts or evidence.

Article 16

Deferral of investigation or prosecution

No investigation or prosecution may be commenced or proceeded with under this Statute for a period of 12 months after the Security Council, in a resolution adopted under Chapter VII of the Charter of the United Nations, has requested the Court to that effect; that request may be renewed by the Council under the same conditions.

Article 17

Issues of admissibility

1. Having regard to paragraph 10 of the Preamble and article 1, the Court shall determine that a case is inadmissible where:

- a) The case is being investigated or prosecuted by a State which has jurisdiction over it, unless the State is unwilling or unable genuinely to carry out the investigation or prosecution;
- b) The case has been investigated by a State which has jurisdiction over it and the State has decided not to prosecute the person concerned, unless the decision resulted from the unwillingness or inability of the State genuinely to prosecute;
- c) The person concerned has already been tried for conduct which is the subject of the complaint, and a trial by the Court is not permitted under article 20, paragraph 3;
- d) The case is not of sufficient gravity to justify further action by the Court.

2. In order to determine unwillingness in a particular case, the Court shall consider, having regard to the principles of due process recognized by international law, whether one or more of the following exist, as applicable:

- a) The proceedings were or are being undertaken or the national decision was made for the purpose of shielding the person concerned from criminal responsibility for crimes within the jurisdiction of the Court referred to in article 5;
- b) There has been an unjustified delay in the proceedings which in the circumstances is inconsistent with an intent to bring the person concerned to justice;

- c) The proceedings were not or are not being conducted independently or impartially, and they were or are being conducted in a manner which, in the circumstances, is inconsistent with an intent to bring the person concerned to justice.

3. In order to determine inability in a particular case, the Court shall consider whether, due to a total or substantial collapse or unavailability of its national judicial system, the State is unable to obtain the accused or the necessary evidence and testimony or otherwise unable to carry out its proceedings.

Article 18

Preliminary rulings regarding admissibility

1. When a situation has been referred to the Court pursuant to article 13 (a) and the Prosecutor has determined that there would be a reasonable basis to commence an investigation, or the Prosecutor initiates an investigation pursuant to articles 13 (c) and 15, the Prosecutor shall notify all States Parties and those States which, taking into account the information available, would normally exercise jurisdiction over the crimes concerned. The Prosecutor may notify such States on a confidential basis and, where the Prosecutor believes it necessary to protect persons, prevent destruction of evidence or prevent the absconding of persons, may limit the scope of the information provided to States.

2. Within one month of receipt of that notification, a State may inform the Court that it is investigating or has investigated its nationals or others within its jurisdiction with respect to criminal acts which may constitute crimes referred to in article 5 and which relate to the information provided in the notification to States. At the request of that State, the Prosecutor shall defer to the State's investigation of those persons unless the Pre-Trial Chamber, on the application of the Prosecutor, decides to authorize the investigation.

3. The Prosecutor's deferral to a State's investigation shall be open to review by the Prosecutor six months after the date of deferral or at any time when there has been a significant change of circumstances based on the State's unwillingness or inability genuinely to carry out the investigation.

4. The State concerned or the Prosecutor may appeal to the Appeals Chamber against a ruling of the Pre-Trial Chamber, in accordance with article 82. The appeal may be heard on an expedited basis.

5. When the Prosecutor has deferred an investigation in accordance with paragraph 2, the Prosecutor may request that the State concerned periodically inform the Prosecutor of the progress of its investigations and any subsequent prosecutions. States Parties shall respond to such requests without undue delay.

6. Pending a ruling by the Pre-Trial Chamber, or at any time when the Prosecutor has deferred an investigation under this article, the Prosecutor may, on an exceptional basis, seek authority from the Pre-Trial Chamber to pursue necessary investigative steps for the purpose of preserving evidence where there is a unique opportunity to obtain important evidence or there is a significant risk that such evidence may not be subsequently available.

7. A State which has challenged a ruling of the Pre-Trial Chamber under this article may challenge the admissibility of a case under article 19 on the grounds of additional significant facts or significant change of circumstances.

Article 19

Challenges to the jurisdiction of the Court or the admissibility of a case

1. The Court shall satisfy itself that it has jurisdiction in any case brought before it. The Court may, on its own motion, determine the admissibility of a case in accordance with article 17.

2. Challenges to the admissibility of a case on the grounds referred to in article 17 or challenges to the jurisdiction of the Court may be made by:

- a) An accused or a person for whom a warrant of arrest or a summons to appear has been issued under article 58;
- b) A State which has jurisdiction over a case, on the ground that it is investigating or prosecuting the case or has investigated or prosecuted; or
- c) A State from which acceptance of jurisdiction is required under article 12.

3. The Prosecutor may seek a ruling from the Court regarding a question of jurisdiction or admissibility. In proceedings with respect to jurisdiction or admissibility, those who have referred the situation under article 13, as well as victims, may also submit observations to the Court.

4. The admissibility of a case or the jurisdiction of the Court may be challenged only once by any person or State referred to in paragraph 2. The challenge shall take place prior to or at the commencement of the trial. In exceptional circumstances, the Court may grant leave for a challenge to be brought more than once or at a time later than the commencement of the trial. Challenges to the admissibility of a case, at the commencement of a trial, or subsequently with the leave of the Court, may be based only on article 17, paragraph 1 (c).

5. A State referred to in paragraph 2 (b) and (c) shall make a challenge at the earliest opportunity.

6. Prior to the confirmation of the charges, challenges to the admissibility of a case or challenges to the jurisdiction of the Court shall be referred to the Pre-Trial Chamber. After confirmation of the charges, they shall be referred to the Trial Chamber. Decisions with respect to jurisdiction or admissibility may be appealed to the Appeals Chamber in accordance with article 82.

7. If a challenge is made by a State referred to in paragraph 2 (b) or (c), the Prosecutor shall suspend the investigation until such time as the Court makes a determination in accordance with article 17.

8. Pending a ruling by the Court, the Prosecutor may seek authority from the Court:

- a) To pursue necessary investigative steps of the kind referred to in article 18, paragraph 6;
- b) To take a statement or testimony from a witness or complete the collection and examination of evidence which had begun prior to the making of the challenge; and
- c) In cooperation with the relevant States, to prevent the absconding of persons in respect of whom the Prosecutor has already requested a warrant of arrest under article 58.

9. The making of a challenge shall not affect the validity of any act performed by the Prosecutor or any order or warrant issued by the Court prior to the making of the challenge.

10. If the Court has decided that a case is inadmissible under article 17, the Prosecutor may submit a request for a review of the decision when he or she is fully satisfied that new facts have arisen which negate the basis on which the case had previously been found inadmissible under article 17.

11. If the Prosecutor, having regard to the matters referred to in article 17, defers an investigation, the Prosecutor may request that the relevant State make available to the Prosecutor information on the proceedings. That information shall, at the request of the State concerned, be confidential. If the Prosecutor thereafter decides to proceed with an investigation, he or she shall notify the State to which deferral of the proceedings has taken place.

Article 20

Ne bis in idem

1. Except as provided in this Statute, no person shall be tried before the Court with respect to conduct which formed the basis of crimes for which the person has been convicted or acquitted by the Court.

2. No person shall be tried by another court for a crime referred to in article 5 for which that person has already been convicted or acquitted by the Court.

3. No person who has been tried by another court for conduct also proscribed under article 6, 7 or 8 shall be tried by the Court with respect to the same conduct unless the proceedings in the other court:

- a) Were for the purpose of shielding the person concerned from criminal responsibility for crimes within the jurisdiction of the Court; or
- b) Otherwise were not conducted independently or impartially in accordance with the norms of due process recognized by international law and were conducted in a manner which, in the circumstances, was inconsistent with an intent to bring the person concerned to justice.

Article 21

Applicable law

1. The Court shall apply:

- a) In the first place, this Statute, Elements of Crimes and its Rules of Procedure and Evidence;
- b) In the second place, where appropriate, applicable treaties and the principles and rules of international law, including the established principles of the international law of armed conflict;
- c) Failing that, general principles of law derived by the Court from national laws of legal systems of the world including, as appropriate, the national laws of States that would normally exercise jurisdiction over the crime, provided that those principles are not inconsistent with this Statute and with international law and internationally recognized norms and standards.

2. The Court may apply principles and rules of law as interpreted in its previous decisions.

3. The application and interpretation of law pursuant to this article must be consistent with internationally recognized human rights, and be without any adverse distinction founded on grounds such as gender as defined in article 7, paragraph 3, age, race, colour, language, religion or belief, political or other opinion, national, ethnic or social origin, wealth, birth or other status.

Part 3. General principles of criminal law

Article 22

Nullum crimen sine lege

1. A person shall not be criminally responsible under this Statute unless the conduct in question constitutes, at the time it takes place, a crime within the jurisdiction of the Court.

2. The definition of a crime shall be strictly construed and shall not be extended by analogy. In case of ambiguity, the definition shall be interpreted in favour of the person being investigated, prosecuted or convicted.

3. This article shall not affect the characterization of any conduct as criminal under international law independently of this Statute.

Article 23

Nulla poena sine lege

A person convicted by the Court may be punished only in accordance with this Statute.

Article 24

Non-retroactivity ratione personae

1. No person shall be criminally responsible under this Statute for conduct prior to the entry into force of the Statute.

2. In the event of a change in the law applicable to a given case prior to a final judgement, the law more favourable to the person being investigated, prosecuted or convicted shall apply.

Article 25

Individual criminal responsibility

1. The Court shall have jurisdiction over natural persons pursuant to this Statute.

2. A person who commits a crime within the jurisdiction of the Court shall be individually responsible and liable for punishment in accordance with this Statute.

3. In accordance with this Statute, a person shall be criminally responsible and liable for punishment for a crime within the jurisdiction of the Court if that person:

- a) Commits such a crime, whether as an individual, jointly with another or through another person, regardless of whether that other person is criminally responsible;
 - b) Orders, solicits or induces the commission of such a crime which in fact occurs or is attempted;
 - c) For the purpose of facilitating the commission of such a crime, aids, abets or otherwise assists in its commission or its attempted commission, including providing the means for its commission;
 - d) In any other way contributes to the commission or attempted commission of such a crime by a group of persons acting with a common purpose. Such contribution shall be intentional and shall either:
 - i. Be made with the aim of furthering the criminal activity or criminal purpose of the group, where such activity or purpose involves the commission of a crime within the jurisdiction of the Court; or
 - ii. Be made in the knowledge of the intention of the group to commit the crime;
 - e) In respect of the crime of genocide, directly and publicly incites others to commit genocide;
 - f) Attempts to commit such a crime by taking action that commences its execution by means of a substantial step, but the crime does not occur because of circumstances independent of the person's intentions. However, a person who abandons the effort to commit the crime or otherwise prevents the completion of the crime shall not be liable for punishment under this Statute for the attempt to commit that crime if that person completely and voluntarily gave up the criminal purpose.
4. No provision in this Statute relating to individual criminal responsibility shall affect the responsibility of States under international law.

Article 26

Exclusion of jurisdiction over persons under eighteen

The Court shall have no jurisdiction over any person who was under the age of 18 at the time of the alleged commission of a crime.

Article 27

Irrelevance of official capacity

1. This Statute shall apply equally to all persons without any distinction based on official capacity. In particular, official capacity as a Head of State or Government, a member of a Government or parliament, an elected representative or a government official shall in no case exempt a person from criminal responsibility under this Statute, nor shall it, in and of itself, constitute a ground for reduction of sentence.

2. Immunities or special procedural rules which may attach to the official capacity of a person, whether under national or international law, shall not bar the Court from exercising its jurisdiction over such a person.

Article 28

Responsibility of commanders and other superiors

In addition to other grounds of criminal responsibility under this Statute for crimes within the jurisdiction of the Court:

- a) A military commander or person effectively acting as a military commander shall be criminally responsible for crimes within the jurisdiction of the Court committed by forces under his or her effective command and control, or effective authority and control as the case may be, as a result of his or her failure to exercise control properly over such forces, where:
 - i. That military commander or person either knew or, owing to the circumstances at the time, should have known that the forces were committing or about to commit such crimes; and
 - ii. That military commander or person failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution.
- b) With respect to superior and subordinate relationships not described in paragraph (a), a superior shall be criminally responsible for crimes within the jurisdiction of the Court committed by subordinates under his or her effective authority and control, as a result of his or her failure to exercise control properly over such subordinates, where:
 - i. The superior either knew, or consciously disregarded information which clearly indicated, that the subordinates were committing or about to commit such crimes;
 - ii. The crimes concerned activities that were within the effective responsibility and control of the superior; and
 - iii. The superior failed to take all necessary and reasonable measures within his or her power to prevent or repress their commission or to submit the matter to the competent authorities for investigation and prosecution.

Article 29

Non-applicability of statute of limitations

The crimes within the jurisdiction of the Court shall not be subject to any statute of limitations.

Article 30

Mental element

1. Unless otherwise provided, a person shall be criminally responsible and liable for punishment for a crime within the jurisdiction of the Court only if the material elements are committed with intent and knowledge.

2. For the purposes of this article, a person has intent where:

- a) In relation to conduct, that person means to engage in the conduct;
- b) In relation to a consequence, that person means to cause that consequence or is aware that it will occur in the ordinary course of events.

3. For the purposes of this article, «knowledge» means awareness that a circumstance exists or a consequence will occur in the ordinary course of events. «Know» and «knowingly» shall be construed accordingly.

Article 31

Grounds for excluding criminal responsibility

1. In addition to other grounds for excluding criminal responsibility provided for in this Statute, a person shall not be criminally responsible if, at the time of that person's conduct:

- a) The person suffers from a mental disease or defect that destroys that person's capacity to appreciate the unlawfulness or nature of his or her conduct, or capacity to control his or her conduct to conform to the requirements of law;
- b) The person is in a state of intoxication that destroys that person's capacity to appreciate the unlawfulness or nature of his or her conduct, or capacity to control his or her conduct to conform to the requirements of law, unless the person has become voluntarily intoxicated under such circumstances that the person knew, or disregarded the risk, that, as a result of the intoxication, he or she was likely to engage in conduct constituting a crime within the jurisdiction of the Court;
- c) The person acts reasonably to defend himself or herself or another person or, in the case of war crimes, property which is essential for the survival of the person or another person or property which is essential for accomplishing a military mission, against an imminent and unlawful use of force in a manner proportionate to the degree of danger to the person or the other person or property protected. The fact that the person was involved in a defensive operation conducted by forces shall not in itself constitute a ground for excluding criminal responsibility under this subparagraph;
- d) The conduct which is alleged to constitute a crime within the jurisdiction of the Court has been caused by duress resulting from a threat of imminent death or of continuing or imminent serious bodily harm against that person or another person, and the person acts necessarily and reasonably to avoid this threat, provided that the person does not intend to cause a greater harm than the one sought to be avoided. Such a threat may either be:
 - i. Made by other persons; or
 - ii. Constituted by other circumstances beyond that person's control.

2. The Court shall determine the applicability of the grounds for excluding criminal responsibility provided for in this Statute to the case before it.

3. At trial, the Court may consider a ground for excluding criminal responsibility other than those referred to in paragraph 1 where such a ground is derived from applicable law as set forth in article 21. The procedures relating to the consideration of such a ground shall be provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

Article 32

Mistake of fact or mistake of law

1. A mistake of fact shall be a ground for excluding criminal responsibility only if it negates the mental element required by the crime.

2. A mistake of law as to whether a particular type of conduct is a crime within the jurisdiction of the Court shall not be a ground for excluding criminal responsibility. A mistake of law may, however, be a ground for excluding criminal responsibility if it negates the mental element required by such a crime, or as provided for in article 33.

Article 33

Superior orders and prescription of law

1. The fact that a crime within the jurisdiction of the Court has been committed by a person pursuant to an order of a Government or of a superior, whether military or civilian, shall not relieve that person of criminal responsibility unless:

- a) The person was under a legal obligation to obey orders of the Government or the superior in question;
- b) The person did not know that the order was unlawful; and
- c) The order was not manifestly unlawful.

2. For the purposes of this article, orders to commit genocide or crimes against humanity are manifestly unlawful.

Part 4. Composition and administration of the Court

Article 34

Organs of the Court

The Court shall be composed of the following organs:

- a) The Presidency;
- b) An Appeals Division, a Trial Division and a Pre-Trial Division;
- c) The Office of the Prosecutor;
- d) The Registry.

Article 35

Service of judges

1. All judges shall be elected as full-time members of the Court and shall be available to serve on that basis from the commencement of their terms of office.

2. The judges composing the Presidency shall serve on a fulltime basis as soon as they are elected.

3. The Presidency may, on the basis of the workload of the Court and in consultation with its members, decide from time to time to what extent the remaining judges shall be required to serve on a full-time basis. Any such arrangement shall be without prejudice to the provisions of article 40.

4. The financial arrangements for judges not required to serve on a full-time basis shall be made in accordance with article 49.

Article 36

Qualifications, nomination and election of judges

1. Subject to the provisions of paragraph 2, there shall be 18 judges of the Court.

2.

a) The Presidency, acting on behalf of the Court, may propose an increase in the number of judges specified in paragraph 1, indicating the reasons why this is considered necessary and appropriate. The Registrar shall promptly circulate any such proposal to all States Parties.

b) Any such proposal shall then be considered at a meeting of the Assembly of States Parties to be convened in accordance with article 112. The proposal shall be considered adopted if approved at the meeting by a vote of two thirds of the members of the Assembly of States Parties and shall enter into force at such time as decided by the Assembly of States Parties.

c)

i. Once a proposal for an increase in the number of judges has been adopted under subparagraph (b), the election of the additional judges shall take place at the next session of the Assembly of States Parties in accordance with paragraphs 3 to 8, and article 37, paragraph 2;

ii. Once a proposal for an increase in the number of judges has been adopted and brought into effect under subparagraphs (b) and (c) (i), it shall be open to the Presidency at any time thereafter, if the workload of the Court justifies it, to propose a reduction in the number of judges, provided that the number of judges shall not be reduced below that specified in paragraph 1. The proposal shall be dealt with in accordance with the procedure laid down in subparagraphs (a) and (b). In the event that the proposal is adopted, the number of judges shall be progressively decreased as the terms of office of serving judges expire, until the necessary number has been reached.

3.

a) The judges shall be chosen from among persons of high moral character, impartiality and integrity who possess the qualifications required in their respective States for appointment to the highest judicial offices.

b) Every candidate for election to the Court shall:

i. Have established competence in criminal law and procedure, and the necessary relevant experience, whether as judge, prosecutor, advocate or in other similar capacity, in criminal proceedings; or

ii. Have established competence in relevant areas of international law such as international humanitarian law and the law of human rights, and extensive experience in a professional legal capacity which is of relevance to the judicial work of the Court;

c) Every candidate for election to the Court shall have an excellent knowledge of and be fluent in at least one of the working languages of the Court.

4.

a) Nominations of candidates for election to the Court may be made by any

State Party to this Statute, and shall be made either:

- i. By the procedure for the nomination of candidates for appointment to the highest judicial offices in the State in question; or
 - ii. By the procedure provided for the nomination of candidates for the International Court of Justice in the Statute of that Court.
- . Nominations shall be accompanied by a statement in the necessary detail specifying how the candidate fulfils the requirements of paragraph 3.
- b) Each State Party may put forward one candidate for any given election who need not necessarily be a national of that State Party but shall in any case be a national of a State Party.
 - c) The Assembly of States Parties may decide to establish, if appropriate, an Advisory Committee on nominations. In that event, the Committee's composition and mandate shall be established by the Assembly of States Parties.

5. For the purposes of the election, there shall be two lists of candidates:

List A containing the names of candidates with the qualifications specified in paragraph 3 (b) (i); and

List B containing the names of candidates with the qualifications specified in paragraph 3 (b) (ii).

A candidate with sufficient qualifications for both lists may choose on which list to appear. At the first election to the Court, at least nine judges shall be elected from list A and at least five judges from list B. Subsequent elections shall be so organized as to maintain the equivalent proportion on the Court of judges qualified on the two lists.

6.

- a) The judges shall be elected by secret ballot at a meeting of the Assembly of States Parties convened for that purpose under article 112. Subject to paragraph 7, the persons elected to the Court shall be the 18 candidates who obtain the highest number of votes and a two-thirds majority of the States Parties present and voting.
- b) In the event that a sufficient number of judges is not elected on the first ballot, successive ballots shall be held in accordance with the procedures laid down in subparagraph (a) until the remaining places have been filled.

7. No two judges may be nationals of the same State. A person who, for the purposes of membership of the Court, could be regarded as a national of more than one State shall be deemed to be a national of the State in which that person ordinarily exercises civil and political rights.

8.

- a) The States Parties shall, in the selection of judges, take into account the need, within the membership of the Court, for:
 - i. The representation of the principal legal systems of the world;
 - ii. Equitable geographical representation; and
 - iii. A fair representation of female and male judges.
- b) States Parties shall also take into account the need to include judges with legal expertise on specific issues, including, but not limited to, violence against women or children.

9.

- a) Subject to subparagraph (b), judges shall hold office for a term of nine years and, subject to subparagraph (c) and to article 37, paragraph 2, shall not be eligible for re-election.
- b) At the first election, one third of the judges elected shall be selected by lot to serve for a term of three years; one third of the judges elected shall be selected by lot to serve for a term of six years; and the remainder shall serve for a term of nine years.
- c) A judge who is selected to serve for a term of three years under subparagraph (b) shall be eligible for re-election for a full term.

10. Notwithstanding paragraph 9, a judge assigned to a Trial or Appeals Chamber in accordance with article 39 shall continue in office to complete any trial or appeal the hearing of which has already commenced before that Chamber.

Article 37

Judicial vacancies

1. In the event of a vacancy, an election shall be held in accordance with article 36 to fill the vacancy.

2. A judge elected to fill a vacancy shall serve for the remainder of the predecessor's term and, if that period is three years or less, shall be eligible for re-election for a full term under article 36.

Article 38

The Presidency

1. The President and the First and Second VicePresidents shall be elected by an absolute majority of the judges. They shall each serve for a term of three years or until the end of their respective terms of office as judges, whichever expires earlier. They shall be eligible for re-election once.

2. The First Vice-President shall act in place of the President in the event that the President is unavailable or disqualified. The Second Vice-President shall act in place of the President in the event that both the President and the First Vice-President are unavailable or disqualified.

3. The President, together with the First and Second Vice-Presidents, shall constitute the Presidency, which shall be responsible for:

- a) The proper administration of the Court, with the exception of the Office of the Prosecutor; and
- b) The other functions conferred upon it in accordance with this Statute.

4. In discharging its responsibility under paragraph 3 (a), the Presidency shall coordinate with and seek the concurrence of the Prosecutor on all matters of mutual concern.

Article 39

Chambers

1. As soon as possible after the election of the judges, the Court shall organize itself into the divisions specified in article 34, paragraph (b). The Appeals Divi-

sion shall be composed of the President and four other judges, the Trial Division of not less than six judges and the Pre-Trial Division of not less than six judges. The assignment of judges to divisions shall be based on the nature of the functions to be performed by each division and the qualifications and experience of the judges elected to the Court, in such a way that each division shall contain an appropriate combination of expertise in criminal law and procedure and in international law. The Trial and Pre-Trial Divisions shall be composed predominantly of judges with criminal trial experience.

2.

- a) The judicial functions of the Court shall be carried out in each division by Chambers.
- b)
 - i. The Appeals Chamber shall be composed of all the judges of the Appeals Division;
 - ii. The functions of the Trial Chamber shall be carried out by three judges of the Trial Division;
 - iii. The functions of the Pre-Trial Chamber shall be carried out either by three judges of the Pre-Trial Division or by a single judge of that division in accordance with this Statute and the Rules of Procedure and Evidence;
- c) Nothing in this paragraph shall preclude the simultaneous constitution of more than one Trial Chamber or Pre-Trial Chamber when the efficient management of the Court's workload so requires.

3.

- a) Judges assigned to the Trial and Pre-Trial Divisions shall serve in those divisions for a period of three years, and thereafter until the completion of any case the hearing of which has already commenced in the division concerned.
- b) Judges assigned to the Appeals Division shall serve in that division for their entire term of office.

4. Judges assigned to the Appeals Division shall serve only in that division. Nothing in this article shall, however, preclude the temporary attachment of judges from the Trial Division to the Pre-Trial Division or vice versa, if the Presidency considers that the efficient management of the Court's workload so requires, provided that under no circumstances shall a judge who has participated in the pre-trial phase of a case be eligible to sit on the Trial Chamber hearing that case.

Article 40

Independence of the judges

- 1. The judges shall be independent in the performance of their functions.
- 2. Judges shall not engage in any activity which is likely to interfere with their judicial functions or to affect confidence in their independence.
- 3. Judges required to serve on a full-time basis at the seat of the Court shall not engage in any other occupation of a professional nature.

4. Any question regarding the application of paragraphs 2 and 3 shall be decided by an absolute majority of the judges. Where any such question concerns an individual judge, that judge shall not take part in the decision.

Article 41

Excusing and disqualification of judges

1. The Presidency may, at the request of a judge, excuse that judge from the exercise of a function under this Statute, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

2.

- a) A judge shall not participate in any case in which his or her impartiality might reasonably be doubted on any ground. A judge shall be disqualified from a case in accordance with this paragraph if, *inter alia*, that judge has previously been involved in any capacity in that case before the Court or in a related criminal case at the national level involving the person being investigated or prosecuted. A judge shall also be disqualified on such other grounds as may be provided for in the Rules of Procedure and Evidence.
- b) The Prosecutor or the person being investigated or prosecuted may request the disqualification of a judge under this paragraph.
- c) Any question as to the disqualification of a judge shall be decided by an absolute majority of the judges. The challenged judge shall be entitled to present his or her comments on the matter, but shall not take part in the decision.

Article 42

The Office of the Prosecutor

1. The Office of the Prosecutor shall act independently as a separate organ of the Court. It shall be responsible for receiving referrals and any substantiated information on crimes within the jurisdiction of the Court, for examining them and for conducting investigations and prosecutions before the Court. A member of the Office shall not seek or act on instructions from any external source.

2. The Office shall be headed by the Prosecutor. The Prosecutor shall have full authority over the management and administration of the Office, including the staff, facilities and other resources thereof. The Prosecutor shall be assisted by one or more Deputy Prosecutors, who shall be entitled to carry out any of the acts required of the Prosecutor under this Statute. The Prosecutor and the Deputy Prosecutors shall be of different nationalities. They shall serve on a full-time basis.

3. The Prosecutor and the Deputy Prosecutors shall be persons of high moral character, be highly competent in and have extensive practical experience in the prosecution or trial of criminal cases. They shall have an excellent knowledge of and be fluent in at least one of the working languages of the Court.

4. The Prosecutor shall be elected by secret ballot by an absolute majority of the members of the Assembly of States Parties. The Deputy Prosecutors shall be elected in the same way from a list of candidates provided by the Pro-

secutor. The Prosecutor shall nominate three candidates for each position of Deputy Prosecutor to be filled. Unless a shorter term is decided upon at the time of their election, the Prosecutor and the Deputy Prosecutors shall hold office for a term of nine years and shall not be eligible for re-election.

5. Neither the Prosecutor nor a Deputy Prosecutor shall engage in any activity which is likely to interfere with his or her prosecutorial functions or to affect confidence in his or her independence. They shall not engage in any other occupation of a professional nature.

6. The Presidency may excuse the Prosecutor or a Deputy Prosecutor, at his or her request, from acting in a particular case.

7. Neither the Prosecutor nor a Deputy Prosecutor shall participate in any matter in which their impartiality might reasonably be doubted on any ground. They shall be disqualified from a case in accordance with this paragraph if, *inter alia*, they have previously been involved in any capacity in that case before the Court or in a related criminal case at the national level involving the person being investigated or prosecuted.

8. Any question as to the disqualification of the Prosecutor or a Deputy Prosecutor shall be decided by the Appeals Chamber.

- a) The person being investigated or prosecuted may at any time request the disqualification of the Prosecutor or a Deputy Prosecutor on the grounds set out in this article;
- b) The Prosecutor or the Deputy Prosecutor, as appropriate, shall be entitled to present his or her comments on the matter;

9. The Prosecutor shall appoint advisers with legal expertise on specific issues, including, but not limited to, sexual and gender violence and violence against children.

Article 43

The Registry

1. The Registry shall be responsible for the non-judicial aspects of the administration and servicing of the Court, without prejudice to the functions and powers of the Prosecutor in accordance with article 42.

2. The Registry shall be headed by the Registrar, who shall be the principal administrative officer of the Court. The Registrar shall exercise his or her functions under the authority of the President of the Court.

3. The Registrar and the Deputy Registrar shall be persons of high moral character, be highly competent and have an excellent knowledge of and be fluent in at least one of the working languages of the Court.

4. The judges shall elect the Registrar by an absolute majority by secret ballot, taking into account any recommendation by the Assembly of States Parties. If the need arises and upon the recommendation of the Registrar, the judges shall elect, in the same manner, a Deputy Registrar.

5. The Registrar shall hold office for a term of five years, shall be eligible for re-election once and shall serve on a full-time basis. The Deputy Registrar shall hold office for a term of five years or such shorter term as may be decided upon by an absolute majority of the judges, and may be elected on the basis that the Deputy Registrar shall be called upon to serve as required.

6. The Registrar shall set up a Victims and Witnesses Unit within the Registry. This Unit shall provide, in consultation with the Office of the Prosecutor, protective measures and security arrangements, counselling and other appropriate assistance for witnesses, victims who appear before the Court, and others who are at risk on account of testimony given by such witnesses. The Unit shall include staff with expertise in trauma, including trauma related to crimes of sexual violence.

Article 44

Staff

1. The Prosecutor and the Registrar shall appoint such qualified staff as may be required to their respective offices. In the case of the Prosecutor, this shall include the appointment of investigators.

2. In the employment of staff, the Prosecutor and the Registrar shall ensure the highest standards of efficiency, competency and integrity, and shall have regard, *mutatis mutandis*, to the criteria set forth in article 36, paragraph 8.

3. The Registrar, with the agreement of the Presidency and the Prosecutor, shall propose Staff Regulations which include the terms and conditions upon which the staff of the Court shall be appointed, remunerated and dismissed. The Staff Regulations shall be approved by the Assembly of States Parties.

4. The Court may, in exceptional circumstances, employ the expertise of gratis personnel offered by States Parties, intergovernmental organizations or non-governmental organizations to assist with the work of any of the organs of the Court. The Prosecutor may accept any such offer on behalf of the Office of the Prosecutor. Such gratis personnel shall be employed in accordance with guidelines to be established by the Assembly of States Parties.

Article 45

Solemn undertaking

Before taking up their respective duties under this Statute, the judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors, the Registrar and the Deputy Registrar shall each make a solemn undertaking in open court to exercise his or her respective functions impartially and conscientiously.

Article 46

Removal from office

1. A judge, the Prosecutor, a Deputy Prosecutor, the Registrar or the Deputy Registrar shall be removed from office if a decision to this effect is made in accordance with paragraph 2, in cases where that person:

- a) Is found to have committed serious misconduct or a serious breach of his or her duties under this Statute, as provided for in the Rules of Procedure and Evidence; or
- b) Is unable to exercise the functions required by this Statute.

2. A decision as to the removal from office of a judge, the Prosecutor or a Deputy Prosecutor under paragraph 1 shall be made by the Assembly of States Parties, by secret ballot:

- a) In the case of a judge, by a two-thirds majority of the States Parties upon a recommendation adopted by a two-thirds majority of the other judges;
- b) In the case of the Prosecutor, by an absolute majority of the States Parties;
- c) In the case of a Deputy Prosecutor, by an absolute majority of the States Parties upon the recommendation of the Prosecutor.

3. A decision as to the removal from office of the Registrar or Deputy Registrar shall be made by an absolute majority of the judges.

4. A judge, Prosecutor, Deputy Prosecutor, Registrar or Deputy Registrar whose conduct or ability to exercise the functions of the office as required by this Statute is challenged under this article shall have full opportunity to present and receive evidence and to make submissions in accordance with the Rules of Procedure and Evidence. The person in question shall not otherwise participate in the consideration of the matter.

Article 47

Disciplinary measures

A judge, Prosecutor, Deputy Prosecutor, Registrar or Deputy Registrar who has committed misconduct of a less serious nature than that set out in article 46, paragraph 1, shall be subject to disciplinary measures, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

Article 48

Privileges and immunities

1. The Court shall enjoy in the territory of each State Party such privileges and immunities as are necessary for the fulfilment of its purposes.

2. The judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors and the Registrar shall, when engaged on or with respect to the business of the Court, enjoy the same privileges and immunities as are accorded to heads of diplomatic missions and shall, after the expiry of their terms of office, continue to be accorded immunity from legal process of every kind in respect of words spoken or written and acts performed by them in their official capacity.

3. The Deputy Registrar, the staff of the Office of the Prosecutor and the staff of the Registry shall enjoy the privileges and immunities and facilities necessary for the performance of their functions, in accordance with the agreement on the privileges and immunities of the Court.

4. Counsel, experts, witnesses or any other person required to be present at the seat of the Court shall be accorded such treatment as is necessary for the proper functioning of the Court, in accordance with the agreement on the privileges and immunities of the Court.

5. The privileges and immunities of:

- a) A judge or the Prosecutor may be waived by an absolute majority of the judges;
- b) The Registrar may be waived by the Presidency;

- c) The Deputy Prosecutors and staff of the Office of the Prosecutor may be waived by the Prosecutor;
- d) The Deputy Registrar and staff of the Registry may be waived by the Registrar.

Article 49

Salaries, allowances and expenses

The judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors, the Registrar and the Deputy Registrar shall receive such salaries, allowances and expenses as may be decided upon by the Assembly of States Parties. These salaries and allowances shall not be reduced during their terms of office.

Article 50

Official and working languages

1. The official languages of the Court shall be Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish. The judgements of the Court, as well as other decisions resolving fundamental issues before the Court, shall be published in the official languages. The Presidency shall, in accordance with the criteria established by the Rules of Procedure and Evidence, determine which decisions may be considered as resolving fundamental issues for the purposes of this paragraph.

2. The working languages of the Court shall be English and French. The Rules of Procedure and Evidence shall determine the cases in which other official languages may be used as working languages.

3. At the request of any party to a proceeding or a State allowed to intervene in a proceeding, the Court shall authorize a language other than English or French to be used by such a party or State, provided that the Court considers such authorization to be adequately justified.

Article 51

Rules of Procedure and Evidence

1. The Rules of Procedure and Evidence shall enter into force upon adoption by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

2. Amendments to the Rules of Procedure and Evidence may be proposed by:

- a) Any State Party;
- b) The judges acting by an absolute majority; or
- c) The Prosecutor.

Such amendments shall enter into force upon adoption by a two-thirds majority of the members of the Assembly of States Parties.

3. After the adoption of the Rules of Procedure and Evidence, in urgent cases where the Rules do not provide for a specific situation before the Court, the judges may, by a two-thirds majority, draw up provisional Rules to be applied until adopted, amended or rejected at the next ordinary or special session of the Assembly of States Parties.

4. The Rules of Procedure and Evidence, amendments thereto and any provisional Rule shall be consistent with this Statute. Amendments to the Rules of Procedure and Evidence as well as provisional Rules shall not be applied retroactively to the detriment of the person who is being investigated or prosecuted or who has been convicted.

5. In the event of conflict between the Statute and the Rules of Procedure and Evidence, the Statute shall prevail.

Article 52

Regulations of the Court

1. The judges shall, in accordance with this Statute and the Rules of Procedure and Evidence, adopt, by an absolute majority, the Regulations of the Court necessary for its routine functioning.

2. The Prosecutor and the Registrar shall be consulted in the elaboration of the Regulations and any amendments thereto.

3. The Regulations and any amendments thereto shall take effect upon adoption unless otherwise decided by the judges. Immediately upon adoption, they shall be circulated to States Parties for comments. If within six months there are no objections from a majority of States Parties, they shall remain in force.

Part 5. Investigation and prosecution

Article 53

Initiation of an investigation

1. The Prosecutor shall, having evaluated the information made available to him or her, initiate an investigation unless he or she determines that there is no reasonable basis to proceed under this Statute. In deciding whether to initiate an investigation, the Prosecutor shall consider whether:

- a) The information available to the Prosecutor provides a reasonable basis to believe that a crime within the jurisdiction of the Court has been or is being committed;
- b) The case is or would be admissible under article 17; and
- c) Taking into account the gravity of the crime and the interests of victims, there are nonetheless substantial reasons to believe that an investigation would not serve the interests of justice.

If the Prosecutor determines that there is no reasonable basis to proceed and his or her determination is based solely on subparagraph (c) above, he or she shall inform the Pre-Trial Chamber.

2. If, upon investigation, the Prosecutor concludes that there is not a sufficient basis for a prosecution because:

- a) There is not a sufficient legal or factual basis to seek a warrant or summons under article 58;
- b) The case is inadmissible under article 17; or
- c) A prosecution is not in the interests of justice, taking into account all the circumstances, including the gravity of the crime, the interests of victims and the age or infirmity of the alleged perpetrator, and his or her role in

the alleged crime;

the Prosecutor shall inform the Pre-Trial Chamber and the State making a referral under article 14 or the Security Council in a case under article 13, paragraph (b), of his or her conclusion and the reasons for the conclusion.

3.

- a) At the request of the State making a referral under article 14 or the Security Council under article 13, paragraph (b), the Pre-Trial Chamber may review a decision of the Prosecutor under paragraph 1 or 2 not to proceed and may request the Prosecutor to reconsider that decision.
- b) In addition, the Pre-Trial Chamber may, on its own initiative, review a decision of the Prosecutor not to proceed if it is based solely on paragraph 1 (c) or 2 (c). In such a case, the decision of the Prosecutor shall be effective only if confirmed by the Pre-Trial Chamber.

4. The Prosecutor may, at any time, reconsider a decision whether to initiate an investigation or prosecution based on new facts or information.

Article 54

Duties and powers of the Prosecutor with respect to investigations

1. The Prosecutor shall:

- a) In order to establish the truth, extend the investigation to cover all facts and evidence relevant to an assessment of whether there is criminal responsibility under this Statute, and, in doing so, investigate incriminating and exonerating circumstances equally;
- b) Take appropriate measures to ensure the effective investigation and prosecution of crimes within the jurisdiction of the Court, and in doing so, respect the interests and personal circumstances of victims and witnesses, including age, gender as defined in article 7, paragraph 3, and health, and take into account the nature of the crime, in particular where it involves sexual violence, gender violence or violence against children; and
- c) Fully respect the rights of persons arising under this Statute.

2. The Prosecutor may conduct investigations on the territory of a State:

- a) In accordance with the provisions of Part 9; or
- b) As authorized by the Pre-Trial Chamber under article 57, paragraph 3 (d).

3. The Prosecutor may:

- a) Collect and examine evidence;
- b) Request the presence of and question persons being investigated, victims and witnesses;
- c) Seek the cooperation of any State or intergovernmental organization or arrangement in accordance with its respective competence and/or mandate;
- d) Enter into such arrangements or agreements, not inconsistent with this Statute, as may be necessary to facilitate the cooperation of a State, intergovernmental organization or person;
- e) Agree not to disclose, at any stage of the proceedings, documents or information that the Prosecutor obtains on the condition of confidentiality and solely for the purpose of generating new evidence, unless the provider of the information consents; and

- f) Take necessary measures, or request that necessary measures be taken, to ensure the confidentiality of information, the protection of any person or the preservation of evidence.

Article 55

Rights of persons during an investigation

1. In respect of an investigation under this Statute, a person:
 - a) Shall not be compelled to incriminate himself or herself or to confess guilt;
 - b) Shall not be subjected to any form of coercion, duress or threat, to torture or to any other form of cruel, inhuman or degrading treatment or punishment;
 - c) Shall, if questioned in a language other than a language the person fully understands and speaks, have, free of any cost, the assistance of a competent interpreter and such translations as are necessary to meet the requirements of fairness; and
 - d) Shall not be subjected to arbitrary arrest or detention, and shall not be deprived of his or her liberty except on such grounds and in accordance with such procedures as are established in this Statute.
2. Where there are grounds to believe that a person has committed a crime within the jurisdiction of the Court and that person is about to be questioned either by the Prosecutor, or by national authorities pursuant to a request made under Part 9, that person shall also have the following rights of which he or she shall be informed prior to being questioned:
 - a) To be informed, prior to being questioned, that there are grounds to believe that he or she has committed a crime within the jurisdiction of the Court;
 - b) To remain silent, without such silence being a consideration in the determination of guilt or innocence;
 - c) To have legal assistance of the person's choosing, or, if the person does not have legal assistance, to have legal assistance assigned to him or her, in any case where the interests of justice so require, and without payment by the person in any such case if the person does not have sufficient means to pay for it; and
 - d) To be questioned in the presence of counsel unless the person has voluntarily waived his or her right to counsel.

Article 56

Role of the Pre-Trial Chamber in relation to a unique investigative opportunity

1.
 - a) Where the Prosecutor considers an investigation to present a unique opportunity to take testimony or a statement from a witness or to examine, collect or test evidence, which may not be available subsequently for the purposes of a trial, the Prosecutor shall so inform the Pre-Trial Chamber.
 - b) In that case, the Pre-Trial Chamber may, upon request of the Prosecutor, take such measures as may be necessary to ensure the efficiency and integrity of the proceedings and, in particular, to protect the rights of the defence.
 - c) Unless the Pre-Trial Chamber orders otherwise, the Prosecutor shall pro-

vide the relevant information to the person who has been arrested or appeared in response to a summons in connection with the investigation referred to in subparagraph (a), in order that he or she may be heard on the matter.

2. The measures referred to in paragraph 1 (b) may include:
 - a) Making recommendations or orders regarding procedures to be followed;
 - b) Directing that a record be made of the proceedings;
 - c) Appointing an expert to assist;
 - d) Authorizing counsel for a person who has been arrested, or appeared before the Court in response to a summons, to participate, or where there has not yet been such an arrest or appearance or counsel has not been designated, appointing another counsel to attend and represent the interests of the defence;
 - e) Naming one of its members or, if necessary, another available judge of the Pre-Trial or Trial Division to observe and make recommendations or orders regarding the collection and preservation of evidence and the questioning of persons;
 - f) Taking such other action as may be necessary to collect or preserve evidence.
3.
 - a) Where the Prosecutor has not sought measures pursuant to this article but the Pre-Trial Chamber considers that such measures are required to preserve evidence that it deems would be essential for the defence at trial, it shall consult with the Prosecutor as to whether there is good reason for the Prosecutor's failure to request the measures. If upon consultation, the Pre-Trial Chamber concludes that the Prosecutor's failure to request such measures is unjustified, the Pre-Trial Chamber may take such measures on its own initiative.
 - b) A decision of the Pre-Trial Chamber to act on its own initiative under this paragraph may be appealed by the Prosecutor. The appeal shall be heard on an expedited basis.
4. The admissibility of evidence preserved or collected for trial pursuant to this article, or the record thereof, shall be governed at trial by article 69, and given such weight as determined by the Trial Chamber.

Article 57

Functions and powers of the Pre-Trial Chamber

1. Unless otherwise provided in this Statute, the Pre-Trial Chamber shall exercise its functions in accordance with the provisions of this article.
2.
 - a) Orders or rulings of the Pre-Trial Chamber issued under articles 15, 18, 19, 54, paragraph 2, 61, paragraph 7, and 72 must be concurred in by a majority of its judges.
 - b) In all other cases, a single judge of the Pre-Trial Chamber may exercise the functions provided for in this Statute, unless otherwise provided for in the Rules of Procedure and Evidence or by a majority of the Pre-Trial Chamber.

3. In addition to its other functions under this Statute, the Pre-Trial Chamber may:

- a) At the request of the Prosecutor, issue such orders and warrants as may be required for the purposes of an investigation;
- b) Upon the request of a person who has been arrested or has appeared pursuant to a summons under article 58, issue such orders, including measures such as those described in article 56, or seek such cooperation pursuant to Part 9 as may be necessary to assist the person in the preparation of his or her defence;
- c) Where necessary, provide for the protection and privacy of victims and witnesses, the preservation of evidence, the protection of persons who have been arrested or appeared in response to a summons, and the protection of national security information;
- d) Authorize the Prosecutor to take specific investigative steps within the territory of a State Party without having secured the cooperation of that State under Part 9 if, whenever possible having regard to the views of the State concerned, the Pre-Trial Chamber has determined in that case that the State is clearly unable to execute a request for cooperation due to the unavailability of any authority or any component of its judicial system competent to execute the request for cooperation under Part 9.
- e) Where a warrant of arrest or a summons has been issued under article 58, and having due regard to the strength of the evidence and the rights of the parties concerned, as provided for in this Statute and the Rules of Procedure and Evidence, seek the cooperation of States pursuant to article 93, paragraph 1 (k), to take protective measures for the purpose of forfeiture, in particular for the ultimate benefit of victims.

Article 58

Issuance by the Pre-Trial Chamber of a warrant of arrest or a summons to appear

1. At any time after the initiation of an investigation, the Pre-Trial Chamber shall, on the application of the Prosecutor, issue a warrant of arrest of a person if, having examined the application and the evidence or other information submitted by the Prosecutor, it is satisfied that:

- a) There are reasonable grounds to believe that the person has committed a crime within the jurisdiction of the Court; and
- b) The arrest of the person appears necessary:
 - i. To ensure the person's appearance at trial,
 - ii. To ensure that the person does not obstruct or endanger the investigation or the court proceedings, or
 - iii. Where applicable, to prevent the person from continuing with the commission of that crime or a related crime which is within the jurisdiction of the Court and which arises out of the same circumstances.

2. The application of the Prosecutor shall contain:

- a) The name of the person and any other relevant identifying information;
- b) A specific reference to the crimes within the jurisdiction of the Court which the person is alleged to have committed;
- c) A concise statement of the facts which are alleged to constitute those crimes;

- d) A summary of the evidence and any other information which establish reasonable grounds to believe that the person committed those crimes; and
- e) The reason why the Prosecutor believes that the arrest of the person is necessary.

3. The warrant of arrest shall contain:

- a) The name of the person and any other relevant identifying information;
- b) A specific reference to the crimes within the jurisdiction of the Court for which the person's arrest is sought; and
- c) A concise statement of the facts which are alleged to constitute those crimes.

4. The warrant of arrest shall remain in effect until otherwise ordered by the Court.

5. On the basis of the warrant of arrest, the Court may request the provisional arrest or the arrest and surrender of the person under Part 9.

6. The Prosecutor may request the Pre-Trial Chamber to amend the warrant of arrest by modifying or adding to the crimes specified therein. The Pre-Trial Chamber shall so amend the warrant if it is satisfied that there are reasonable grounds to believe that the person committed the modified or additional crimes.

7. As an alternative to seeking a warrant of arrest, the Prosecutor may submit an application requesting that the Pre-Trial Chamber issue a summons for the person to appear. If the Pre-Trial Chamber is satisfied that there are reasonable grounds to believe that the person committed the crime alleged and that a summons is sufficient to ensure the person's appearance, it shall issue the summons, with or without conditions restricting liberty (other than detention) if provided for by national law, for the person to appear. The summons shall contain:

- a) The name of the person and any other relevant identifying information;
- b) The specified date on which the person is to appear;
- c) A specific reference to the crimes within the jurisdiction of the Court which the person is alleged to have committed; and
- d) A concise statement of the facts which are alleged to constitute the crime.

The summons shall be served on the person.

Article 59

Arrest proceedings in the custodial State

1. A State Party which has received a request for provisional arrest or for arrest and surrender shall immediately take steps to arrest the person in question in accordance with its laws and the provisions of Part 9.

2. A person arrested shall be brought promptly before the competent judicial authority in the custodial State which shall determine, in accordance with the law of that State, that:

- a) The warrant applies to that person;
- b) The person has been arrested in accordance with the proper process; and
- c) The person's rights have been respected.

3. The person arrested shall have the right to apply to the competent authority in the custodial State for interim release pending surrender.

4. In reaching a decision on any such application, the competent authority in the custodial State shall consider whether, given the gravity of the alleged crimes, there are urgent and exceptional circumstances to justify interim release and whether necessary safeguards exist to ensure that the custodial State can fulfil its duty to surrender the person to the Court. It shall not be open to the competent authority of the custodial State to consider whether the warrant of arrest was properly issued in accordance with article 58, paragraph 1 (a) and (b).

5. The Pre-Trial Chamber shall be notified of any request for interim release and shall make recommendations to the competent authority in the custodial State. The competent authority in the custodial State shall give full consideration to such recommendations, including any recommendations on measures to prevent the escape of the person, before rendering its decision.

6. If the person is granted interim release, the Pre-Trial Chamber may request periodic reports on the status of the interim release.

7. Once ordered to be surrendered by the custodial State, the person shall be delivered to the Court as soon as possible.

Article 60

Initial proceedings before the Court

1. Upon the surrender of the person to the Court, or the person's appearance before the Court voluntarily or pursuant to a summons, the Pre-Trial Chamber shall satisfy itself that the person has been informed of the crimes which he or she is alleged to have committed, and of his or her rights under this Statute, including the right to apply for interim release pending trial.

2. A person subject to a warrant of arrest may apply for interim release pending trial. If the Pre-Trial Chamber is satisfied that the conditions set forth in article 58, paragraph 1, are met, the person shall continue to be detained. If it is not so satisfied, the Pre-Trial Chamber shall release the person, with or without conditions.

3. The Pre-Trial Chamber shall periodically review its ruling on the release or detention of the person, and may do so at any time on the request of the Prosecutor or the person. Upon such review, it may modify its ruling as to detention, release or conditions of release, if it is satisfied that changed circumstances so require.

4. The Pre-Trial Chamber shall ensure that a person is not detained for an unreasonable period prior to trial due to inexcusable delay by the Prosecutor. If such delay occurs, the Court shall consider releasing the person, with or without conditions.

5. If necessary, the Pre-Trial Chamber may issue a warrant of arrest to secure the presence of a person who has been released.

Article 61

Confirmation of the charges before trial

1. Subject to the provisions of paragraph 2, within a reasonable time after the person's surrender or voluntary appearance before the Court, the Pre-Trial Chamber shall hold a hearing to confirm the charges on which the Prosecutor intends to seek trial. The hearing shall be held in the presence of the Prosecutor and the person charged, as well as his or her counsel.

2. The Pre-Trial Chamber may, upon request of the Prosecutor or on its own motion, hold a hearing in the absence of the person charged to confirm the charges on which the Prosecutor intends to seek trial when the person has:

- a) Waived his or her right to be present; or
- b) Fled or cannot be found and all reasonable steps have been taken to secure his or her appearance before the Court and to inform the person of the charges and that a hearing to confirm those charges will be held.

In that case, the person shall be represented by counsel where the Pre-Trial Chamber determines that it is in the interests of justice.

3. Within a reasonable time before the hearing, the person shall:

- a) Be provided with a copy of the document containing the charges on which the Prosecutor intends to bring the person to trial; and
- b) Be informed of the evidence on which the Prosecutor intends to rely at the hearing.

The Pre-Trial Chamber may issue orders regarding the disclosure of information for the purposes of the hearing.

4. Before the hearing, the Prosecutor may continue the investigation and may amend or withdraw any charges. The person shall be given reasonable notice before the hearing of any amendment to or withdrawal of charges. In case of a withdrawal of charges, the Prosecutor shall notify the Pre-Trial Chamber of the reasons for the withdrawal.

5. At the hearing, the Prosecutor shall support each charge with sufficient evidence to establish substantial grounds to believe that the person committed the crime charged. The Prosecutor may rely on documentary or summary evidence and need not call the witnesses expected to testify at the trial.

6. At the hearing, the person may:

- a) Object to the charges;
- b) Challenge the evidence presented by the Prosecutor; and
- c) Present evidence.

7. The Pre-Trial Chamber shall, on the basis of the hearing, determine whether there is sufficient evidence to establish substantial grounds to believe that the person committed each of the crimes charged. Based on its determination, the Pre-Trial Chamber shall:

- a) Confirm those charges in relation to which it has determined that there is sufficient evidence, and commit the person to a Trial Chamber for trial on the charges as confirmed;
- b) Decline to confirm those charges in relation to which it has determined that there is insufficient evidence;
- c) Adjourn the hearing and request the Prosecutor to consider:

- i. Providing further evidence or conducting further investigation with respect to a particular charge; or
- ii. Amending a charge because the evidence submitted appears to establish a different crime within the jurisdiction of the Court.

8. Where the Pre-Trial Chamber declines to confirm a charge, the Prosecutor shall not be precluded from subsequently requesting its confirmation if the request is supported by additional evidence.

9. After the charges are confirmed and before the trial has begun, the Prosecutor may, with the permission of the Pre-Trial Chamber and after notice to the accused, amend the charges. If the Prosecutor seeks to add additional charges or to substitute more serious charges, a hearing under this article to confirm those charges must be held. After commencement of the trial, the Prosecutor may, with the permission of the Trial Chamber, withdraw the charges.

10. Any warrant previously issued shall cease to have effect with respect to any charges which have not been confirmed by the Pre-Trial Chamber or which have been withdrawn by the Prosecutor.

11. Once the charges have been confirmed in accordance with this article, the Presidency shall constitute a Trial Chamber which, subject to paragraph 9 and to article 64, paragraph 4, shall be responsible for the conduct of subsequent proceedings and may exercise any function of the Pre-Trial Chamber that is relevant and capable of application in those proceedings.

Part 6. The trial

Article 62

Place of trial

Unless otherwise decided, the place of the trial shall be the seat of the Court.

Article 63

Trial in the presence of the accused

1. The accused shall be present during the trial.

2. If the accused, being present before the Court, continues to disrupt the trial, the Trial Chamber may remove the accused and shall make provision for him or her to observe the trial and instruct counsel from outside the courtroom, through the use of communications technology, if required. Such measures shall be taken only in exceptional circumstances after other reasonable alternatives have proved inadequate, and only for such duration as is strictly required.

Article 64

Functions and powers of the Trial Chamber

1. The functions and powers of the Trial Chamber set out in this article shall be exercised in accordance with this Statute and the Rules of Procedure and Evidence.

2. The Trial Chamber shall ensure that a trial is fair and expeditious and is conducted with full respect for the rights of the accused and due regard for the protection of victims and witnesses.

3. Upon assignment of a case for trial in accordance with this Statute, the Trial Chamber assigned to deal with the case shall:

- a) Confer with the parties and adopt such procedures as are necessary to facilitate the fair and expeditious conduct of the proceedings;
- b) Determine the language or languages to be used at trial; and
- c) Subject to any other relevant provisions of this Statute, provide for disclosure of documents or information not previously disclosed, sufficiently in advance of the commencement of the trial to enable adequate preparation for trial.

4. The Trial Chamber may, if necessary for its effective and fair functioning, refer preliminary issues to the Pre-Trial Chamber or, if necessary, to another available judge of the Pre-Trial Division.

5. Upon notice to the parties, the Trial Chamber may, as appropriate, direct that there be joinder or severance in respect of charges against more than one accused.

6. In performing its functions prior to trial or during the course of a trial, the Trial Chamber may, as necessary:

- a) Exercise any functions of the Pre-Trial Chamber referred to in article 61, paragraph 11;
- b) Require the attendance and testimony of witnesses and production of documents and other evidence by obtaining, if necessary, the assistance of States as provided in this Statute;
- c) Provide for the protection of confidential information;
- d) Order the production of evidence in addition to that already collected prior to the trial or presented during the trial by the parties;
- e) Provide for the protection of the accused, witnesses and victims; and
- f) Rule on any other relevant matters.

7. The trial shall be held in public. The Trial Chamber may, however, determine that special circumstances require that certain proceedings be in closed session for the purposes set forth in article 68, or to protect confidential or sensitive information to be given in evidence.

8.

- a) At the commencement of the trial, the Trial Chamber shall have read to the accused the charges previously confirmed by the Pre-Trial Chamber. The Trial Chamber shall satisfy itself that the accused understands the nature of the charges. It shall afford him or her the opportunity to make an admission of guilt in accordance with article 65 or to plead not guilty.
- b) At the trial, the presiding judge may give directions for the conduct of proceedings, including to ensure that they are conducted in a fair and impartial manner. Subject to any directions of the presiding judge, the parties may submit evidence in accordance with the provisions of this Statute.

9. The Trial Chamber shall have, *inter alia*, the power on application of a party or on its own motion to:

- a) Rule on the admissibility or relevance of evidence; and
- b) Take all necessary steps to maintain order in the course of a hearing.

10. The Trial Chamber shall ensure that a complete record of the trial, which accurately reflects the proceedings, is made and that it is maintained and preserved by the Registrar.

Article 65

Proceedings on an admission of guilt

1. Where the accused makes an admission of guilt pursuant to article 64, paragraph 8 (a), the Trial Chamber shall determine whether:

- a) The accused understands the nature and consequences of the admission of guilt;
- b) The admission is voluntarily made by the accused after sufficient consultation with defence counsel; and
- c) The admission of guilt is supported by the facts of the case that are contained in:
 - i. The charges brought by the Prosecutor and admitted by the accused;
 - ii. Any materials presented by the Prosecutor which supplement the charges and which the accused accepts; and
 - iii. Any other evidence, such as the testimony of witnesses, presented by the Prosecutor or the accused.

2. Where the Trial Chamber is satisfied that the matters referred to in paragraph 1 are established, it shall consider the admission of guilt, together with any additional evidence presented, as establishing all the essential facts that are required to prove the crime to which the admission of guilt relates, and may convict the accused of that crime.

3. Where the Trial Chamber is not satisfied that the matters referred to in paragraph 1 are established, it shall consider the admission of guilt as not having been made, in which case it shall order that the trial be continued under the ordinary trial procedures provided by this Statute and may remit the case to another Trial Chamber.

4. Where the Trial Chamber is of the opinion that a more complete presentation of the facts of the case is required in the interests of justice, in particular the interests of the victims, the Trial Chamber may:

- a) Request the Prosecutor to present additional evidence, including the testimony of witnesses; or
- b) Order that the trial be continued under the ordinary trial procedures provided by this Statute, in which case it shall consider the admission of guilt as not having been made and may remit the case to another Trial Chamber.

5. Any discussions between the Prosecutor and the defence regarding modification of the charges, the admission of guilt or the penalty to be imposed shall not be binding on the Court.

Article 66

Presumption of innocence

1. Everyone shall be presumed innocent until proved guilty before the Court in accordance with the applicable law.

2. The onus is on the Prosecutor to prove the guilt of the accused.

3. In order to convict the accused, the Court must be convinced of the guilt of the accused beyond reasonable doubt.

Article 67

Rights of the accused

1. In the determination of any charge, the accused shall be entitled to a public hearing, having regard to the provisions of this Statute, to a fair hearing conducted impartially, and to the following minimum guarantees, in full equality:

- a) To be informed promptly and in detail of the nature, cause and content of the charge, in a language which the accused fully understands and speaks;
- b) To have adequate time and facilities for the preparation of the defence and to communicate freely with counsel of the accused's choosing in confidence;
- c) To be tried without undue delay;
- d) Subject to article 63, paragraph 2, to be present at the trial, to conduct the defence in person or through legal assistance of the accused's choosing, to be informed, if the accused does not have legal assistance, of this right and to have legal assistance assigned by the Court in any case where the interests of justice so require, and without payment if the accused lacks sufficient means to pay for it;
- e) To examine, or have examined, the witnesses against him or her and to obtain the attendance and examination of witnesses on his or her behalf under the same conditions as witnesses against him or her. The accused shall also be entitled to raise defences and to present other evidence admissible under this Statute;
- f) To have, free of any cost, the assistance of a competent interpreter and such translations as are necessary to meet the requirements of fairness, if any of the proceedings or documents presented to the Court are not in a language which the accused fully understands and speaks;
- g) Not to be compelled to testify or to confess guilt and to remain silent, without such silence being a consideration in the determination of guilt or innocence;
- h) To make an unsworn oral or written statement in his or her defence; and
- i) Not to have imposed on him or her any reversal of the burden of proof or any onus of rebuttal.

2. In addition to any other disclosure provided for in this Statute, the Prosecutor shall, as soon as practicable, disclose to the defence evidence in the Prosecutor's possession or control which he or she believes shows or tends to show the innocence of the accused, or to mitigate the guilt of the accused, or which may affect the credibility of prosecution evidence. In case of doubt as to the application of this paragraph, the Court shall decide.

Article 68

Protection of the victims and witnesses and their participation in the proceedings

1. The Court shall take appropriate measures to protect the safety, physical and psychological well-being, dignity and privacy of victims and witnesses. In so doing, the Court shall have regard to all relevant factors, including age, gender as defined in article 7, paragraph 3, and health, and the nature of the crime, in particular, but not limited to, where the crime involves sexual or gender violence or violence against children. The Prosecutor shall take such measures particularly during the investigation and prosecution of such crimes. These measures shall not be prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused and a fair and impartial trial.

2. As an exception to the principle of public hearings provided for in article 67, the Chambers of the Court may, to protect victims and witnesses or an accused, conduct any part of the proceedings *in camera* or allow the presentation of evidence by electronic or other special means. In particular, such measures shall be implemented in the case of a victim of sexual violence or a child who is a victim or a witness, unless otherwise ordered by the Court, having regard to all the circumstances, particularly the views of the victim or witness.

3. Where the personal interests of the victims are affected, the Court shall permit their views and concerns to be presented and considered at stages of the proceedings determined to be appropriate by the Court and in a manner which is not prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused and a fair and impartial trial. Such views and concerns may be presented by the legal representatives of the victims where the Court considers it appropriate, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

4. The Victims and Witnesses Unit may advise the Prosecutor and the Court on appropriate protective measures, security arrangements, counseling and assistance as referred to in article 43, paragraph 6.

5. Where the disclosure of evidence or information pursuant to this Statute may lead to the grave endangerment of the security of a witness or his or her family, the Prosecutor may, for the purposes of any proceedings conducted prior to the commencement of the trial, withhold such evidence or information and instead submit a summary thereof. Such measures shall be exercised in a manner which is not prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused and a fair and impartial trial.

6. A State may make an application for necessary measures to be taken in respect of the protection of its servants or agents and the protection of confidential or sensitive information.

Article 69

Evidence

1. Before testifying, each witness shall, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, give an undertaking as to the truthfulness of the evidence to be given by that witness.

2. The testimony of a witness at trial shall be given in person, except to the extent provided by the measures set forth in article 68 or in the Rules of Pro-

cedure and Evidence. The Court may also permit the giving of *viva voce* (oral) or recorded testimony of a witness by means of video or audio technology, as well as the introduction of documents or written transcripts, subject to this Statute and in accordance with the Rules of Procedure and Evidence. These measures shall not be prejudicial to or inconsistent with the rights of the accused.

3. The parties may submit evidence relevant to the case, in accordance with article 64. The Court shall have the authority to request the submission of all evidence that it considers necessary for the determination of the truth.

4. The Court may rule on the relevance or admissibility of any evidence, taking into account, *inter alia*, the probative value of the evidence and any prejudice that such evidence may cause to a fair trial or to a fair evaluation of the testimony of a witness, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

5. The Court shall respect and observe privileges on confidentiality as provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

6. The Court shall not require proof of facts of common knowledge but may take judicial notice of them.

7. Evidence obtained by means of a violation of this Statute or internationally recognized human rights shall not be admissible if:

- a) The violation casts substantial doubt on the reliability of the evidence; or
- b) The admission of the evidence would be antithetical to and would seriously damage the integrity of the proceedings.

8. When deciding on the relevance or admissibility of evidence collected by a State, the Court shall not rule on the application of the State's national law.

Article 70

Offences against the administration of justice

1. The Court shall have jurisdiction over the following offences against its administration of justice when committed intentionally:

- a) Giving false testimony when under an obligation pursuant to article 69, paragraph 1, to tell the truth;
- b) Presenting evidence that the party knows is false or forged;
- c) Corruptly influencing a witness, obstructing or interfering with the attendance or testimony of a witness, retaliating against a witness for giving testimony or destroying, tampering with or interfering with the collection of evidence;
- d) Impeding, intimidating or corruptly influencing an official of the Court for the purpose of forcing or persuading the official not to perform, or to perform improperly, his or her duties;
- e) Retaliating against an official of the Court on account of duties performed by that or another official;
- f) Soliciting or accepting a bribe as an official of the Court in connection with his or her official duties.

2. The principles and procedures governing the Court's exercise of jurisdiction over offences under this article shall be those provided for in the Rules of Procedure and Evidence. The conditions for providing international coopera-

tion to the Court with respect to its proceedings under this article shall be governed by the domestic laws of the requested State.

3. In the event of conviction, the Court may impose a term of imprisonment not exceeding five years, or a fine in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, or both.

4.

- a) Each State Party shall extend its criminal laws penalizing offences against the integrity of its own investigative or judicial process to offences against the administration of justice referred to in this article, committed on its territory, or by one of its nationals;
- b) Upon request by the Court, whenever it deems it proper, the State Party shall submit the case to its competent authorities for the purpose of prosecution. Those authorities shall treat such cases with diligence and devote sufficient resources to enable them to be conducted effectively.

Article 71

Sanctions for misconduct before the Court

1. The Court may sanction persons present before it who commit misconduct, including disruption of its proceedings or deliberate refusal to comply with its directions, by administrative measures other than imprisonment, such as temporary or permanent removal from the courtroom, a fine or other similar measures provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

2. The procedures governing the imposition of the measures set forth in paragraph 1 shall be those provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

Article 72

Protection of national security information

1. This article applies in any case where the disclosure of the information or documents of a State would, in the opinion of that State, prejudice its national security interests. Such cases include those falling within the scope of article 56, paragraphs 2 and 3, article 61, paragraph 3, article 64, paragraph 3, article 67, paragraph 2, article 68, paragraph 6, article 87, paragraph 6 and article 93, as well as cases arising at any other stage of the proceedings where such disclosure may be at issue.

2. This article shall also apply when a person who has been requested to give information or evidence has refused to do so or has referred the matter to the State on the ground that disclosure would prejudice the national security interests of a State and the State concerned confirms that it is of the opinion that disclosure would prejudice its national security interests.

3. Nothing in this article shall prejudice the requirements of confidentiality applicable under article 54, paragraph 3 (e) and (f), or the application of article 73.

4. If a State learns that information or documents of the State are being, or are likely to be, disclosed at any stage of the proceedings, and it is of the opinion that disclosure would prejudice its national security interests, that State

shall have the right to intervene in order to obtain resolution of the issue in accordance with this article.

5. If, in the opinion of a State, disclosure of information would prejudice its national security interests, all reasonable steps will be taken by the State, acting in conjunction with the Prosecutor, the defence or the Pre-Trial Chamber or Trial Chamber, as the case may be, to seek to resolve the matter by cooperative means. Such steps may include:

- a) Modification or clarification of the request;
- b) A determination by the Court regarding the relevance of the information or evidence sought, or a determination as to whether the evidence, though relevant, could be or has been obtained from a source other than the requested State;
- c) Obtaining the information or evidence from a different source or in a different form; or
- d) Agreement on conditions under which the assistance could be provided including, among other things, providing summaries or redactions, limitations on disclosure, use of *in camera* or *ex parte* proceedings, or other protective measures permissible under the Statute and the Rules of Procedure and Evidence.

6. Once all reasonable steps have been taken to resolve the matter through cooperative means, and if the State considers that there are no means or conditions under which the information or documents could be provided or disclosed without prejudice to its national security interests, it shall so notify the Prosecutor or the Court of the specific reasons for its decision, unless a specific description of the reasons would itself necessarily result in such prejudice to the State's national security interests.

7. Thereafter, if the Court determines that the evidence is relevant and necessary for the establishment of the guilt or innocence of the accused, the Court may undertake the following actions:

- a) Where disclosure of the information or document is sought pursuant to a request for cooperation under Part 9 or the circumstances described in paragraph 2, and the State has invoked the ground for refusal referred to in article 93, paragraph 4:
 - i. The Court may, before making any conclusion referred to in subparagraph 7 (a) (ii), request further consultations for the purpose of considering the State's representations, which may include, as appropriate, hearings *in camera* and *ex parte*;
 - ii. If the Court concludes that, by invoking the ground for refusal under article 93, paragraph 4, in the circumstances of the case, the requested State is not acting in accordance with its obligations under this Statute, the Court may refer the matter in accordance with article 87, paragraph 7, specifying the reasons for its conclusion; and
 - iii. The Court may make such inference in the trial of the accused as to the existence or non-existence of a fact, as may be appropriate in the circumstances; or
- b) In all other circumstances:
 - i. Order disclosure; or
 - ii. To the extent it does not order disclosure, make such inference in the trial of the accused as to the existence or non-existence of a fact, as

may be appropriate in the circumstances.

Article 73

Third-party information or documents

If a State Party is requested by the Court to provide a document or information in its custody, possession or control, which was disclosed to it in confidence by a State, intergovernmental organization or international organization, it shall seek the consent of the originator to disclose that document or information. If the originator is a State Party, it shall either consent to disclosure of the information or document or undertake to resolve the issue of disclosure with the Court, subject to the provisions of article 72. If the originator is not a State Party and refuses to consent to disclosure, the requested State shall inform the Court that it is unable to provide the document or information because of a pre-existing obligation of confidentiality to the originator.

Article 74

Requirements for the decision

1. All the judges of the Trial Chamber shall be present at each stage of the trial and throughout their deliberations. The Presidency may, on a case-by-case basis, designate, as available, one or more alternate judges to be present at each stage of the trial and to replace a member of the Trial Chamber if that member is unable to continue attending.

2. The Trial Chamber's decision shall be based on its evaluation of the evidence and the entire proceedings. The decision shall not exceed the facts and circumstances described in the charges and any amendments to the charges. The Court may base its decision only on evidence submitted and discussed before it at the trial.

3. The judges shall attempt to achieve unanimity in their decision, failing which the decision shall be taken by a majority of the judges.

4. The deliberations of the Trial Chamber shall remain secret.

5. The decision shall be in writing and shall contain a full and reasoned statement of the Trial Chamber's findings on the evidence and conclusions. The Trial Chamber shall issue one decision. When there is no unanimity, the Trial Chamber's decision shall contain the views of the majority and the minority. The decision or a summary thereof shall be delivered in open court.

Article 75

Reparations to victims

1. The Court shall establish principles relating to reparations to, or in respect of, victims, including restitution, compensation and rehabilitation. On this basis, in its decision the Court may, either upon request or on its own motion in exceptional circumstances, determine the scope and extent of any damage, loss and injury to, or in respect of, victims and will state the principles on which it is acting.

2. The Court may make an order directly against a convicted person specifying appropriate reparations to, or in respect of, victims, including restitution, compensation and rehabilitation.

Where appropriate, the Court may order that the award for reparations be made through the Trust Fund provided for in article 79.

3. Before making an order under this article, the Court may invite and shall take account of representations from or on behalf of the convicted person, victims, other interested persons or interested States.

4. In exercising its power under this article, the Court may, after a person is convicted of a crime within the jurisdiction of the Court, determine whether, in order to give effect to an order which it may make under this article, it is necessary to seek measures under article 93, paragraph 1.

5. A State Party shall give effect to a decision under this article as if the provisions of article 109 were applicable to this article.

6. Nothing in this article shall be interpreted as prejudicing the rights of victims under national or international law.

Article 76

Sentencing

1. In the event of a conviction, the Trial Chamber shall consider the appropriate sentence to be imposed and shall take into account the evidence presented and submissions made during the trial that are relevant to the sentence.

2. Except where article 65 applies and before the completion of the trial, the Trial Chamber may on its own motion and shall, at the request of the Prosecutor or the accused, hold a further hearing to hear any additional evidence or submissions relevant to the sentence, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

3. Where paragraph 2 applies, any representations under article 75 shall be heard during the further hearing referred to in paragraph 2 and, if necessary, during any additional hearing.

4. The sentence shall be pronounced in public and, wherever possible, in the presence of the accused.

Part 7. Penalties

Article 77

Applicable penalties

1. Subject to article 110, the Court may impose one of the following penalties on a person convicted of a crime referred to in article 5 of this Statute:

- a) Imprisonment for a specified number of years, which may not exceed a maximum of 30 years; or
- b) A term of life imprisonment when justified by the extreme gravity of the crime and the individual circumstances of the convicted person.

2. In addition to imprisonment, the Court may order:

- a) A fine under the criteria provided for in the Rules of Procedure and Evidence;

- b) A forfeiture of proceeds, property and assets derived directly or indirectly from that crime, without prejudice to the rights of bona fide third parties.

Article 78

Determination of the sentence

1. In determining the sentence, the Court shall, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, take into account such factors as the gravity of the crime and the individual circumstances of the convicted person.

2. In imposing a sentence of imprisonment, the Court shall deduct the time, if any, previously spent in detention in accordance with an order of the Court. The Court may deduct any time otherwise spent in detention in connection with conduct underlying the crime.

3. When a person has been convicted of more than one crime, the Court shall pronounce a sentence for each crime and a joint sentence specifying the total period of imprisonment. This period shall be no less than the highest individual sentence pronounced and shall not exceed 30 years imprisonment or a sentence of life imprisonment in conformity with article 77, paragraph 1 (b).

Article 79

Trust Fund

1. A Trust Fund shall be established by decision of the Assembly of States Parties for the benefit of victims of crimes within the jurisdiction of the Court, and of the families of such victims.

2. The Court may order money and other property collected through fines or forfeiture to be transferred, by order of the Court, to the Trust Fund.

3. The Trust Fund shall be managed according to criteria to be determined by the Assembly of States Parties.

Article 80

Non-prejudice to national application of penalties and national laws

Nothing in this Part affects the application by States of penalties prescribed by their national law, nor the law of States which do not provide for penalties prescribed in this Part.

Part 8. Appeal and revision

Article 81

Appeal against decision of acquittal or conviction or against sentence

1. A decision under article 74 may be appealed in accordance with the Rules of Procedure and Evidence as follows:

- a) The Prosecutor may make an appeal on any of the following grounds:
- i. Procedural error,
 - ii. Error of fact, or
 - iii. Error of law;

- b) The convicted person, or the Prosecutor on that person's behalf, may make an appeal on any of the following grounds:
 - i. Procedural error,
 - ii. Error of fact,
 - iii. Error of law, or
 - iv. Any other ground that affects the fairness or reliability of the proceedings or decision.
- 2.
 - a) A sentence may be appealed, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence, by the Prosecutor or the convicted person on the ground of disproportion between the crime and the sentence;
 - b) If on an appeal against sentence the Court considers that there are grounds on which the conviction might be set aside, wholly or in part, it may invite the Prosecutor and the convicted person to submit grounds under article 81, paragraph 1 (a) or (b), and may render a decision on conviction in accordance with article 83;
 - c) The same procedure applies when the Court, on an appeal against conviction only, considers that there are grounds to reduce the sentence under paragraph 2 (a).
- 3.
 - a) Unless the Trial Chamber orders otherwise, a convicted person shall remain in custody pending an appeal;
 - b) When a convicted person's time in custody exceeds the sentence of imprisonment imposed, that person shall be released, except that if the Prosecutor is also appealing, the release may be subject to the conditions under subparagraph (c) below;
 - c) In case of an acquittal, the accused shall be released immediately, subject to the following:
 - i. Under exceptional circumstances, and having regard, *inter alia*, to the concrete risk of flight, the seriousness of the offence charged and the probability of success on appeal, the Trial Chamber, at the request of the Prosecutor, may maintain the detention of the person pending appeal;
 - ii. A decision by the Trial Chamber under subparagraph (c) (i) may be appealed in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.
- 4. Subject to the provisions of paragraph 3 (a) and (b), execution of the decision or sentence shall be suspended during the period allowed for appeal and for the duration of the appeal proceedings.

Article 82

Appeal against other decisions

- 1. Either party may appeal any of the following decisions in accordance with the Rules of Procedure and Evidence:
 - a) A decision with respect to jurisdiction or admissibility;
 - b) A decision granting or denying release of the person being investigated or prosecuted;
 - c) A decision of the Pre-Trial Chamber to act on its own initiative under article 56, paragraph 3;

d) A decision that involves an issue that would significantly affect the fair and expeditious conduct of the proceedings or the outcome of the trial, and for which, in the opinion of the Pre-Trial or Trial Chamber, an immediate resolution by the Appeals Chamber may materially advance the proceedings.

2. A decision of the Pre-Trial Chamber under article 57, paragraph 3 (d), may be appealed against by the State concerned or by the Prosecutor, with the leave of the Pre-Trial Chamber. The appeal shall be heard on an expedited basis.

3. An appeal shall not of itself have suspensive effect unless the Appeals Chamber so orders, upon request, in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

4. A legal representative of the victims, the convicted person or a bona fide owner of property adversely affected by an order under article 75 may appeal against the order for reparations, as provided in the Rules of Procedure and Evidence.

Article 83

Proceedings on appeal

1. For the purposes of proceedings under article 81 and this article, the Appeals Chamber shall have all the powers of the Trial Chamber.

2. If the Appeals Chamber finds that the proceedings appealed from were unfair in a way that affected the reliability of the decision or sentence, or that the decision or sentence appealed from was materially affected by error of fact or law or procedural error, it may:

- a) Reverse or amend the decision or sentence; or
- b) Order a new trial before a different Trial Chamber.

For these purposes, the Appeals Chamber may remand a factual issue to the original Trial Chamber for it to determine the issue and to report back accordingly, or may itself call evidence to determine the issue. When the decision or sentence has been appealed only by the person convicted, or the Prosecutor on that person's behalf, it cannot be amended to his or her detriment.

3. If in an appeal against sentence the Appeals Chamber finds that the sentence is disproportionate to the crime, it may vary the sentence in accordance with Part 7.

4. The judgement of the Appeals Chamber shall be taken by a majority of the judges and shall be delivered in open court. The judgement shall state the reasons on which it is based. When there is no unanimity, the judgement of the Appeals Chamber shall contain the views of the majority and the minority, but a judge may deliver a separate or dissenting opinion on a question of law.

5. The Appeals Chamber may deliver its judgement in the absence of the person acquitted or convicted.

Article 84

Revision of conviction or sentence

1. The convicted person or, after death, spouses, children, parents or one person alive at the time of the accused's death who has been given express written instructions from the accused to bring such a claim, or the Prosecutor on the person's behalf, may apply to the Appeals Chamber to revise the final judgement of conviction or sentence on the grounds that:

- a) New evidence has been discovered that:
 - i. Was not available at the time of trial, and such unavailability was not wholly or partially attributable to the party making application; and
 - ii. Is sufficiently important that had it been proved at trial it would have been likely to have resulted in a different verdict;
- b) It has been newly discovered that decisive evidence, taken into account at trial and upon which the conviction depends, was false, forged or falsified;
- c) One or more of the judges who participated in conviction or confirmation of the charges has committed, in that case, an act of serious misconduct or serious breach of duty of sufficient gravity to justify the removal of that judge or those judges from office under article 46.

2. The Appeals Chamber shall reject the application if it considers it to be unfounded. If it determines that the application is meritorious, it may, as appropriate:

- a) Reconvene the original Trial Chamber;
- b) Constitute a new Trial Chamber; or
- c) Retain jurisdiction over the matter,

with a view to, after hearing the parties in the manner set forth in the Rules of Procedure and Evidence, arriving at a determination on whether the judgement should be revised.

Article 85

Compensation to an arrested or convicted person

1. Anyone who has been the victim of unlawful arrest or detention shall have an enforceable right to compensation.

2. When a person has by a final decision been convicted of a criminal offence, and when subsequently his or her conviction has been reversed on the ground that a new or newly discovered fact shows conclusively that there has been a miscarriage of justice, the person who has suffered punishment as a result of such conviction shall be compensated according to law, unless it is proved that the non-disclosure of the unknown fact in time is wholly or partly attributable to him or her.

3. In exceptional circumstances, where the Court finds conclusive facts showing that there has been a grave and manifest miscarriage of justice, it may in its discretion award compensation, according to the criteria provided in the Rules of Procedure and Evidence, to a person who has been released from detention following a final decision of acquittal or a termination of the proceedings for that reason.

Part 9. International cooperation and judicial assistance**Article 86*****General obligation to cooperate***

States Parties shall, in accordance with the provisions of this Statute, cooperate fully with the Court in its investigation and prosecution of crimes within the jurisdiction of the Court.

Article 87***Requests for cooperation: general provisions***

1.

- a) The Court shall have the authority to make requests to States Parties for cooperation. The requests shall be transmitted through the diplomatic channel or any other appropriate channel as may be designated by each State Party upon ratification, acceptance, approval or accession. Subsequent changes to the designation shall be made by each State Party in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.
- b) When appropriate, without prejudice to the provisions of subparagraph (a), requests may also be transmitted through the International Criminal Police Organization or any appropriate regional organization.

2. Requests for cooperation and any documents supporting the request shall either be in or be accompanied by a translation into an official language of the requested State or one of the working languages of the Court, in accordance with the choice made by that State upon ratification, acceptance, approval or accession.

Subsequent changes to this choice shall be made in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

3. The requested State shall keep confidential a request for cooperation and any documents supporting the request, except to the extent that the disclosure is necessary for execution of the request.

4. In relation to any request for assistance presented under this Part, the Court may take such measures, including measures related to the protection of information, as may be necessary to ensure the safety or physical or psychological well-being of any victims, potential witnesses and their families. The Court may request that any information that is made available under this Part shall be provided and handled in a manner that protects the safety and physical or psychological well-being of any victims, potential witnesses and their families.

5.

- a) The Court may invite any State not party to this Statute to provide assistance under this Part on the basis of an ad hoc arrangement, an agreement with such State or any other appropriate basis.
- b) Where a State not party to this Statute, which has entered into an ad hoc arrangement or an agreement with the Court, fails to cooperate with requests pursuant to any such arrangement or agreement, the Court may so inform the Assembly of States Parties or, where the Security Council referred the matter to the Court, the Security Council.

6. The Court may ask any intergovernmental organization to provide information or documents. The Court may also ask for other forms of cooperation and assistance which may be agreed upon with such an organization and which are in accordance with its competence or mandate.

7. Where a State Party fails to comply with a request to cooperate by the Court contrary to the provisions of this Statute, thereby preventing the Court from exercising its functions and powers under this Statute, the Court may make a finding to that effect and refer the matter to the Assembly of States Parties or, where the Security Council referred the matter to the Court, to the Security Council.

Article 88

Availability of procedures under national law

States Parties shall ensure that there are procedures available under their national law for all of the forms of cooperation which are specified under this Part.

Article 89

Surrender of persons to the Court

1. The Court may transmit a request for the arrest and surrender of a person, together with the material supporting the request outlined in article 91, to any State on the territory of which that person may be found and shall request the cooperation of that State in the arrest and surrender of such a person. States Parties shall, in accordance with the provisions of this Part and the procedure under their national law, comply with requests for arrest and surrender.

2. Where the person sought for surrender brings a challenge before a national court on the basis of the principle of *ne bis in idem* as provided in article 20, the requested State shall immediately consult with the Court to determine if there has been a relevant ruling on admissibility. If the case is admissible, the requested State shall proceed with the execution of the request. If an admissibility ruling is pending, the requested State may postpone the execution of the request for surrender of the person until the Court makes a determination on admissibility.

3.

- a) A State Party shall authorize, in accordance with its national procedural law, transportation through its territory of a person being surrendered to the Court by another State, except where transit through that State would impede or delay the surrender.
- b) A request by the Court for transit shall be transmitted in accordance with article 87. The request for transit shall contain:
 - i. A description of the person being transported;
 - ii. A brief statement of the facts of the case and their legal characterization; and
 - iii. The warrant for arrest and surrender;
- c) A person being transported shall be detained in custody during the period of transit;
- d) No authorization is required if the person is transported by air and no landing is scheduled on the territory of the transit State;

- e) If an unscheduled landing occurs on the territory of the transit State, that State may require a request for transit from the Court as provided for in subparagraph (b). The transit State shall detain the person being transported until the request for transit is received and the transit is effected, provided that detention for purposes of this subparagraph may not be extended beyond 96 hours from the unscheduled landing unless the request is received within that time.

4. If the person sought is being proceeded against or is serving a sentence in the requested State for a crime different from that for which surrender to the Court is sought, the requested State, after making its decision to grant the request, shall consult with the Court.

Article 90

Competing requests

1. A State Party which receives a request from the Court for the surrender of a person under article 89 shall, if it also receives a request from any other State for the extradition of the same person for the same conduct which forms the basis of the crime for which the Court seeks the person's surrender, notify the Court and the requesting State of that fact.

2. Where the requesting State is a State Party, the requested State shall give priority to the request from the Court if:

- a) The Court has, pursuant to article 18 or 19, made a determination that the case in respect of which surrender is sought is admissible and that determination takes into account the investigation or prosecution conducted by the requesting State in respect of its request for extradition; or
- b) The Court makes the determination described in subparagraph (a) pursuant to the requested State's notification under paragraph 1.

3. Where a determination under paragraph 2 (a) has not been made, the requested State may, at its discretion, pending the determination of the Court under paragraph 2 (b), proceed to deal with the request for extradition from the requesting State but shall not extradite the person until the Court has determined that the case is inadmissible. The Court's determination shall be made on an expedited basis.

4. If the requesting State is a State not Party to this Statute the requested State, if it is not under an international obligation to extradite the person to the requesting State, shall give priority to the request for surrender from the Court, if the Court has determined that the case is admissible.

5. Where a case under paragraph 4 has not been determined to be admissible by the Court, the requested State may, at its discretion, proceed to deal with the request for extradition from the requesting State.

6. In cases where paragraph 4 applies except that the requested State is under an existing international obligation to extradite the person to the requesting State not Party to this Statute, the requested State shall determine whether to surrender the person to the Court or extradite the person to the requesting State. In making its decision, the requested State shall consider all the relevant factors, including but not limited to:

- a) The respective dates of the requests;

- b) The interests of the requesting State including, where relevant, whether the crime was committed in its territory and the nationality of the victims and of the person sought; and
- c) The possibility of subsequent surrender between the Court and the requesting State.

7. Where a State Party which receives a request from the Court for the surrender of a person also receives a request from any State for the extradition of the same person for conduct other than that which constitutes the crime for which the Court seeks the person's surrender:

- a) The requested State shall, if it is not under an existing international obligation to extradite the person to the requesting State, give priority to the request from the Court;
- b) The requested State shall, if it is under an existing international obligation to extradite the person to the requesting State, determine whether to surrender the person to the Court or to extradite the person to the requesting State. In making its decision, the requested State shall consider all the relevant factors, including but not limited to those set out in paragraph 6, but shall give special consideration to the relative nature and gravity of the conduct in question.

8. Where pursuant to a notification under this article, the Court has determined a case to be inadmissible, and subsequently extradition to the requesting State is refused, the requested State shall notify the Court of this decision.

Article 91

Contents of request for arrest and surrender

1. A request for arrest and surrender shall be made in writing. In urgent cases, a request may be made by any medium capable of delivering a written record, provided that the request shall be confirmed through the channel provided for in article 87, paragraph 1 (a).

2. In the case of a request for the arrest and surrender of a person for whom a warrant of arrest has been issued by the Pre-Trial Chamber under article 58, the request shall contain or be supported by:

- a) Information describing the person sought, sufficient to identify the person, and information as to that person's probable location;
- b) A copy of the warrant of arrest; and
- c) Such documents, statements or information as may be necessary to meet the requirements for the surrender process in the requested State, except that those requirements should not be more burdensome than those applicable to requests for extradition pursuant to treaties or arrangements between the requested State and other States and should, if possible, be less burdensome, taking into account the distinct nature of the Court.

3. In the case of a request for the arrest and surrender of a person already convicted, the request shall contain or be supported by:

- a) A copy of any warrant of arrest for that person;
- b) A copy of the judgement of conviction;
- c) Information to demonstrate that the person sought is the one referred to in the judgement of conviction; and
- d) If the person sought has been sentenced, a copy of the sentence imposed

and, in the case of a sentence for imprisonment, a statement of any time already served and the time remaining to be served.

4. Upon the request of the Court, a State Party shall consult with the Court, either generally or with respect to a specific matter, regarding any requirements under its national law that may apply under paragraph 2 (c). During the consultations, the State Party shall advise the Court of the specific requirements of its national law.

Article 92

Provisional arrest

1. In urgent cases, the Court may request the provisional arrest of the person sought, pending presentation of the request for surrender and the documents supporting the request as specified in article 91.

2. The request for provisional arrest shall be made by any medium capable of delivering a written record and shall contain:

- a) Information describing the person sought, sufficient to identify the person, and information as to that person's probable location;
- b) A concise statement of the crimes for which the person's arrest is sought and of the facts which are alleged to constitute those crimes, including, where possible, the date and location of the crime;
- c) A statement of the existence of a warrant of arrest or a judgement of conviction against the person sought; and
- d) A statement that a request for surrender of the person sought will follow.

3. A person who is provisionally arrested may be released from custody if the requested State has not received the request for surrender and the documents supporting the request as specified in article 91 within the time limits specified in the Rules of Procedure and Evidence. However, the person may consent to surrender before the expiration of this period if permitted by the law of the requested State. In such a case, the requested State shall proceed to surrender the person to the Court as soon as possible.

4. The fact that the person sought has been released from custody pursuant to paragraph 3 shall not prejudice the subsequent arrest and surrender of that person if the request for surrender and the documents supporting the request are delivered at a later date.

Article 93

Other forms of cooperation

1. States Parties shall, in accordance with the provisions of this Part and under procedures of national law, comply with requests by the Court to provide the following assistance in relation to investigations or prosecutions:

- a) The identification and whereabouts of persons or the location of items;
- b) The taking of evidence, including testimony under oath, and the production of evidence, including expert opinions and reports necessary to the Court;
- c) The questioning of any person being investigated or prosecuted;
- d) The service of documents, including judicial documents;
- e) Facilitating the voluntary appearance of persons as witnesses or experts

before the Court;

- f) The temporary transfer of persons as provided in paragraph 7;
- g) The examination of places or sites, including the exhumation and examination of grave sites;
- h) The execution of searches and seizures;
- i) The provision of records and documents, including official records and documents;
- j) The protection of victims and witnesses and the preservation of evidence;
- k) The identification, tracing and freezing or seizure of proceeds, property and assets and instrumentalities of crimes for the purpose of eventual forfeiture, without prejudice to the rights of bona fide third parties; and
- l) Any other type of assistance which is not prohibited by the law of the requested State, with a view to facilitating the investigation and prosecution of crimes within the jurisdiction of the Court.

2. The Court shall have the authority to provide an assurance to a witness or an expert appearing before the Court that he or she will not be prosecuted, detained or subjected to any restriction of personal freedom by the Court in respect of any act or omission that preceded the departure of that person from the requested State.

3. Where execution of a particular measure of assistance detailed in a request presented under paragraph 1, is prohibited in the requested State on the basis of an existing fundamental legal principle of general application, the requested State shall promptly consult with the Court to try to resolve the matter. In the consultations, consideration should be given to whether the assistance can be rendered in another manner or subject to conditions. If after consultations the matter cannot be resolved, the Court shall modify the request as necessary.

4. In accordance with article 72, a State Party may deny a request for assistance, in whole or in part, only if the request concerns the production of any documents or disclosure of evidence which relates to its national security.

5. Before denying a request for assistance under paragraph 1 (l), the requested State shall consider whether the assistance can be provided subject to specified conditions, or whether the assistance can be provided at a later date or in an alternative manner, provided that if the Court or the Prosecutor accepts the assistance subject to conditions, the Court or the Prosecutor shall abide by them.

6. If a request for assistance is denied, the requested State Party shall promptly inform the Court or the Prosecutor of the reasons for such denial.

7.

- a) The Court may request the temporary transfer of a person in custody for purposes of identification or for obtaining testimony or other assistance. The person may be transferred if the following conditions are fulfilled:
 - i. The person freely gives his or her informed consent to the transfer; and
 - ii. The requested State agrees to the transfer, subject to such conditions as that State and the Court may agree.
- b) The person being transferred shall remain in custody. When the purposes of the transfer have been fulfilled, the Court shall return the person without delay to the requested State.

8.

- a) The Court shall ensure the confidentiality of documents and information, except as required for the investigation and proceedings described in the request.
- b) The requested State may, when necessary, transmit documents or information to the Prosecutor on a confidential basis. The Prosecutor may then use them solely for the purpose of generating new evidence.
- c) The requested State may, on its own motion or at the request of the Prosecutor, subsequently consent to the disclosure of such documents or information. They may then be used as evidence pursuant to the provisions of Parts 5 and 6 and in accordance with the Rules of Procedure and Evidence.

9.

- a)
 - i. In the event that a State Party receives competing requests, other than for surrender or extradition, from the Court and from another State pursuant to an international obligation, the State Party shall endeavour, in consultation with the Court and the other State, to meet both requests, if necessary by postponing or attaching conditions to one or the other request.
 - ii. Failing that, competing requests shall be resolved in accordance with the principles established in article 90.
- b) Where, however, the request from the Court concerns information, property or persons which are subject to the control of a third State or an international organization by virtue of an international agreement, the requested States shall so inform the Court and the Court shall direct its request to the third State or international organization.

10.

- a) The Court may, upon request, cooperate with and provide assistance to a State Party conducting an investigation into or trial in respect of conduct which constitutes a crime within the jurisdiction of the Court or which constitutes a serious crime under the national law of the requesting State.
- b)
 - i. The assistance provided under subparagraph (a) shall include, *inter alia*:
 - a) The transmission of statements, documents or other types of evidence obtained in the course of an investigation or a trial conducted by the Court; and
 - b) The questioning of any person detained by order of the Court;
 - ii. In the case of assistance under subparagraph (b) (i) a:
 - a) If the documents or other types of evidence have been obtained with the assistance of a State, such transmission shall require the consent of that State;
 - b) If the statements, documents or other types of evidence have been provided by a witness or expert, such transmission shall be subject to the provisions of article 68.
 - c) The Court may, under the conditions set out in this paragraph, grant a request for assistance under this paragraph from a State which is not a Party to this Statute.

Article 94

Postponement of execution of a request in respect of ongoing investigation or prosecution

1. If the immediate execution of a request would interfere with an ongoing investigation or prosecution of a case different from that to which the request relates, the requested State may postpone the execution of the request for a period of time agreed upon with the Court. However, the postponement shall be no longer than is necessary to complete the relevant investigation or prosecution in the requested State. Before making a decision to postpone, the requested State should consider whether the assistance may be immediately provided subject to certain conditions.

2. If a decision to postpone is taken pursuant to paragraph 1, the Prosecutor may, however, seek measures to preserve evidence, pursuant to article 93, paragraph 1 (j).

Article 95

Postponement of execution of a request in respect of an admissibility challenge

Where there is an admissibility challenge under consideration by the Court pursuant to article 18 or 19, the requested State may postpone the execution of a request under this Part pending a determination by the Court, unless the Court has specifically ordered that the Prosecutor may pursue the collection of such evidence pursuant to article 18 or 19.

Article 96

Contents of request for other forms of assistance under article 93

1. A request for other forms of assistance referred to in article 93 shall be made in writing. In urgent cases, a request may be made by any medium capable of delivering a written record, provided that the request shall be confirmed through the channel provided for in article 87, paragraph 1 (a).

2. The request shall, as applicable, contain or be supported by the following:

- a) A concise statement of the purpose of the request and the assistance sought, including the legal basis and the grounds for the request;
- b) As much detailed information as possible about the location or identification of any person or place that must be found or identified in order for the assistance sought to be provided;
- c) A concise statement of the essential facts underlying the request;
- d) The reasons for and details of any procedure or requirement to be followed;
- e) Such information as may be required under the law of the requested State in order to execute the request; and
- f) Any other information relevant in order for the assistance sought to be provided.

3. Upon the request of the Court, a State Party shall consult with the Court, either generally or with respect to a specific matter, regarding any require-

ments under its national law that may apply under paragraph 2 (e). During the consultations, the State Party shall advise the Court of the specific requirements of its national law.

4. The provisions of this article shall, where applicable, also apply in respect of a request for assistance made to the Court.

Article 97

Consultations

Where a State Party receives a request under this Part in relation to which it identifies problems which may impede or prevent the execution of the request, that State shall consult with the Court without delay in order to resolve the matter. Such problems may include, *inter alia*:

- a) Insufficient information to execute the request;
- b) In the case of a request for surrender, the fact that despite best efforts, the person sought cannot be located or that the investigation conducted has determined that the person in the requested State is clearly not the person named in the warrant; or
- c) The fact that execution of the request in its current form would require the requested State to breach a pre-existing treaty obligation undertaken with respect to another State.

Article 98

Cooperation with respect to waiver of immunity and consent to surrender

1. The Court may not proceed with a request for surrender or assistance which would require the requested State to act inconsistently with its obligations under international law with respect to the State or diplomatic immunity of a person or property of a third State, unless the Court can first obtain the cooperation of that third State for the waiver of the immunity.

2. The Court may not proceed with a request for surrender which would require the requested State to act inconsistently with its obligations under international agreements pursuant to which the consent of a sending State is required to surrender a person of that State to the Court, unless the Court can first obtain the cooperation of the sending State for the giving of consent for the surrender.

Article 99

Execution of requests under articles 93 and 96

1. Requests for assistance shall be executed in accordance with the relevant procedure under the law of the requested State and, unless prohibited by such law, in the manner specified in the request, including following any procedure outlined therein or permitting persons specified in the request to be present at and assist in the execution process.

2. In the case of an urgent request, the documents or evidence produced in response shall, at the request of the Court, be sent urgently.

3. Replies from the requested State shall be transmitted in their original language and form.

4. Without prejudice to other articles in this Part, where it is necessary for the successful execution of a request which can be executed without any compulsory measures, including specifically the interview of or taking evidence from a person on a voluntary basis, including doing so without the presence of the authorities of the requested State Party if it is essential for the request to be executed, and the examination without modification of a public site or other public place, the Prosecutor may execute such request directly on the territory of a State as follows:

- a) When the State Party requested is a State on the territory of which the crime is alleged to have been committed, and there has been a determination of admissibility pursuant to article 18 or 19, the Prosecutor may directly execute such request following all possible consultations with the requested State Party;
- b) In other cases, the Prosecutor may execute such request following consultations with the requested State Party and subject to any reasonable conditions or concerns raised by that State Party. Where the requested State Party identifies problems with the execution of a request pursuant to this subparagraph it shall, without delay, consult with the Court to resolve the matter.

5. Provisions allowing a person heard or examined by the Court under article 72 to invoke restrictions designed to prevent disclosure of confidential information connected with national security shall also apply to the execution of requests for assistance under this article.

Article 100

Costs

1. The ordinary costs for execution of requests in the territory of the requested State shall be borne by that State, except for the following, which shall be borne by the Court:

- a) Costs associated with the travel and security of witnesses and experts or the transfer under article 93 of persons in custody;
- b) Costs of translation, interpretation and transcription;
- c) Travel and subsistence costs of the judges, the Prosecutor, the Deputy Prosecutors, the Registrar, the Deputy Registrar and staff of any organ of the Court;
- d) Costs of any expert opinion or report requested by the Court;
- e) Costs associated with the transport of a person being surrendered to the Court by a custodial State; and
- f) Following consultations, any extraordinary costs that may result from the execution of a request.

2. The provisions of paragraph 1 shall, as appropriate, apply to requests from States Parties to the Court. In that case, the Court shall bear the ordinary costs of execution.

Article 101

Rule of speciality

1. A person surrendered to the Court under this Statute shall not be proceeded against, punished or detained for any conduct committed prior to surrender, other than the conduct or course of conduct which forms the basis of the crimes for which that person has been surrendered.

2. The Court may request a waiver of the requirements of paragraph 1 from the State which surrendered the person to the Court and, if necessary, the Court shall provide additional information in accordance with article 91. States Parties shall have the authority to provide a waiver to the Court and should endeavour to do so.

Article 102

Use of terms

For the purposes of this Statute:

- a) «surrender» means the delivering up of a person by a State to the Court, pursuant to this Statute.
- b) «extradition» means the delivering up of a person by one State to another as provided by treaty, convention or national legislation.

Part 10. Enforcement

Article 103

Role of States in enforcement of sentences of imprisonment

1.

- a) A sentence of imprisonment shall be served in a State designated by the Court from a list of States which have indicated to the Court their willingness to accept sentenced persons.
- b) At the time of declaring its willingness to accept sentenced persons, a State may attach conditions to its acceptance as agreed by the Court and in accordance with this Part.
- c) A State designated in a particular case shall promptly inform the Court whether it accepts the Court's designation.

2.

- a) The State of enforcement shall notify the Court of any circumstances, including the exercise of any conditions agreed under paragraph 1, which could materially affect the terms or extent of the imprisonment. The Court shall be given at least 45 days' notice of any such known or foreseeable circumstances. During this period, the State of enforcement shall take no action that might prejudice its obligations under article 110.
- b) Where the Court cannot agree to the circumstances referred to in subparagraph (a), it shall notify the State of enforcement and proceed in accordance with article 104, paragraph 1.

3. In exercising its discretion to make a designation under paragraph 1, the Court shall take into account the following:

- a) The principle that States Parties should share the responsibility for enfor-

- cing sentences of imprisonment, in accordance with principles of equitable distribution, as provided in the Rules of Procedure and Evidence;
- b) The application of widely accepted international treaty standards governing the treatment of prisoners;
 - c) The views of the sentenced person;
 - d) The nationality of the sentenced person;
 - e) Such other factors regarding the circumstances of the crime or the person sentenced, or the effective enforcement of the sentence, as may be appropriate in designating the State of enforcement.

4. If no State is designated under paragraph 1, the sentence of imprisonment shall be served in a prison facility made available by the host State, in accordance with the conditions set out in the headquarters agreement referred to in article 3, paragraph 2. In such a case, the costs arising out of the enforcement of a sentence of imprisonment shall be borne by the Court.

Article 104

Change in designation of State of enforcement

1. The Court may, at any time, decide to transfer a sentenced person to a prison of another State.

2. A sentenced person may, at any time, apply to the Court to be transferred from the State of enforcement.

Article 105

Enforcement of the sentence

1. Subject to conditions which a State may have specified in accordance with article 103, paragraph 1 (b), the sentence of imprisonment shall be binding on the States Parties, which shall in no case modify it.

2. The Court alone shall have the right to decide any application for appeal and revision. The State of enforcement shall not impede the making of any such application by a sentenced person.

Article 106

Supervision of enforcement of sentences and conditions of imprisonment

1. The enforcement of a sentence of imprisonment shall be subject to the supervision of the Court and shall be consistent with widely accepted international treaty standards governing treatment of prisoners.

2. The conditions of imprisonment shall be governed by the law of the State of enforcement and shall be consistent with widely accepted international treaty standards governing treatment of prisoners; in no case shall such conditions be more or less favourable than those available to prisoners convicted of similar offences in the State of enforcement.

3. Communications between a sentenced person and the Court shall be unimpeded and confidential.

Article 107

Transfer of the person upon completion of sentence

1. Following completion of the sentence, a person who is not a national of the State of enforcement may, in accordance with the law of the State of enforcement, be transferred to a State which is obliged to receive him or her, or to another State which agrees to receive him or her, taking into account any wishes of the person to be transferred to that State, unless the State of enforcement authorizes the person to remain in its territory.

2. If no State bears the costs arising out of transferring the person to another State pursuant to paragraph 1, such costs shall be borne by the Court.

3. Subject to the provisions of article 108, the State of enforcement may also, in accordance with its national law, extradite or otherwise surrender the person to a State which has requested the extradition or surrender of the person for purposes of trial or enforcement of a sentence.

Article 108

Limitation on the prosecution or punishment of other offences

1. A sentenced person in the custody of the State of enforcement shall not be subject to prosecution or punishment or to extradition to a third State for any conduct engaged in prior to that person's delivery to the State of enforcement, unless such prosecution, punishment or extradition has been approved by the Court at the request of the State of enforcement.

2. The Court shall decide the matter after having heard the views of the sentenced person.

3. Paragraph 1 shall cease to apply if the sentenced person remains voluntarily for more than 30 days in the territory of the State of enforcement after having served the full sentence imposed by the Court, or returns to the territory of that State after having left it.

Article 109

Enforcement of fines and forfeiture measures

1. States Parties shall give effect to fines or forfeitures ordered by the Court under Part 7, without prejudice to the rights of bona fide third parties, and in accordance with the procedure of their national law.

2. If a State Party is unable to give effect to an order for forfeiture, it shall take measures to recover the value of the proceeds, property or assets ordered by the Court to be forfeited, without prejudice to the rights of bona fide third parties.

3. Property, or the proceeds of the sale of real property or, where appropriate, the sale of other property, which is obtained by a State Party as a result of its enforcement of a judgement of the Court shall be transferred to the Court.

Article 110

Review by the Court concerning reduction of sentence

1. The State of enforcement shall not release the person before expiry of the sentence pronounced by the Court.

2. The Court alone shall have the right to decide any reduction of sentence, and shall rule on the matter after having heard the person.

3. When the person has served two thirds of the sentence, or 25 years in the case of life imprisonment, the Court shall review the sentence to determine whether it should be reduced. Such a review shall not be conducted before that time.

4. In its review under paragraph 3, the Court may reduce the sentence if it finds that one or more of the following factors are present:

- a) The early and continuing willingness of the person to cooperate with the Court in its investigations and prosecutions;
- b) The voluntary assistance of the person in enabling the enforcement of the judgements and orders of the Court in other cases, and in particular providing assistance in locating assets subject to orders of fine, forfeiture or reparation which may be used for the benefit of victims; or
- c) Other factors establishing a clear and significant change of circumstances sufficient to justify the reduction of sentence, as provided in the Rules of Procedure and Evidence.

5. If the Court determines in its initial review under paragraph 3 that it is not appropriate to reduce the sentence, it shall thereafter review the question of reduction of sentence at such intervals and applying such criteria as provided for in the Rules of Procedure and Evidence.

Article 111

Escape

If a convicted person escapes from custody and flees the State of enforcement, that State may, after consultation with the Court, request the person's surrender from the State in which the person is located pursuant to existing bilateral or multilateral arrangements, or may request that the Court seek the person's surrender, in accordance with Part 9. It may direct that the person be delivered to the State in which he or she was serving the sentence or to another State designated by the Court.

Part 11. Assembly of States Parties

Article 112

Assembly of States Parties

1. An Assembly of States Parties to this Statute is hereby established. Each State Party shall have one representative in the Assembly who may be accompanied by alternates and advisers. Other States which have signed this Statute or the Final Act may be observers in the Assembly.

2. The Assembly shall:

- a) Consider and adopt, as appropriate, recommendations of the Preparatory

- Commission;
- b) Provide management oversight to the Presidency, the Prosecutor and the Registrar regarding the administration of the Court;
 - c) Consider the reports and activities of the Bureau established under paragraph 3 and take appropriate action in regard thereto;
 - d) Consider and decide the budget for the Court;
 - e) Decide whether to alter, in accordance with article 36, the number of judges;
 - f) Consider pursuant to article 87, paragraphs 5 and 7, any question relating to non-cooperation;
 - g) Perform any other function consistent with this Statute or the Rules of Procedure and Evidence.

3.

- a) The Assembly shall have a Bureau consisting of a President, two Vice-Presidents and 18 members elected by the Assembly for three-year terms.
- b) The Bureau shall have a representative character, taking into account, in particular, equitable geographical distribution and the adequate representation of the principal legal systems of the world.
- c) The Bureau shall meet as often as necessary, but at least once a year. It shall assist the Assembly in the discharge of its responsibilities.

4. The Assembly may establish such subsidiary bodies as may be necessary, including an independent oversight mechanism for inspection, evaluation and investigation of the Court, in order to enhance its efficiency and economy.

5. The President of the Court, the Prosecutor and the Registrar or their representatives may participate, as appropriate, in meetings of the Assembly and of the Bureau.

6. The Assembly shall meet at the seat of the Court or at the Headquarters of the United Nations once a year and, when circumstances so require, hold special sessions. Except as otherwise specified in this Statute, special sessions shall be convened by the Bureau on its own initiative or at the request of one third of the States Parties.

7. Each State Party shall have one vote. Every effort shall be made to reach decisions by consensus in the Assembly and in the Bureau. If consensus cannot be reached, except as otherwise provided in the Statute:

- a) Decisions on matters of substance must be approved by a two-thirds majority of those present and voting provided that an absolute majority of States Parties constitutes the quorum for voting;
- b) Decisions on matters of procedure shall be taken by a simple majority of States Parties present and voting.

8. A State Party which is in arrears in the payment of its financial contributions towards the costs of the Court shall have no vote in the Assembly and in the Bureau if the amount of its arrears equals or exceeds the amount of the contributions due from it for the preceding two full years. The Assembly may, nevertheless, permit such a State Party to vote in the Assembly and in the Bureau if it is satisfied that the failure to pay is due to conditions beyond the control of the State Party.

9. The Assembly shall adopt its own rules of procedure.

10. The official and working languages of the Assembly shall be those of the General Assembly of the United Nations.

Part 12. Financing

Article 113

Financial Regulations

Except as otherwise specifically provided, all financial matters related to the Court and the meetings of the Assembly of States Parties, including its Bureau and subsidiary bodies, shall be governed by this Statute and the Financial Regulations and Rules adopted by the Assembly of States Parties.

Article 114

Payment of expenses

Expenses of the Court and the Assembly of States Parties, including its Bureau and subsidiary bodies, shall be paid from the funds of the Court.

Article 115

Funds of the Court and of the Assembly of States Parties

The expenses of the Court and the Assembly of States Parties, including its Bureau and subsidiary bodies, as provided for in the budget decided by the Assembly of States Parties, shall be provided by the following sources:

- a) Assessed contributions made by States Parties;
- b) Funds provided by the United Nations, subject to the approval of the General Assembly, in particular in relation to the expenses incurred due to referrals by the Security Council.

Article 116

Voluntary contributions

Without prejudice to article 115, the Court may receive and utilize, as additional funds, voluntary contributions from Governments, international organizations, individuals, corporations and other entities, in accordance with relevant criteria adopted by the Assembly of States Parties.

Article 117

Assessment of contributions

The contributions of States Parties shall be assessed in accordance with an agreed scale of assessment, based on the scale adopted by the United Nations for its regular budget and adjusted in accordance with the principles on which that scale is based.

*Article 118**Annual audit*

The records, books and accounts of the Court, including its annual financial statements, shall be audited annually by an independent auditor.

Part 13. Final clauses*Article 119**Settlement of disputes*

1. Any dispute concerning the judicial functions of the Court shall be settled by the decision of the Court.

2. Any other dispute between two or more States Parties relating to the interpretation or application of this Statute which is not settled through negotiations within three months of their commencement shall be referred to the Assembly of States Parties. The Assembly may itself seek to settle the dispute or may make recommendations on further means of settlement of the dispute, including referral to the International Court of Justice in conformity with the Statute of that Court.

*Article 120**Reservations*

No reservations may be made to this Statute.

*Article 121**Amendments*

1. After the expiry of seven years from the entry into force of this Statute, any State Party may propose amendments thereto. The text of any proposed amendment shall be submitted to the Secretary-General of the United Nations, who shall promptly circulate it to all States Parties.

2. No sooner than three months from the date of notification, the Assembly of States Parties, at its next meeting, shall, by a majority of those present and voting, decide whether to take up the proposal. The Assembly may deal with the proposal directly or convene a Review Conference if the issue involved so warrants.

3. The adoption of an amendment at a meeting of the Assembly of States Parties or at a Review Conference on which consensus cannot be reached shall require a two-thirds majority of States Parties.

4. Except as provided in paragraph 5, an amendment shall enter into force for all States Parties one year after instruments of ratification or acceptance have been deposited with the Secretary-General of the United Nations by seven-eighths of them.

5. Any amendment to articles 5, 6, 7 and 8 of this Statute shall enter into force for those States Parties which have accepted the amendment one year after the deposit of their instruments of ratification or acceptance. In respect of a State Party which has not accepted the amendment, the Court shall not

exercise its jurisdiction regarding a crime covered by the amendment when committed by that State Party's nationals or on its territory.

6. If an amendment has been accepted by seven-eighths of States Parties in accordance with paragraph 4, any State Party which has not accepted the amendment may withdraw from this Statute with immediate effect, notwithstanding article 127, paragraph 1, but subject to article 127, paragraph 2, by giving notice no later than one year after the entry into force of such amendment.

7. The Secretary-General of the United Nations shall circulate to all States Parties any amendment adopted at a meeting of the Assembly of States Parties or at a Review Conference.

Article 122

Amendments to provisions of an institutional nature

1. Amendments to provisions of this Statute which are of an exclusively institutional nature, namely, article 35, article 36, paragraphs 8 and 9, article 37, article 38, article 39, paragraphs 1 (first two sentences), 2 and 4, article 42, paragraphs 4 to 9, article 43, paragraphs 2 and 3, and articles 44, 46, 47 and 49, may be proposed at any time, notwithstanding article 121, paragraph 1, by any State Party. The text of any proposed amendment shall be submitted to the Secretary-General of the United Nations or such other person designated by the Assembly of States Parties who shall promptly circulate it to all States Parties and to others participating in the Assembly.

2. Amendments under this article on which consensus cannot be reached shall be adopted by the Assembly of States Parties or by a Review Conference, by a two-thirds majority of States Parties. Such amendments shall enter into force for all States Parties six months after their adoption by the Assembly or, as the case may be, by the Conference.

Article 123

Review of the Statute

1. Seven years after the entry into force of this Statute the Secretary-General of the United Nations shall convene a Review Conference to consider any amendments to this Statute. Such review may include, but is not limited to, the list of crimes contained in article 5. The Conference shall be open to those participating in the Assembly of States Parties and on the same conditions.

2. At any time thereafter, at the request of a State Party and for the purposes set out in paragraph 1, the Secretary-General of the United Nations shall, upon approval by a majority of States Parties, convene a Review Conference.

3. The provisions of article 121, paragraphs 3 to 7, shall apply to the adoption and entry into force of any amendment to the Statute considered at a Review Conference.

Article 124

Transitional Provision

Notwithstanding article 12, paragraphs 1 and 2, a State, on becoming a party to this Statute, may declare that, for a period of seven years after the entry into force of this Statute for the State concerned, it does not accept the jurisdiction of the Court with respect to the category of crimes referred to in article 8 when a crime is alleged to have been committed by its nationals or on its territory. A declaration under this article may be withdrawn at any time. The provisions of this article shall be reviewed at the Review Conference convened in accordance with article 123, paragraph 1.

Article 125

Signature, ratification, acceptance, approval or accession

1. This Statute shall be open for signature by all States in Rome, at the headquarters of the Food and Agriculture Organization of the United Nations, on 17 July 1998. Thereafter, it shall remain open for signature in Rome at the Ministry of Foreign Affairs of Italy until 17 October 1998. After that date, the Statute shall remain open for signature in New York, at United Nations Headquarters, until 31 December 2000.

2. This Statute is subject to ratification, acceptance or approval by signatory States. Instruments of ratification, acceptance or approval shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

3. This Statute shall be open to accession by all States. Instruments of accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 126

Entry into force

1. This Statute shall enter into force on the first day of the month after the 60th day following the date of the deposit of the 60th instrument of ratification, acceptance, approval or accession with the Secretary-General of the United Nations.

2. For each State ratifying, accepting, approving or acceding to this Statute after the deposit of the 60th instrument of ratification, acceptance, approval or accession, the Statute shall enter into force on the first day of the month after the 60th day following the deposit by such State of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

Article 127

Withdrawal

1. A State Party may, by written notification addressed to the Secretary-General of the United Nations, withdraw from this Statute. The withdrawal shall take effect one year after the date of receipt of the notification, unless the notification specifies a later date.

2. A State shall not be discharged, by reason of its withdrawal, from the obligations arising from this Statute while it was a Party to the Statute, inclu-

ding any financial obligations which may have accrued. Its withdrawal shall not affect any cooperation with the Court in connection with criminal investigations and proceedings in relation to which the withdrawing State had a duty to cooperate and which were commenced prior to the date on which the withdrawal became effective, nor shall it prejudice in any way the continued consideration of any matter which was already under consideration by the Court prior to the date on which the withdrawal became effective.

Article 128

Authentic texts

The original of this Statute, of which the Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts are equally authentic, shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations, who shall send certified copies thereof to all States.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed this Statute.

DONE at Rome, this 17th day of July 1998.

Extract of the final act, annex I

Resolution E

The United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court,

Having adopted the Statute of the International Criminal Court,

Recognizing that terrorist acts, by whomever and wherever perpetrated and whatever their forms, methods or motives, are serious crimes of concern to the international community,

Recognizing that the international trafficking of illicit drugs is a very serious crime, sometimes destabilizing the political and social and economic order in States,

Deeply alarmed at the persistence of these scourges, which pose serious threats to international peace and security,

Regretting that no generally acceptable definition of the crimes of terrorism and drug crimes could be agreed upon for the inclusion, within the jurisdiction of the Court,

Affirming that the Statute of the International Criminal Court provides for a review mechanism, which allows for an expansion in future of the jurisdiction of the Court,

Recommends that a Review Conference pursuant to article 123 of the Statute of the International Criminal Court consider the crimes of terrorism and drug crimes with a view to arriving at an acceptable definition and their inclusion in the list of crimes within the jurisdiction of the Court.

Resolution F

The United Nations Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court,

Having adopted the Statute of the International Criminal Court,

Having decided to take all possible measures to ensure the coming into operation of the International Criminal Court without undue delay and to make the necessary arrangements for the commencement of its functions,

Having decided that a preparatory commission should be established for the fulfilment of these purposes,

Decides as follows:

1. There is hereby established the Preparatory Commission for the International Criminal Court. The Secretary-General of the United Nations shall convene the Commission as early as possible at a date to be decided by the General Assembly of the United Nations;

2. The Commission shall consist of representatives of States which have signed the Final Act of the United Nations Diplomatic Conference of Plenipotentiaries on the Establishment of an International Criminal Court and other States which have been invited to participate in the Conference;

3. The Commission shall elect its Chairman and other officers, adopt its rules of procedure and decide on its programme of work. These elections shall take place at the first meeting of the Commission;

4. The official and working languages of the Preparatory Commission shall be those of the General Assembly of the United Nations;

5. The Commission shall prepare proposals for practical arrangements for the establishment and coming into operation of the Court, including the draft texts of:

- a) Rules of Procedure and Evidence;
- b) Elements of Crimes;
- c) A relationship agreement between the Court and the United Nations;
- d) Basic principles governing a headquarters agreement to be negotiated between the Court and the host country;
- e) Financial regulations and rules;
- f) An agreement on the privileges and immunities of the Court;
- g) A budget for the first financial year;
- h) The rules of procedure of the Assembly of States Parties;

6. The draft texts of the Rules of Procedure and Evidence and of the Elements of Crimes shall be finalized before 30 June 2000;

7. The Commission shall prepare proposals for a provision on aggression, including the definition and Elements of Crimes of aggression and the conditions under which the International Criminal Court shall exercise its jurisdiction with regard to this crime. The Commission shall submit such proposals to the Assembly of States Parties at a Review Conference, with a view to arriving at an acceptable provision on the crime of aggression for inclusion in this Statute. The provisions relating to the crime of aggression shall enter into force for the States Parties in accordance with the relevant provisions of this Statute;

8. The Commission shall remain in existence until the *conclusion* of the first meeting of the Assembly of States Parties;

9. The Commission shall prepare a report on all matters within its mandate and submit it to the first meeting of the Assembly of States Parties;

10. The Commission shall meet at the Headquarters of the United Nations. The Secretary-General of the United Nations is requested to provide to the Commission such secretariat services as it may require, subject to the approval of the General Assembly of the United Nations;

11. The Secretary-General of the United Nations shall bring the present resolution to the attention of the General Assembly for any necessary action.

Roma-vedtektene for Den internasjonale straffedomstol av 17. juli 1998

(uoffisiell oversettelse)

Preamble

Statspartene i disse vedtekter,

som er seg bevisste at alle folk er forent ved felles bånd, at deres kulturer er vevd sammen i en felles arv, og som frykter at denne skjøre mosaikken når som helst kan bryte,

som har i deres erindring at millioner av barn, kvinner og menn i løpet av dette århundre har vært ofre for de mest ufattelige og grusomme ugjerninger som dypt ryster menneskehetens samvittighet,

som erkjenner at slike alvorlige forbrytelser truer freden, sikkerheten og velferden i verden,

som bekrefter at de alvorligste forbrytelser som opptar hele det internasjonale samfunn ikke må forbli ustraffet, og at det må sørges for en effektiv straffeforfølgning av disse forbrytelser ved å iverksette tiltak på nasjonalt plan og styrke internasjonalt samarbeid,

som er fast bestemt på å hindre at slike forbrytelser forblir ustraffet, og der ved bidra til forebyggingen av slike forbrytelser,

som minner om at det er hver enkelt stats plikt å utøve sin strafferettslige jurisdiksjon over de som er ansvarlige for internasjonale forbrytelser,

som bekrefter på ny FN-paktens formål og prinsipper, og især at alle stater skal avholde seg fra trusler om eller bruk av makt mot noen annen stats territoriale integritet eller politiske uavhengighet, eller på annen måte som er i strid med De forente nasjoners formål,

som understreker i denne sammenheng at ingen bestemmelse i disse vedtekter skal tolkes dithen at den gir en statspart adgang til å gripe inn i en væpnet konflikt eller i noen stats indre anliggender,

som er fast bestemt på, med dette mål og i de nåværende og fremtidige generasjoners interesse, å opprette en uavhengig og permanent internasjonal straffedomstol i tilknytning til FN-systemet som har jurisdiksjon over de alvorligste forbrytelser som opptar hele det internasjonale samfunn,

som understreker at Den internasjonale straffedomstol opprettet i henhold til disse vedtekter skal være komplementær i forhold til nasjonale straffejurisdiksjoner,

som er fast bestemt på å sikre varig respekt for og håndheving av den internasjonale rettsorden,

er blitt enige om følgende:

Del 1. Opprettelse av domstolen**Artikkel 1****Domstolen**

Det opprettes herved en internasjonal straffedomstol («Domstolen»). Den skal være en permanent institusjon og skal ha myndighet til å staffeforfølge og dømme personer for de alvorligste forbrytelser som opptar det internasjonale samfunn slik de er definert disse vedtekter, og skal være komplementær i forhold til nasjonale straffejurisdiksjoner. Domstolens jurisdiksjon og virksomhet skal reguleres av bestemmelsene i disse vedtekter.

Artikkel 2**Forholdet mellom Domstolen og De forente nasjoner**

Domstolen skal knyttes til De forente nasjoner gjennom en avtale som skal godkjennes av disse vedtekters statspartsmøte og deretter inngås av Domstolens president på vegne av Domstolen.

Artikkel 3**Domstolens sete**

1. Domstolen skal opprettes med sete i Haag i Nederland («vertsstaten»).
2. Domstolen og vertsstaten skal inngå en vertslandsavtale som skal godkjennes av statspartsmøtet og deretter inngås av Domstolens president på vegne av Domstolen.
3. Dersom Domstolen finner det ønskelig, kan den tre sammen andre steder, i samsvar med bestemmelsene i disse vedtekter.

Artikkel 4**Domstolens rettslige status og fullmakter**

1. Domstolen skal være et internasjonalt rettssubjekt. Den skal også ha den rettsevne som måtte være nødvendig for å utøve sine funksjoner og oppfylle sine formål.
2. Domstolen kan utøve sine funksjoner og fullmakter i henhold til disse vedtekter, på territoriet til enhver statspart og, etter særlig avtale, på territoriet til enhver annen stat.

Del 2. Jurisdiksjon, avvisningsgrunner og anvendelig rett**Artikkel 5****Forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon**

1. Domstolens jurisdiksjon skal være begrenset til å omfatte de alvorligste forbrytelser som opptar hele det internasjonale samfunn. Domstolen har jurisdiksjon i henhold til disse vedtekter for de følgende forbrytelsene:
 - a) forbrytelsen folkemord,
 - b) forbrytelser mot menneskeheten,
 - c) krigsforbrytelser,

d) aggresjonsforbrytelsen.

2. Domstolen skal utøve jurisdiksjon med hensyn til aggresjonsforbrytelsen så snart det i samsvar med artikkel 121 og 123 er vedtatt en bestemmelse som definerer forbrytelsen og fastlegger vilkårene for Domstolens utøvelse av jurisdiksjon med hensyn til denne forbrytelsen. En slik bestemmelse skal være i samsvar med de relevante bestemmelsene i FN-pakten.

Artikkel 6

Folkemord

Med «folkemord» menes i disse vedtekter en hvilken som helst av de følgende handlinger som er begått i den hensikt å ødelegge helt, eller delvis, en nasjonal, etnisk, rasemessig eller religiøs gruppe som sådan:

- a) å drepe medlemmer av gruppen,
- b) å forårsake alvorlig legemlig eller psykisk skade på medlemmer av gruppen,
- c) bevisst å la gruppen utsettes for levevilkår som tar sikte på å bevirke gruppens fysiske ødeleggelse helt eller delvis,
- d) å påtvinge tiltak som tar sikte på å forhindre fødsler innenfor gruppen,
- e) med makt å overføre barn fra gruppen til en annen gruppe.

Artikkel 7

Forbrytelser mot menneskeheten

1. Med «forbrytelse mot menneskeheten» menes i disse vedtekter en hvilken som helst av de følgende handlinger når den er begått som et ledd i et utbredt eller systematisk angrep rettet mot enhver sivilbefolkning, og med kunnskap om angrepet:

- a) drap,
- b) utryddelse,
- c) å gjøre noen til slave,
- d) deportasjon eller tvangsoverføring av befolkning,
- e) fengsling eller annen alvorlig fysisk frihetsberøvelse i strid med grunnleggende folkerettslige regler,
- f) tortur,
- g) voldtekt, seksuelt slaveri, påtvungen prostitusjon, tvungen graviditet, tvungen sterilisering og enhver annen form for seksuell vold av tilsvarende grov art,
- h) forfølgelse av enhver identifiserbar gruppe eller samfunn på grunnlag av politikk, rase, nasjonal tilhørighet, etnisk tilhørighet, kultur, religion, kjønn som definert i nr. 3 eller av andre grunner som etter allmenn oppfatning ikke anses tillatt etter folkeretten, i forbindelse med enhver handling nevnt i dette nummer eller enhver annen forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon,
- i) personers tvungne forsvinning,
- j) apartheidforbrytelsen,
- k) andre umenneskelige handlinger av lignende art som forsettlig forårsaker store lidelser eller gjør alvorlig skade på legeme eller psykisk eller fysisk helbred.

2. Ved forståelsen av nr. 1 skal

- a) «angrep rettet mot enhver sivilbefolkning» forstås som atferd som består i gjentatt utøvelse av handlinger nevnt i nr. 1 mot enhver sivilbefolkning, i samsvar med eller for å fremme en stats eller organisasjons målsetting om å foreta et slikt angrep,
- b) «utryddelse» inkluderer det forhold at en befolkning forsettlig utsettes for levevilkår, blant annet hindret tilgang til mat og legemidler, som tar sikte på å bevirke ødeleggelsen av en del av befolkningen,
- c) «å gjøre noen til slave» forstås som det forhold å underkaste en person en hvilken som helst eller samtlige av de beføyelser som følger av eiendomsrett, herunder som et ledd i menneskehandel, særlig med kvinner og barn,
- d) «deportasjon eller tvangsoverføring av befolkning» forstås som tvungen forflytting av de berørte personene i strid med folkeretten, ved utvisning eller andre tvangshandlinger, fra et område der de lovlig oppholder seg,
- e) «tortur» forstås som det forhold at alvorlig smerte eller lidelse, enten fysisk eller psykisk, med forsett blir tilføyet en person som befinner seg i den anklagedes varetekt eller under hans kontroll; uttrykket omfatter likevel ikke smerte eller lidelse som alene stammer fra, er forbundet med eller følger av lovlige sanksjoner,
- f) «tvungen graviditet» forstås som ulovlig innesperring av en kvinne gjort gravid ved tvang med det forsett å påvirke en befolknings etniske sammensetning eller å begå andre alvorlige brudd på folkeretten. Denne definisjonen skal ikke på noen måte fortolkes slik at den berører nasjonale rettsregler om svangerskap,
- g) «forfølgelse» forstås som forsettlig og alvorlig berøvelse av grunnleggende rettigheter i strid med folkeretten på grunn av gruppens eller samfunnets identitet,
- h) «apartheidforbrytelsen» forstås som umenneskelige handlinger av lignende art som handlingene omhandlet i nr. 1, begått innenfor rammen av et institusjonalisert regime basert på en rasemessig gruppes systematiske undertrykkelse av og herredømme over en annen rasemessig gruppe eller andre rasemessige grupper og begått med det forsett å opprettholde dette regimet,
- i) «Personers påtvungne forsvinning» forstås som det forhold at personer pågripes, fengsles eller bortføres av en stat eller en politisk organisasjon eller med tillatelse, støtte eller samtykke fra en stat eller en politisk organisasjon som deretter nekter å innrømme at personene er berøvet friheten eller å gi opplysninger om skjebnen eller oppholdssted til disse personene, med det forsett å unndra dem lovens beskyttelse for et lengre tidsrom.

3. I disse vedtekter viser ordet «kjønn» til de to kjønn i samfunnet, nemlig kvinner og menn. Ordet kjønn har i denne sammenheng ingen annen betydning.

Artikkel 8

Krigsforbrytelser

1. Domstolen skal ha jurisdiksjon for krigsforbrytelser, særlig når de er begått som ledd i en plan eller målsetting eller som et ledd i en omfattende utøvelse av slike forbrytelser.

2. Med «krigsforbrytelser» menes i disse vedtekter:

- a) Alvorlige brudd på Genève-konvensjonene av 12. august 1949, det vil si en hvilken som helst av de følgende handlinger mot personer eller eiendom som er beskyttet etter bestemmelsene i de relevante Genève-konvensjonene:
- i. forsettlig drap,
 - ii. tortur eller umenneskelig behandling, herunder biologiske eksperimenter,
 - iii. med forsett å forårsake stor lidelse eller alvorlig skade på legeme eller helbred,
 - iv. å ødelegge eller å tilegne seg eiendom, uten at det er berettiget av militær nødvendighet og foretatt i stor målestokk og på ulovlig og vilkårlig måte,
 - v. å tvinge en krigsfange eller annen beskyttet person til å gjøre tjeneste i styrkene til en fiendtlig makt,
 - vi. med forsett å unndra en krigsfange eller en annen beskyttet person retten til en vanlig og upartisk rettsforfølgning,
 - vii. ulovlig deportasjon eller overføring eller ulovlig innesperring,
 - viii. å ta gisler.
- b) Andre alvorlige krenkelser av lover og sedvaner som er anvendelige i internasjonale væpnede konflikter innenfor folkerettens etablerte ramme, det vil si en hvilken som helst av de følgende handlinger:
- i. forsettlig å rette angrep mot sivilbefolkningen som sådan eller mot enkelte sivilpersoner som ikke direkte tar del i fiendtlighetene,
 - ii. forsettlig å rette angrep mot sivile gjenstander, det vil si gjenstander som ikke er militære mål,
 - iii. forsettlig å rette angrep mot personell, installasjoner, materiell, enheter eller kjøretøyer som er involvert i humanitært hjelpearbeid eller i fredsbevarende operasjoner i samsvar med FN-pakten i den utstrekning de har krav på den beskyttelse som gis sivilpersoner eller sivile gjenstander etter folkerettens regler om væpnede konflikter,
 - iv. forsettlig å iverksette et angrep med kunnskap om at et slikt angrep vil forårsake tilfeldig tap av sivilpersoners liv, skade på sivilpersoner, skade på sivile gjenstander eller omfattende, langvarige og alvorlige skader på naturmiljøet, som klart ville være for omfattende i forhold til den forventede konkrete og umiddelbare samlede militære fordel,
 - v. å angripe eller bombe, ved et hvilket som helst middel, byer, landsbyer, boliger eller bygninger som ikke forsvares, og som ikke er militære mål,
 - vi. å drepe eller såre en stridende som har valgt å overgi seg, idet han har nedlagt sine våpen eller ikke lenger har midler til å forsvare seg,
 - vii. uberettiget anvendelse av parlamentærflagg, fiendens eller De forente nasjoners flagg eller militære kjennetegn og uniform så vel som Genève-konvensjonenes kjennemerker når dette resulterer i død eller alvorlig personskade,
 - viii. okkupasjonsmaktens direkte eller indirekte overføring av deler av sin egen sivilbefolkning til det territorium den okkuperer, eller deportasjon eller overføring av hele eller deler av befolkningen i dette området innenfor eller utenfor det okkuperte området,
 - ix. med forsett å rette angrep mot bygninger som er viet religion, utdanning, kunst, vitenskap eller velgjørenhet, historiske monumenter, hospitaller og samlingssteder for syke og sårede, forutsatt at de ikke er

- militære mål,
- x. å utsette personer som er i motpartens hender, for fysisk lemlestelse eller medisinske eller vitenskapelige eksperimenter uansett art, som verken kan rettferdiggjøres ut fra hensynet til medisinsk behandling, tannbehandling eller sykehusbehandling av vedkommende eller utføres i hans eller hennes interesse, og som forårsaker personens eller personenes død eller utsetter deres helbred for alvorlig fare,
 - xi. ved forræderi å drepe eller såre personer som tilhører den fiendtlige nasjonen eller hæren,
 - xii. å erklære at det ikke vil bli gitt nåde,
 - xiii. å ødelegge eller beslaglegge fiendtlig eiendom, bortsett fra de tilfeller der det måtte være uomgjengelig påkrevd av krigens behov,
 - xiv. å erklære motpartens borgeres rettigheter og rettshandlinger opphevet, midlertidig satt ut av kraft eller utelukket fra å bli gjort gjeldende ved domstolene,
 - xv. å tvinge motpartens borgere til å ta del i krigshandlingene mot deres eget land, selv i de tilfeller der de har vært i den krigførendes tjeneste før krigens begynnelse,
 - xvi. å plyndre byer eller steder, også når de er tatt ved storm,
 - xvii. å bruke gift eller forgiftede våpen,
 - xviii. å bruke kvelende, giftige eller lignende gasser samt tilsvarende væsker, stoffer eller midler,
 - xix. å bruke kuler som lett utvider seg eller blir flate i det menneskelige legemet, som kuler med hard mantel, som ikke helt dekker kjernen, eller som er forsynt med innsnitt,
 - xx. å bruke våpen, prosjektiler og materiell og krigføringmetoder som etter sin art vil forårsake unødige skader eller unødvendig lidelse, eller som etter sin art vil ramme vilkårlig, i strid med folkerettens regler om væpnede konflikter, forutsatt at slike våpen, prosjektiler og materiell og krigføringmetoder er gjenstand for et omfattende forbud og er inkludert i et vedlegg til disse vedtekter, ved endring vedtatt i samsvar med de relevante bestemmelsene fastlagt i artikkel 121 og 123,
 - xxi. krenkelse av den menneskelige verdighet, især ydmykende og nedverdiggende behandling,
 - xxii. voldtekt, seksuelt slaveri, påtvungen prostitusjon, tvungen graviditet som definert i artikkel 7 nr. 2 bokstav f, påtvungen sterilisering og enhver annen form for seksuell vold som også utgjør et alvorlig brudd på Genève-konvensjonene,
 - xxiii. å utnytte en sivilpersons eller en annen beskyttet persons tilstedeværelse for å oppnå at visse steder eller områder ikke kan gjøres til gjenstand for militære operasjoner,
 - xxiv. forsettlig å rette angrep mot bygninger, materiell, sanitetsenheter og transportmidler samt mot personell som benytter Genève-konvensjonenes kjennemerker i samsvar med folkeretten,
 - xxv. forsettlig å bruke utsulting av sivilpersoner som krigføringmetode ved å unndra dem gjenstander som er uunnværlige for at de skal overleve, inkludert ved forsettlig å hindre at hjelpeforsyningene i henhold til Genève-konvensjonene kommer frem,
 - xxvi. å utskrive eller verve barn under femten år til de nasjonale væpnede styrker eller å bruke dem til å delta aktivt i fiendtligheter.

c) I tilfelle av væpnet konflikt uten internasjonal karakter, alvorlige brudd på

felles artikkel 3 i de fire Genève-konvensjonene av 12. august 1949, det vil si en hvilken som helst av de følgende handlinger begått mot personer som ikke tar aktivt del i fiendtlighetene, herunder medlemmer av de væpnede styrker som har nedlagt våpnene, og personer som er blitt satt utenfor kampen på grunn av sykdom, eller fordi de er blitt såret eller tatt til fange eller av hvilken som helst annen grunn:

- i. vold mot liv og person, især mord i alle former, lemlestelse, mishandling, tortur,
 - ii. krenkelse av den menneskelige verdighet, især ydmykende og vanærende behandling,
 - iii. å ta gisler,
 - iv. idømmelse av straff og iverksettelse av henrettelser foretatt uten forutgående dom avsagt av en regulært opprettet domstol med alle de judisielle garantier som etter sedvane anses som uunnværlige.
- d) Nr. 2 bokstav c får anvendelse på væpnede konflikter uten internasjonal karakter og får følgelig ikke anvendelse på tilfeller av interne uroligheter og spente situasjoner, som for eksempel opptøyer, isolerte og sporadiske voldshandlinger eller handlinger av lignende art.
- e) Andre alvorlige krenkelser på lover og sedvaner som er anvendelige i væpnede konflikter uten internasjonal karakter innen folkerettens etablerte ramme, det vil si en av de følgende handlinger:
- i. forsettlig å rette angrep mot sivilbefolkningen som sådan eller mot enkelte sivilpersoner som ikke direkte tar del i fiendtlighetene,
 - ii. forsettlig å rette angrep mot bygninger, materiell, sanitetsenheter og transportmidler samt mot personell som benytter Genève-konvensjonenes kjennemerker i samsvar med folkeretten,
 - iii. forsettlig å rette angrep mot personell, installasjoner, materiell, enheter eller kjøretøyer som er involvert i humanitært hjelpearbeid eller i fredsbevarende operasjoner i samsvar med FN-pakten i den utstrekning de har krav på den beskyttelse som gis sivilpersoner eller sivile gjenstander etter folkerettens regler om væpnede konflikter,
 - iv. forsettlig å rette angrep mot bygninger som er viet religion, utdanning, kunst, vitenskap eller velgjørenhet, historiske monumenter, hospitalet og samlingssteder for syke og sårede, forutsatt at de ikke er militære mål,
 - v. å plyndre byer eller steder, også når de er tatt ved storm,
 - vi. voldtekt, seksuelt slaveri, påtvungen prostitusjon, tvungen graviditet som definert i artikkel 7 nr. 2 bokstav f, påtvungen sterilisering og enhver annen form for seksuell vold som også utgjør en alvorlig krenkelse på artikkel 3 felles for de fire Genève-konvensjonene,
 - vii. å utskrive eller verve barn under femten år til væpnede styrker eller grupper eller å bruke dem til å delta aktivt i fiendtligheter,
 - viii. å beordre forflytning av sivilbefolkningen av grunner knyttet til konflikten med mindre sikkerheten til de berørte sivilpersoner eller tvingende militære grunner krever dette,
 - ix. ved forræderi å drepe eller såre en stridende motstander,
 - x. å erklære at det ikke vil bli gitt nåde,
 - xi. å utsette personer som er i hendene på en annen part i konflikten, for fysisk lemlestelse eller medisinske eller vitenskapelige eksperimenter uansett art, som verken kan rettferdiggjøres ut fra hensynet til medisinsk behandling, tannbehandling eller sykehusbehandling av ved-

- kommende eller utføres i hans eller hennes interesse, og som forårsaker personens eller personenes død eller utsetter deres helbred for alvorlig fare,
- xii. å ødelegge eller beslaglegge motstanderens eiendom, bortsett fra de tilfeller der det måtte være uomgjengelig påkrevd av konfliktens behov.
- f) Nr. 2 bokstav e får anvendelse på væpnede konflikter uten internasjonal karakter og får følgelig ikke anvendelse på tilfeller av interne uroligheter og spente situasjoner, som for eksempel opptøyer, isolerte og sporadiske voldshandlinger eller handlinger av lignende art. Det får anvendelse på væpnede konflikter som finner sted på territoriet til en stat når det pågår en langvarig væpnet konflikt mellom regjeringsmyndigheter og organiserte væpnede grupper eller mellom slike grupper.

3. Intet i nr. 2 bokstav c og e skal påvirke en regjerings ansvar for, med alle lovlige midler, å opprettholde eller gjenopprette lov og orden i staten, eller å forsvare vedkommende stats enhet og territoriale integritet.

Artikkel 9

Forbrytelseselementer

1. Forbrytelseselementer skal være til hjelp for Domstolen ved fortolkningen og anvendelsen av artiklene 6, 7 og 8. De skal vedtas med to tredjedels flertall av statspartsmøtets medlemmer.

2. Endringer i forbrytelseselementene kan foreslås av

- a) enhver statspart,
- b) dommerne ved et absolutt flertall,
- c) hovedanklageren.

Endringer skal vedtas med to tredjedels flertall av statspartsmøtets medlemmer.

3. Forbrytelseselementene og endringer i disse skal være forenlige med disse vedtekter.

Artikkel 10

Intet i denne del skal fortolkes slik at det, for andre formål enn de i disse vedtekter, på noen måte begrenser eller griper inn i folkerettslige regler som allerede gjelder eller er under utvikling.

Artikkel 11

Tidsavgrensning av domstolens jurisdiksjon (jurisdiksjon «ratione temporis»)

1. Domstolen skal ha jurisdiksjon bare for forbrytelser begått etter at disse vedtekter trådte i kraft.

2. Dersom en stat blir part i disse vedtekter etter at de trådte i kraft, kan Domstolen utøve jurisdiksjon bare for forbrytelser begått etter at disse vedtekter trådte i kraft for vedkommende stat, med mindre denne staten har avgitt en erklæring etter artikkel 12 nr. 3.

Artikkel 12

Forutsetninger for utøvelse av jurisdiksjon

1. En stat som blir part i disse vedtekter, aksepterer derved Domstolens jurisdiksjon for forbrytelsene nevnt i artikkel 5.

2. I tilfellene omhandlet i artikkel 13 bokstav a) eller c) kan Domstolen utøve jurisdiksjon dersom en eller flere av de følgende stater er part i disse vedtekter eller har akseptert Domstolens jurisdiksjon i samsvar med nr. 3:

- a) den stat på hvis territorium den aktuelle atferden fant sted eller, dersom forbrytelsen ble begått om bord i et skip eller et luftfartøy, skipets flaggstat eller luftfartøyets registreringsstat,
- b) hjemstaten til den som er anklaget for forbrytelsen.

3. Dersom det etter nr. 2 kreves aksept fra en stat som ikke er part i disse vedtekter, kan denne staten ved erklæring inngitt til justissekretæren akseptere at Domstolen utøver jurisdiksjon for den aktuelle forbrytelsen. Den aksepterende stat skal samarbeide med Domstolen uten opphold eller unntak i samsvar med del 9.

Artikkel 13

Utøvelse av jurisdiksjon

Domstolen kan utøve jurisdiksjon for en forbrytelse nevnt i artikkel 5 i samsvar med bestemmelsene i disse vedtekter dersom:

- a) en situasjon der en eller flere slike forbrytelser synes å være begått, er henvist til hovedanklageren av en statspart i samsvar med artikkel 14,
- b) en situasjon der en eller flere slike forbrytelser synes å være begått, er henvist til hovedanklageren av Sikkerhetsrådet i henhold til kapittel VII i FN-pakten, eller
- c) hovedanklageren har igangsatt etterforskning av en slik forbrytelse i samsvar med artikkel 15.

Artikkel 14

Henvisning av en situasjon fra en statsparts side

1. En statspart kan henvise en situasjon der en eller flere forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon synes å være begått, til hovedanklageren og anmode ham eller henne om å etterforske situasjonen i den hensikt å avgjøre om en eller flere nærmere angitte personer bør tiltales for disse forbrytelsene.

2. En henvisning skal så vidt mulig angi relevante omstendigheter og være ledsaget av underlagsdokumentasjon som er tilgjengelig for den stat som henviser situasjonen.

Artikkel 15

Hovedanklager

1. Hovedanklageren kan iverksette etterforskning av eget tiltak på grunnlag av opplysninger om forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon.

2. Hovedanklageren skal undersøke alvoret i de mottatte opplysningene. For dette formål kan han eller hun innhente ytterligere opplysninger fra stater, FN-organer, mellomstatlige eller ikke-statlige organisasjoner eller andre pålitelige kilder som han eller hun finner tjenlige, og kan motta skriftlig eller muntlig forklaring ved Domstolens sete.

3. Kommer hovedanklageren til at det er rimelig grunnlag for å gå videre med etterforskningen, skal han eller hun anmode forundersøkelseskammeret om tillatelse til å iverksette etterforskning, og anmodningen skal være ledsaget av alt innhentet underlagsmateriale. Ofre kan legge frem redegjørelser om saksforhold for forundersøkelseskammeret i samsvar med prosessreglene.

4. Dersom forundersøkelseskammeret etter å ha vurdert anmodningen og underlagsmaterialet anser at det er rimelig grunnlag for å iverksette etterforskning, og at saken synes å falle inn under Domstolens jurisdiksjon, skal det tillate at etterforskning iverksettes, uten at Domstolens senere avgjørelser med hensyn til Domstolens kompetanse derved berøres.

5. Avslår forundersøkelseskammeret å tillate etterforskning, skal dette ikke være til hinder for at hovedanklageren senere fremsetter en anmodning på grunnlag av nye fakta eller bevis vedrørende den samme situasjonen.

6. Dersom hovedanklageren etter den foreløpige behandlingen nevnt i nr. 1 og 2 kommer til at opplysningene han eller hun er blitt forelagt, ikke gir rimelig grunnlag for en etterforskning, skal han eller hun underrette dem som la frem opplysningene. Dette skal likevel ikke være til hinder for at hovedanklageren i lys av nye fakta eller bevis vurderer ytterligere opplysninger med delt ham eller henne om den samme situasjonen.

Artikkel 16

Utsettelse av etterforskning eller straffeforfølgning

Ingen etterforskning eller straffeforfølgning kan iverksettes eller videreføres etter disse vedtekter i et tidsrom av tolv måneder etter at Sikkerhetsrådet har fremsatt en anmodning til Domstolen for dette formål i en resolusjon vedtatt i henhold til kapittel VII i FN-pakten. Anmodningen kan fornyes av Sikkerhetsrådet på de samme vilkårene.

Artikkel 17

Avvisningsgrunner

1. Under hensyn til tiende avsnitt i preambelen og artikkel 1 skal Domstolen beslutte at en sak skal avvises dersom:

- a) saken etterforskes eller straffeforfølges av en stat som har jurisdiksjon i saken, med mindre denne staten mangler vilje eller evne til genuint å gjennomføre etterforskningen eller straffeforfølgningen,
- b) saken er blitt etterforsket av en stat som har jurisdiksjon i saken og denne staten har besluttet at den berørte personen ikke skal straffeforfølges, med mindre beslutningen er en følge av statens manglende vilje eller evne til genuint å straffeforfølge,
- c) den berørte personen allerede er blitt dømt for atferd som er gjenstand for klagen, og en rettergang for Domstolen ikke er tillatt etter artikkel 20 nr. 3,
- d) saken ikke er tilstrekkelig alvorlig til å begrunne ytterligere tiltak fra Dom-

stolens side.

2. For å avgjøre om det foreligger manglende vilje i en bestemt sak, skal Domstolen, i betraktning av prinsippene om tilbørlig rettsforfølgning som er anerkjent i folkeretten, vurdere om et eller flere av følgende forhold er til stede, avhengig av hva som passer:

- a) rettergangen ble eller er igangsatt eller den nasjonale beslutning ble truffet i den hensikt å unndra vedkommende straffansvar for forbrytelser, som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, og som er nevnt i artikkel 5,
- b) rettergangen har vært gjenstand for en ugrunnet forsinkelse, som etter omstendighetene er uforenlig med en intensjon om å bringe den berørte personen inn for retten,
- c) rettergangen ble ikke gjennomført eller gjennomføres ikke på en uavhengig eller uhildet måte, og den ble gjennomført eller gjennomføres på en måte som etter omstendighetene er uforenlig med en intensjon om å bringe den berørte personen inn for retten.

3. For å avgjøre om det foreligger manglende evne i en bestemt sak, skal Domstolen vurdere om staten på grunn av helt eller omfattende sammenbrudd eller manglende tilgjengelighet i sitt nasjonale rettssystem, mangler evne til å pågripe tiltalte eller å innhente det nødvendige bevismateriale og de nødvendige vitneforklaringer eller på annen måte er avskåret fra å gjennomføre sin rettergang.

Artikkel 18

Foreløpige beslutninger knyttet til avvisningsgrunner

1. Når en situasjon er blitt henvist til Domstolen i samsvar med artikkel 13 bokstav a og hovedanklageren har avgjort at det er rimelig grunnlag for å igangsette etterforskning, eller innleder etterforskning i samsvar med artikkel 13 bokstav c og artikkel 15, skal hovedanklageren underrette alle statsparter og de stater som i betraktning av de foreliggende opplysninger normalt ville utøve jurisdiksjon for de forbrytelsene det gjelder. Hovedanklageren kan underrette slike stater på fortrolig grunnlag og, dersom han eller hun finner det nødvendig for å beskytte personer, hindre at bevis ødelegges, eller hindre at personer unnslipper, begrense omfanget av opplysningene gitt til stater.

2. Innen en måned etter at staten har mottatt denne underretningen, kan en stat meddele Domstolen at den etterforsker eller har etterforsket sine borgere eller andre personer underlagt dens jurisdiksjon for overtredelser som kan utgjøre forbrytelser nevnt i artikkel 5, og som har sammenheng med opplysninger gitt i underretningen til stater. På anmodning fra vedkommende stat skal hovedanklageren overlate til staten å etterforske disse personene med mindre forundersøkelseskameret på begjæring fra hovedanklageren, beslutter å gi tillatelse til etterforskningen.

3. Hovedanklagerens beslutning om å overlate etterforskningen til en stat, skal kunne prøves på nytt av hovedanklageren seks måneder etter at han eller hun traff sin beslutning, eller når som helst dersom det har inntruffet en betydelig endring av omstendigheter basert på statens manglende vilje eller evne til genuint å gjennomføre etterforskningen.

4. Vedkommende stat eller hovedanklageren kan påkjære en beslutning av forundersøkelseskammeret til ankekammeret i samsvar med artikkel 82. Kjæremålet kan bli gjenstand for hurtig behandling.

5. Når hovedanklageren har overlatt etterforskning til en stat i samsvar med nr. 2, kan han eller hun anmode om at vedkommende stat jevnlig gir underretning til hovedanklageren om fremdriften i sin etterforskning og eventuell påfølgende straffeforfølgning. Statsparter skal etterkomme slike anmodninger uten unødige opphold.

6. I påvente av en avgjørelse i forundersøkelseskammeret, eller når som helst dersom hovedanklageren har overlatt etterforskning til en stat i henhold til denne artikkel, kan hovedanklageren unntaksvis anmode forundersøkelseskammeret om tillatelse til å foreta nødvendige etterforskningsskritt i den hensikt å sikre bevis dersom det foreligger en helt spesiell anledning til å fremskaffe viktig bevismateriale eller det er betydelig fare for at slikt bevismateriale ikke lenger vil være tilgjengelig på et senere tidspunkt.

7. En stat som har påkjært en avgjørelse i forundersøkelseskammeret etter denne artikkel, kan bestride at en sak tas under realitetsbehandling etter artikkel 19 ved å påberope seg nye viktige fakta eller en betydelig endring av omstendigheter.

Artikkel 19

Innsigelser mot Domstolens kompetanse

1. Domstolen skal finne det godt gjort at den har jurisdiksjon i enhver sak den blir forelagt. Domstolen kan av eget tiltak avgjøre om en sak kan tas opp til behandling i samsvar med artikkel 17.

2. Påstand om avvisning i samsvar med de grunner som angitt i artikkel 17 eller innsigelser mot Domstolens jurisdiksjon kan fremsettes av:

- a) en tiltalt eller en person det er utferdiget pågripelsesbeslutning eller innkalling for i henhold til artikkel 58,
- b) en stat som har jurisdiksjon i en sak under henvisning til at den etterforsker eller straffefølger saken eller har etterforsket eller straffefølgt, eller
- c) en stat som det kreves aksept av jurisdiksjon fra etter artikkel 12.

3. Hovedanklageren kan anmode Domstolen om å treffe en beslutning i spørsmål om Domstolens kompetanse. I saker vedrørende jurisdiksjon eller avvisningsgrunner kan de som har henvist situasjonen etter artikkel 13, samt ofrene også inngi synspunkter til Domstolen.

4. Domstolens kompetanse kan bestrides bare én gang av en person eller stat nevnt i nr. 2. Innsigelsen må være reist før eller ved rettergangens begynnelse. Domstolen kan i eksepsjonelle tilfeller gi tillatelse til at en innsigelse reises flere enn én gang eller på et senere tidspunkt enn ved rettergangens begynnelse. En avvisningspåstand fremsatt ved rettergangens begynnelse, eller senere med Domstolens tillatelse, kan ikke ha annet grunnlag enn bestemmelsene i artikkel 17 nr. 1 bokstav c.

5. En stat nevnt i nr. 2 bokstav b og c skal fremsette en innsigelse ved første anledning.

6. Før tiltalepunktene er bekreftet, skal innsigelser vedrørende Domstolens kompetanse henvises til forundersøkelseskameret. Etter at tiltalepunktene er bekreftet, skal de henvises til domskammeret. Avgjørelser vedrørende Domstolens kompetanse kan påkjæres til ankekammeret i samsvar med artikkel 82.

7. Dersom en innsigelse fremsettes av en stat nevnt i nr. 2 bokstav b eller c, skal hovedanklageren midlertidig innstille etterforskningen inntil Domstolen har truffet avgjørelse i samsvar med artikkel 17.

8. I påvente av Domstolens avgjørelse kan hovedanklageren anmode Domstolen om tillatelse til

- a) å foreta nødvendige etterforskningsskritt av den art som nevnt i artikkel 18 nr. 6,
- b) å innhente vitneprov eller vitneforklaring eller å fullføre innhenting og vurdering av bevis som var påbegynt før innsigelsen ble fremsatt,
- c) i samarbeid med de relevante stater å forhindre at personer som hovedanklageren allerede har bedt om pågripelsesbeslutning for etter artikkel 58, unnslipper.

9. Fremsettelse av innsigelser skal ikke påvirke gyldigheten av noen handling foretatt av hovedanklageren, eller noen kjennelse eller beslutning Domstolen har avsagt eller utstedt før innsigelsen ble fremsatt.

10. Dersom Domstolen etter artikkel 17 har avgjort at en sak skal avvises, kan hovedanklageren fremsette en anmodning om ny prøving av avgjørelsen når han eller hun fullt ut har forsikret seg om at det har fremkommet nye fakta som gjør at det grunnlaget saken tidligere var blitt avvist på etter artikkel 17, bortfaller.

11. Dersom hovedanklageren i betraktning av spørsmålene nevnt i artikkel 17 overlater etterforskningen til en stat, kan hovedanklageren anmode om at vedkommende stat stiller opplysninger om sakens behandling til rådighet for ham eller henne. Slike opplysninger skal være fortrolige dersom vedkommende stat ber om det. Dersom hovedanklageren deretter beslutter å innlede etterforskning, skal han eller hun underrette den stat som etterforskningen ble overlatt til.

Artikkel 20

Negative rettskraftvirkninger (Ne bis in idem)

1. Med mindre noe annet er bestemt i disse vedtekter, skal ingen stilles for Domstolen for en atferd som dannet grunnlaget for forbrytelser som vedkommende er dømt eller frifunnet for av Domstolen.

2. Ingen skal stilles for en annen domstol for en forbrytelse nevnt i artikkel 5 og som vedkommende allerede er dømt eller frifunnet for av Domstolen.

3. Ingen som er blitt stilt for en annen domstol for en atferd som også er forbudt etter artikkel 6, 7 eller 8, skal stilles for Domstolen for den samme atferden med mindre rettergangen for den andre domstolen

- a) fant sted i den hensikt å unndra vedkommende straffansvar for forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, eller
- b) på annen måte ikke ble gjennomført på en uavhengig eller uhildet måte i samsvar med prinsippene om tilbørlig rettsforfølgning som er anerkjent i

folkeretten, og ble gjennomført på en måte som etter omstendighetene var uforenlig med en intensjon om å bringe vedkommende inn for retten.

Artikkel 21

Anvendelig rett

1. Domstolen skal anvende

- a) primært disse vedtekter, forbrytelselementer og dens prosessregler,
- b) sekundært, når det passer, traktater som får anvendelse, og folkerettens prinsipper og regler, herunder folkerettens etablerte prinsipper om væpnede konflikter,
- c) når kilder nevnt i bokstav a og b ikke er tilstrekkelige, alminnelige rettslige prinsipper utledet av Domstolen fra nasjonale rettsregler i verdens rettssystemer, herunder, når det passer, de nasjonale rettsreglene i stater som normalt ville utøve jurisdiksjon for forbrytelsen, forutsatt at de nevnte prinsippene ikke er uforenlige med disse vedtekter og med folkeretten og internasjonalt anerkjente normer og standarder.

2. Domstolen kan anvende prinsipper og rettsregler slik de er blitt fortolket i Domstolens tidligere avgjørelser.

3. Anvendelsen og fortolkningen av rettskilder i henhold til denne artikkel må være samsvar med internasjonalt anerkjente menneskerettigheter og uten ugunstig forskjellsbehandling av noe slag basert på kjønn som definert i artikkel 7 nr. 3, alder, rase, hudfarge, språk, religion eller tro, politisk eller annen overbevisning, nasjonal, etnisk eller sosial opprinnelse, formue, fødsel eller status for øvrig.

Del 3. Alminnelige strafferettslige prinsipper

Artikkel 22

Legalitetsprinsippet

1. En person skal ikke være strafferettslig ansvarlig etter disse vedtekter med mindre den aktuelle atferd, på det tidspunkt den finner sted, utgjør en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon.

2. Definisjonen av en forbrytelse skal tolkes strengt, og skal ikke utvides ved analogisk tolking. Ved tvetydighet skal den tolkes til fordel for personen som er under etterforskning, straffeforfølgning eller som er domfelt.

3. Denne artikkel skal ikke være til hinder for at en atferd kan betegnes som en forbrytelse etter folkeretten, uavhengig av disse vedtekter.

Artikkel 23

Ingen straffereaksjoner uten etter lov (*Nulla poena sine lege*)

En person som er domfelt av Domstolen kan bare straffes i samsvar med disse vedtekter.

Artikkel 24

Ikke tilbakevirkende kraft

1. Ingen kan kjennes strafferettslig ansvarlig etter disse vedtekter for atferd som er inntruffet før disse vedtektene trådte i kraft.

2. I tilfelle anvendelige regler i en gitt sak blir endret før en endelig dom, skal de regler som er gunstigst for personen som er under etterforskning, straffefølgning eller som er domfelt, anvendes.

Artikkel 25

Individuelt straffansvar

1. Domstolen skal ha jurisdiksjon til å dømme fysiske personer i henhold til disse vedtekter.

2. En person som begår en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, er individuelt straffansvarlig og kan straffes i samsvar med disse vedtekter.

3. I henhold til disse vedtekter skal en person være strafferettslig ansvarlig og kunne straffes for en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, dersom denne personen:

- a) begår en slik forbrytelse, enten denne begås alene, sammen med andre eller gjennom en annen person, uavhengig av om denne andre personen er strafferettslig ansvarlig eller ikke,
- b) beordrer, oppfordrer til eller oppmuntrer til en slik forbrytelse, når denne faktisk blir utført eller forsøkes utført,
- c) i den hensikt å legge forholdene til rette for en slik forbrytelse, hjelper, tilskynder eller på annen måte medvirker til at forbrytelsen blir begått eller forsøkes begått, herunder ved å skaffe til veie hjelpemidler til gjennomføringen av forbrytelsen,
- d) på annen måte bidrar til at en slik forbrytelse blir begått eller forsøkes begått av en gruppe personer som opptrer med felles hensikt. Slik medvirkning må være forsettlig og enten:
 - i. være utført for å fremme gruppens kriminelle virksomhet eller kriminelle hensikt, dersom denne virksomhet eller hensikt innebærer gjennomføring av en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, eller
 - ii. være utført med kunnskap om at gruppen hadde til hensikt å begå forbrytelsen,
- e) når det gjelder forbrytelse folkemord, direkte og offentlig oppmuntrer andre til å begå folkemord,
- f) forsøker å begå en slik forbrytelse ved å foreta vesentlige skritt i retning av å innlede gjennomføringen av forbrytelsen, men uten at denne forbrytelsen fullbyrdes, som følge av omstendigheter uavhengig av personens hensikt. En person som avstår fra den kriminelle handling eller på annen måte forhindrer at forbrytelsen blir fullbyrdet, skal likevel ikke straffes etter disse vedtekter for forsøk på å begå en slik forbrytelse dersom vedkommende fullstendig og frivillig har gitt avkall på den kriminelle hensikt.

4. Ingen bestemmelse i disse vedtekter som gjelder individuelt straffansvar skal berøre statenes ansvar etter folkeretten.

Artikkel 26

Utelukkelse av jurisdiksjon over personer under atten år

Domstolen skal ikke ha noen jurisdiksjon over personer som var under 18 år på det tidspunkt den påståtte forbrytelse ble begått.

Artikkel 27

Manglende relevans av offisiell stilling

1. Disse vedtekter skal få lik anvendelse for alle personer uten noen form for forskjellsbehandling på grunnlag av offisiell stilling. Spesielt skal en person i egenskap av stats- eller regjeringssjef, medlem av regjering eller parlament, valgt representant eller statstjenestemann ikke i noe tilfelle fritas fra strafferettslig ansvar etter disse vedtekter, og det skal heller ikke, i og av seg selv, utgjøre en grunn for reduksjon av straffen.

2. Immunitet eller særlige prosessregler som eventuelt måtte være knyttet til en persons offisielle stilling, det være seg etter nasjonal rett eller folkeretten, skal ikke hindre Domstolen i å utøve sin jurisdiksjon overfor vedkommende person.

Artikkel 28

Militære lederes og andre overordnedes ansvar

I tillegg til andre grunnlag for straffansvar i henhold til disse vedtekter for forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon skal:

- a) en militær leder eller person som faktisk opptrer som militær leder, holdes strafferettslig ansvarlig for forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, og som er begått av styrker under vedkommendes effektive kommando og kontroll eller under vedkommendes effektive myndighet og kontroll, avhengig av det enkelte tilfelle, når dette er et resultat av at vedkommende har unnlatt å utøve denne kontrollen over slike styrker på forsvarlig vis, idet:
 - i. denne militære leder eller person enten visste eller, på grunn av omstendighetene på det aktuelle tidspunkt, skulle ha visst at styrkene begikk eller skulle til å begå slike forbrytelser, og
 - ii. denne militære leder eller person unnlot å iverksette alle nødvendige og rimelige tiltak som lå innenfor vedkommendes myndighet, for å hindre eller bekjempe at disse forbrytelsene ble begått eller å forelegge saken for de kompetente myndigheter med henblikk på etterforskning og påtale.
- b) når det gjelder forhold mellom overordnede og underordnede som ikke er beskrevet under bokstav a, skal en overordnet være strafferettslig ansvarlig for forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, og som er begått av underordnede under vedkommendes effektive myndighet og kontroll, når dette er et resultat av at vedkommende har unnlatt å utøve denne kontrollen overfor slike underordnede på forsvarlig vis, idet:
 - i. den overordnede enten visste, eller bevisst unnlot å ta hensyn til opplysninger som klart indikerte at de underordnede begikk eller skulle til å begå slike forbrytelser,

- ii. forbrytelsene gjaldt virksomhet som lå innenfor den overordnede effektive ansvarsområde og kontroll, og
- iii. den overordnede unnlot iverksette alle de nødvendige og rimelige tiltak som lå innenfor vedkommendes myndighet, for å hindre eller bekjempe at disse forbrytelsene ble begått eller for å forelegge saken for de kompetente myndigheter med henblikk på etterforskning og påtale.

Artikkel 29

Ikke anvendelse av foreldelsesregler

Forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon skal ikke være gjenstand for foreldelse.

Artikkel 30

Krav om skyld

1. Med mindre annet er bestemt, skal en person være strafferettslig ansvarlig og kunne straffes for en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, bare dersom de materielle forhold er begått med forsett og kunnskap.

2. For denne artikkelens formål foreligger det forsett dersom:

- a) vedkommende person, i relasjon til handling, akter å innlate seg på slik handling,
- b) vedkommende person, med hensyn til en konsekvens, har til hensikt å forårsake konsekvensen eller er oppmerksom på at den vil inntreffe som en normal følge av begivenhetenes gang.

3. I forbindelse med denne artikkel betyr «kunnskap» å være oppmerksom på at det foreligger en omstendighet eller at en konsekvens vil inntreffe som en normal følge av begivenhetenes gang. «Å kjenne til» skal tolkes på tilsvarende måte.

Artikkel 31

Straffrihetsgrunner

1. I tillegg til andre straffrihetsgrunner fastsatt i disse vedtekter, skal en person ikke være strafferettslig ansvarlig dersom på handlingstidspunktet:

- a) vedkommende lider av en sinnssykdom eller et psykisk handikap som ødelegger denne personens evne til å bedømme atferdens lovstridighet eller karakter, eller evne til å kontrollere sin atferd slik at den er i overensstemmelse med rettsordenens krav,
- b) vedkommende er i en beruset tilstand som ødelegger denne personens evne til å bedømme atferdens lovstridighet eller karakter eller evne til å kontrollere sin atferd slik at den er i overensstemmelse med lovens krav, med mindre personen har beruset seg frivillig under slike omstendigheter at vedkommende visste, eller så bort fra slik risiko, at han eller hun, som følge av beruselsen, sannsynlig ville kunne begå en handling som utgjør en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon.
- c) vedkommende handler på en rimelig måte for å forsvare seg selv eller en annen person eller, i tilfelle krigsforbrytelser, eiendom som er vesentlige

for at vedkommende eller annen person skal kunne overleve, eller eiendom som er vesentlige for å kunne fullføre et militært oppdrag, mot en nært forestående og ulovlig bruk av makt, på en måte som er proporsjonalt i forhold til graden av den fare som vedkommende eller den annen person eller den beskyttede eiendom er utsatt for. At personen har deltatt i en defensiv operasjon utført av styrker, skal ikke i seg selv utgjøre en grunn til å utelukke straffansvar etter denne bokstav,

- d) den atferd som påstås å være en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, er forårsaket av en tvangssituasjon som følge av en trussel om nært forestående fare for død eller kontinuerlig eller overhengende fare for alvorlige skade på legeme mot denne personen eller en annen person, og personen opptrer ut fra nødvendighet og på en rimelig måte for å avverge denne faren, forutsatt at vedkommende person ikke har til forsett å forårsake en større skade enn den som blir søkt avverget. Slik trussel kan enten være:
- i. fremsatt av andre personer, eller
 - ii. fremskaffet av andre omstendigheter som ligger utenfor denne persons kontroll.

2. Domstolen skal avgjøre om de straffrihetsgrunner som er fastsatt i disse vedtekter skal få anvendelse i saken den har fått seg forelagt.

3. Under rettsforhandlingene kan Domstolen ta i betraktning en annen straffrihetsgrunn enn grunnene omhandlet i nr. 1, dersom en slik grunn følger av anvendelig rett i henhold til artikkel 21. Prosedyrene ved vurdering av slik grunn, skal fastsettes i prosessreglene.

Artikkel 32

Faktisk villfarelse eller rettsvillfarelse

1. En faktisk villfarelse skal gi grunn til å utelukke straffeskyld bare dersom den utelukker at de subjektive forhold som er en forutsetning for forbrytelsen, var til stede.

2. En rettsvillfarelse om hvorvidt en bestemt type atferd utgjør en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, skal ikke være straffrihetsgrunn. En rettsvillfarelse kan likevel være en grunn til å utelukke straffeskyld dersom det fremgår at den skyld som er en forutsetning for forbrytelsen, ikke var til stede, eller som fastsatt i artikkel 33.

Artikkel 33

Ordre fra foresatt og bortfall av straffansvar

1. Det forhold at en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon er begått av en person etter ordre fra en regjering eller en foresatt, enten militær eller sivil, skal ikke fritta personen fra straffansvar, med mindre:

- a) vedkommende var rettslig forpliktet til å adlyde ordre fra regjeringen eller den aktuelle foresatte,
- b) vedkommende ikke visste at ordren var rettsstridig, og
- c) ordren ikke var åpenbart rettsstridig.

2. I forbindelse med denne artikkel er ordre om å begå folkemord eller forbrytelser mot menneskeheten åpenbart rettsstridig.

Del 4. Domstolens sammensetning og administrasjon

Artikkel 34

Domstolens organer

Domstolen skal bestå av følgende organer:

- a) presidentskapet,
- b) en ankeavdeling, en domsavdeling og en forundersøkelsesavdeling,
- c) aktoratet og
- d) sekretariatet.

Artikkel 35

Dommeres tjenestegjøring

1. Alle dommere skal velges til medlemmer av Domstolen på heltid og må kunne tjenestegjøre på heltid fra første dag av sin funksjonstid.

2. Dommerne som utgjør presidentskapet, skal tjenestegjøre på heltid så snart de er valgt.

3. Presidentskapet kan, på grunnlag av Domstolens arbeidsbelastning og i samråd med dens medlemmer, fra tid til annen beslutte i hvilken grad de øvrige dommerne plikter å tjenestegjøre på heltid. Slike beslutninger skal ikke berøre bestemmelsene i artikkel 40.

4. De økonomiske betingelsene for dommere som ikke plikter å tjenestegjøre på heltid, skal fastsettes i samsvar med artikkel 49.

Artikkel 36

Kvalifikasjonskrav, innstilling og valg av dommere

1. Med forbehold for bestemmelsene i nr. 2 skal det være 18 dommere ved Domstolen.

2.

- a) Presidentskapet, som opptrer på vegne av Domstolen, kan foreslå å utvide antallet dommere angitt i nr. 1, og det skal grunngi hvorfor dette anses som nødvendig og hensiktsmessig. Justissekretæren skal omgående oversende slike forslag til alle statspartene.
- b) Ethvert slikt forslag skal deretter vurderes på et statspartsmøte, som skal innkalles i samsvar med artikkel 112. Forslaget skal anses som vedtatt dersom det godkjennes på møtet med to tredjedels flertall blant medlemmene av statspartsmøtet, og skal tre i kraft på det tidspunkt statspartsmøtet fastsetter.
- c)
 - i. Så snart et forslag om utvidelse av antallet dommere er blitt vedtatt etter bokstav b, skal valget av tilleggsdommere foretas på statspartsmøtets påfølgende møte i samsvar med nr. 3 til 8 og artikkel 37 nr. 2.
 - ii. Så snart et forslag om utvidelse av antallet dommere er blitt vedtatt og gjennomført i samsvar med bokstav b og c i), kan presidentskapet senere, dersom Domstolens arbeidsbelastning tilsier det, foreslå en

reduksjon av antallet dommere, forutsatt at antallet dommere ikke blir lavere enn antallet angitt i nr. 1. Forslaget skal behandles i henhold til fremgangsmåten fastlagt i bokstav a og b. Dersom forslaget vedtas, skal antallet dommere gradvis reduseres etter hvert som de tjenestegjørende dommeres funksjonstid utløper, inntil det nødvendige antall er nådd.

3.

- a) Dommerne skal velges blant personer med høy moralsk karakter, upartiskhet og integritet og som besitter de kvalifikasjoner som deres respektive stater krever for å bli utnevnt til de høyeste juridiske embeter.
- b) Hver kandidat som stiller til valg ved Domstolen skal
 - i. besitte anerkjent kompetanse i strafferett og straffeprosess og nødvendig relevant erfaring fra straffesaker, enten som dommer, aktor eller forsvarer eller i annen tilsvarende egenskap, eller
 - ii. besitte anerkjent kompetanse innen relevante områder av folkeretten, som internasjonal humanitær rett og menneskerettigheter, og omfattende erfaring i et juridisk yrke som er relevant for arbeidet som dommer ved Domstolen.
- c) Hver kandidat som stiller til valg ved Domstolen skal ha utmerkede kunnskaper i og beherske flytende minst ett av Domstolens arbeidsspråk.

4.

- a) Innstilling av kandidater til verv ved Domstolen kan foretas av enhver stat som er part i disse vedtekter, og skal gjøres enten
 - i. etter fremgangsmåten for innstilling av kandidater for utnevning til de høyeste juridiske embeter i vedkommende stat, eller
 - ii. etter fremgangsmåten for nominasjon av kandidater til Den internasjonale domstol i henhold til dens vedtekter.
- . Innstillingene skal være ledsaget av en erklæring som i nødvendige detaljer angir hvordan kandidatene oppfyller kravene i nr. 3.
- b) Hver statspart kan til ethvert gitt valg foreslå en kandidat som skal være borger av en av statspartene, men ikke nødvendigvis av forslagsstaten.
- c) Statspartsmøtet kan, dersom det finner det hensiktsmessig, beslutte å nedsette en rådgivende komité for innstillinger. I så fall skal komitéens sammensetning og mandat fastsettes av statspartsmøtet.

5. Ved valg skal det foreligge to lister over kandidater.

Liste A skal inneholde navn på kandidater med de kvalifikasjoner som er angitt i nr. 3 bokstav b i), og

liste B skal inneholde navn på kandidater med de kvalifikasjoner som er angitt i nr. 3 bokstav b ii).

En kandidat som har tilstrekkelige kvalifikasjoner til å stå på begge listene, kan velge hvilken liste han eller hun vil stå på. Ved det første valget til Domstolen skal det velges minst ni dommere fra liste A og minst fem dommere fra liste B. Senere valg skal tilrettelegges slik at det ved Domstolen opprettholdes en tilsvarende fordeling mellom kvalifiserte dommere fra de to listene.

6.

- a) Dommerne skal velges ved hemmelig avstemning på statspartsmøtet som

er innkalt for dette formål etter artikkel 112. Med forbehold for nr. 7 skal personene som velges til Domstolen, være de 18 kandidatene som oppnår det høyeste antall stemmer og to tredjedels flertall blant de statsparter som er til stede og avgir stemme.

- b) Dersom det ikke blir valgt et tilstrekkelig antall dommere ved den første avstemningen, skal det avholdes ytterligere avstemninger etter fremgangsmåten i bokstav a) inntil de resterende vervene er besatt.

7. Ingen av dommerne skal være borgere av samme stat. En person som med sikte på medlemskap i Domstolen vil kunne anses som borger av flere enn én stat, skal regnes som borger av den stat der vedkommende vanligvis utøver sine borgerlige og politiske rettigheter.

8.

- a) Ved valg av dommere skal statspartene ta hensyn til behovet for å sikre, blant Domstolens medlemmer,
- i. at verdens viktigste rettssystemer er representert,
 - ii. rimelig geografisk representasjon og
 - iii. en rettferdig representasjon av kvinnelige og mannlige dommere.
- b) Statspartene skal også ta hensyn til behovet for å inkludere dommere med juridisk ekspertise i særskilte spørsmål, herunder, men ikke begrenset til, spørsmål om vold mot kvinner eller barn.

9.

- a) Med forbehold for bestemmelsene i bokstav b skal dommerne tjenestegjøre i en periode på ni år og skal, med forbehold for bestemmelsene i bokstav c og artikkel 37 nr. 2, ikke kunne gjenvelges.
- b) Ved det første valget skal en tredjedel av de valgte dommerne ved loddtrekning utpekes til å tjenestegjøre i en periode på tre år, en tredjedel av de valgte dommerne skal ved loddtrekning utpekes til å tjenestegjøre i en periode på seks år, og de øvrige skal tjenestegjøre i en periode på ni år.
- c) En dommer som er utpekt til å tjenestegjøre i tre år etter bestemmelsene i bokstav b, skal kunne gjenvelges for en hel periode.

10. Uten hensyn til bestemmelsene i nr. 9 skal en dommer utpekt til et domskammer eller et ankekammer i samsvar med artikkel 39 fullføre behandlingen av en sak som vedkommende allerede har påbegynt å behandle ved dette kammeret.

Artikkel 37

Ledige dommerverv

1. I tilfelle et dommerverv blir ledig, skal det holdes valg i samsvar med artikkel 36 for å besette den ledige stillingen.

2. En dommer valgt for å besette en ledig stilling skal fullføre forgjengerens gjenværende funksjonstid og kan, dersom denne perioden er tre år eller kortere, gjenvelges for en hel periode i samsvar med artikkel 36.

Artikkel 38

Presidentskapet

1. Presidenten og første og annen visepresident skal velges ved et absolutt flertall blant dommerne. Hver enkelt av dem skal tjenestegjøre i en periode på tre år eller inntil deres respektive funksjonstid som dommere utløper, avhengig av hva som inntreffer først. De kan gjenvelges én gang.

2. Dersom presidenten ikke kan møte eller han eller hun er inhabil, skal første visepresident fungere i presidentens sted. Dersom verken presidenten eller første visepresident kan møte eller de er inhabile, skal annen visepresident fungere i deres sted.

3. Presidenten og første og annen visepresident skal utgjøre presidentskapet, som skal være ansvarlig for:

- a) behørig administrasjon av Domstolen med unntak av aktoratet, og
- b) de øvrige funksjoner det tillegges i samsvar med disse vedtekter.

4. Under utføring av sine forpliktelser i henhold til nr. 3 bokstav a skal presidentskapet koordinere sitt arbeid med hovedanklageren og søke samarbeid med ham eller henne i alle saker av felles interesse.

Artikkel 39

Domstolskamrene

1. Så snart som mulig etter valget av dommerne skal Domstolen organisere seg i avdelinger som angitt i artikkel 34 bokstav b. Ankeavdelingen skal bestå av presidenten og fire andre dommere, domsavdelingen av minst seks dommere og forundersøkelsesavdelingen av minst seks dommere. Fordelingen av dommere til avdelingene skal baseres på arten av de funksjoner som er tillagt hver avdeling, og de kvalifikasjoner og den erfaring som de valgte dommerne er i besittelse av, slik at hver avdeling skal inneha en hensiktsmessig kombinasjon av ekspertise innen strafferett og straffeprosess og innen folkerett. Doms- og forundersøkelsesavdelingene skal hovedsakelig bestå av dommere med praktisk erfaring fra straffesaker.

2.

a) Domstolens rettslige funksjoner skal i hver avdeling utøves av kamre.

b)

- i. Ankekammeret skal bestå av samtlige dommere ved ankeavdelingen.
- ii. Domsammerets funksjoner skal utøves av tre dommere ved domsavdelingen.
- iii. Forundersøkelsesammerets funksjoner skal enten utøves av tre dommere ved forundersøkelsesavdelingen eller av en enkelt dommer ved samme avdeling i samsvar med disse vedtekter og prosessreglene.

c) Ingen bestemmelse i dette nummer skal være til hinder for en parallell opprettelse av flere doms- eller forundersøkelseskamre dersom dette anses påkrevd for en effektiv håndtering av Domstolens arbeidsbyrde.

3.

a) Dommere utpekt til doms- og forundersøkelsesavdelingene skal tjenestegjøre ved disse avdelingene i en periode på tre år og deretter fullføre

behandlingen av saker som allerede er påbegynt for den aktuelle avdelingen.

- b) Dommere som er utpekt til ankeavdelingen, skal tjenestegjøre ved denne avdelingen i hele sin funksjonstid.

4. Dommere som er utpekt til ankeavdelingen, skal bare tjenestegjøre ved denne avdelingen. Ingen bestemmelse i denne artikkel skal være til hinder for at dommere fra domsavdelingen midlertidig knyttes til forundersøkelsesavdelingen eller omvendt, dersom presidentskapet anser at det er påkrevd for en effektiv håndtering av Domstolens arbeidsbyrde. Forutsetningen for dette er likevel at en dommer som har deltatt i forundersøkelsen av en sak, ikke under noen omstendighet skal kunne tjenestegjøre i det domskammer som behandler saken.

Artikkel 40

Dommernes uavhengighet

1. Dommerne skal være uavhengige ved utøvelsen av sine funksjoner.

2. Dommere skal ikke delta i noe virksomhet som er egnet til å komme i konflikt med deres dommerfunksjoner eller skape tvil om deres uavhengighet.

3. Dommere som plikter å tjenestegjøre på heltid ved Domstolen, skal ikke delta i annen virksomhet av profesjonell art.

4. Ethvert spørsmål vedrørende anvendelsen av nr. 2 og 3 skal avgjøres ved et absolutt flertall blant dommerne. Dersom et slikt spørsmål berører en enkelt dommer, skal vedkommende ikke delta i avgjørelsen av spørsmålet.

Artikkel 41

Dommernes fritak og inhabilitet

1. Presidentskapet kan, på anmodning fra en dommer og i samsvar med prosessreglene, frita vedkommende dommer fra å utøve en funksjon etter disse vedtekter.

2.

- a) En dommer skal ikke delta i behandlingen av noen sak der hans eller hennes upartiskhet av en eller annen grunn med rimelighet vil kunne trekkes i tvil. En dommer er inhabil i en sak i samsvar med dette nummer blant annet dersom han eller hun i en eller annen egenskap tidligere har vært beskjeftiget med saken for Domstolen eller, på nasjonalt plan, med en tilknyttet straffesak som personen som etterforskes eller straffeforfølges, var innblandet i. En dommer skal også være inhabil av andre grunner i henhold til prosessreglene.
- b) Hovedanklageren eller den personen som etterforskes eller straffeforfølges kan anmode om at en dommer erklæres inhabil etter dette nummer.
- c) Ethvert spørsmål med hensyn til en dommers habilitet skal avgjøres ved et absolutt flertall blant dommerne. Dommeren det er gjort innsigelse mot, har rett til å legge frem sine synspunkter på saken, men skal ikke delta i avgjørelsen.

Artikkel 42

Aktoratet

1. Aktoratet skal opptre uavhengig som et atskilt organ i Domstolen. Det skal ha ansvaret for å motta henvisninger og underbygd informasjon om forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, for å undersøke dem og for å gjennomføre etterforskning og straffeforfølgning for Domstolen. Et medlem av aktoratet skal verken søke eller handle etter instruks fra eksterne kilder.

2. Aktoratet skal ledes av hovedanklageren. Hovedanklageren skal ha ubeskåret myndighet med hensyn til ledelsen og administrasjonen av aktoratet, herunder personalet, lokaler og dets andre ressurser. Hovedanklageren skal bistås av en eller flere viseanklagere, som skal ha fullmakt til å utføre enhver handling som kreves av hovedanklageren etter disse vedtekter. Hovedanklageren og viseanklagerne skal ikke ha samme nasjonalitet. De skal tjenestegjøre på heltid.

3. Hovedanklageren og viseanklagerne skal være personer med høy moralsk karakter, være meget kompetente i og ha omfattende praktisk erfaring med straffeforfølgning eller pådømmelse i straffesaker. De skal videre ha utmerkede kunnskaper i og beherske flytende minst ett av Domstolens arbeidsspråk.

4. Hovedanklageren skal velges ved hemmelig avstemning med absolutt flertall av statspartsmøtets medlemmer. Viseanklagerne skal velges på samme måte fra en liste av kandidater fremlagt av hovedanklageren. Hovedanklageren skal innstille tre kandidater for hvert viseanklagerverv som skal besettes. Med mindre det fastsettes kortere funksjonstid når hovedanklageren og viseanklagerne velges, skal de tjenestegjøre i en periode på ni år og skal ikke kunne gjenvelges.

5. Verken hovedanklageren eller viseanklagerne skal delta i noen virksomhet som er egnet til å komme i konflikt med hans eller hennes påtalefunksjoner eller skape tvil om hans eller hennes uavhengighet. De skal ikke delta i noen annen virksomhet av profesjonell art.

6. Presidentskapet kan, på anmodning fra hovedanklageren eller en viseanklager, frita ham eller henne fra å opptre i en særskilt sak.

7. Verken hovedanklageren eller viseanklagerne skal delta i behandlingen av noen sak der deres upartiskhet av en eller annen grunn med rimelighet vil kunne trekkes i tvil. De er inhabile i en sak i samsvar med dette nummer blant annet dersom de i en eller annen egenskap tidligere har vært beskjeftiget med saken for Domstolen eller, på nasjonalt plan, med en tilknyttet straffesak som personen som etterforskes eller straffeforfølges, var innblandet i.

8. Ethvert spørsmål med hensyn til hovedanklagerens eller viseanklagerens habilitet skal avgjøres av ankeammeret.

- a) Personen som etterforskes eller straffeforfølges, kan når som helst anmode om at hovedanklageren eller en viseanklager erklæres inhabil av de grunner som er fastsatt i denne artikkel.
- b) Hovedanklageren eller viseanklageren, avhengig av hva som passer, har rett til å legge frem sine synspunkter på saken.

9. Hovedanklageren skal utpeke rådgivere med juridisk ekspertise i særskilte spørsmål, herunder, men ikke begrenset til, spørsmål om seksuell eller kjønnsrelatert vold og vold mot barn.

Artikkel 43

Sekretariatet

1. Sekretariatet skal ha ansvaret for de ikke-judisielle sidene ved administrasjonen og betjeningen av Domstolen, med forbehold for de funksjoner og den myndighet som er tillagt hovedanklageren i samsvar med artikkel 42.

2. Sekretariatet skal ledes av justissekretæren, som skal være Domstolens øverste administrative tjenestemann. Justissekretæren skal ved utøvelsen av sine funksjoner være underlagt Domstolens president.

3. Justissekretæren og visejustissekretæren skal være personer med høy moralsk karakter, være meget kompetente og ha utmerkede kunnskaper i og beherske flytende minst ett av Domstolens arbeidsspråk.

4. Dommerne skal velge justissekretæren ved absolutt flertall ved hemmelig avstemning, og de skal ta hensyn til eventuelle anbefalinger fra statspartsmøtet. Ved behov og på justissekretærens anbefaling, skal dommerne på samme måte velge en visejustissekretær.

5. Justissekretæren skal tjenestegjøre i en periode på fem år, skal kunne gjenvelges én gang og skal tjenestegjøre på heltid. Visejustissekretæren skal tjenestegjøre i en periode på fem år eller for kortere tid avhengig av hva som fastsettes ved absolutt flertall av dommerne, og kan velges med det utgangspunkt at visejustissekretæren skal stå til rådighet for å tjenestegjøre etter behov.

6. Justissekretæren skal opprette en enhet for ofre og vitner ved sekretariatet. Enheten skal i samråd med aktoratet sørge for beskyttelsestiltak og sikkerhetsordninger, rådgivning og annen hensiktsmessig bistand til vitner, ofre som møter for Domstolen, og andre som kan være utsatt for fare som følge av slike vitners vitneprov. Enheten skal ha personale med ekspertise om traumer, herunder traumer som følge av forbrytelser som har bestått i seksuell vold.

Artikkel 44

Personale

1. Hovedanklageren og justissekretæren skal utnevne kvalifiserte personer til sine respektive kontorer etter behov. I hovedanklagerens tilfelle skal dette også omfatte utnevning av etterforskere.

2. Ved tilsetting av personale skal hovedanklageren og justissekretæren påse at de knytter til seg personer med de høyeste standarder for effektivitet, kompetanse og integritet, og de skal ta tilsvarende hensyn til kriteriene fastsatt i artikkel 36 nr. 8.

3. Justissekretæren skal, med presidentskapets og hovedanklagerens samtykke, foreslå et tjenestereglement for personalet som inkluderer vilkårene og betingelsene for tilsetting, avlønning og oppsigelse av Domstolens personale. Personalets tjenestereglement skal godkjennes av statspartsmøtet.

4. Domstolen kan, i unntaksvise tilfeller, benytte personale stilt til rådighet vederlagsfritt av statsparter, mellomstatlige organisasjoner eller ikke-statlige organisasjoner for å bistå et hvilket som helst av Domstolens organer i dets arbeid. Hovedanklageren kan akseptere ethvert slikt tilbud på vegne av aktoratet. Personale stilt til rådighet vederlagsfritt skal benyttes i samsvar med retningslinjer nedfelt av statspartsmøtet.

Artikkel 45

Høytidelig erklæring

Før dommerne, hovedanklageren, viseanklagerne, justissekretæren og visejustissekretæren tiltrer sine respektive verv etter disse vedtekter, skal hver av dem i offentlig rettsmøte avgi en høytidelig erklæring om at han eller hun vil utøve sitt verv upartisk og samvittighetsfullt.

Artikkel 46

Tap av verv

1. En dommer, hovedanklageren, en viseanklager, justissekretæren eller visejustissekretæren skal ved beslutning truffet for dette formål i samsvar med nr. 2 fjernes fra sitt verv dersom vedkommende:

- a) er funnet å ha begått en alvorlig tjenesteforsømmelse eller et alvorlig brudd på hans eller hennes plikter etter disse vedtekter, som fastsatt i prosessreglene, eller
- b) er uskikket til å utøve de funksjoner som er nedfelt etter disse vedtekter.

2. En beslutning om en dommers, hovedanklagerens eller en viseanklagers tap av verv etter nr. 1 skal treffes av statspartsmøtet ved hemmelig avstemning:

- a) dersom det gjelder en dommer, ved to tredels flertall av statspartene på anbefaling vedtatt med to tredels flertall av de øvrige dommere,
- b) dersom det gjelder hovedanklageren, ved absolutt flertall av statspartene,
- c) dersom det gjelder en viseanklager, ved absolutt flertall av statspartene på anbefaling fra hovedanklageren.

3. En beslutning med hensyn til justissekretærens eller visejustissekretærens tap av verv skal treffes med absolutt flertall av dommerne.

4. En dommer, hovedanklager, viseanklager, justissekretær eller visejustissekretær hvis atferd eller skikkethet til å utøve de funksjoner vervet er tillagt etter disse vedtekter, bestrides i henhold til denne artikkel, skal ha full anledning til å fremlegge og motta bevismateriale og til å inngi anførsler i samsvar med prosessreglene. Vedkommende skal for øvrig ikke delta i behandlingen av saken.

Artikkel 47

Disiplinærtiltak

En dommer, hovedanklager, viseanklager, justissekretær eller visejustissekretær som har begått en tjenesteforsømmelse av mindre alvorlig art enn

omhandlet i artikkel 46 nr. 1, skal gjøres til gjenstand for disiplinærtiltak i samsvar med prosessreglene.

Artikkel 48

Privilegier og immuniteter

1. Domstolen skal på hver statsparts territorium nyte godt av de privilegier og den immunitet som er nødvendig for at den skal kunne fungere etter sin hensikt.

2. Dommerne, hovedanklageren, viseanklagerne og justissekretæren skal under utøvelsen av sine verv ved Domstolen og i forbindelse med dette nyte godt av de samme diplomatiske privilegier og den samme diplomatiske immunitet som innrømmes stasjonssjefer, og de skal etter utløpet av sin funksjonstid fortsatt tilstås immunitet mot rettsforfølgning av enhver art med hensyn til sine tjenestehandlinger, herunder skriftlige og muntlige utsagn.

3. Visejustissekretæren, aktorats personale og personalet ved sekretariatet skal nyte godt av de privilegier, den immunitet og de lettelser som er nødvendige for at de skal kunne utføre sine oppgaver, i samsvar med avtalen om Domstolens privilegier og immuniteter.

4. Advokater, sakkyndige, vitner og enhver annen person hvis nærvær er påkrevd ved Domstolens sete, skal gis den behandling som er nødvendig for at Domstolen skal fungere etter sin hensikt, i samsvar med avtalen om Domstolens privilegier og immuniteter.

5. Privilegier og immuniteter for

- a) en dommer eller hovedanklageren kan oppheves ved absolutt flertall av dommerne,
- b) justissekretæren kan oppheves av presidentskapet,
- c) viseanklagerne og aktorats personale kan oppheves av hovedanklageren,
- d) visejustissekretæren og personalet ved justissekretærens kontor kan oppheves av justissekretæren.

Artikkel 49

Lønn, godtgjørelser og utgiftsdekning

Dommerne, hovedanklageren, viseanklagerne, justissekretæren og visejustissekretæren skal motta lønn, godtgjørelser og utgiftsdekning som fastsatt av statspartsmøtet. Disse lønningene og godtgjørelsene skal ikke reduseres i løpet av deres funksjonstid.

Artikkel 50

Offisielle språk og arbeidsspråk

1. Domstolens offisielle språk skal være arabisk, kinesisk, engelsk, fransk, russisk og spansk. Dommer avsagt av Domstolen og andre avgjørelser som løser grunnleggende spørsmål henvist til Domstolen, skal offentliggjøres på de offisielle språkene. Presidentskapet avgjør, i samsvar med kriterier fastsatt i prosessreglene, hvilke avgjørelser som kan anses for å løse grunnleggende spørsmål for formålene i dette nummer.

2. Domstolens arbeidsspråk skal være engelsk og fransk. Prosessreglene skal fastsette i hvilke tilfeller andre offisielle språk kan brukes som arbeidsspråk.

3. Domstolen skal på anmodning fra en part i en rettergang eller en stat som er gitt adgang til å intervenere i en rettergang, tillate at vedkommende part eller stat benytter et annet språk enn engelsk eller fransk dersom Domstolen anser at en slik tillatelse er tilstrekkelig berettiget.

Artikkel 51

Prosessregler

1. Prosessreglene skal tre i kraft når de er blitt vedtatt med to tredels flertall blant statspartsmøtets medlemmer.

2. Endringer i prosessreglene kan foreslås av:

- a) enhver statspart,
- b) dommerne, ved et absolutt flertall, eller
- c) hovedanklageren.

Slike endringer skal tre i kraft når de er blitt vedtatt med to tredels flertall blant statspartsmøtets medlemmer.

3. Etter at prosessreglene er blitt vedtatt, kan dommerne i hastesaker, dersom reglene ikke omhandler en bestemt situasjon for Domstolen, med to tredels flertall utarbeide midlertidige regler som får anvendelse inntil de er vedtatt, endret eller forkastet av statspartsmøtet på dets påfølgende ordinære eller ekstraordinære møte.

4. Prosessreglene, endringer i disse og enhver midlertidig regel skal være i samsvar med disse vedtekter. Endringer i prosessreglene og midlertidige regler får ikke tilbakevirkende kraft til ulempe for en person som etterforskes eller straffefølgjes eller som er blitt domfelt.

5. Ved konflikt mellom vedtektene og prosessreglene skal vedtektene ha forrang.

Artikkel 52

Domstolens forretningsorden

1. Dommerne skal i samsvar med disse vedtekter og prosessreglene med absolutt flertall vedta en forretningsorden for Domstolen, som er nødvendig av hensyn til dens daglige virksomhet.

2. Ved utarbeidningen av forretningsordenen og eventuelle endringer i den skal det holdes samråd med hovedanklageren og justissekretæren.

3. Forretningsordenen og enhver endring i den skal ha virkning straks etter vedtakelse med mindre dommerne beslutter noe annet. Umiddelbart etter vedtakelsen skal de oversendes til statspartene for kommentarer. Dersom det innen seks måneder ikke foreligger innvendinger fra et flertall av statspartene, skal forretningsordenen fortsette å være i kraft.

DEL 5. Etterforskning og påtale**Artikkel 53*****Iverksetting av etterforskning***

1. Hovedanklageren skal etter å ha vurdert de opplysninger han eller hun er gjort kjent med, iverksette en etterforskning, med mindre han eller hun finner at det ikke er rimelig grunnlag for å gå videre med saken i henhold til disse vedtekter. I sin avgjørelse om hvorvidt etterforskning skal iverksettes, skal hovedanklageren vurdere om:

- a) de opplysninger hovedanklageren har til rådighet gir rimelig grunnlag for å tro at det er begått eller begås en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon,
- b) saken kan eller vil kunne tas opp til behandling i samsvar med artikkel 17, og
- c) idet det tas hensyn til forbrytelsens alvorlighetsgrad og ofrenes interesser, det likevel er vektige grunner til å tro at en etterforskning ikke ville være tjenlig ut fra rettferdighetshensyn.

Dersom hovedanklageren finner at det ikke er rimelig grunnlag for å gå videre med saken, og hans eller hennes beslutning utelukkende er truffet på grunnlag av bokstav c) ovenfor, skal han/hun underrette forundersøkelseskammeret om dette.

2. Dersom hovedanklageren etter etterforskning konkluderer med at det ikke er tilstrekkelig grunnlag for påtale fordi:

- a) det ikke finnes tilstrekkelig rettslig eller faktisk grunnlag til å be om pågripelsesbeslutning eller innkallingsordre i henhold til artikkel 58,
- b) saken skal avvises henhold til artikkel 17, eller
- c) påtale ikke er tjenlig ut fra rettferdighetshensyn, alle omstendigheter tatt i betraktning, herunder forbrytelsens alvorlighetsgrad, ofrenes interesser og den påståtte gjerningspersonens alder eller skrøpelighet og vedkommendes rolle i den påståtte forbrytelsen,

skal hovedanklageren underrette forundersøkelseskammeret og staten som henviste situasjonen i samsvar med artikkel 14, eller Sikkerhetsrådet i et tilfelle omhandlet i artikkel 13 bokstav b), om hans/hennes konklusjon og dens begrunnelse.

3.

- a) Etter anmodning fra staten som henviste situasjonen i samsvar med artikkel 14, eller fra Sikkerhetsrådet i henhold til artikkel 13 bokstav b), kan forundersøkelseskammeret ta hovedanklagerens avgjørelse i henhold til nr. 1 eller nr. 2 om ikke å gå videre med saken opp til ny behandling, og kan anmode hovedanklageren om å revurdere denne avgjørelse.
- b) I tillegg kan forundersøkelseskammeret på eget initiativ ta en avgjørelse om ikke å gå videre med en sak opp til ny behandling, dersom hovedanklageren har truffet avgjørelsen utelukkende på grunnlag av nr. 1 c) eller nr. 2 c). I så fall skal hovedanklagerens avgjørelse bare få virkning dersom den blir stadfestet av forundersøkelseskammeret.

4. Hovedanklageren kan til enhver tid revurdere en avgjørelse om hvorvidt det skal iverksettes etterforskning eller reises påtale på grunnlag av nye fakta eller opplysninger.

Artikkel 54

Hovedanklagerens plikter og kompetanse i forbindelse med etterforskning

1. Hovedanklageren skal:

- a) for å finne frem til sannheten, la etterforskningen omfatte alle fakta og bevis som kan ha betydning for vurderingen av spørsmålet om det foreligger straffansvar etter disse vedtekter, og skal i denne sammenheng etterforske både de forhold som taler mot og til fordel for den mistenkte i like stor grad,
- b) treffe egnede tiltak for å sikre effektiv etterforskning og påtale av forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, og skal i denne sammenheng ivareta ofrenes og vitnenes interesser og personlige situasjon, herunder deres alder, kjønn som definert i artikkel 7 nr. 3 og helsetilstand, samt ta hensyn til forbrytelsens art, særlig når denne omfatter seksuell eller kjønnsrelatert vold eller vold mot barn, og
- c) fullt ut respektere personers rettigheter som følger av disse vedtekter.

2. Hovedanklageren kan foreta etterforskning på territoriet til en stat:

- a) i samsvar med bestemmelsene i del 9, eller
- b) som forundersøkelseskomiteet har tillatt i henhold til artikkel 57 nr. 3 d).

3. Hovedanklageren kan:

- a) innhente og undersøke bevis,
- b) innkalle og avhøre personer under etterforskning, ofre og vitner,
- c) søke samarbeid med enhver stat eller mellomstatlig organisasjon eller avtale ordninger i samsvar med sin kompetanse og/eller sitt mandat.
- d) inngå de ordninger eller avtaler som måtte være nødvendige for å lette samarbeidet med en stat, en mellomstatlig organisasjon eller en person, og som ikke er uforenlige med disse vedtekter,
- e) forplikte seg til ikke å utlevere, på noe trinn i saksbehandlingen, dokumenter eller opplysninger som hovedanklageren mottar med forbehold om fortrolig behandling og utelukkende med sikte på å fremskaffe nye bevis, med mindre den som har gitt informasjonen samtykker, og
- f) treffe de nødvendige tiltak, eller be om at de nødvendige tiltak blir truffet, for å sikre fortrolig behandling av opplysninger, beskyttelse av personer eller sikring av bevis.

Artikkel 55

Individuelle rettigheter under en etterforskning

1. I forbindelse med en etterforskning i henhold til disse vedtekter, skal en person:

- a) ikke tvinges til å avgi forklaring som inkriminerer ham/henne eller til å tilstå skyld,
- b) ikke utsettes for noen form for tvang, nød, trussel, tortur eller annen form for grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff,
- c) dersom avhøret foregår på et annet språk enn det personen fullt ut forstår og taler, skal vedkommende vederlagsfritt motta bistand fra en kompetent tolk samt de oversettelser som er nødvendige for å ivareta krav om rettferdighet, og
- d) ikke utsettes for vilkårlig pågrep eller fengsling, og skal ikke berøves sin frihet, bortsett fra av de grunner og i samsvar med de prosedyrer som

er fastlagt i disse vedtektene.

2. Dersom det foreligger grunner til å tro at en person har begått en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, og denne personen skal avhøres enten av hovedanklageren eller av nasjonale myndigheter som følge av en anmodning fremsatt i henhold til del 9, skal vedkommende også ha følgende rettigheter som han eller hun skal gjøres kjent med før det foretas avhør:

- a) å få opplyst før avhøret at det foreligger grunner til å tro at han eller hun har begått en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon,
- b) å la være å forklare seg, uten at slik taushet blir tillagt vekt ved avgjørelsen av skyld eller uskyld,
- c) å motta juridisk bistand etter eget valg, eller dersom vedkommende ikke har juridisk bistand, å få oppnevnt juridisk bistand, i ethvert tilfelle hvor dette er nødvendig ut fra rettferdighetshensyn, og i så fall vederlagsfritt dersom vedkommende ikke har tilstrekkelige midler til å betale for det, og
- d) å bli avhørt i nærvær av forsvarer, med mindre personen frivillig har gitt avkall på sin rett til en forsvarer.

Artikkel 56

Forundersøkelseskammerets rolle ved en enestående anledning til etterforskning

1.

- a) Dersom hovedanklageren mener at det foreligger en enestående anledning, som kanskje ikke vil foreligge senere i forbindelse med rettsforhandlingene, til å innhente vitneprov eller vitneforklaring, eller til å undersøke, innhente eller kontrollere bevis, skal hovedanklageren informere forundersøkelseskammeret om dette.
- b) I så fall kan forundersøkelseskammeret, etter anmodning fra hovedanklageren, treffe de tiltak som måtte være nødvendige for å sikre rettergangens effektivitet og integritet, og særlig ivareta forsvarers rettigheter.
- c) Med mindre forundersøkelseskammeret gir pålegg om noe annet, skal hovedanklageren skaffe relevant informasjon til veie for personen som er pågrepet eller som har møtt fram etter innkalling i forbindelse med etterforskningen omtalt under bokstav a), slik at han/hun kan bli avhørt i saken.

2. Tiltakene nevnt i nr. 1 b) kan være:

- a) å gi anbefalinger eller avsi kjennelser om fremgangsmåter som skal følges,
- b) å gi pålegg om at det gjøres nedtegnelser under forhandlingene,
- c) å oppnevne sakkyndig bistand,
- d) å gi en forsvarer som representerer en person som er pågrepet eller har møtt for Domstolen etter innkalling, adgang til å delta, eller i tilfelle slik pågripelse eller fremmøte eller oppnevning av forsvarer ikke ennå har funnet sted, oppnevne en annen forsvarer til å overvære og representere forsvarers interesser,
- e) å utnevne en av kammerets medlemmer eller, om nødvendig, en annen tilgjengelig dommer ved forundersøkelses- eller domsavdelingen, til å observere og fremsette anbefalinger eller avsi kjennelser angående inn-

- henting og sikring av bevis eller avhør av personer,
- f) å treffe andre tiltak som måtte være nødvendige for å innhente og sikre bevis.
- 3)
- a) Dersom hovedanklageren ikke har søkt tiltak iverksatt i samsvar med denne artikkel, men forundersøkelseskammeret mener at slike tiltak er påkrevd for å sikre bevis som den finner ville være vesentlig for forsvaret under rettsforhandlingene, skal kammeret rådføre seg med hovedanklageren om hvorvidt det foreligger god grunn for hovedanklagerens manglende anmodning om slike tiltak. Dersom forundersøkelseskammeret etter samråd fastslår at det ikke forelå noen berettiget grunn til hovedanklagerens manglende anmodning, kan forundersøkelseskammeret treffe slike tiltak på eget initiativ.
- b) En avgjørelse truffet av forundersøkelseskammeret om å handle på eget initiativ i henhold til dette nummer kan ankes av hovedanklageren. Anken skal være gjenstand for hurtig behandling.

4. Spørsmålet om bevis som er sikret eller innhentet med henblikk på hovedforhandlingene i henhold til denne artikkel, eller nedtegnelser av disse, skal tillates ført, avgjøres under hovedforhandlingen i henhold til artikkel 69 og tillegges den vekt som domskammeret bestemmer.

Artikkel 57

Forundersøkelseskammerets funksjoner og kompetanse

1. Med mindre annet er fastsatt i disse vedtekter, skal forundersøkelseskammeret utøve sine funksjoner i samsvar med bestemmelsene i denne artikkel.
- 2.
- a) Kjennelser eller avgjørelser i forundersøkelseskammeret avsagt i medhold av artikkel 15, 18, 19, 54 nr. 2, 61 nr. 7 og 72 må ha tilslutning fra et flertall av dets dommere.
- b) I alle andre tilfeller kan én dommer i forundersøkelseskammeret alene utøve de funksjoner som er fastlagt i disse vedtekter, med mindre annet er fastsatt i prosessreglene eller bestemmes av et flertall i forundersøkelseskammeret.
3. I tillegg til sine øvrige funksjoner etter disse vedtekter, kan forundersøkelseskammeret:
- a) etter anmodning fra hovedanklageren, avsi kjennelser og utstede ordrer som måtte være nødvendige for etterforskningen,
- b) etter anmodning fra en person som er pågrepet eller har møtt fram i henhold til innkalling etter artikkel 58, utstede de ordrer, herunder tiltak som beskrevet i artikkel 56, eller søke slikt samarbeid i henhold til del 9 som måtte være nødvendig for å bistå vedkommende person under forberedelse av hans eller hennes forsvar,
- c) om nødvendig, sørge for beskyttelse av ofre og vitner, samt verne om deres privatlivs fred, sikre bevis, beskytte personer som er blitt pågrepet eller har møtt fram i henhold til innkalling, samt verne opplysninger som gjelder nasjonal sikkerhet,
- d) gi hovedanklageren tillatelse til å foreta bestemte etterforskningsskritt innenfor territoriet til en statspart uten å ha sikret seg denne statens sam-

arbeid i samsvar med del 9, dersom forundersøkelseskammeret har fastslått, samtidig som den berørte stats synspunkter tas i betraktning når det er mulig, at staten i det aktuelle tilfellet åpenbart er ute av stand til å gjennomføre en anmodning om samarbeid som følge av at det ikke finnes noen myndighet eller del av statens rettssystem som er kompetent til å gjennomføre anmodningen om samarbeid i henhold til del 9,

- e) søke samarbeid med stater i samsvar med artikkel 93 nr. 1 k), for å treffe beskyttende tiltak med henblikk på inndragning, særlig til fordel for ofrene i siste instans, når en beslutning om pågrepelse eller en innkallingsordre er utferdiget i henhold til artikkel 58, idet det tas behørig hensyn til bevismaterialets tyngde og de berørte personers rettigheter i henhold til disse vedtekter og prosessreglene.

Artikkel 58

Forundersøkelseskammerets utferdigelse av pågripelsesbeslutning eller innkallingsordre

1. På ethvert tidspunkt etter at en etterforskning er iverksatt, skal forundersøkelseskammeret, etter begjæring fra hovedanklageren, utstede beslutning om pågrepelse av en person dersom kammeret etter behandling av begjæringen og beviset eller andre opplysninger fremlagt av hovedanklageren, finner det godtgjort at:

- a) det er rimelig grunn til å tro at denne personen har begått en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, og
- b) pågrepelse av personen synes nødvendig:
 - i. for å sikre at vedkommende møter til rettsforhandlingene,
 - ii. for å sikre at vedkommende ikke legger hindringer i veien for eller setter i fare etterforskningen eller rettsforhandlingene, eller
 - iii. eventuelt for å hindre at vedkommende fortsetter å begå den aktuelle forbrytelsen eller en annen forbrytelse i tilknytning til denne som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, og som er et resultat av de samme omstendigheter.

2. Hovedanklagerens begjæring skal inneholde:

- a) navnet på personen og andre identifiserende kjennetegn av betydning,
- b) nøyaktig henvisning til de forbrytelser innenfor Domstolens jurisdiksjon som vedkommende person påstås å ha begått,
- c) en presis redegjørelse for de faktiske forhold som påstås å utgjøre disse forbrytelsene,
- d) et sammendrag over bevismaterialet og andre opplysninger som gir rimelig grunn til å tro at personen har begått disse forbrytelsene, og
- e) grunnen til at hovedanklageren mener pågrepelse av personen er nødvendig.

3. Pågripelsesbeslutningen skal inneholde:

- a) navnet på personen og andre identifiserende kjennetegn av betydning,
- b) nøyaktig henvisning til de forbrytelser innenfor Domstolens jurisdiksjon som vedkommende person søkes pågrepet for, og
- c) en presis redegjørelse for de faktiske forhold som påstås å utgjøre disse forbrytelsene.

4. Pågripelsesbeslutningen skal gjelde inntil annet bestemmes av Domstolen.

5. På grunnlag av pågripelsesbeslutningen kan Domstolen anmode om midlertidig forvaring eller pågrepelse og overlevering av person i henhold til del 9.

6. Hovedanklageren kan anmode forundersøkelseskammeret om å endre pågripelsesbeslutningen ved å foreta modifikasjoner eller tilføyelser i forbrytelsene angitt i denne. Forundersøkelseskammeret skal endre beslutningen på denne måten dersom det finner godtgjort at det er rimelig grunn til å tro at personen har begått de modifiserte eller tilføyde forbrytelsene.

7. I stedet for å begjære en pågripelsesbeslutning, kan hovedanklageren fremsette søknad til forundersøkelseskammeret om utstedelse av en innkallingsordre til personen. Finner forundersøkelseskammeret det godtgjort at det er rimelig grunn til å tro at personen har begått den påståtte forbrytelsen, og at en innkallingsordre er tilstrekkelig for å sikre at personen møter, skal den utstedte innkallingsordre til personen, med eller uten vilkår som begrenser frihet (annet enn fengsling) dersom nasjonal rett tillater det. Innkallingen skal inneholde:

- a) navnet på personen og andre identifiserende kjennetegn av betydning,
- b) den nøyaktige dato personen skal møte,
- c) nøyaktig henvisning til de forbrytelser innenfor Domstolens jurisdiksjon som vedkommende person påstås å ha begått, og
- d) en presis redegjørelse for de faktiske forhold som påstås å utgjøre forbrytelsen.

Innkallingen skal forkynnes for personen.

Artikkel 59

Fremgangsmåte ved pågrepelse i forvaringsstaten

1. En statspart som har mottatt anmodning om midlertidig fengslig forvaring eller pågrepelse og overlevering, skal umiddelbart treffe tiltak for å pågripe vedkommende person i samsvar med sin egen lovgivning og bestemmelsene i del 9.

2. En person som er pågrepet skal straks fremstilles for den kompetente rettsmyndighet i forvaringsstaten, som i samsvar med denne statens lovgivning, skal avgjøre om:

- a) beslutningen gjelder denne personen,
- b) vedkommende er pågrepet i samsvar med gjeldende regler, og
- c) personens rettigheter er blitt respektert.

3. Personen som er pågrepet skal ha rett til å fremsette begjæring til den kompetente rettsmyndighet i forvaringsstaten om foreløpig løslatelse i påvente av overlevering.

4. I sin avgjørelse av en slik begjæring skal den kompetente myndighet i forvaringsstaten vurdere, på bakgrunn av de påståtte forbrytelsenes alvorlighetsgrad, om det foreligger påtrengende og særlige omstendigheter som tilsier midlertidig løslatelse, og om det finnes nødvendige garantier for å sikre at forvaringsstaten kan oppfylle sin plikt til å overlevere personen til Domstolen. Det skal ikke være opp til den kompetente myndighet i forvaringsstaten å vurdere om pågripelsesbeslutningen ble riktig utstedt etter artikkel 58, nr. 1 bokstav a) og b).

5. Forundersøkelseskammeret skal underrettes om enhver begjæring om midlertidig løslatelse og skal fremsette anbefalinger til den kompetente myndighet i forvaringsstaten. Den kompetente myndighet i forvaringsstaten skal ta fullt hensyn til slike anbefalinger, herunder anbefalinger om tiltak for å hindre at en person flykter, før den treffer sin avgjørelse.

6. Blir vedkommende innvilget midlertidig løslatelse, kan forundersøkelseskammeret be om regelmessige rapporter om status i den midlertidige løslatelsen.

7. Så snart det foreligger ordre om overlevering fra forvaringsstaten, skal vedkommende person bringes til Domstolen så raskt som mulig.

Artikkel 60

Innledende forhandlinger for Domstolen

1. Når personen er overlevert til Domstolen eller møter for Domstolen frivillig eller etter innkalling, skal forundersøkelseskammeret forsikre seg om at vedkommende er blitt informert om de forbrytelser han/hun påstås å ha begått, og om hans/hennes rettigheter i henhold til disse vedtekter, herunder sin rett til å fremsette begjæring om midlertidig løslatelse i påvente av rettsforhandlingene.

2. En person som er besluttet pågrepet, kan begjære midlertidig løslatelse i påvente av rettsforhandlingene. Dersom forundersøkelseskammeret finner godtgjort at vilkårene i artikkel 58 nr. 1 er oppfylt, skal personen fortsatt holdes i forvaring. I motsatt fall skal forundersøkelseskammeret løslate vedkommende, med eller uten vilkår.

3. Forundersøkelseskammeret skal med jevne mellomrom ta sin avgjørelse om løslatelse eller fengsling av en person opp til ny vurdering, og kan gjøre dette til enhver tid etter anmodning fra hovedanklageren eller vedkommende person. Ved en slik ny vurdering kan den endre sin avgjørelse i forhold til fengsling, løslatelse eller vilkårene for løslatelse, dersom den finner at nye omstendigheter tilsier det.

4. Forundersøkelseskammeret skal sikre at en person ikke holdes fengslet i urimelig lang tid før rettsforhandlingene som følge av en ikke unnskyldelig forsinkelse fra hovedanklagerens side. I tilfelle slik forsinkelse inntreffer, skal Domstolen vurdere løslatelse av personen, med eller uten vilkår.

5. Forundersøkelseskammeret kan, om nødvendig, utferdige en pågripelsesbeslutning for å sikre fremmøtet av en person som er blitt løslatt.

Artikkel 61

Bekreftelse av tiltalepunktene før hovedforhandling

1. Med forbehold for bestemmelsene i nr. 2 og innen rimelig tid etter at en person er overlevert eller frivillig har møtt for Domstolen, skal forundersøkelseskammeret avholde et rettsmøte for å bekrefte tiltalepunktene som hovedanklageren akter å legge til grunn for å innlede rettsforhandlinger. Under rettsmøtet skal hovedanklageren, den tiltalte og den tiltaltes forsvarer være til stede.

2. Forundersøkelseskammeret kan, etter anmodning fra hovedanklageren eller etter eget tiltak, avholde et rettsmøte uten at den tiltalte er til stede, for å

bekreftede tiltalepunktene som hovedanklageren akter å legge til grunn for å innlede rettsforhandlinger, når personen:

- a) har gitt avkall på sin rett til å være til stede, eller
- b) har flyktet eller ikke er å finne, og alle rimelig tiltak er iverksatt for å sikre at han eller hun møter for Domstolen, og for å underrette vedkommende om tiltalepunktene og om at et rettsmøte vil bli holdt for å bekrefte disse tiltalepunktene.

I så fall skal personen være representert ved en forsvarer dersom forundersøkelseskammeret bestemmer det ut fra rettferdighetshensyn.

3. I rimelig tid før rettsmøtet skal personen:

- a) motta kopi av dokumentet med tiltalepunktene som hovedanklageren akter å legge til grunn for å stille vedkommende for retten, og
- b) få opplyst hvilke bevis hovedanklageren akter å føre under rettsmøtet.

Forundersøkelseskammeret kan gi pålegg om utlevering av opplysninger til bruk under rettsmøtet.

4. Før rettsmøtet kan hovedanklageren fortsette etterforskningen og kan endre eller trekke tilbake tiltalepunkter. Personen skal i rimelig tid før rettsmøtet underrettes om enhver endring eller tilbaketrekking av tiltalepunkter. I tilfelle anklagepunkter trekkes tilbake, skal hovedanklageren underrette forundersøkelseskammeret om grunnen til tilbaketrekkingen.

5. Under rettsmøtet skal hovedanklageren underbygge hvert tiltalepunkt med tilstrekkelig bevis for å påvise at det foreligger vektige grunner til å tro at vedkommende har begått forbrytelsene han eller hun er tiltalt for. Hovedanklageren kan fremlegge bevis i form av dokumenter eller sammendrag, og behøver ikke innkalle vitnene som forventes å gi vitneforklaring under rettsforhandlingene.

6. Under rettsmøtet kan personen:

- a) gjøre innsigelser mot tiltalepunktene,
- b) bestride bevis fremlagt av hovedanklageren og
- c) fremlegge bevis.

7. Forundersøkelseskammeret skal på grunnlag av rettsmøtet avgjøre om bevismaterialet er tilstrekkelig til å fastslå at det foreligger vektige grunner til å tro at vedkommende har begått hver av de forbrytelser som han/hun er tiltalt for. På grunnlag av sine rådslagninger skal forundersøkelseskammeret:

- a) bekrefte de tiltalepunkter hvor det har funnet at det foreligger tilstrekkelig bevis, og henvise personen til domskammeret for rettsforhandlinger på grunnlag av de bekreftede tiltalepunktene.
- b) nekte å bekrefte de tiltalepunkter hvor det har funnet at det ikke foreligger tilstrekkelig bevis,
- c) utsette rettsmøtet og be hovedanklageren overveie:
 - i. å fremskaffe ytterligere bevis eller å fortsette etterforskningen for et bestemt tiltalepunkt, eller
 - ii. å endre et tiltalepunkt fordi det fremlagte bevismaterialet synes påvise en annen forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon.

8. Har forundersøkelseskammeret nektet å bekrefte et tiltalepunkt, skal dette ikke forhindre at hovedanklageren senere kan anmode om bekreftelse av tiltalepunktet dersom anmodningen er underbygd med ytterligere bevis.

9. Etter at tiltalepunktene er bekreftet og før hovedforhandlingen er begynt, kan hovedanklageren med forundersøkelseskammerets tillatelse og etter å ha underrettet den tiltalte, endre tiltalepunktene. Ønsker hovedanklageren å tilføye nye tiltalepunkter eller erstatte dem med mer alvorlige tiltalepunkter, må det holdes et rettsmøte i samsvar med denne artikkel for å bekrefte disse tiltalepunktene. Etter at hovedforhandlingen har begynt, kan hovedanklageren med domskammerets tillatelse trekke tiltalepunktene.

10. Tidligere utstedt ordre som angår tiltalepunkter som ikke er blitt bekreftet av forundersøkelseskammeret, eller som er trukket tilbake av hovedanklageren, skal opphøre å gjelde.

11. Så snart tiltalepunktene er blitt bekreftet i samsvar med denne artikkel, skal presidentskapet opprette et domskammer som, med forbehold for nr. 9 og artikkel 64 nr. 4, skal ha ansvaret for gjennomføringen av den etterfølgende rettergangen, og kan utøve enhver funksjon tillagt forundersøkelseskammeret som er relevant og som kan anvendes i forbindelse med denne rettergangen.

DEL 6. Rettergangen

Artikkel 62

Rettergangssted

Med mindre noe annet er bestemt, skal stedet for rettergangen være Domstolens sete.

Artikkel 63

Tiltaltes nærvær under rettergangen

1. Tiltalte skal være til stede under rettergangen.

2. Dersom tiltalte, som er til stede for Domstolen, stadig forstyrrer rettsforhandlingene, kan domskammeret bortvise tiltalte, og det skal treffe forholdsregler slik at han eller hun kan observere rettergangen og instruere forsvaret utenfor rettssalen, om påkrevd ved bruk av kommunikasjonsteknologi. Slike tiltak skal bare treffes i ekstraordinære tilfeller etter at andre rimelige alternativer har vist seg å være utilfredsstillende, og bare så lenge det er strengt påkrevd.

Artikkel 64

Domskammerets funksjoner og myndighet

1. Domskammerets funksjoner og myndighet fastsatt i denne artikkel skal utøves i samsvar med disse vedtektene og prosessreglene.

2. Domskammeret skal påse at rettergangen er rettferdig og effektiv og gjennomføres slik at tiltaltes rettigheter respekteres fullt ut og slik at det tas tilbørlig hensyn til beskyttelse av ofre og vitner.

3. Ved henvisning av en sak til hovedforhandling i samsvar med disse vedtekter, skal det domskammeret som er utpekt til å behandle saken:

a) holde samråd med partene og vedta slike prosedyrer som er nødvendige

for å legge til rette for en rettferdig og effektiv gjennomføring av forhandlingene,

- b) avgjøre hvilket eller hvilke språk som skal brukes under hovedforhandlingen, og
- c) med forbehold for andre relevante bestemmelser i disse vedtekter, sørge for at dokumenter eller opplysninger som tidligere ikke er fremlagt, fremlegges forut for rettergangen i tilstrekkelig god tid for å muliggjøre tilstrekkelig forberedelse til rettergangen.

4. Domskammeret kan, dersom det er nødvendig for at kammeret skal kunne virke på en effektiv og rettferdig måte, henvise innledende spørsmål til forundersøkelseskammeret eller om nødvendig, til en annen tilgjengelig dommer ved forundersøkelsesavdelingen.

5. Ved underretning til partene, kan domskammeret, når det passer, pålegge sammenslåing eller deling i saker som gjelder tiltale mot flere enn én tiltalt.

6. Ved utøvelse av sine funksjoner før eller under hovedforhandlingen, kan domskammeret, avhengig av hva som er nødvendig:

- a) utøve enhver av forundersøkelseskammerets funksjoner som nevnt i artikkel 61 nr. 11,
- b) beslutte at vitner møter og avgir vitneprov, samt at dokumenter og andre bevis legges frem, om nødvendig ved å anmode om bistand fra stater som fastsatt i disse vedtekter,
- c) sørge for beskyttelse av fortrolige opplysninger,
- d) beslutte at det legges frem bevis i tillegg til bevis som allerede er innsamlet forut for hovedforhandlingen eller ført av partene under hovedforhandlingen,
- e) sørge for beskyttelse av den tiltalte, vitner og ofre, og
- f) avgjøre alle andre relevante spørsmål.

7. Rettergangen skal være offentlig. Domskammeret kan imidlertid beslutte at særlige forhold krever at visse rettsforhandlinger holdes for lukkede dører for de formål som er fastsatt i artikkel 68 eller for å beskytte fortrolige eller sensitive opplysninger som vil bli fremlagt som bevis.

8.

- a) Ved hovedforhandlingens innledning skal domskammeret lese opp tiltalen, som på forhånd er bekreftet av forundersøkelseskammeret, for tiltalte. Domskammeret skal forsikre seg om at tiltalte forstår innholdet i tiltalen. Den skal gi ham eller henne anledning til å erklære seg skyldig i samsvar med artikkel 65 eller til å erklære seg ikke skyldig.
- b) Under hovedforhandlingen kan rettens formann gi retningslinjer for gjennomføringen av forhandlingene, herunder å sikre at de gjennomføres på en rettferdig og upartisk måte. Med forbehold for eventuelle retningslinjer fra rettens formann, kan partene fremlegge bevis i samsvar med bestemmelsene i disse vedtekter.

9. Domskammeret skal blant annet ha myndighet, etter anmodning fra en av partene eller av eget tiltak, til å:

- a) avgjøre om hvorvidt bevis skal tillates ført eller er relevant, og
- b) ta alle nødvendige skritt for å opprettholde ro og orden under et rettsmøte.

10. Domskammeret skal sørge for at det utarbeides en fullstendig rettsbok som gir en nøyaktig gjengivelse av forhandlingene, og at den holdes ved like og oppbevares av justissekretæren.

Artikkel 65

Tilståelsessaker

1. Dersom tiltalte erkjenner skyld etter artikkel 64 nr. 8 bokstav a, skal domskammeret avgjøre hvorvidt:

- a) tiltalte forstår innholdet i og følgene av sin tilståelse,
- b) tilståelsen er avgitt frivillig etter tilstrekkelig samråd med forsvaret, og
- c) tilståelsen underbygges av sakens faktum slik det fremgår av
 - i. tiltalen som hovedanklageren har reist, og som tiltalte har tilstått,
 - ii. materiale fremlagt av hovedanklageren som supplement til tiltalen, og som tiltalte godtar, og
 - iii. ethvert øvrig bevis, herunder vitneprov, fremlagt av hovedanklageren eller den tiltalte.

2. Dersom domskammeret finner at vilkårene nevnt i nr. 1 er oppfylt, skal det anse at tilståelsen, sammen med ethvert annet fremlagt bevis, slår fast at alle vesentlige faktiske forhold som kreves for å bevise den forbrytelsen tilståelsen gjelder, er til stede, og det kan dømme tiltalte for denne forbrytelsen.

3. Dersom domskammeret ikke finner at vilkårene nevnt i nr. 1 er oppfylt, skal det anse tilståelsen som ikke avgitt, og skal i så fall beslutte at rettergangen skal fortsette etter de ordinære prosedyrene som er fastsatt i disse vedtekter, og det kan overføre saken til et annet domskammer.

4. Dersom domskammeret er av den oppfatning at sakens faktum ut fra rettferdighetshensyn, særlig av hensyn til ofrene, må legges frem på en mer fullstendig måte, kan domskammeret:

- a) anmode hovedanklageren om å legge frem ytterligere bevis, herunder vitneprov, eller
- b) beslutte at rettergangen skal fortsette etter de ordinære prosedyrene som er fastsatt i disse vedtekter, og det skal i så fall anse tilståelsen som ikke avgitt, og det kan overføre saken til et annet domskammer.

5. Ingen av drøftelsene mellom hovedanklageren og forsvaret med hensyn til endring av tiltalen, tilståelsen eller straffen som skal idømmes, skal være bindende for retten.

Artikkel 66

Uskyldspresumsjon

1. Enhver skal anses uskyldig inntil retten har funnet vedkommende skyldig i samsvar med dens anvendelige rett.

2. Bevisbyrden for tiltaltes skyld påhviler hovedanklageren.

3. For å avsi fellende dom må retten være overbevist om tiltaltes skyld, og overbevisningen skal være hevet over rimelig tvil.

Artikkel 67

Tiltaltes rettigheter

1. Ved avgjørelsen av enhver tiltale, skal tiltalte ha rett til offentlige rettsmøter, og, i samsvar med bestemmelsene i disse vedtekter, ha rett til en rettferdig rettergang gjennomført på en upartisk måte og til følgende likeverdige minimumsgarantier:

- a) å bli underrettet umiddelbart og i detalj om tiltalens art, årsak og innhold på et språk som tiltalte fullt ut forstår og snakker,
- b) å få tilstrekkelig tid og mulighet til å forberede sitt forsvar og til å kommunisere fritt og i fortrolighet med en forsvarer etter tiltaltes eget valg,
- c) å få sin sak prøvd uten unødig forsinkelse,
- d) med forbehold for artikkel 63 nr. 2, å være til stede under rettergangen, å forsvare seg selv eller ved hjelp av en forsvarer etter eget valg, å bli informert om retten til å ha forsvarer dersom han eller hun ikke har det, og, når rettferdighetshensyn krever det, å få oppnevnt en forsvarer av retten, uten vederlag dersom tiltalte ikke har tilstrekkelige midler til å betale for forsvaret,
- e) å avhøre eller å få avhørt vitnene mot seg og å oppnå at vitner i hans eller hennes favør er til stede og avhøres på samme vilkår som vitner mot ham eller henne. Tiltalte skal også ha rett til å komme med innsigelser og til å fremlegge andre bevis som tillates ført etter disse vedtekter,
- f) å få vederlagsfri bistand av en kompetent tolk og å få oversettelser som er nødvendige for å oppfylle kravene til rettferdighet, dersom noen del av rettsforhandlingene eller dokumenter som legges frem for retten, ikke foregår eller foreligger på et språk som tiltalte fullt ut forstår og snakker,
- g) ikke å tvinges til å vitne eller til å erkjenne skyld, og å forholde seg taus uten at slik taushet skal tillegges vekt ved avgjørelsen av skyldspørsmålet,
- h) å avgi en muntlig eller skriftlig forklaring til sitt forsvar, uten å måtte avlegge ed, og
- i) ikke å bli pålagt omvendt bevisbyrde og ikke å bli pålagt å føre motbevis for noe forhold.

2. I tillegg til enhver annen fremleggelse fastsatt i disse vedtekter, skal hovedanklageren, så snart det er praktisk mulig, fremlegge for forsvaret bevis som er i hovedanklagerens besittelse eller kontroll, og som han eller hun anser viser eller bidrar til å vise at tiltalte er uskyldig eller til å redusere tiltaltes skyld, eller som kan ha betydning for troverdigheten til aktorats bevis. Dersom det oppstår tvil om anvendelsen av denne bestemmelsen, skal retten avgjøre spørsmålet.

Artikkel 68

Beskyttelse av ofrene og vitnene og deres deltakelse i rettsforhandlingene

1. Domstolen skal treffe egnede tiltak for å ivareta ofres og vitners sikkerhet, fysiske og psykiske velvære, verdighet samt privatliv og fred. I denne forbindelse skal Domstolen ta hensyn til alle relevante forhold, herunder alder, kjønn som definert i artikkel 7 nr. 3, helse, samt forbrytelsens art, særlig, men ikke begrenset til situasjoner der forbrytelsen omfatter seksuell eller kjønnsrelatert vold eller vold mot barn. Hovedanklageren skal særlig treffe slike tiltak under etterforskningen og straffeforfølgningen av slike forbrytelser. Tiltalte

kene skal ikke være til hinder for eller være uforenlige med tiltaltes rettigheter og en rettferdig og upartisk rettergang.

2. For å beskytte ofre og vitner eller en tiltalt, kan Domstolens kamre gjøre unntak fra prinsippet om offentlige rettsmøter fastsatt i artikkel 67 og gjennomføre en hvilken som helst del av rettsforhandlingene for lukkede dører eller tillate at bevis legges frem ved hjelp av elektroniske eller andre spesielle hjelpemidler. Slike tiltak skal særlig iverksettes i forhold til et offer for seksuell vold eller et barn som er offer eller vitne, med mindre Domstolen bestemmer noe annet etter å ha tatt hensyn til alle forhold, særlig ofrenes og vitnenes synspunkter.

3. Dersom ofrenes personlige interesser er berørt, skal Domstolen tillate at deres synspunkter og forhold de er opptatt av, blir lagt frem og vurdert på de stadier i rettsforhandlingene som Domstolen finner hensiktsmessige, og på en måte som ikke er til hinder for eller er uforenlig med tiltaltes rettigheter og en rettferdig og upartisk rettergang. Slike synspunkter og forhold kan legges frem av ofrenes rettslige representanter dersom Domstolen, i samsvar med prosessreglene, anser det hensiktsmessig.

4. Enheten for ofre og vitner kan veilede hovedanklageren og retten om egnede beskyttelsestiltak, sikkerhetsordninger, rådgivning og bistand som angitt i artikkel 43 nr. 6.

5. Dersom fremleggelse av bevis eller opplysninger i henhold til disse vedtekter kan føre til at sikkerheten til et vitne eller til vedkommendes familie i alvorlig grad settes på spill, kan hovedanklageren i forbindelse med rettsmøter som gjennomføres forut for hovedforhandlingen, tilbakeholde slike bevis eller opplysninger og i stedet legge frem et sammendrag av dem. Slike tiltak skal gjennomføres på en måte som ikke er til hinder for eller er uforenlig med tiltaltes rettigheter og en rettferdig og upartisk rettergang.

6. En stat kan begjære at nødvendige tiltak blir truffet for å beskytte dens tjenestemenn eller representanter og for å beskytte fortrolige eller sensitive opplysninger.

Artikkel 69

Bevis

1. Før et vitne forklarer seg, skal vitnet, i samsvar med prosessreglene, forsikre at han eller hun vil avgi sannferdig forklaring.

2. Vitner skal under rettergangen forklare seg personlig, med unntak for de tiltak som er fastsatt i artikkel 68 eller i prosessreglene. Retten kan også tillate at et vitne avgir forklaring *viva voce* (muntlig) eller i opptak ved hjelp av video- eller lydutstyr, samt legger frem dokumenter eller skriftlige nedtegnelser, med forbehold for bestemmelsene i disse vedtekter og i samsvar med prosessreglene. Slike tiltak skal ikke være til hinder for eller være uforenlige med tiltaltes rettigheter.

3. Partene kan fremlegge bevis som er relevante for saken, i samsvar med artikkel 64. Retten skal ha myndighet til å anmode partene om å legge frem alle bevis den anser er nødvendige for å avgjøre hva som er sannheten.

4. Retten kan, i samsvar med vedtektene og prosessreglene, avgjøre om et bevis er relevant eller om det skal tillates ført, idet den blant annet skal ta hen-

syn til bevisets beviskraft og til muligheten for at beviset kan hindre en rettferdig rettergang eller en rettferdig vurdering av et vitneprov.

5. Retten skal respektere og overholde særreglene om fortrolighet fastsatt i prosessreglene.

6. Retten skal ikke kreve bevis for forhold som er allment kjent, men kan ta dem til etterretning.

7. Bevis fremskaffet ved brudd på disse vedtekter eller internasjonalt anerkjente menneskerettigheter skal ikke tillates ført dersom:

- a) bruddet sår vesentlig tvil om bevisets pålitelighet, eller
- b) tillatelsen til å føre beviset ville stå i motsetning til og være til alvorlig skade for rettsforhandlingenes integritet.

8. Når retten avgjør om et bevis innhentet av en stat er relevant eller om det skal tillates ført, skal den ikke ta stilling til anvendelsen av statens nasjonale rettsregler.

Artikkel 70

Straffbare handlinger rettet mot rettspleien

1. Domstolen skal ha jurisdiksjon for de følgende straffbare handlinger rettet mot dens rettspleie dersom de er begått med forsett:

- a) å avgi falsk vitneprov når vitnet i henhold til artikkel 69 nr. 1 har forpliktet seg til å fortelle sannheten,
- b) å fremlegge bevis som parten vet er falsk eller forfalsket,
- c) å bestikke et vitne, å hindre eller blande seg inn i et vitnes fremmøte eller avgivelse av vitneprov, å iverksette represalier mot et vitne for å ha avgitt vitneprov, å ødelegge eller forfalske bevis eller å blande seg inn i innsamlingen av bevis,
- d) å hindre, true eller bestikke en tjenestemann ved Domstolen i den hensikt å tvinge eller overtale tjenestemannen til ikke å utføre sine plikter eller til ikke å utføre dem på rett vis,
- e) å iverksette represalier mot en tjenestemann ved Domstolen på grunn av plikter utført av vedkommende eller en annen tjenestemann,
- f) å anmode om eller å motta bestikkelser som tjenestemann ved Domstolen i forbindelse med hans eller hennes tjenesteplikter.

2. Prinsippene og prosedyrene for Domstolens utøvelse av jurisdiksjon for straffbare handlinger etter denne artikkel skal fastsettes i prosessreglene. Vilkårene for å yte internasjonal rettshjelp til Domstolen i forbindelse med dens straffeforfølgning etter denne artikkel skal være underlagt den anmodede stats nasjonale lovgivning.

3. Ved domfellelse, kan retten idømme fengselsstraff for et tidsrom av høyst fem år eller en bot i samsvar med prosessreglene, eventuelt begge deler.

4.

- a) Hver statspart skal utvide sin straffelovs bestemmelser om kriminalisering av handlinger mot integriteten til dens egne etterforskningsprosedyrer eller dens eget rettssystem, til også å omfatte straffbare handlinger rettet mot rettspleien som nevnt i denne artikkel og begått på statens territorium eller av en av dens borgere.
- b) Etter anmodning fra Domstolen, skal statsparten, når den finner det hensiktsmessig, henvise saken til dens kompetente myndighet med sikte på

straffeforfølgning. Vedkommende myndighet skal behandle slike saker med grundighet og avsette tilstrekkelige ressurser slik at sakene kan gjennomføres på en effektiv måte.

Artikkel 71

Straffetiltak ved upassende atferd overfor Domstolen

1. Personer som utviser upassende atferd overfor Domstolen, herunder forstyrrelse av rettsforhandlingene eller bevisst nekting av å etterkomme Domstolens pålegg, kan ilegges straffetiltak av Domstolen i form av andre administrative tiltak enn fengsling, som for eksempel midlertidig eller permanent bortvisning fra rettssalen, en bot eller andre lignende tiltak fastsatt i prosessreglene.

2. Fremgangsmåtene for iverksetting av tiltak nevnt i nr. 1 skal fastsettes i prosessreglene.

Artikkel 72

Beskyttelse av opplysninger om nasjonal sikkerhet

1. Denne artikkel får anvendelse i enhver sak der fremleggelse av opplysninger eller dokumenter fra en stat etter vedkommende stats oppfatning ville skade dens nasjonale sikkerhetsinteresser. Slike saker omfatter de som faller inn under virkeområdet til artikkel 56 nr. 2 og 3, artikkel 61 nr. 3, artikkel 64 nr. 3, artikkel 67 nr. 2, artikkel 68 nr. 6, artikkel 87 nr. 6 og artikkel 93, samt saker som oppstår på ethvert annet stadium i rettsforhandlingene, dersom slik fremleggelse kan være aktuelt.

2. Denne artikkel får også anvendelse dersom en person som er blitt anmodet om å fremlegge opplysninger eller bevis, har nektet å gjøre det eller har forelagt saken for staten under henvisning til at fremleggelsen ville være til skade for en stats nasjonale sikkerhetsinteresser og vedkommende stat bekrefter at den er av den oppfatning at fremleggelsen ville være til skade for dens nasjonale sikkerhetsinteresser.

3. Ingen bestemmelse i denne artikkel skal berøre kravene om fortrolighet som får anvendelse etter artikkel 54 nr. 3 bokstav e og f, eller anvendelsen av artikkel 73.

4. Dersom en stat får vite at opplysninger eller dokumenter fra denne staten blir eller trolig vil bli fremlagt på noe stadium i rettsforhandlingene, og den er av den oppfatning at fremleggelsen ville være til skade for dens nasjonale sikkerhetsinteresser, skal staten ha rett til å gripe inn for å oppnå en løsning av spørsmålet i samsvar med denne artikkel.

5. Dersom fremleggelse av opplysninger etter en stats oppfatning ville være til skade for dens nasjonale sikkerhetsinteresser, skal staten, i samarbeid med hovedanklageren, forsvareren, forundersøkelseskammeret eller eventuelt domskammeret, ta alle rimelige skritt for å søke å løse saken gjennom samarbeid. Slike skritt kan inkludere

- a) å endre eller presisere anmodningen,
- b) at Domstolen avgjør om opplysningene eller bevisene som søkes fremlagt, er relevante, eller om bevisene, selv om de er relevante, kan fremskaffes eller er blitt fremskaffet fra en annen kilde enn den anmodede stat,

- c) å fremskaffe opplysningene eller bevisene fra en annen kilde eller i en annen form, eller
- d) å inngå avtale på vilkår om bistand, herunder blant annet å skaffe sammen-
drag eller redigerte utdrag, begrensninger for fremleggelsen, bruk av luk-
kede rettsmøter eller ensidige (ex parte) rettsforhandlinger eller andre
beskyttelsestiltak som er tillatt etter prosessreglene.

6. Så snart alle rimelige skritt er blitt tatt for å løse saken gjennom samarbeid, og dersom staten anser at den ikke, på noen måte eller vilkår, kan legge frem eller utlevere opplysningene eller dokumentene uten å skade sine nasjonale sikkerhetsinteresser, skal staten underrette hovedanklageren eller Domstolen om dette og angi de nærmere grunner for sin beslutning, med mindre en nærmere angivelse av grunnene i seg selv nødvendigvis ville være til skade for statens nasjonale sikkerhetsinteresser.

7. Dersom Domstolen deretter avgjør at bevisene er relevante og nødven-
dige for å fastslå om tiltalte er skyldig eller ikke, kan den treffe følgende tiltak:

- a) dersom opplysningene eller dokumentet søkes fremlagt i henhold til en
anmodning om samarbeid etter del 9 eller under omstendigheter som
beskrevet i nr. 2 og staten har påberopt seg avslagsgrunner som nevnt i
artikkel 93 nr. 4,
 - i. kan Domstolen, før den kommer til en konklusjon som nevnt i nr. 7
bokstav a ii), i den hensikt å vurdere statens anførsler, anmode om
ytterligere samråd som, avhengig av hva som er hensiktsmessig, kan
omfatte lukkede rettsmøter eller ensidige (ex parte) rettsforhandlin-
ger,
 - ii. kan Domstolen, dersom den kommer til at den anmodede stat ved å
påberope seg avslagsgrunner etter artikkel 93 nr. 4 under de forelig-
gende omstendighetene ikke opptrer i samsvar med sine forpliktelser
etter disse vedtekter, henvise saken videre i samsvar med artikkel 87
nr. 7 med nærmere angivelse av grunnene til dens konklusjon, og
 - iii. kan Domstolen under rettergangen mot tiltalte, med hensyn til om et
faktisk forhold foreligger eller ikke, trekke de slutninger som anses
passende under de foreliggende omstendigheter, eller
- b) under alle andre omstendigheter
 - i. avsi kjennelse om fremleggelse, eller
 - ii. dersom den ikke avsier kjennelse om fremleggelse, under rettergan-
gen mot tiltalte, med hensyn til om et faktisk forhold foreligger eller
ikke, trekke de slutninger som anses passende under de foreliggende
omstendigheter.

Artikkel 73

Opplysninger eller dokumenter fra en tredjepart

Dersom en statspart blir anmodet av Domstolen om å fremskaffe et dokument eller opplysninger som den har i sin varetekt, besittelse eller kontroll, og som ble fremlagt for statsparten i fortrolighet av en stat, en mellomstatlig organisa-
sjon eller en internasjonal organisasjon, skal statsparten be om denne statens
eller organisasjonens samtykke til å legge frem dokumentet eller opplysnin-
gene. Dersom tredjeparten er en statspart, skal vedkommende enten gi sam-
tykke til fremleggelse av opplysningene eller dokumentet, eller treffe tiltak for

å løse spørsmålet om fremleggelse sammen med Domstolen, med forbehold for bestemmelsene i artikkel 72. Dersom tredjeparten ikke er en statspart og avslår å samtykke til fremleggelse, skal den anmodede stat underrette Domstolen om at den ikke er i stand til å fremskaffe dokumentet eller opplysningene på grunn av en tidligere inngått forpliktelse i forhold til vedkommende tredjepart om fortrolig behandling.

Artikkel 74

Krav til avgjørelsen

1. Alle dommere ved domskammeret skal være til stede i alle stadier av rettergangen og under rådslagningene. Presidentskapet kan fra sak til sak, og avhengig av tilgjengelighet, utpeke en eller flere stedfortredende dommere som skal være til stede i alle stadier av rettergangen og som skal erstatte et medlem av domskammeret dersom dette medlemmet ikke kan fortsette å være til stede.

2. Domskammerets avgjørelse skal være basert på dets vurdering av bevismaterialet og rettsforhandlingene i sin helhet. Avgjørelsen skal ikke gå utover de faktiske forhold og omstendigheter som er beskrevet i tiltalen og eventuelle endringer i den. Domstolen kan bare basere sin avgjørelse på bevismateriale som er fremlagt og behandlet for den under rettergangen.

3. Dommerne skal forsøke å treffe en enstemmig avgjørelse, og lykkes ikke dette, skal avgjørelsen treffes av et flertall av dommerne.

4. Domskammerets rådslagninger skal holdes hemmelige.

5. Avgjørelsen skal være skriftlig og skal inneholde en fullstendig og grunngitt redegjørelse for det som domskammeret er kommet frem til med hensyn til bevis og konklusjoner. Domskammeret skal treffe én avgjørelse. Foreligger det ikke enstemmighet, skal avgjørelsen inneholde flertallets og mindretallets synspunkter. Avgjørelsen, eller et sammendrag av den, skal leses opp i offentlig rettsmøte.

Artikkel 75

Erstatning til ofre

1. Domstolen skal fastsette prinsipper for erstatning som ytes, eller som gjelder, ofre, herunder restitusjon, kompensasjon og rehabilitering. På dette grunnlag kan Domstolen i sin avgjørelse, enten etter anmodning eller i ekstraordinære tilfeller av eget tiltak, fastsette rammen for og omfanget av enhver ødeleggelse, tap og skade som har rammet ofre, eller som gjelder dem, og Domstolen skal angi prinsippene den har lagt til grunn for sin avgjørelse.

2. Domstolen kan avsi en kjennelse direkte mot en domfelt med nærmere angivelse av erstatning som skal ytes ofre, eller som gjelder dem, herunder restitusjon, kompensasjon og rehabilitering.

Dersom det anses passende, kan Domstolen avsi kjennelse om at utbetaling av erstatning skal skje gjennom fondet etablert i artikkel 79.

3. Før Domstolen avsier kjennelse etter denne artikkel, kan den anmode om, og skal ta hensyn til, anførsler fra, eller på vegne av, den domfelte personen, ofre eller fra andre personer eller stater med interesse i saken.

4. Ved utøvelse av sin myndighet etter denne artikkel, kan Domstolen, etter at en person er domfelt for en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, avgjøre om det er nødvendig å anmode om tiltak etter artikkel 93 nr. 1 for å iverksette en avgjørelse som Domstolen kan avsi etter denne artikkel.

5. En statspart skal iverksette en avgjørelse etter denne artikkel som om bestemmelsene i artikkel 109 fikk anvendelse på denne artikkel.

6. Ingen bestemmelse i denne artikkel skal fortolkes slik at den berører ofres rettigheter etter nasjonal rett eller etter folkeretten.

Artikkel 76

Domsavsigelse og straffeutmåling

1. Ved en fellende dom, skal domskammeret vurdere hvilken straff som er passende, og skal ta hensyn til bevis som er ført og anførsler som er fremkommet under rettergangen, og som er relevante for straffeutmålingen.

2. Med mindre artikkel 65 får anvendelse, og før rettergangen er avsluttet, kan domskammeret av eget tiltak, og skal, etter anmodning fra hovedanklageren, holde ytterligere et rettsmøte for å høre eventuelle nye bevis eller anførsler som er relevante for straffeutmålingen, i samsvar med prosessreglene.

3. Dersom nr. 2 får anvendelse, skal eventuelle anførsler etter artikkel 75 fremsettes under det ytterligere rettsmøtet nevnt i nr. 2 og, om nødvendig, under ethvert nytt rettsmøte.

4. Dommen skal avsies offentlig og, om mulig, i tiltaltes nærvær.

Del 7 - Straffereaksjoner

Artikkel 77

Anvendelige straffereaksjoner

1. Med forbehold for artikkel 110, kan Domstolen idømme en person som er domfelt for en forbrytelse nevnt i artikkel 5 i disse vedtekter en av de følgende straffereaksjonene:

- a) fengselsstraff i et bestemt antall år, som ikke kan overskride et maksimum på 30 år eller
- b) livstidsstraff dersom forbrytelsens ekstreme alvorsgrad og de individuelle omstendigheter ved den domfelte personen tilsier det.

2. I tillegg til fengselsstraff kan Domstolen idømme:

- a) bøtestraff etter vilkårene fastsatt i prosessreglene,
- b) inndragning av utbytte, formuesgoder og aktiva som direkte eller indirekte stammer fra den aktuelle forbrytelsen, uten å berøre rettighetene til godtroende tredjepart.

Artikkel 78

Straffeutmåling

1. Under straffeutmålingen skal Domstolen, i samsvar med prosessreglene, ta hensyn til faktorer som forbrytelsens alvorsgrad og de individuelle omstendigheter ved den domfelte personen.

2. Domstolen skal ved fastsetting av fengselsstraff bringe til fradrag i straffen den tid som eventuelt allerede er tilbrakt i varetekt i samsvar med en avgjørelse avsagt av Domstolen. Retten kan bringe til fradrag enhver tid som på annen måte er tilbrakt i varetekt for atferd forbundet med forbrytelsen.

3. Når en person er domfelt for mer enn én forbrytelse, skal Domstolen avsi dom for hver enkelt forbrytelse og avsi en samlet dom som angir fengselsstraffens totale varighet. Denne straffen skal ikke være mindre enn den høyeste enkeltstående dom, og må ikke overskride 30 års fengsel eller livstidsstraff i samsvar med artikkel 77 nr. 1 b).

Artikkel 79

Forvaltningsfond

1. Et forvaltningsfond skal opprettes ved beslutning av statspartsmøtet til fordel for ofre for forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon og for ofrenes familier.

2. Domstolen kan ved kjennelse gi pålegg om at penger og andre formuesgoder som samles inn gjennom bøter eller inndragning, skal overføres til forvaltningsfondet.

3. Forvaltningsfondet skal administreres i samsvar med vilkår fastsatt av statspartsmøtet.

Artikkel 80

Ingen virkning for nasjonal anvendelse av straffereaksjoner og for nasjonal rett

Intet i denne del skal berøre staters anvendelse av straffereaksjoner etter deres nasjonale lovgivning eller berøre internretten i stater som ikke har hjemmel for straffereaksjoner foreskrevet i denne del.

Del 8. Rettsmidler

Artikkel 81

Anke over avgjørelse om frifinnelse, domfellelse eller straffeutmåling

1. En avgjørelse etter artikkel 74 kan påankes i samsvar med prosessreglene etter det følgende:

- a) Hovedanklageren kan fremme en anke på følgende grunnlag:
 - i. saksbehandlingsfeil,
 - ii. feil bevisbedømmelse eller
 - iii. feil rettsanvendelse.

b) Domfelte eller hovedanklageren på domfeltes vegne kan fremme en anke

på følgende grunnlag:

- i. saksbehandlingsfeil,
- ii. feil bevisbedømmelse,
- iii. feil rettsanvendelse eller
- iv. ethvert annet grunnlag som påvirker rettergangens eller avgjørelsens rimelighet eller pålitelighet.

2.

- a) Straffeutmålingen kan påankes i samsvar med prosessreglene av hovedanklageren eller domfelte på grunnlag av misforhold mellom forbrytelsen og straffeutmålingen.
- b) Dersom retten ved en anke over straffeutmålingen mener det er grunnlag for å sette en domfellelse helt eller delvis til side, kan den oppfordre hovedanklageren og domfelte til å anføre grunnlag etter artikkel 81 nr. 1 bokstav a) eller b), og den kan avgjøre skyldspørsmålet i samsvar med artikkel 83.
- c) Den samme fremgangsmåten får anvendelse når retten ved en anke over skyldspørsmålet mener det er grunnlag for å redusere straffeutmålingen etter nr. 2 bokstav a).

3.

- a) Med mindre domskammeret bestemmer noe annet, skal domfelte holdes i forvaring mens ankesaken behandles.
- b) Dersom domfeltes tid i forvaring overstiger den idømte fengselsstraffen skal vedkommende løslates, løslatelsen kan imidlertid underlegges vilkårene i bokstav c) nedenfor dersom også hovedanklageren har anket.
- c) Ved frifinnelse skal tiltalte umiddelbart løslates med forbehold for det følgende:
 - i. under helt spesielle omstendigheter, og idet det tas hensyn til blant annet den konkrete risikoen for flukt, forbrytelsens grovhet og sannsynligheten for at anken skal føre frem, kan domskammeret etter anmodning fra hovedanklageren fortsatt holde vedkommende i fengselig forvaring mens ankesaken behandles,
 - ii. en avgjørelse i domskammeret etter bokstav c) i) ovenfor kan påankes i samsvar med prosessreglene.

4. Med forbehold for bestemmelsene i nr. 3 bokstav a) og b) skal fullbyrdelsen av avgjørelsen eller den idømte straffen utsettes i det tidsrommet det er adgang til å anke, og så lenge ankesaken pågår.

Artikkel 82

Kjæremål over andre avgjørelser

1. Begge parter kan påkjære følgende avgjørelser i samsvar med prosessreglene:

- a) en avgjørelse med hensyn til jurisdiksjon eller om en sak kan tas opp til behandling av Domstolen,
- b) en avgjørelse som innvilger eller avslår løslatelse av den som etterforskes eller straffeforfølges,
- c) en avgjørelse i forundersøkelseskammeret om å handle av eget tiltak i samsvar med artikkel 56 nr. 3,
- d) en avgjørelse vedrørende et spørsmål som i betydelig grad ville påvirke en rettferdig og rask gjennomføring av rettergangen eller utfallet av denne,

når forundersøkelses- eller domskammeret mener at en umiddelbar avgjørelse av ankekammeret av dette spørsmålet i betydelig grad ville kunne fremme rettsforhandlingene.

2. En avgjørelse i forundersøkelseskammeret etter artikkel 57 nr. 3 bokstav d) kan påkjæres av den berørte staten eller av hovedanklageren med tillatelse fra forundersøkelseskammeret. Kjæremålet skal være gjenstand for hurtig behandling.

3. Et kjæremål skal ikke i seg selv ha oppsettende virkning med mindre ankekammeret på anmodning treffer kjennelse om dette i samsvar med prosessreglene.

4. Ofrenes rettslige representant, domfelte eller en godtroende eier av et formuesgode som er blitt skadelidende på grunn av en kjennelse avsagt etter artikkel 75, kan påkjære kjennelsen med sikte på erstatning, som fastsatt i prosessreglene.

Artikkel 83

Ankebehandling

1. Under rettergang i henhold til artikkel 81 og denne artikkel, skal ankekammeret ha den samme myndighet som er tillagt domskammeret.

2. Dersom ankekammeret mener at den rettergangen som anken gjelder, var urimelig og ved dette påvirket avgjørelsens eller straffeutmålingens pålitelighet, eller at avgjørelsen eller straffeutmålingen som er påanket, i vesentlig grad var beheftet med feil bevisbedømmelse, feil rettsanvendelse eller saksbehandlingsfeil, kan den:

- a) oppheve eller endre avgjørelsen eller straffeutmålingen, eller
- b) beslutte at ny rettergang skal finne sted for et annet domskammer.

For disse formål kan ankekammeret henvise et spørsmål vedrørende en saks faktum til det domskammer som opprinnelig behandlet saken, for at dette skal avgjøre spørsmålet og deretter rapportere tilbake, eller det kan selv innhente bevis for å avgjøre spørsmålet. Når avgjørelsen eller straffeutmålingen kun er påanket av domfelte, eller av hovedanklageren på domfeltes vegne, kan den ikke endres i vedkommendes disfavør.

3. Dersom ankekammeret ved anke over straffeutmålingen finner at straffeutmålingen står i misforhold til forbrytelsen, kan den endre straffeutmålingen i samsvar med del 7.

4. Ankekammerets dom skal vedtas av et flertall av dommerne og avsies i offentlig rettsmøte. Dommen skal grunngis. Dersom det ikke foreligger enstemmighet, skal dommen inneholde flertallets og mindretallets synspunkter, men en dommer kan avgi eget eller dissenterende votum i et rettsspørsmål.

5. Ankekammeret kan avsi dom i ankesaken uten at den som er frifunnet eller domfelt er til stede.

Artikkel 84

Gjenopptakelse av domfellelse eller straffeutmåling

1. Domfelte eller, etter vedkommendes død, domfeltes ektefelle, barn eller foreldre, eller en person som var i live da tiltalte døde og som er gitt en uttrykkelig skriftlig instruks fra tiltalte om å fremsette et slikt krav, eller hovedanklageren på vegne av vedkommende, kan fremsette begjæring til ankekammeret om gjenopptakelse av en endelig domfellelse eller straffeutmåling på følgende grunnlag:

- a) Det er fremkommet nye bevis
 - i. som ikke forelå da rettergangen fant sted, uten at dette verken helt eller delvis skyldtes den part som fremsetter begjæringen, og
 - ii. som har en slik betydning at det sannsynligvis ville ha ført til en annen avgjørelse dersom det var blitt påvist under rettergangen.
- b) Det er nylig oppdaget at avgjørende bevis som ble tatt hensyn til under rettergangen, og som ble lagt til grunn for den fellende dommen, var uriktig, ettergjort eller forfalsket.
- c) En eller flere av de dommere som deltok ved domfellelsen eller stadfestelsen av tiltalen, i den aktuelle saken har begått en handling som er å anse som alvorlig forsømmelse eller brudd på tjenesteplikten og som er av en slik grovhet at det er grunnlag for å løse dem fra deres verv etter artikkel 46.

2. Ankekammeret skal avvise begjæringen dersom den anses ubegrunnet. Dersom den kommer til at begjæringen er velbegrunnet kan den, avhengig av hva som passer:

- a) gjeninnkalle det opprinnelige domskammeret,
- b) opprette et nytt domskammer eller
- c) beholde jurisdiksjon i saken,

med det formål å avgjøre om dommen skal gjenopptas, etter å ha hørt partene som fastsatt i prosessreglene.

Artikkel 85

Erstatning til en pågrepet eller domfelt person

1. Enhver som har vært utsatt for urettmessig pågrepelse eller fengsling, skal ha krav på erstatning, og kravet skal kunne tvangsfullbyrdes.

2. Dersom en person ved endelig avgjørelse er blitt domfelt for en straffbar handling og domfellelsen deretter er blitt omgjort som en følge av at et nytt eller nylig oppdaget faktum utvetydig viser at det er begått et justismord, skal personen som er blitt straffet som følge av en slik domfellelse, motta erstatning som fastsatt ved lov, med mindre det bevises at vedkommende selv helt eller delvis er skyld i at det ukjente faktum ikke ble avdekket.

3. I ekstraordinære tilfeller der Domstolen mener at avgjørende fakta viser at det er begått et alvorlig og åpenbart justismord, kan den etter skjønn yte erstatning til en person som er løslatt fra fengsel etter en endelig frifinnelse, eller etter at rettergangen er avsluttet av den grunn, i samsvar med kriteriene fastsatt i prosessreglene.

Del 9. Internasjonalt samarbeid og internasjonal rettshjelp**Artikkel 86****Generell samarbeidsplikt**

Statspartene skal, i samsvar med bestemmelsene i disse vedtekter, samarbeide fullt ut med Domstolen i dens etterforskning og straffeforfølgning av forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon.

Artikkel 87**Anmodninger om samarbeid: alminnelige bestemmelser**

1.

- a) Domstolen skal ha myndighet til å fremsette anmodninger om samarbeid til statspartene. Anmodningene skal oversendes gjennom diplomatiske kanaler eller enhver annen egnet kanal som den enkelte statspart måtte utpeke ved ratifikasjon, godkjenning eller tiltredelse. Senere endringer i slik utpeking skal foretas av hver statspart i samsvar med prosessreglene.
- b) Når det er hensiktsmessig og uten å berøre bestemmelsene under bokstav a), kan anmodninger også oversendes gjennom Interpol eller enhver annen egnet regional organisasjon.

2. Anmodninger om samarbeid og dokumentasjon som underbygger anmodningen skal enten foreligge på eller være vedlagt en oversettelse på et offisielt språk i den anmodede stat eller på et av Domstolens arbeidsspråk, i henhold til det vedkommende stat har valgt ved ratifikasjon, godkjenning eller tiltredelse.

Senere endringer i dette valg skal foretas i samsvar med prosessreglene.

3. Den anmodede stat skal behandle med fortrolighet en anmodning om samarbeid og dokumenter som underbygger anmodningen, unntatt i den grad det er nødvendig å røpe opplysninger for å kunne gjennomføre anmodningen.

4. I forbindelse med enhver anmodning om bistand fremsatt i henhold til denne del, kan Domstolen treffe de tiltak, herunder tiltak for å beskytte opplysninger, som måtte være nødvendige for å sikre ofres, potensielle vitners og deres families sikkerhet eller fysiske eller psykiske velvære. Domstolen kan be om at enhver opplysning som gjøres tilgjengelig i henhold til del 9, skal fremskaffes og behandles på en måte som beskytter ofres, potensielle vitners og deres families sikkerhet og fysiske eller psykiske velvære.

5.

- a) Domstolen kan oppfordre enhver stat som ikke er part i disse vedtekter til å yte bistand i samsvar med denne del på grunnlag av en ad hoc ordning, en avtale med en slik stat eller på ethvert annet egnet grunnlag.
- b) Dersom en stat som ikke er part i disse vedtekter har inngått en ad hoc ordning eller en avtale med Domstolen og ikke etterkommer anmodninger i henhold til slik ordning eller avtale, kan Domstolen gi underretning om dette til statspartsmøtet eller til Sikkerhetsrådet i tilfeller der Sikkerhetsrådet henviste saken til Domstolen.

6. Domstolen kan be enhver mellomstatlig organisasjon om å fremskaffe opplysninger eller dokumenter. Domstolen kan også be om andre former for sam-

arbeid og bistand som eventuelt avtales med en slik organisasjon og som er i samsvar med dens kompetanse eller mandat.

7. Dersom en statspart, i strid med bestemmelsene i disse vedtekter, ikke etterkommer en anmodning fra Domstolen om samarbeid, og således hindrer Domstolen i å utøve sine funksjoner og fullmakter etter disse vedtekter, kan Domstolen finne dette godtgjort og henvise saken til statspartsmøtet eller til Sikkerhetsrådet i tilfeller der Sikkerhetsrådet henviste saken til Domstolen.

Artikkel 88

Hjemmel for prosedyrer i nasjonal rett

Statspartene skal sørge for at deres nasjonale rett inneholder hjemmel for prosedyrer som tillater alle de former for samarbeid som er omhandlet i denne del.

Artikkel 89

Overlevering av personer til Domstolen

1. Domstolen kan oversende en anmodning om pågrepelse og overlevering av en person, sammen med den underbyggende dokumentasjonen nevnt i artikkel 91, til enhver stat på hvis territorium denne personen kan befinne seg, og skal anmode om denne statens samarbeid for å pågripe og overlevere denne personen. Statspartene skal, i samsvar med bestemmelsene i denne del og prosedyren fastsatt i deres nasjonale lovgivning, etterkomme anmodninger om pågrepelse og overlevering.

2. Dersom personen som søkes overlevert bestrider anmodningen ved en nasjonal domstol på grunnlag av prinsippet nedfelt i artikkel 20 om at ingen skal stilles for retten to ganger for samme forbrytelse (*ne bis in idem*), skal den anmodede stat omgående rådføre seg med Domstolen for å fastslå om det i den aktuelle sak foreligger en avgjørelse om at saken kan tas opp til behandling. I tilfelle saken kan tas opp til behandling, skal den anmodede stat gå videre med gjennomføringen av anmodningen. Dersom avvisningsspørsmålet er under behandling, kan den anmodede stat utsette gjennomføringen av anmodningen om overlevering av personen inntil Domstolen har truffet sin avgjørelse om hvorvidt saken kan tas opp til behandling.

3.

- a) En statspart skal i samsvar med dens prosesslovgivning tillate transport gjennom sitt territorium av en person som overleveres av en annen stat til Domstolen, unntatt i tilfelle der transitt gjennom denne staten vil vanskeliggjøre eller forsinke overleveringen.
- b) En anmodning fra Domstolen om transitt skal oversendes i samsvar med artikkel 87. Anmodningen om transitt skal inneholde:
 - i. en beskrivelse av personen som transporteres,
 - ii. en kort redegjørelse for de faktiske forhold i saken og deres juridiske betegnelse, samt
 - iii. beslutningen om pågrepelse og overlevering.
- c) En person som transporteres skal holdes i forvaring under transitten.
- d) Det trengs ingen tillatelse dersom personen transporteres med fly, og flyet ikke skal lande i transittstaten.

- e) Dersom det skjer en ikke planlagt landing på territoriet til transittstaten, kan denne staten kreve at Domstolen fremsetter en anmodning om transitt i henhold til bokstav b). Transittstaten skal holde personen som transporteres i forvaring inntil den har mottatt anmodningen om transitt og transitten er gjennomført, forutsatt at forvaring for formålet beskrevet under denne bokstav ikke overstiger 96 timer etter at den ikke planlagte landingen fant sted, med mindre anmodningen er mottatt innen denne tid.

4. Dersom den ettersøkte personen er gjenstand for rettslig forfølgning eller soner en straff i den anmodende stat for en annen forbrytelse enn den han søkes overlevert til Domstolen for, skal den anmodende stat, etter å ha besluttet å etterkomme anmodningen, rådføre seg med Domstolen.

Artikkel 90

Konkurrerende anmodninger

1. Dersom en statspart mottar en anmodning fra Domstolen om overlevering av en person etter artikkel 89, og dessuten også mottar en anmodning fra en annen stat om utlevering av samme person for det samme forhold som ligger til grunn for den forbrytelse Domstolen søker personen overlevert for, skal den underrette Domstolen og den anmodende stat om dette forhold.

2. Når den anmodende stat er en statspart, skal den anmodende stat prioritere anmodningen fra Domstolen dersom:

- a) Domstolen i samsvar med artikkel 18 eller 19 har truffet avgjørelse om at saken der det er søkt om overlevering, kan tas opp til behandling og denne avgjørelsen tar hensyn til den etterforskningen eller straffeforfølgningen som er utført i den anmodende stat i forbindelse med dens anmodning om utlevering, eller
- b) Domstolen treffer avgjørelsen beskrevet under bokstav a) som følge av underretning fra den anmodende stat omhandlet i nr. 1.

3. Når en avgjørelse nevnt i nr. 2 a) ikke er truffet, kan den anmodende stat etter eget skjønn, i påvente av Domstolens avgjørelse nevnt i nr. 2 b), gå videre i behandlingen av anmodningen om utlevering fra den anmodende stat, men skal ikke utlevere personen før Domstolen har avgjort at saken skal avvises. Domstolens avgjørelse skal være gjenstand for hurtig behandling.

4. Dersom den anmodende stat ikke er part i disse vedtekter, skal den anmodende stat, med mindre den har en internasjonal forpliktelse til å utlevere personen til den anmodende stat, prioritere anmodningen fra Domstolen om overlevering, dersom Domstolen har avgjort at saken kan tas opp til behandling.

5. Når Domstolen i en sak nevnt i nr. 4 er blitt avvist av Domstolen, kan den anmodende stat på fritt grunnlag behandle videre utleveringsanmodningen fra den anmodende stat.

6. I tilfeller der nr. 4 får anvendelse, med det unntak at den anmodende stat har en internasjonal forpliktelse til å utlevere personen til den anmodende stat som ikke er part i disse vedtekter, skal den anmodende stat avgjøre om den skal overlevere personen til Domstolen eller utlevere personen til den anmodende stat. Ved avgjørelsen skal den anmodende stat vurdere alle relevante faktorer, herunder, men ikke begrenset til:

- a) anmodningenes respektive datoer,
- b) den anmodende stats interesser, herunder når dette er relevant, om forbrytelsen ble begått på dens territorium og ofrenes og den ettersøkte personens nasjonalitet, og
- c) muligheten for senere overlevering mellom Domstolen og den anmodende stat.

7. Dersom en statspart som mottar en anmodning fra Domstolen om overlevering av en person, også mottar en anmodning fra en stat om utlevering av samme person for et annet forhold enn det som utgjør forbrytelsen som Domstolen søker personen overlevert for:

- a) skal den anmodende stat, dersom den ikke har en internasjonal forpliktelse til å utlevere personen til den anmodende stat, prioritere anmodningen fra Domstolen,
- b) skal den anmodende stat, dersom den har en internasjonal forpliktelse til å utlevere personen til den anmodende stat, avgjøre om den skal overlevere personen til Domstolen eller utlevere personen til den anmodende stat. Ved avgjørelsen skal den anmodende stat vurdere alle relevante faktorer, herunder, men ikke begrenset til, de som er oppramset i nr. 6, men den skal spesielt ta i betraktning det aktuelle forholds relative karakter og grovhet.

8. Dersom Domstolen som følge av en underretning etter denne artikkel har besluttet at en sak skal avvises, og utlevering til den anmodende stat deretter blir avslått, skal den anmodende stat underrette Domstolen om denne avgjørelsen.

Artikkel 91

Innholdet av anmodninger om pågrepelse og overlevering

1. En anmodning om pågrepelse og overlevering skal fremsettes skriftlig. I hastesaker kan en anmodning fremsettes med ethvert medium som kan gi en skriftlig fremstilling, forutsatt at anmodningen bekreftes gjennom de kanaler som er fastsatt i artikkel 87 nr. 1 a).

2. I tilfelle en anmodning om pågrepelse og overlevering av en person som forundersøkelleskammeret har utferdiget pågripelsesbeslutning for i henhold til artikkel 58, skal anmodningen inneholde eller underbygges med:

- a) signalement av den ettersøkte personen som er tilstrekkelig til å identifisere vedkommende, samt opplysninger om hvor vedkommende sannsynligvis oppholder seg,
- b) en kopi av pågripelsesbeslutningen, og
- c) dokumenter, redegjørelser eller opplysninger som eventuelt er påkrevet etter den anmodende stats lovgivning for å gjennomføre overlevering; disse kravene bør dog ikke være mer omfattende enn de som anvendes for anmodninger om utlevering i henhold til traktater eller ordninger mellom den anmodende stat og andre stater og bør, om mulig, være mindre omfattende, av hensyn til Domstolens særlige karakter.

3. Hvis en anmodning gjelder pågrepelse og overlevering av en person som allerede er domfelt, skal anmodningen inneholde eller underbygges med:

- a) en kopi av enhver beslutning om pågrepelse av vedkommende person,
- b) en kopi av den fellende dom,

- c) opplysninger som påviser at den ettersøkte personen er den samme person som er omtalt i dommen, og
- d) dersom den ettersøkte personen er idømt straff, en kopi av dommen og, i tilfelle dom som går ut på fengselsstraff, angivelse av den tid som eventuelt allerede er sonet og resterende soningstid.

4. Etter anmodning fra Domstolen skal en statspart rådføre seg med Domstolen, enten generelt eller om et bestemt spørsmål, angående krav som stilles etter dens nasjonale lovgivning som eventuelt kan få anvendelse i forbindelse med nr. 2 c). Under slikt samråd, skal statsparten informere Domstolen om de bestemte krav i sin nasjonale lovgivning.

Artikkel 92

Midlertidig fengslig forvaring

1. I hastesaker kan Domstolen anmode om midlertidig fengslig forvaring av den ettersøkte personen i påvente av fremleggelse av anmodningen om overlevering og dokumenter som underbygger anmodningen angitt i artikkel 91.

2. Anmodningen om midlertidig fengslig forvaring skal fremsettes med ethvert medium som kan gi en skriftlig fremstilling, og skal inneholde:

- a) signalement av den ettersøkte personen som er tilstrekkelig til å identifisere vedkommende, samt opplysninger om hvor vedkommende sannsynligvis oppholder seg,
- b) en presis redegjørelse for de forbrytelser som personen er ettersøkt for, og om de faktiske forhold som påstås å utgjøre disse forbrytelsene, herunder om mulig tid og sted for forbrytelsen.
- c) opplysning om at det foreligger beslutning om pågrepelse eller en fellende dom for den ettersøkte personen, og
- d) opplysning om at en anmodning om overlevering av den ettersøkte personen vil bli ettersendt.

3. En person som holdes i midlertidig fengslig forvaring kan løslates dersom den anmodede stat ikke har mottatt anmodningen om overlevering og dokumenter som underbygger anmodningen angitt i artikkel 91 innen den frist som er angitt i prosessreglene. Personen kan likevel gi sitt samtykke til overlevering før denne fristen utløper dersom lovgivningen i den anmodede stat tillater det. I så fall skal den anmodede stat iverksette overleveringen av vedkommende til Domstolen snarest mulig.

4. At den ettersøkte personen er blitt løslatt i henhold til nr. 3, skal ikke være til hinder for etterfølgende pågrepelse og overlevering av vedkommende senere dersom anmodningen om overlevering og dokumenter som underbygger denne skulle bli fremlagt på et senere tidspunkt.

Artikkel 93

Andre former for samarbeid

1. Statspartene skal i samsvar med bestemmelsene i denne del og i henhold til prosedyrer i nasjonal rett etterkomme anmodninger fra Domstolen om følgende bistand i forbindelse med etterforskning eller straffeforfølgning:

- a) identifikasjon og ettersøking av personer eller lokalisering av gjenstander,
- b) bevisopptak, herunder vitneforklaring under ed og fremskaffelse av bevis,

- herunder uttalelser fra sakkyndige og rapporter som Domstolen trenger,
- c) avhør av enhver person som er under etterforskning eller straffeforfølgning,
 - d) forkynnelse av dokumenter, herunder rettslige dokumenter,
 - e) legge forholdene til rette for at personer frivillig møter for Domstolen som vitner eller sakkyndige,
 - f) midlertidig overføring av fengslede personer i henhold til nr. 7,
 - g) granskning av steder, herunder åpning og granskning av gravsteder,
 - h) gjennomføring av ransaking og beslag,
 - i) oversending av saksmapper og dokumenter, herunder offisielle saksmapper og dokumenter,
 - j) beskyttelse av ofre og vitner og sikring av bevis,
 - k) identifisering, oppsporing og heftelse eller beslag av utbytte, eiendeler og formue og gjenstander som er benyttet til å begå forbrytelser, med henblikk på eventuell inndragning, uten å berøre rettighetene til godtroende tredjepersoner, og
 - l) enhver annen form for bistand som ikke er forbudt etter den anmodede stats lovgivning, med sikte på å lette etterforskningen og straffeforfølgningen av forbrytelser som faller inn under Domstolens jurisdiksjon.

2. Domstolen skal ha myndighet til å gi et vitne eller en sakkyndig som møter for Domstolen forsikring om at vedkommende ikke vil bli utsatt for rettsforfølgning, fengsling eller begrensninger i sin frihet av Domstolen på grunn av en handling eller unnlatelse som inntraff før personen forlot den anmodede stat.

3. Dersom gjennomføring av en bestemt form for bistand beskrevet i en anmodning fremsatt etter nr. 1 er forbudt i den anmodede stat i henhold til et grunnleggende juridisk prinsipp med allment anvendelsesområde, skal den anmodede stat uten opphold rådføre seg med Domstolen i forsøk på å løse saken. Under slikt samråd bør det vurderes om bistanden kan ytes på annen måte eller på visse vilkår. Dersom saken etter samråd ikke er løst, skal Domstolen foreta de nødvendige endringer i anmodningen.

4. I samsvar med artikkel 72 kan en statspart avslå en anmodning om bistand helt eller delvis bare dersom anmodningen gjelder fremleggelse av dokumenter eller bevis som berører nasjonal sikkerhet.

5. Før en anmodning om bistand etter nr. 1 avslås, skal den anmodede stat vurdere om bistanden kan ytes på bestemte vilkår, eller om bistanden kan ytes på et senere tidspunkt eller på en alternativ måte, forutsatt at Domstolen eller hovedanklageren, dersom de godtar bistand på bestemte vilkår, overholder disse.

6. Dersom en anmodning om bistand blir avslått, skal den anmodede stat straks underrette Domstolen eller hovedanklageren om grunnene til avslaget.

7.

- a) Domstolen kan anmode om midlertidig overføring av en person som holdes i fengslig forvaring med henblikk på identifisering eller innhenting av vitneprov eller annen bistand. Vedkommende kan overføres dersom følgende vilkår er oppfylt:
 - i. Vedkommende med vitende og av fri vilje gir sitt informerte samtykke, og
 - ii. Den anmodede stat samtykker i overføringen på de vilkår vedkommende stat og Domstolen måtte bli enige om,

- b) Personen som blir overført skal holdes i fengslig forvaring. Når formålene med overføringen er oppfylt, skal Domstolen uten opphold returnere personen til den anmodede stat.

8.

- a) Domstolen skal sikre at dokumenter og opplysninger behandles fortrolig, unntatt i den grad det er nødvendig for å gjennomføre etterforskningen og prosedyrene beskrevet i anmodningen.
- b) Den anmodede stat kan, om nødvendig, oversende dokumenter eller opplysninger til hovedanklageren i fortrolighet. Hovedanklageren kan da kun benytte dem til å fremskaffe nye bevis.
- c) Den anmodede stat kan, etter eget tiltak eller etter anmodning fra hovedanklageren, senere gi sitt samtykke til at innholdet i slike dokumenter eller opplysninger kan røpes. De kan i så fall benyttes som bevis i henhold til bestemmelsene i del 5 og 6 og i samsvar med prosessreglene.

9.

- a)
 - i. I tilfelle en statspart mottar konkurrerende anmodninger om annet enn overlevering eller utlevering fra Domstolen og fra en annen stat i henhold til en internasjonal forpliktelse, skal statsparten gjøre sitt ytterste, i samråd med Domstolen og den annen stat, for å etterkomme begge anmodninger, om nødvendig ved å utsette eller stille vilkår for den ene eller den andre anmodningen.
 - ii. Dersom dette ikke lykkes, skal konkurrerende anmodninger løses i samsvar med prinsippene fastsatt i artikkel 90.
- b) Dersom anmodningen fra Domstolen imidlertid gjelder opplysninger, eiendeler eller personer som er underlagt en tredjestats eller en internasjonal organisasjons kontroll i henhold til en internasjonal avtale, skal de anmodede stater underrette Domstolen om dette, og Domstolen skal rette sin anmodning til tredjestaten eller den internasjonale organisasjonen.

10.

- a) Domstolen kan, etter anmodning, samarbeide med og yte bistand til en statspart som har innledet etterforskning eller rettssak i forbindelse med forhold som utgjør en forbrytelse som faller inn under Domstolens jurisdiksjon, eller som utgjør en alvorlig forbrytelse etter den anmodende stats nasjonale rett.
- b)
 - i. Bistand som ytes i henhold til bokstav a) skal blant annet omfatte :
 - a) oversendelse av forklaringer, dokumenter eller annen type bevis innhentet under en etterforskning eller en rettssak ført av Domstolen, og
 - b) avhør av enhver person som er fengslet etter kjennelse av Domstolen,
 - ii. I tilfelle bistand etter bokstav b) i) a) :
 - a) Dersom dokumentene eller annen type bevis er innhentet med bistand fra en stat, krever slik oversendelse samtykke fra denne stat.
 - b) Dersom forklaringene, dokumentene eller annen type bevis er skaffet til veie av et vitne eller en sakkyndig, skal slik oversendelse

skje i samsvar med bestemmelsene i artikkel 68.

- c) Domstolen kan på de vilkår som er angitt i dette nummer, etterkomme en anmodning om bistand i henhold til dette nummer fra en stat som ikke er part i disse vedtekter.

Artikkel 94

Utsettelse av gjennomføringen av en anmodning på grunn av pågående etterforskning eller straffeforfølgning

1. Dersom en umiddelbar gjennomføring av en anmodning kan gripe forstyrrende inn i en pågående etterforskning eller straffeforfølgning av en annen sak enn den anmodningen gjelder, kan den anmodede stat utsette gjennomføringen av anmodningen for et tidsrom som avtales med Domstolen. Utsettelsen skal imidlertid ikke vare lenger enn det som er nødvendig for å fullføre den aktuelle etterforskningen eller straffeforfølgningen i den anmodede stat. Før det treffes avgjørelse om utsettelse, bør den anmodede stat vurdere om bistanden kan ytes umiddelbart mot at det stilles visse vilkår.

2. Dersom en beslutning om utsettelse treffes i henhold til nr. 1, kan hovedanklageren likevel søke å iverksette tiltak for å sikre bevis i samsvar med artikkel 93 nr. 1 j).

Artikkel 95

Utsettelse av gjennomføringen av en anmodning på grunn av en avvisningspåstand

Den anmodede stat kan, dersom Domstolen behandler en avvisningspåstand i samsvar med artikkel 18 eller 19, utsette gjennomføringen av en anmodning i henhold til denne del i påvente av Domstolens avgjørelse, med mindre Domstolen spesielt har besluttet at hovedanklageren kan fortsette innhenting av bevis i samsvar med artikkel 18 eller 19.

Artikkel 96

Innholdet av anmodninger om andre former for bistand i henhold til artikkel 93

1) En anmodning om andre former for bistand omhandlet i artikkel 93 skal fremsettes skriftlig. I hastesaker kan en anmodning fremsettes med ethvert medium som kan gi en skriftlig fremstilling, forutsatt at anmodningen bekreftes gjennom de kanaler som er fastsatt i artikkel 87 nr. 1 a).

2) Anmodningen skal, avhengig av det enkelte tilfelle, inneholde eller underbygges med:

- a) en presis redegjørelse for formålet med anmodningen og den bistand det søkes om, herunder det rettslige grunnlaget og grunnene for anmodningen,
- b) mest mulig detaljerte opplysninger om lokalisering eller identifisering av enhver person eller ethvert sted som må lokaliseres eller identifiseres for å kunne yte den bistand det søkes om,
- c) en presis redegjørelse for de vesentlige faktiske forhold som ligger til

- grunn for anmodningen,
- d) en begrunnet og detaljert redegjørelse for prosedyrer eller vilkår som må følges,
 - e) opplysninger som eventuelt er påkrevet etter den anmodede stats lovgivning for å gjennomføre anmodningen, og
 - f) enhver annen opplysning av betydning for å kunne yte den bistand det anmodes om.

3. Etter anmodning fra Domstolen skal en statspart rådføre seg med Domstolen, enten generelt eller om et bestemt spørsmål, angående krav som stilles etter dens nasjonale lovgivning som eventuelt kan få anvendelse i forbindelse med nr. 2 e). Under slikt samråd, skal statsparten informere Domstolen om de bestemte krav i sin nasjonale lovgivning.

4. Bestemmelsene i denne artikkel skal, når det er relevant, også gjelde for en anmodning om bistand fremsatt overfor Domstolen.

Artikkel 97

Samråd

Dersom en statspart mottar en anmodning i henhold til denne del og ser at den kan medføre problemer som kan vanskeliggjøre eller hindre gjennomføringen av anmodningen, skal vedkommende stat uten opphold rådføre seg med Domstolen for å løse saken. Disse problemene kan blant annet bestå i:

- a) at det ikke foreligger tilstrekkelig informasjon til å utføre anmodningen,
- b) ved en anmodning om overlevering, at det er umulig å finne den ettersøkte personen til tross for de beste anstrengelser, eller at etterforskningen som er utført har avdekket at personen i den anmodede staten åpenbart ikke er den personen som er navngitt i beslutningen om pågripelse, eller
- c) at gjennomføringen av anmodningen i sin nåværende form ville medføre at den anmodede stat ble nødt til bryte en forpliktelse overfor en annen stat som følger av en tidligere inngått overenskomst.

Artikkel 98

Samarbeid med henblikk på avkall på immunitet og samtykke til overlevering

1. Domstolen kan ikke gå videre med en anmodning om overlevering eller bistand som ville medføre at den anmodede stat måtte opptre på en måte som er uforenlig med dens folkerettslige forpliktelser angående staters immunitet og diplomatisk immunitet for en person eller for eiendom fra en tredjestat, med mindre Domstolen først kan oppnå denne tredjestats samarbeid med å få gitt avkall på immuniteten.

2. Domstolen kan ikke gå videre med en anmodning om overlevering som ville medføre at den anmodede stat måtte opptre på en måte som er uforenlig med dens forpliktelser etter internasjonale avtaler der det kreves samtykke fra en senderstat for å overlevere en person fra denne staten til Domstolen, med mindre Domstolen først kan oppnå denne senderstatens samarbeid for at denne gir sitt samtykke til overlevering.

Artikkel 99

Gjennomføring av anmodninger etter artikkel 93 og 96

1. Anmodninger om bistand skal gjennomføres i samsvar med de relevante fremgangsmåter fastsatt i den anmodede stats lovgivning og, med mindre det er forbudt etter denne lovgivning, på den måte som er presisert i anmodningen, herunder å følge de fremgangsmåter som er angitt i anmodningen eller ved å tillate personer oppgitt i anmodningen å være til stede og å bistå under gjennomføringen av anmodningen.

2. I tilfelle en anmodning haster, skal dokumentene eller bevisene som fremlegges som svar på anmodningen oversendes omgående etter anmodning fra Domstolen.

3. Svarene fra den anmodede stat skal oversendes i original språkversjon og form.

4. Uten å berøre de øvrige artikler i denne del kan hovedanklageren, der det er nødvendig for en vellykket gjennomføring av en anmodning som kan etterkommes uten bruk av tvangsmidler, herunder særlig avhør eller bevisopptak av en person på frivillig basis, også uten at myndighetene i den anmodede stat er til stede, dersom dette er avgjørende for at anmodningen skal bli utført, og inspeksjon av et offentlig sted uten å forandre det, gjennomføre en slik anmodning direkte på en stats territorium på følgende måter:

- a) Når den anmodede statspart er en stat på hvis territorium forbrytelsen påstås å være begått, og det foreligger en avgjørelse om at saken kan tas opp til behandling i samsvar med artikkel 18 eller 19, kan hovedanklageren utføre slik anmodning direkte etter å ha rådført seg i størst mulig utstrekning med den anmodede statspart,
- b) I andre tilfeller kan hovedanklageren utføre slik anmodning etter å ha rådført seg med den anmodede statspart og etter å ha tatt hensyn til alle rimelige vilkår eller spørsmål som vedkommende statspart har stilt. Dersom den anmodede statspart ser at det finnes problemer i forbindelse med gjennomføringen av en anmodning i henhold til denne bokstav, skal den uten opphold rådføre seg med Domstolen for å løse saken.

5. Bestemmelser som tillater en person som forklarer seg eller som avhøres av Domstolen i henhold til artikkel 72, å påberope seg restriksjoner utformet for å hindre at fortrolige opplysninger forbundet med nasjonal sikkerhet blir gjort kjent, skal også gjelde for gjennomføring av anmodninger om bistand etter denne artikkel.

Artikkel 100

Kostnader

1. Ordinære utgifter i forbindelse med gjennomføringen av anmodninger på territoriet til den anmodede stat skal dekkes av vedkommende stat, unntatt i følgende tilfeller, der utgiftene skal dekkes av Domstolen:

- a) utgifter i forbindelse med vitners og sakkyndiges reise og sikkerhet eller midlertidig overføring av personer i fengslig forvaring i henhold til artikkel 93,
- b) utgifter til oversettelse, tolking og transkripsjon,
- c) utgifter til reise og opphold for dommerne, hovedanklageren, viseankla-

- gere, justissekretæren, visejustissekretæren og personale fra alle Domstolens organer, og
- d) utgifter til sakkyndiges uttalelser eller rapporter som Domstolen ber om,
 - e) utgifter forbundet med transport av personer som overleveres til Domstolen av en forvaringsstat, og
 - f) etter samråd, alle ekstraordinære utgifter som måtte følge av gjennomføringen av en anmodning.

2. Bestemmelsene i nr. 1 skal, når det er hensiktsmessig, gjelde for anmodninger fra statsparter rettet til Domstolen. I så fall skal Domstolen dekke de ordinære utgiftene i forbindelse med gjennomføringen.

Artikkel 101

Spesialitetsprinsippet

1. En person som er overlevert til Domstolen i henhold til disse vedtekter skal ikke rettsforfølges, straffes eller fengsles for noen atferd som fant sted før overleveringen, annet enn den handling eller det handlingsforløp som danner grunnlaget for de forbrytelser vedkommende person er overlevert for.

2. Domstolen kan be staten som har overlevert personen til Domstolen om å gjøre unntak fra kravene i nr. 1, og Domstolen skal, om nødvendig, fremskaffe tilleggsopplysninger i samsvar med artikkel 91. Statspartene skal ha myndighet til å gjøre unntak for Domstolen og skal bestrebe seg på dette.

Artikkel 102

Begrepsbruk

I disse vedtekter menes:

- a) «overlevering»: at en stat overgir en person til Domstolen i samsvar med disse vedtekter.
- b) «utlevering»: at en stat overgir en person til en annen stat i samsvar med en traktat, konvensjon eller nasjonal lovgivning.

Del 10. Fullbyrdelse

Artikkel 103

Staters rolle ved fullbyrdelse av fengselsstraffer

- 1.
 - a) En fengselsstraff skal sones i en stat utpekt av Domstolen fra en liste over stater som har meddelt Domstolen at de er villige til å ta imot domfelte.
 - b) Når en stat erklærer seg villig til å ta imot domfelte, kan den til sin aksept knytte betingelser som skal godkjennes av Domstolen og være i samsvar med denne del.
 - c) En stat som utpekes i en bestemt sak, skal straks underrette Domstolen om den samtykker i Domstolens utpeking eller ikke.
- 2.
 - a) Fullbyrdesstaten skal underrette Domstolen om ethvert forhold, herunder håndheving av eventuelle betingelser godkjent etter nr. 1, som i

vesentlig grad vil kunne påvirke betingelsene for eller varigheten av fengslingen. Domstolen skal minst 45 dager i forveien gis varsel om slike kjente eller forutsigbare forhold. I dette tidsrommet skal fullbyrdesstaten ikke treffe noen tiltak som kan berøre dens forpliktelser etter artikkel 110.

- b) Dersom Domstolen ikke kan godta forholdene nevnt i bokstav a), skal den underrette fullbyrdesstaten og gå fram i samsvar med artikkel 104 nr. 1.

3. Når Domstolen utøver sitt skjønn for å foreta en utpeking etter nr. 1, skal den ta hensyn til følgende:

- a) prinsippet om at statspartene bør dele på ansvaret for fullbyrdelse av fengselsstraffer i henhold til prinsipper om en rettferdig fordeling i samsvar med prosessreglene,
- b) anvendelsen av allment aksepterte internasjonale traktatbestemte standarder for behandling av innsatte,
- c) den domfeltes synspunkter,
- d) den domfeltes nasjonalitet,
- e) andre momenter i tilknytning til omstendighetene ved forbrytelsen, den domfelte eller en effektiv fullbyrdelse av straffen, som anses relevante ved utpeking av fullbyrdesstat.

4. Dersom ingen stat er utpekt etter nr. 1, skal fengselsstraffen sones i en fengselsanstalt stilt til rådighet av vertsstaten i samsvar med vilkårene i vertslandsavtalen nevnt i artikkel 3 nr. 2. I et slikt tilfelle skal kostnadene forbundet med fullbyrdelsen av fengselsstraffen bæres av Domstolen.

Artikkel 104

Endring i utpeking av fullbyrdesstat

1. Domstolen kan når som helst beslutte å overføre en domfelt til et fengsel i en annen stat.

2. En domfelt kan når som helst anmode Domstolen om å bli overført fra fullbyrdesstaten.

Artikkel 105

Fullbyrdelse av straffen

1. Med forbehold for betingelser som en stat kan ha stilt i samsvar med artikkel 103 nr. 1 bokstav b), skal fengselsstraffen være bindende for statspartene, som ikke i noe tilfelle skal endre den.

2. Bare Domstolen skal ha rett til å avgjøre en begjæring om anke eller gjenopptakelse. Fullbyrdesstaten skal ikke hindre en domfelt i å fremme en slik begjæring.

Artikkel 106

Tilsyn med fullbyrdelse av straff og soningsvilkår

1. Fullbyrdelse av fengselsstraffen skal være undergitt Domstolens tilsyn og skal være i samsvar med allment aksepterte internasjonale traktatbestemte standarder for behandling av innsatte.

2. Soningsvilkårene skal reguleres av fullbyrdelsesstatens internrettslige bestemmelser og skal være i samsvar med allment aksepterte internasjonale traktatbestemte standarder for behandling av innsatte. De skal ikke i noe tilfelle være gunstigere eller mindre gunstige enn vilkårene for innsatte dømt for tilsvarende overtredelser i fullbyrdelsesstaten.

3. Kommunikasjonen mellom en domfelt og Domstolen skal ikke hindres, og den skal være fortrolig.

Artikkel 107

Overføring av personer ved endt soning

1. Ved endt soning kan en person som ikke er borger av fullbyrdelsesstaten, i samsvar med fullbyrdelsesstatens internrettslige regler overføres til en stat som er forpliktet til å motta vedkommende, eller til en annen stat som samtykker i å motta vedkommende, idet det tas hensyn til personens eventuelle ønsker om å bli overført til vedkommende stat, med mindre fullbyrdelsesstaten tillater vedkommende å bli på dens territorium.

2. Dersom ingen stat bærer kostnadene forbundet med overføring av vedkommende til en annen stat i henhold til nr. 1, skal slike kostnader bæres av Domstolen.

3. Med forbehold for bestemmelsene i artikkel 108 kan fullbyrdelsesstaten i samsvar med sine internrettslige bestemmelser også utlevere eller på annen måte overlevere vedkommende til en stat som har anmodet om utlevering eller overlevering av vedkommende med sikte på rettergang eller fullbyrdelse av straff.

Artikkel 108

Begrensning av adgangen til å straffeforfølge eller straffe for andre straffbare handlinger

1. En domfelt i fullbyrdelsesstatens varetekt skal ikke straffeforfølges, straffes eller utleveres til en tredjestat for noen handling begått før han eller hun ble overlevert til fullbyrdelsesstaten, med mindre straffeforfølgningen, straffen eller utleveringen er blitt godkjent av Domstolen etter anmodning fra fullbyrdelsesstaten.

2. Domstolen skal avgjøre spørsmålet etter å ha hørt den domfeltes synspunkter.

3. Nr. 1 får ikke anvendelse dersom den domfelte frivillig oppholder seg mer enn 30 dager på fullbyrdelsesstatens territorium etter å ha utholdt hele straffen idømt av Domstolen eller vender tilbake til vedkommende stats territorium etter først å ha forlatt det.

Artikkel 109

Fullbyrdelse av bøter og inndragning

1. Statspartene skal fullbyrde bøter eller inndragning som er idømt av Domstolen etter del 7 uten å krenke rettighetene til godtroende tredjeparter, og i samsvar med sine internrettslige prosedyrer.

2. Dersom en statspart ikke er i stand til å fullbyrde en avgjørelse om inndragning, skal den treffe tiltak for å inndrive verdien av utbytte, eiendom eller aktiva som Domstolen har beordret inndratt, uten å krenke rettighetene til godtroende tredjeparter.

3. Eiendom eller utbytte av salg av fast eiendom eller eventuelt salg av andre eiendeler som en statspart har mottatt som følge av fullbyrdelse av en dom avsagt av Domstolen, skal overføres til Domstolen.

Artikkel 110

Domstolens prøving av spørsmålet om nedsettelse av straff

1. Fullbyrdesstaten skal ikke løslate personen før straffen idømt av Domstolen er utholdt.

2. Bare Domstolen skal ha rett til å avgjøre om straffen skal nedsettes, og den skal treffe avgjørelse i saken etter å ha hørt personens synspunkter.

3. Når personen har sonet to tredeler av straffen eller 25 år i tilfelle livstidsstraff, skal Domstolen prøve straffeutmålingen på nytt for å avgjøre om straffen bør nedsettes. En slik prøving skal ikke foretas på et tidligere tidspunkt.

4. I sin prøving etter nr. 3 kan Domstolen nedsette straffen dersom den kommer til at ett eller flere av følgende forhold foreligger:

- a) personen har tidlig og over tid vært villig til å samarbeide med Domstolen under dens etterforskning og straffeforfølgning av saker,
- b) personen har frivillig bidratt til å muliggjøre fullbyrdelse av Domstolens dommer og kjennelser i andre saker, særlig ved å yte bistand til å lokalisere aktiva som har vært gjenstand for kjennelser om idømmelse av bøter, inndragning eller erstatning, og som kan brukes til fordel for ofre, eller
- c) andre forhold som innebærer en klar og vesentlig endring av omstendigheter som er tilstrekkelig til å rettferdiggjøre nedsettelse av straffen, som fastsatt i prosessreglene.

5. Dersom Domstolen i sin første prøving etter nr. 3 beslutter at det ikke er grunnlag for å nedsette straffen, skal den senere prøve spørsmålet om nedsettelse av straffen på nytt med de tidsintervaller og etter de kriterier som er fastsatt i prosessreglene.

Artikkel 111

Rømning

Dersom en domfelt rømmer fra fengslig forvaring og flykter fra fullbyrdesstaten, kan denne staten etter samråd med Domstolen anmode den stat som vedkommende befinner seg i, om å overlevere vedkommende i samsvar med gjeldende bilaterale eller multilaterale ordninger, eller anmode Domstolen om å søke å få vedkommende overlevert i samsvar med del 9. Domstolen kan bestemme at vedkommende skal overleveres til den stat der han eller hun sonet straffen, eller til en annen stat utpekt av Domstolen.

Del 11. Statspartsmøtet

Artikkel 112

Statspartsmøtet

1. Det opprettes herved et statspartsmøte med partene i disse vedtekter. Hver statspart skal ha én representant på møtet, som kan ledsages av vararepresentanter og rådgivere. Andre stater som har undertegnet disse vedtekter eller Sluttakten, kan sitte som observatører på møtet.

2. Statspartsmøtet skal:

- a) behandle og eventuelt vedta anbefalinger fra Den forberedende kommisjon,
- b) sørge for at presidentskapet, hovedanklageren og justissekretæren gis og følger retningslinjer for administrasjonen av Domstolen,
- c) behandle rapporter fra byrået opprettet i henhold til nr. 3, samt byråets virksomhet, og treffe egnede tiltak i forhold til dette,
- d) behandle og fastsette Domstolens budsjett,
- e) avgjøre om antallet dommere skal endres, i samsvar med artikkel 36,
- f) behandle, i samsvar med artikkel 87, nr. 5 og 7, ethvert spørsmål knyttet til manglende samarbeid.
- g) utøve enhver annen funksjon som er forenlig med disse vedtekter eller prosessreglene,

3.

- a) Statspartsmøtet skal ha et byrå som består av en president, to visepresidenter og 18 medlemmer som velges av møtet for en periode på tre år.
- b) Byrået skal være representativt, idet det særlig tas hensyn til prinsippet om en rettferdig geografisk fordeling og nødvendigheten av en adekvat representasjon fra de viktigste rettssystemene i verden.
- c) Byrået skal tre sammen så ofte det er nødvendig, men minst én gang i året. Det skal bistå statspartsmøtet i utføringen av dets oppgaver.

4. Statspartsmøtet kan opprette de underliggende organer som den måtte finne nødvendige, herunder en uavhengig tilsynsmekanisme for inspeksjon, evaluering og granskning av Domstolen for å bedre dens effektivitet og økonomi.

5. Domstolens president, hovedanklageren og justissekretæren eller deres representanter kan, når det er hensiktsmessig, delta på møtene til statspartsmøtet eller byrået.

6. Statspartsmøtet skal tre sammen ved Domstolens sete eller De forente nasjoners hovedsete én gang i året og, når omstendighetene gjør det nødvendig, holde ekstraordinære sesjoner. Med mindre annet er angitt i vedtektene, skal byrået innkalle til ekstraordinære sesjoner på eget initiativ eller etter anmodning fra en tredjedel av statspartene.

7. Hver statspart skal ha én stemme. Statspartsmøtet og byrået skal gjøre sitt ytterste for å vedta sine beslutninger ved konsensus. Dersom det ikke er mulig å oppnå konsensus, og med mindre annet er fastsatt i vedtektene:

- a) må beslutninger i realitetsspørsmål godkjennes med to tredjedels flertall av de som er til stede og avgir stemme, forutsatt at et absolutt flertall av statspartene utgjør det nødvendige beslutningsdyktige antall for avstemning,
- b) skal beslutninger om prosedyrespørsmål treffes med simpelt flertall av de

statsparter som er til stede og avgir stemme.

8. En statspart som ikke har innbetalt sine finansielle bidrag til dekning av Domstolens kostnader, skal ikke ha stemmerett på statspartsrådet og i byrået hvis restansen beløper seg til eller overstiger det bidrag som staten er ilignet for de siste to år. Statspartsrådet kan likevel tillate en slik statspart å stemme på statspartsrådet og i byrået dersom den finner det godtgjort at restansen skyldes forhold som denne statsparten ikke var herre over.

9. Statspartsrådet skal vedta sin egen forretningsorden.

10. Statspartsrådets offisielle språk og arbeidsspråk skal være de samme som i De forente nasjoners generalforsamling.

Del 12. Finansiering

Artikkel 113

Finansreglement

Med mindre noe annet er uttrykkelig bestemt, skal alle finansielle spørsmål som angår Domstolen og statspartsrådet, herunder dets byrå og underliggende organer, reguleres av disse vedtekter samt finansreglementet og reglene for økonomisk forvaltning vedtatt av statspartsrådet.

Artikkel 114

Dekning av utgifter

De utgifter som påløper for Domstolen og statspartsrådet, herunder dets byrå og underliggende organer, skal dekkes av Domstolens midler.

Artikkel 115

Domstolens og statspartsrådets midler

Domstolen og statspartsrådet, herunder dets byrå og underliggende organer, skal få sine utgifter dekket, i henhold til det budsjett som er vedtatt av statspartsrådet, fra følgende kilder:

- a) fastsatte bidrag fra statspartene,
- b) midler fra De forente nasjoner, med forbehold om Generalforsamlingens godkjenning, særlig i forbindelse med de utgifter som skyldes henvisninger fra Sikkerhetsrådet.

Artikkel 116

Frivillige bidrag

Domstolen kan, uten at dette berører artikkel 115, som tilleggsmidler motta og benytte frivillige bidrag fra stater, internasjonale organisasjoner, enkeltpersoner, foretak og andre enheter, i samsvar med relevante kriterier vedtatt av statspartsrådet.

Artikkel 117

Fastsettelse av bidrag

Statspartenes bidrag skal fastsettes i samsvar med en omforent bidragsskala basert på den skala som De forente nasjoner har vedtatt for sitt ordinære budsjett og justert i samsvar med de prinsipper som er lagt til grunn for denne skalaen.

Artikkel 118

Årlig revisjon

Domstolens registre, regnskaper og konti, herunder dens årsregnskap, skal revideres årlig av en uavhengig revisor.

Del 13. Sluttbestemmelser

Artikkel 119

Tvisteløsning

1. Enhver tvist angående Domstolens rettslige funksjoner skal avgjøres av Domstolen.

2. Enhver annen tvist mellom to eller flere statsparter om tolkningen eller anvendelsen av disse vedtekter som ikke blir løst ved forhandlinger innen tre måneder etter at disse ble innledet, skal henvises til statspartsmøtet. Statspartsmøtet kan selv søke å løse tvisten eller kan fremsette anbefalinger om andre fremgangsmåter for å løse tvisten, herunder henvisning til Den internasjonale domstol i samsvar med vedkommende domstols vedtekter.

Artikkel 120

Forbehold

Det kan ikke tas forbehold til disse vedtekter.

Artikkel 121

Endringer

1. Syv år etter disse vedtekters ikrafttredelse, kan enhver statspart foreslå endringer i vedtektene. Teksten til ethvert endringsforslag skal forelegges De forente nasjoners generalsekretær, som omgående skal oversende den til samtlige statsparter.

2. Tidligst tre måneder etter underretningsdatoen skal statspartsmøtet på sitt neste møte, ved et flertall av dem som er til stede og avgir stemme, beslutte om forslaget skal tas opp til behandling. Statspartsmøtet kan behandle forslaget direkte eller innkalle til en revisjonskonferanse dersom det aktuelle temaet tilsier det.

3. Det kreves to tredjedels flertall blant statspartene for å kunne vedta en endring som det ikke kan oppnås enighet om under et statspartsmøtet eller en revisjonskonferanse.

4. Med unntak av bestemmelsene i nr. 5 skal en endring tre i kraft for samtlige statsparter ett år etter at syv åttendedeler av statspartene har deponert sine ratifikasjons- eller godtakingsdokumenter hos De forente nasjoners generalsekretær.

5. Enhver endring av artiklene 5, 6, 7 og 8 i disse vedtekter skal tre i kraft for de statsparter som har godtatt endringen ett år etter at de har deponert sitt ratifikasjons- eller godtakingsdokument. Med hensyn til en statspart som ikke har godtatt endringen, skal Domstolen ikke utøve sin jurisdiksjon med hensyn til en forbrytelse som omfattes av endringen, når denne er begått av borgere av vedkommende statspart eller på dens territorium.

6. Dersom en endring er blitt godtatt av syv åttendedeler av statspartene i henhold til nr. 4, kan enhver statspart som ikke har godtatt endringen, trekke seg fra disse vedtektene med øyeblikkelig virkning, uten hensyn til artikkel 127 nr. 1, men under iakttakelse av artikkel 127 nr. 2, ved å gi melding senest ett år etter at en slik endring trådte i kraft.

7. De forente nasjoners generalsekretær skal oversende til samtlige statsparter enhver endring som er vedtatt under et statsparts-møtet eller under en revisjonskonferanse.

Artikkel 122

Endringer av bestemmelser av institusjonell karakter

1. Enhver statspart kan, uten hensyn til artikkel 121 nr. 1, til enhver tid foreslå endringer av bestemmelser i disse vedtektene som utelukkende er av institusjonell karakter, det vil si artikkel 35, artikkel 36 nr. 8 og 9, artikkel 37, artikkel 38, artikkel 39 nr. 1 (to første punktum), nr. 2 og 4, artikkel 42 nr. 4 til 9, artikkel 43 nr. 2 og 3 og artiklene 44, 46, 47 og 49. Teksten til ethvert endringsforslag skal forelegges De forente nasjoners generalsekretær eller en annen person utpekt av statsparts-møtet, som omgående skal oversende den til samtlige statsparter og til andre deltakere på statsparts-møtet.

2. Endringer etter denne artikkel som det ikke kan oppnås enighet om, skal vedtas av statsparts-møtet eller av en revisjonskonferanse med to tredjedels flertall blant statspartene. Slike endringer skal tre i kraft for samtlige statsparter seks måneder etter at de ble vedtatt av statsparts-møtet eller av revisjonskonferansen.

Artikkel 123

Revisjon av vedtektene

1. Syv år etter disse vedtekters ikrafttredelse, skal De forente nasjoners generalsekretær innkalle til en revisjonskonferanse for å behandle eventuelle endringer i disse vedtekter. Slik revisjon kan omfatte, men er ikke begrenset til, listen over forbrytelser angitt i artikkel 5. Revisjonskonferansen skal være åpen for deltakerne på statsparts-møtet og etter de samme vilkår.

2. På ethvert tidspunkt deretter skal De forente nasjoners generalsekretær, etter anmodning fra en statspart og i henhold til formålet angitt i nr. 1, innkalle til en revisjonskonferanse etter godkjenning fra et flertall av statspartene.

3. Bestemmelsene i artikkel 121 nr. 3 til 7 skal gjelde for vedtakelse og ikrafttredelse av enhver endring i vedtektene som behandles under en revisjonskonferanse.

Artikkel 124

Overgangsbestemmelse

Uten hensyn til artikkel 12 nr. 1 og 2 kan en stat, på det tidspunkt den blir part i disse vedtekter erklære at den i en periode på syv år etter disse vedtekters ikrafttredelse for vedkommende stat, ikke godtar Domstolens jurisdiksjon for forbrytelseskategorien nevnt i artikkel 8, når en forbrytelse påstås å være begått av denne statens borgere eller på dens eget territorium. En erklæring etter denne artikkel kan når som helst trekkes tilbake. Bestemmelsene i denne artikkel skal revideres under revisjonskonferansen innkalt i samsvar med artikkel 123 nr. 1.

Artikkel 125

Undertegning, ratifikasjon, godtaking, godkjenning eller tiltredelse

1. Disse vedtekter skal være åpne for undertegning av alle stater ved FAOs hovedsete i Roma, den 17. juli 1998. Deretter skal de være åpne for undertegning ved Italias utenriksdepartement i Roma inntil 17. oktober 1998. Etter denne dato skal vedtektene være åpne for undertegning ved De forente nasjoners hovedsete i New York inntil 31. desember 2000.

2. Disse vedtekter skal ratifiseres, godtas eller godkjennes av signatarstatene. Ratifikasjons-, godtakings- eller godkjenningsdokumentene skal deponeres hos De forente nasjoners generalsekretær.

3. Disse vedtekter skal være åpne for tiltredelse av alle stater. Tiltredelsesdokumenter skal deponeres hos De forente nasjoners generalsekretær.

Artikkel 126

Ikrafttredelse

1. Disse vedtekter skal tre i kraft på den første dag i måneden etter den 60. dag etter den dag det 60. ratifikasjons-, godtakings-, godkjennings- eller tiltredelsesdokumentet er deponert hos De forente nasjoners generalsekretær.

2. For hver stat som ratifiserer, godtar, godkjenner eller tiltrer disse vedtektene etter at det 60. ratifikasjons-, godtakings-, godkjennings- eller tiltredelsesdokumentet er deponert, skal vedtektene tre i kraft på den første dag i måneden etter den 60. dag etter at en slik stat har deponert sitt ratifikasjons-, godtakings-, godkjennings- eller tiltredelsesdokument.

Artikkel 127

Oppsigelse

1. En statspart kan ved skriftlig underretning til De forente nasjoners generalsekretær trekke seg fra disse vedtekter. Oppsigelsen skal få virkning ett år

etter den dato underretningen ble mottatt, med mindre en senere dato er angitt i underretningen.

2. En stat skal ikke som følge av sin oppsigelse løses fra forpliktelser pådratt etter disse vedtekter mens den var part i vedtektene, herunder eventuelle økonomiske forpliktelser. En stats oppsigelse skal ikke berøre noen av dens forpliktelser til å samarbeide med Domstolen i forbindelse med etterforskning eller straffeforfølgning som var innledet før oppsigelsen fikk virkning. Oppsigelsen skal heller ikke på noen måte få innvirkning på den videre behandling av en sak som allerede var under behandling ved Domstolen før den dag oppsigelsen fikk virkning.

Artikkel 128

Gyldige tekster

Originaleksemplaret av disse vedtekter, hvis arabiske, engelske, franske, kinesiske, russiske og spanske tekst har samme gyldighet, skal deponeres hos De forente nasjoners generalsekretær, som skal sende bekreftede kopier til samtlige stater.

TIL BEKREFTELSE PÅ DETTE har de undertegnede, med behørig fullmakt fra sine respektive regjeringer, undertegnet disse vedtekter.

UTFERDIGET i Roma, den 17. juli 1998.

Utdrag fra Sluttaktens Vedlegg 1

Resolusjon E

De forente nasjoners diplomatkonferanse for befullmektigede om opprettelse av en internasjonal straffedomstol,

Som har vedtatt vedtektene for Den internasjonale straffedomstol,

Som erkjenner at terroristhandlinger, uansett hvem som begår dem, og hvor de blir begått, og uansett form, metoder eller motiver, er alvorlige forbrytelser som angår det internasjonale samfunnet,

Som erkjenner at den internasjonale handelen med narkotika er en meget alvorlig forbrytelse, som av og til destabiliserer staters politiske, sosiale og økonomiske orden,

Som er dypt urolig over disse vedvarende, alvorlige problemer, som utgjør alvorlige trusler mot internasjonal fred og sikkerhet,

Som beklager at det ikke kunne oppnås enighet om en allment akseptabel definisjon av terroristforbrytelser og narkotikaforbrytelser med sikte på å inkludere disse i Domstolens jurisdiksjon,

Som stadfester at vedtektene for Den internasjonale straffedomstol inneholder bestemmelser om en revisjonsmekanisme, som gjør det mulig å utvide Domstolens jurisdiksjon i fremtiden,

Anbefaler at en revisjonskonferanse i henhold til artikkel 111 i vedtektene for Den internasjonale straffedomstol vurderer terrorist- og narkotikaforbrytelser med sikte på å komme frem til en akseptabel definisjon og inkludere disse forbrytelsene i listen over forbrytelser Domstolen har jurisdiksjon for.

Resolusjon F

De forente nasjoners diplomatkonferanse for befullmektigede om etablering av en internasjonal straffedomstol,

Som har vedtatt vedtektene for Den internasjonale straffedomstol,

Som har besluttet å treffe alle mulige tiltak for å sørge for at den internasjonale straffedomstol kan starte sin virksomhet uten unødig forsinkelse, samt å treffe alle nødvendige forholdsregler for at den kan tre i funksjon,

Som har besluttet at det opprettes en forberedende kommisjon for dette formål,

Beslutter følgende:

1. Herved opprettes Den forberedende kommisjon for Den internasjonale straffedomstol. De forente nasjoners generalsekretær skal innkalle Kommisjonen så snart som mulig på en dato som skal fastsettes av De forente nasjoners generalforsamling.

2. Kommisjonen skal bestå av representanter for stater som har undertegnet Sluttakten for De forente nasjoners diplomatkonferanse om opprettelse av en internasjonal straffedomstol, og andre stater som var invitert til å delta på konferansen.

3. Kommisjonen skal velge sin formann og øvrige medlemmer, vedta sin forretningsorden og fastsette sitt arbeidsprogram. Disse valgene skal foretas på Kommisjonens første møte.

4. Den forberedende kommisjons offisielle språk og arbeidsspråk skal være de språk som benyttes av De forente nasjoners generalforsamling.

5. Kommisjonen skal utarbeide forslag til praktiske ordninger for etableringen av Domstolen og igangsettingen av dens virksomhet, herunder utkast til:

- a) prosessregler,
- b) forbrytelseselementer,
- c) en avtale som regulerer forholdet mellom Domstolen og De forente nasjoner,
- d) grunnprinsipper for en vertslandsavtale som skal fremforhandles mellom Domstolen og vertslandet,
- e) finansreglement,
- f) en avtale om Domstolens privilegier og immunitet,
- g) budsjett for det første regnskapsåret,
- h) forretningsorden for statspartsmøtet.

6. Utkast til henholdsvis prosessregler og forbrytelseselementer skal ferdigstilles før 30. juni 2000.

7. Kommisjonen skal utarbeide forslag til en bestemmelse om aggresjon, herunder definisjon og forbrytelseselementer, samt vilkår for Den internasjonale straffedomstols utøvelse av jurisdiksjon for denne forbrytelsen. Kommisjonen skal fremlegge forslagene for statspartsmøtet på en revisjonskonferanse med sikte på å komme frem til en akseptabel bestemmelse om aggresjonsforbrytelsen som kan innlemmes i disse vedtekter. Bestemmelsene om aggresjonsforbrytelsen skal for statspartene tre i kraft i samsvar med relevante bestemmelser i disse vedtekter.

8. Kommisjonen skal fortsette å bestå inntil statspartsmøtets første sesjon er avsluttet.

9. Kommisjonen skal utarbeide en rapport om alle saker som hører under dens mandat og legge rapporten frem for statspartsmøtet på dens første sesjon.

10. Kommisjonen skal holde møter ved De forente nasjoners hovedsete. De forente nasjoners generalsekretær anmodes om å skaffe Kommisjonen de sekretariatstjenester den har behov for, med forbehold om godkjenning av De forente nasjoners generalforsamling.

11. De forente nasjoners generalsekretær skal henlede Generalforsamlingens oppmerksomhet mot denne resolusjon slik at nødvendige tiltak kan treffes.

Vedlegg 3**Norske hovedinnlegg under diplomatkonferansen*****Diplomatkonferansen om opprettelse av en internasjonal straffedomstol, Roma, 15. juni 1998, åpningsinnlegg av statsråd Hilde F. Johnson, Utviklings- og menneskerettsminister***

Mr. President,

This century has brought untold sorrow to mankind through the scourge of two world wars, a number of armed conflicts and other situations that have entailed gross violations of humanitarian law. Time and again we have seen a rising tide of anger followed by calls for justice after the commission of the most heinous crimes of international concern. Slowly, but with increasing momentum, the international community has been rising to the challenge.

First, we saw unimplemented mandates for prosecutions after the First World War. Then, after the Second World War, we witnessed the Nürnberg and Tokyo trials, as well as numerous national prosecutions of war criminals. Then again, two ad hoc International Criminal Tribunals have been created by the United Nations Security Council. Recent judgements in the Hague, arrests in Bosnia and Herzegovina, and the admission of guilt for genocide and other crimes against humanity by a former Prime Minister in Rwanda are all examples of momentous developments, the full significance of which we may not yet be able to grasp.

In this slow, but irrepressible international tide of opinion against impunity for the worst international crimes, we do indeed see a trend: what may at one stage be deemed unrealistic and at odds with national interests and foreign policy, is increasingly perceived not only as feasible, but also as good «realpolitik» in the long term.

When visiting Kigali and Arusha this past February, I was confronted with the high stakes involved. The victims of genocide and the general population in the Great Lakes region, no doubt have legitimate demands for justice. Admittedly, there may be different individual motivations and aspirations, including revenge, reparation and deterrence. However, the responsibility for the senseless large-scale violence has been blurred by propaganda, rumours and anguish. It is only by painstakingly piecing together historical facts that one can establish the truth and a basis for reconciliation.

Moreover, we believe that there will be no long-term peace-making dividends from impunity for perpetrators of genocide and the worst war crimes. Justice and legal order are increasingly being perceived as prerequisites for lasting peace and stability. The recent death of Pol Pot and the debate about prosecution of the genocide in Cambodia have also reminded us of the need for an appropriate international institution for investigation and prosecution of such atrocities. In such cases we know that ad hoc Tribunals may not be an option. This makes it essential to reach an agreement on the establishment of a permanent Court. For the record, let me express Norway's support for the Hague as the seat of the Court.

The required thoroughness, dispassionate distance and objectivity may in certain cases depend on an international judiciary body with unquestionable

legitimacy. In this context, we should note that a permanent Court may actually be more conducive to peace-making than ad hoc tribunals set up in the context of a particular conflict. It would be hard for any warring party to portray such a Court as being politicized. Moreover, if mass murderers should try to speculate on the likelihood of having to face trial in the future, the existence of a permanent Court will undoubtedly make a gamble for impunity a very unwise one. With appropriate triggering mechanisms it would be foolish to dismiss the deterrent potential of such an institution. If we no longer need to set up new ad hoc tribunals, which in itself can be a very time consuming process as we have seen in particular in Arusha, we may reduce reaction time - and thereby also enhance deterrence.

Mr. President, Ladies and Gentlemen, we have already reached a point of no return. Mass atrocities can no longer be ignored. We live in an age of immediate and live coverage of unfolding events. Technology such as aerial photography can quickly uncover hidden mass graves, as we saw in Srebrenica. All these factors force us to act. Indeed, no State has contested the need for an International Criminal Court, and we are not here to discuss whether there should be a Court or not. The crucial issues are: how can we ensure the adoption of a treaty here in Rome this July? And: what kind of a Court should we be aiming at?

The number of issues to be resolved during this five-week period may seem daunting. Some have expressed doubts as to how one can reach agreement on the basis of a draft Statute containing over a thousand square brackets and outstanding options. Let us be frank: those who do not want the Court will emphasize the technical difficulties and will put disproportionate emphasis on provisions of their own national legal systems. Let us be quite clear: a lack of vision and ambition would in fact become a self-fulfilling prophecy. On the other hand, what was perceived as «wildly unrealistic» just a few years ago is now within our reach. The fact that we have come so far is truly remarkable. What we need now is a clear grasp of our objective, and the courage to achieve it.

Many in this audience listened very carefully to the thought-provoking address of Justice Louise Arbour, chief prosecutor of the Tribunals for the former Yugoslavia and Rwanda, in New York on 8 December last year. She concluded her address by emphasizing that she was «not persuaded that a weak permanent Court is better than no Court at all». We would like to echo her words. At the same time we need to assess in very concrete terms what we mean by a strong Court. Nor should we forget the need for a Statute with the broadest possible support. In Norway's opinion, this may be achieved with the following points:

1. Firstly, we wish to emphasize that a focus on a limited list of crimes, namely the three core crimes of genocide, other crimes against humanity and the most serious war crimes, would not be a sign of weakness. In our view, a pragmatic concentration at this stage on international crimes which are clearly extremely widely recognized, would promote wide acceptance for the Court. There must be no uncertainty that we need adequate rules on internal armed conflicts and with regard to sexual violence, as both are frequent features of today's conflicts. On the other hand, any protracted attempts to enlarge the list

of crimes prematurely might in fact become a major stumbling block for the Conference. We feel that a revision clause should be included to provide an avenue for re-evaluating the list in the future.

2. Secondly, Norway favours complementarity between the Court and national jurisdictions in accordance with the carefully drafted formula proposed in the Draft before us. We feel that it represents a viable compromise, and would caution against re-opening this crucial building-block for the Conference. One of the early tests for the spirit of cooperation necessary to achieve our goal will in fact be the confirmation of this understanding.

3. Thirdly, Norway is of the opinion that both States and the Security Council of the United Nations must be able to refer situations, as opposed to complaints about individuals, to the Court. The threshold requirements for such a referral must not be too high. And let it be clear: once a situation has been referred, it must be entirely up to the Court, through its Prosecutor, to investigate and prosecute individuals on the basis of a truly independent mandate.

Moreover, we support *ex officio* powers for the Prosecutor to trigger the Court's intervention, and the Conference must explore to the fullest extent the possibilities for achieving this.

Apart from these triggering mechanisms, it is our view that when a State ratifies the Statute, this should imply a general acceptance of the Court's jurisdiction. This means that after the Court's intervention has been triggered, it should be unnecessary to obtain any additional consent from the States Parties involved.

4. Fourthly, the independence of the Prosecutor requires confidence-building checks and balances. Protection against prosecutorial bias, arbitrariness or other display of unprofessionalism follows from a number of provisions of the treaty. Norway perceives the proposals for a pre-trial chamber to control investigations as a particularly significant step forward compared to the Statutes of the existing *ad hoc* Tribunals. It provides for an adequate reflection of civil law traditions of criminal justice, and may in our view also play an important role as a filter for any prosecutorial mishaps.

5. Fifthly, we must recognize that States, as well as international organizations involved in military or other operations, may have legitimate reasons for wishing to protect sensitive information or sources. Adequate procedural safeguards to this effect will in our view lead to important improvements as compared to the Statutes for the two *ad hoc* Tribunals.

6. Sixthly, the effectiveness and credibility of the Court will to a very large degree rest on State cooperation. Clear obligations to cooperate with the Court, and to give priority to these obligations, will be a prerequisite for the success of our project.

7. Seventhly, the Draft before us provides for an appropriate relationship with the United Nations. This relationship will be essential in situations concerning the maintenance of international peace and security. It will have a bearing on issues such as referrals and enforcement assistance from the Security Council, the possible merger of existing *ad hoc* Tribunals with the Court at a later date, and financing.

8. With regard to funding, we need to ensure that the Court has the necessary financial resources to accomplish its work. Without them the Court will

remain an abstract project leading only to unfulfilled expectations and disappointment. We could not accept such a development.

9. Norway rejects the inclusion of the death penalty in the Statute.

10. Lastly, we find a reservations clause totally unacceptable. The mere possibility of such a clause would in fact diminish significantly the rationale for any compromises in the negotiations on substantive provisions of this important treaty.

Mr. President,

The above listing does of course not exhaust the issues that we consider important, but may provide an indication of our crucial concerns. We have all had ample opportunities to present options during the preparatory work in New York under the able chairmanship of Ambassador Adriaan Bos, to whom we pay tribute and to whom we address our wishes for a quick recovery. We have our fullest confidence in the leadership of this Conference, and would like to thank the Italian Government for its proven commitment to the success of our endeavour.

To ensure success, the Conference should immediately start its substantive work. We will have to show a spirit of pragmatism, compromise and sober realism on certain issues, but display boundless ambition in other areas. We expect pivotal decisions to be reached during this first week. If we leave too many decisions to the latter part of the Conference, this would seriously jeopardize the chances of success. This should definitely be avoided.

I wish hereby to express once again Norway's full and long-standing commitment to the adoption of a Statute in July on the establishment of a strong and truly credible Court, with the broadest possible support. We are convinced that the moment is ripe, and I call upon all participating States to seize this historic opportunity.

(Norsk oversettelse)

President,

Dette århundre har brakt usigelig stor sorg til menneskeheten som følge av to verdenskrigers raseringer, en rekke væpnede konflikter og andre situasjoner som har medført omfattende brudd på den humanitære rett. Gang på gang har vi vært vitne til en voksende bølge av harme, etterfulgt av krav om rettsoppgjør etter at det er begått de mest grusomme forbrytelser som opptar det internasjonale samfunn. Sakte men sikkert har det internasjonale samfunn begynt å ta utfordringen på alvor.

Vi opplevde først at et mandat til å iverksette straffeforfølgning etter den første verdenskrig ikke ble benyttet. Etter den annen verdenskrig opplevde vi så Nürnberg- og Tokyo-prosessene samt mange rettslige forfølgninger av krigsforbrytere på det nasjonale plan. Siden opprettet FNs sikkerhetsråd to midlertidige internasjonale straffedomstoler. Dommer som er blitt avsagt i den senere tid i Haag, pågripelser gjennomført i Bosnia-Hercegovina og en tidligere rwandisk statsministers erkjennelse av straffeskyld for folkemord og andre forbrytelser mot menneskeheten, er eksempler på at det er gjort betydelig fremskritt, som vi kanskje ikke helt fatter den fulle rekkevidden av.

I denne langsomt voksende, men ustoppelige, internasjonale opinionsbølgen mot at de verste internasjonale forbrytelser skal forbli ustraffet, ser vi absolutt en tendens: det som på et tidspunkt kan virke urealistisk og i konflikt

med nasjonale interesser og utenrikspolitiske hensyn, oppleves stadig oftere ikke bare som gjennomførbart, men også som god realpolitikk på lang sikt.

Da jeg i februar besøkte Kigali og Arusha, ble jeg klar over hvor mye som sto på spill. Ofrene fra folkemordet og den alminnelige befolkningen i området ved de store sjøene har uten tvil et legitimt krav på et rettsoppgjør. Det kan selvfølgelig finnes mange ulike individuelle motiver og ønsker, inklusive hevn, oppreisning og avskrekking. Ansvar for den meningsløse massevolden er imidlertid blitt utvasket av propaganda, rykter og frykt. Det er kun gjennom et nitidig arbeid for å samle de historiske fakta at det vil være mulig å bringe sannheten fram og legge grunnlaget for forsoning.

Vi tror videre at det ikke vil bidra til fred på lang sikt at de personer som har begått folkemord og de mest alvorlige krigsforbrytelser, får gå ustraffet. Rettferdighet og rettsorden oppfattes stadig oftere som en forutsetning for varig fred og stabilitet. Pol Pots død nylig og debatten om rettsforfølgelse for folkemordet i Kambodsja har også gitt oss en påminnelse om nødvendigheten av en egnet internasjonal institusjon for etterforskning og påtale av slike grusomheter. Vi vet at i slike tilfeller er midlertidige domstoler ikke en løsning. Det er derfor av avgjørende betydning å komme fram til enighet om opprettelsen av en permanent domstol. La meg for ordens skyld uttrykke Norges støtte til Haag som sete for Domstolen.

For å sikre den grundighet, nøkterne avstand og objektivitet som er nødvendig, kreves det i visse tilfeller en internasjonal rettsinstans med en ubestridt legitimitet. I denne sammenheng bør vi være oppmerksom på at en permanent domstol faktisk har større mulighet til bidra til fred enn midlertidige domstoler, opprettet i forbindelse med en bestemt konflikt. Det ville være vanskelig for en av de krigende parter å betegne en slik domstol som politisert. Videre, dersom masse mordere skulle forsøke å spekulere i sannsynligheten for å bli stilt for retten i fremtiden, vil det faktum at det eksisterer en permanent domstol, uten tvil gjøre det lite klokt å gamble på at de slipper unna straff. Det ville det være dumt å avvise at en slik institusjons avskrekkingspotensiale dersom en sørger for egnede utløsningsmekanismer. Hvis vi ikke lenger trenger å opprette ad hoc-domstoler, noe som i seg selv kan være en svært tidkrevende prosess, slik vi så det særlig i Arusha, reduseres reaksjonstiden - noe som også øker avskrekkingseffekten.

Herr president, mine damer og herrer, vi er allerede kommet til et punkt hvor det er for sent å snu. Vi kan ikke lenger overse massevold. Vi lever i en tid der hendelser får umiddelbar og direkte mediadekning. Ved hjelp av ny teknologi, som for eksempel satellittbilder, kan skjulte massegraver raskt oppdages, slik vi så i Srebrenica. Alle disse faktorene tvinger oss til å handle. Ingen stat har riktignok avvist behovet for en internasjonal straffedomstol, og vi er ikke her for å diskutere om det bør finnes en domstol eller ikke. De avgjørende spørsmålene er: hvordan kan vi sikre at en traktat blir vedtatt her i Roma i juli? Og: hvilken type domstol skal vi ta sikte på?

De mange spørsmålene som må løses her i løpet av de kommende fem uker kan virke overveldende. Noen har uttrykt tvil om hvordan vi skal klare å komme fram til enighet på grunnlag av et utkast til vedtekter som inneholder mer enn ett tusen klammeparenteser og ikke avklarte alternativer. La oss være oppriktige: de som ikke ønsker en domstol vil vektlegge de tekniske van-

skelighetene og vil legge uforholdsmessige stor vekt på bestemmelser i sine egne nasjonale rettssystemer. La oss si det rett ut: mangel på visjoner og ambisjoner vil i realiteten bli et selvpoppfyllende profeti. På den annen side, det som for bare noen få år tilbake ble sett på som «fullstendig urealistisk», er nå innen rekkevidde. At vi har kommet så langt, er i seg selv en bragd. Det vi nå trenger er å ha målet klart for oss, samt ha motet til å nå det.

Mange i denne salen lyttet med stor interesse til det tankevekkende innlegget til høyesterettsdommer Louise Arbour, hovedanklager ved Domstolen for det tidligere Jugoslavia og for Rwanda, som ble holdt i New York 8. desember i fjor. Hun avsluttet sitt innlegg med å understreke at hun «ikke var overbevist om at en svak permanent domstol er bedre enn ingen domstol i det hele tatt». Vi vil gjerne gjenta hennes ord. Samtidig må vi definere i klartekst hva vi mener med en sterk domstol. Vi må heller ikke glemme at vi trenger vedtekter som har bredest mulig støtte. Etter Norges syn kan dette oppnås med følgende punkter:

1. For det første ønsker vi å understreke at en fokusering på en begrenset liste over forbrytelser, nemlig de tre viktigste forbrytelsene: folkemord, andre forbrytelser mot menneskeheten og de alvorligste krigsforbrytelser, ikke vil være et tegn på svakhet. Etter vårt syn vil en ved å være pragmatisk og på dette stadium konsentrere seg om internasjonale forbrytelser som klart er allment anerkjent, bidra til at Domstolen blir allment akseptert. Det må ikke være tvil om at vi trenger adekvate regler angående internasjonale væpnede konflikter og i forhold til seksuell vold, ettersom begge hyppig forekommer under konflikter i dag. På den annen side ville uthalende forsøk på å utvide listen over forbrytelser, før tiden er moden for det, kunne bli et stor hemsko for konferansen. Vi mener at en revisjonklausul bør tas med, slik at en har mulighet for å revurdere listen i fremtiden.

2. For det andre - Norge går inn for at Domstolen og de nasjonale domstoler skal være komplementære i forhold til hverandre, i samsvar med den nøye formuleringen foreslått i utkastet foran oss. Vi føler at dette er et brukbart kompromiss, og vil advare mot å gå tilbake og rokke ved denne byggestenen som er grunnleggende for konferansen. En av de første testene på den samarbeidsånd som er nødvendig for at vi skal nå vårt mål, vil nettopp bestå i å kunne bekrefte enighet på dette punktet.

3. For det tredje er Norge av den mening at både statene og FNs sikkerhetsråd må kunne henvise situasjoner, i motsetning til klager om enkeltpersoner, til Domstolen. Minstekravene for slik henvisning må ikke ligge for høyt. Og for å være helt klar: når en situasjon er blitt henvist til Domstolen, må det være helt opp til denne, gjennom sin hovedanklager, å etterforske og rettsfølge enkeltpersoner på grunnlag av et helt uavhengig mandat.

Vi går for øvrig inn for at hovedanklageren av eget tiltak skal ha myndighet til å utløse Domstolens intervensjon, og konferansen må utforske grundig alle muligheter for å oppnå dette.

Bortsett fra disse utløsningsmekanismene, er vi av den oppfatning at når en stat ratifiserer vedtektene, bør dette innebære en generell anerkjennelse av Domstolens jurisdiksjon. Etter at Domstolens intervensjon er utløst, burde det derfor være unødvendig i tillegg å innhente samtykke av noe slag fra de berørte statsparter.

4. For det fjerde krever hovedanklagerens uavhengighet at det finnes tilstsskapende kontroll og maktfordeling. Beskyttelse mot partiskhet, vilkårlighet og andre utslag av manglende profesjonalisme fra anklagemyndighetens side er innbakt i en rekke av traktatens bestemmelser. Norge ser forslagene om et forundersøkelseskammer, som skal kontrollere etterforskningen, som et særdeles viktig skritt fremover i forhold til vedtektene for eksisterende midlertidige domstoler. Dette gjenspeiler på tilfredsstillende måte de sivilrettslige tradisjonene i strafferetten, og kan etter vårt syn også spille en viktig rolle som vern mot feil begått av anklagemyndigheten.

5. For det femte må vi erkjenne at statene så vel som de internasjonale organisasjonene som er involvert i militære eller andre operasjoner, kan ha legitime grunner til å ønske å beskytte sensitive opplysninger eller kilder. Gode vernetiltak i forbindelse med saksbehandlingen med henblikk på dette vil etter vår mening føre til viktige forbedringer i forhold til de to midlertidige domstolenes vedtekter.

6. For det sjette vil Domstolens effektivitet og troverdighet i meget stor utstrekning avhenge av statenes samarbeid. Klare forpliktelser om å samarbeide med Domstolen og å prioritere disse forpliktelsene, vil være en forutsetning for at vårt prosjekt skal lykkes.

7. For det sjuende innebærer utkastet foran oss en tilfredsstillende forbindelse med FN. Denne forbindelsen vil være vesentlig i situasjoner som gjelder bevaring av internasjonal fred og sikkerhet. Det vil ha innvirkning på spørsmål som for eksempel henvisninger og bistand fra Sikkerhetsrådet til håndhevelse, muligheten for sammenslåing med de eksisterende midlertidige domstolene på et senere tidspunkt, samt finansiering.

8. Når det gjelder finansiering, må vi sikre at Domstolen har de nødvendige finansielle midler til å håndheve sine oppgaver. Uten slike midler vil Domstolen forbli et abstrakt prosjekt som bare vil føre til uinnfridde forventninger og skuffelser. Vi vil ikke kunne godta en slik utvikling.

9. Norge motsetter seg at vedtektene skal omfatte dødsstraff.

10. Til sist mener vi at en klausul som åpner for forbehold til vedtektenes bestemmelser er fullstendig uakseptabel. Selve muligheten for en slik klausul vil faktisk i betydelig grad svekke den logiske begrunnelse for å inngå kompromiss under forhandlingene om vesentlige materielle bestemmelser i denne viktige traktaten.

Herr president,

Listen ovenfor omfatter selvfølgelig ikke alle de spørsmål vi mener er viktige, men kan gi en indikasjon på de spørsmål som opptar oss fremfor alt. Vi har alle hatt rikelig anledning til å legge fram alternativer under det forberedende arbeidet i New York, under den dyktige ledelsen til Ambassadør Adriaan Bos, som vi alle hyller og som vi overbringer alle våre ønsker om god bedring. Vi har full tillit til denne konferansens ledelse og vil gjerne takke den italienske regjering for det engasjement den har vist for sikre at våre anstrengelser skal lykkes.

For å sikre at den lykkes, bør konferansen straks gå i gang med sitt konkrete arbeid. Vi vil måtte vise en pragmatisk ånd, kompromissvilje og nøktern realisme i enkelte spørsmål, men grenseløse ambisjoner på andre felter. Vi håper at avgjørende beslutninger vil bli truffet i løpet av den første uken. Der-

som for mange beslutninger skyves ut til siste halvdel av konferansen, vil dette i betydelig grad svekke mulighetene til å lykkes. Dette må vi absolutt unngå.

Jeg ønsker herved nok en gang å gi uttrykk for at Norge fortsatt fullt ut går inn for at vedtektene om opprettelsen av en sterk og troverdig Domstol blir vedtatt i juli, med bredest mulig støtte. Vi er overbevist om at tiden nå er moden, og jeg oppfordrer alle deltagende stater til å gripe denne historiske sjansen.

Norsk innlegg om fremsettelse av ikke-behandlingsforslag overfor endringsforslag fra India

Avholdt av den norske delegasjonsleder, avdelingsdirektør Rolf Einar Fife, i diplomatkonferansens hovedkomité, 17. juli 1998

This delegation, and I think that I have with me all other delegations in saying this, is without exaggeration overawed by your diplomatic skills, Mr. Chairman, as well as by the skills of ambassador Adriaan Bos - to whom we pay tribute - and who delights us here today with his presence, guidance and inspiration.

We have listened very carefully to your able presentation and analysis, and we were particularly attentive with regard to your clear explanations as to the background for the proposal of the Bureau, contained in document L. 76 with addenda 1 to 14.

The proposal represents a compromise formula aimed at achieving the broadest possible basis of support, reflecting as far as possible a consensual approach. Of course, there are elements which do not reflect our national positions, in certain cases the text is far from doing so, and in particular instances it may even be at odds with our own views. On the other hand, we have to bear in mind that a package deal, almost by definition, will have to contain elements which delight, some others which are barely acceptable, and others again which may even irritate. The question is: How can we try our best to accommodate most delegations and the more than 162 differing sets of priorities and concerns, and how can we achieve the best possible solution, a solution which is as universal as possible?

This requires courage as well as realism, an ambitious vision combined with a firm grasp of detail. In short: we need a delicate balancing act of give and take and, at the same time, a broad and cogent picture of the interlinkages between the various political as well as legal elements of the package. The reason why many can now live with this package deal is to be found in the combination of factors, the weighing of concessions against positive results achieved. It is the totality which is decisive. Indeed, it is the sum of the individual components which in our view captures in a very faithful way the kind of Court most States can accept - the kind of Court most States can support.

Mr. Chairman, you have clearly highlighted the need to maintain the integrity of this package, and to consider and adopt the text «as a whole». In your own words, Mr. Chairman, it is essential that the balance be preserved.

We do see the risks, and this delegation would like to state quite clearly: we do indeed see the dangers involved in engaging into cutting and pasting with regard to this text, in opening up this package deal even with the very

best of intentions. How could one then resist the urge for further cutting and pasting, and thereby end up with a text that few will recognize, and even fewer could accept?

As the distinguished representative of India, our colleague and friend Mr. Rama Rao, so eloquently put it yesterday, albeit in another context, that of the financing of the Court:

«Those who open the package deal, will also have the privilege of closing it!».

The result of opening the package, Mr. Chairman, could mean the unravelling of its integrity. It could throw off balance many compromise formulas. It could destroy our possibilities of achieving our commonly shared goal. That goal is the establishment of an independent, effective and credible Court that at the same time has the broadest possible support.

It is against this background that this delegation, with regard to the proposal just made by the distinguished representative of India, would suggest that we be very careful indeed in our approach, that we reflect carefully on the stakes involved, and that we do not take steps which could lead to a result that no one in this august forum wishes to see happen and which would jeopardize our chances of success.

And it is for those reasons that my delegation regretfully is compelled to propose that no decision be taken on the proposed amendment, so that we thereafter may be able to consider the proposal of the Bureau as an integral whole.

(Norsk oversettelse)

Denne delegasjonen - og jeg tror at jeg har med meg alle de andre delegasjonene når jeg sier dette - er uten overdrivelse imponert av Deres diplomatiske evner, herr formann, samt av evnene til ambassadør Adriaan Bos - som vi ønsker å hylle - og som gleder oss her i dag med sitt nærvær, sin rettleiding og sin inspirasjon.

Vi har lyttet med stor interesse til Deres kyndige presentasjon og analyse, og vi var særlig oppmerksomme når det gjaldt Deres klare forklaringer om bakgrunnen for Byråets forslag, omhandlet i dokument L.76 med vedlegg 1 til 14.

Forslaget utgjør en kompromissformel som tar sikte på å oppnå bredest mulig støtte, og gjenspeiler i så stor grad som mulig en tilnærming det er enighet om. Selvfølgelig er det elementer i teksten som ikke gjenspeiler våre nasjonale posisjoner, noen ganger er det langt fra tilfellet, og på enkelte punkter kan den til og med være i konflikt med våre synspunkter. På den annen side må vi huske at en pakkeløsning, per definisjon nesten, vil inneholde elementer som gleder, noen som så vidt kan godtas, og andre som kanskje til og med irriterer. Spørsmålet er: Hvordan kan vi best tilfredsstille et størst mulig antall delegasjoner og de mer enn 162 ulike prioriteringer og hensyn, og hvordan kan vi komme fram til den beste mulige løsningen - en løsning som er så universell som mulig?

Dette krever både mot og realisme, en ambisiøs visjon kombinert med et fast grep om detaljene. Kort sagt: vi trenger en hårfin balansegang mellom det å gi og det å ta, og samtidig et bredt og helhetlig bilde av sammenhengene mellom de ulike politiske og rettslige elementene i pakken. Årsaken til at

mange nå kan leve med denne pakkeløsningen, ligger i kombinasjonen av faktorer, avveiningen av innrømmelsene i forhold til de positive resultatene som er oppnådd. Det er helheten som er avgjørende. Det er nettopp summen av de ulike delene som etter vårt syn gjenspeiler med stor nøyaktighet den typen Domstol de fleste stater kan godta - den typen Domstol som de fleste stater kan gi sin støtte.

Herr formann, De har klart understreket behovet for å opprettholde pakkens integritet, og for å vurdere og vedta teksten «som helhet». Som De selv uttrykker det, herr formann, er det avgjørende at balansen opprettholdes.

Vi ser klart farene, og denne delegasjon vil gjerne klart uttrykke: vi ser absolutt farene ved å begynne å klippe og lime i denne teksten, ved å åpne denne pakkeløsningen, selv i de beste hensikter. Hvordan skal en da kunne motstå trangen til å klippe og lime enda mer, og slik ende opp med en tekst som få vil gjenkjenne, og enda færre vil godta?

Som den ærede representanten fra India, så talende uttrykte det i går, om enn i en annen sammenheng, nemlig når det gjaldt finansiering av Domstolen:

«De som åpner pakkeløsningen, vil også få den ærefulle oppgave å lukke den igjen!»

Resultatet av å åpne pakken, herr formann, kan bety at helheten kan rakne. Det ville bringe mange kompromissformuleringer ut av balanse. Det vil kunne ødelegge mulighetene våre til å nå det mål vi alle er enige om. Det målet er opprettelsen av en uavhengig, effektiv og troverdig Domstol som samtidig har bredest mulig støtte.

På denne bakgrunn vil denne delegasjon foreslå, når det gjelder forslaget som nettopp ble fremmet av den ærede representanten fra India, at vi er ytterst forsiktige i vår tilnærming, at vi tenker nøye igjennom hva som står på spill, og at vi ikke tar skritt som kan føre til et resultat som ingen i dette ærverdige forum ønsker å se og som vil kunne sette i fare våre muligheter til å lykkes.

Det er av disse grunner min delegasjon beklageligvis ser seg nødt til å foreslå at det ikke treffes noen beslutning om den foreslåtte endringen, slik at vi etterpå har mulighet til å ta opp til behandling forslaget fra Byrådet som en integrert helhet.

Norsk innlegg om fremleggelse av ikke-behandlingsforslag overfor endringsforslag fra USA

Avholdt av den norske delegasjonsleder, avdelingsdirektør Rolf Einar Fife, i diplomatkonferansens hovedkomité, 17. juli 1998

This delegation has the deepest respect and admiration for the diplomatic skills of Ambassador David Scheffer and of the rest of the US team. Through its tireless efforts and genuine contributions a number of important rules have found satisfactory contents and form, and a number of important safeguards have been included in the Statute. Those safeguards would in our view shield the Court from abusive and arbitrary initiatives. Important concessions have in this context been made in order to ensure that the Court be a responsible institution.

It has been said by some that the Court will look «strong on paper» but be «weak in reality».

It is our hope, and our commitment, that this Court - even though it may not be as strong on paper as we would have wished - will in reality not be as weak as some would fear.

In our view it is essential to have a Court which is both credible on paper and responsible in reality.

Mr. Chairman, you have clearly highlighted the need to maintain the integrity of this package, and to consider and adopt the text «as a whole». In your own words, Mr. Chairman, it is essential that the balance be preserved.

And it is for these reasons, which were exposed in a more detailed manner in an earlier intervention with regard to another proposed set of amendments to the package, that my delegation regretfully is compelled to propose also this time that no decision be taken on the amendments just proposed, so that we thereafter may be able to consider the proposal of the Bureau as an integral whole.

(Norsk oversettelse)

Denne delegasjon har den dypeste respekt og beundring for de diplomatiske evnene til ambassadør David Scheffer og resten av den amerikanske delegasjonen. Gjennom deres utrettelige innsats og oppriktige bidrag har en rekke viktige regler fått tilfredsstillende innhold og form, og en rekke viktige sikkerhetsmekanismer er tatt med i vedtektene. Disse sikkerhetsmekanismene vil etter vårt syn skjerme Domstolen for misbruk og vilkårlige initiativ. Det er i denne sammenheng gjort viktige innrømmelser for å sikre at Domstolen blir en ansvarlig institusjon.

Det har vært sagt at Domstolen vil se «sterk ut på papiret» men være «svak i virkeligheten».

Det er vårt håp, og vår forpliktelse, at denne Domstolen - selv om den ikke blir så sterk på papiret som vi kunne ha ønsket - ikke vil bli så svak i virkeligheten som noen eventuelt har fryktet.

Etter vårt syn er det avgjørende å ha en Domstol som både er troverdig på papiret og ansvarlig i virkeligheten.

Herr formann, De har klart understreket behovet for å opprettholde denne pakkens integritet,

og for å vurdere og vedta teksten «som helhet». Som De selv uttrykker det, herr formann, er det avgjørende at balansen opprettholdes.

Det er av disse grunner, som ble mer utførlig redegjort for i et tidligere innlegg i forbindelse med et forslag til andre endringer i pakken, at min delegasjon beklageligvis ser seg nødt til å foreslå også denne gang at det ikke treffes noen beslutning om endringene som nettopp er foreslått, slik at vi etterpå har mulighet til å behandle forslaget fra Byrådet som en integrert helhet.

Norsk stemmeforklaring ved votering i konferansens plenum 17.7.1998

Nous donnons notre plein soutien au Statut sur la création d'une Cour Criminelle Internationale. Le Statut représente une formule de compromis, visant à assurer une base de soutien aussi large que possible, autant que possible grâce à une approche consensuelle. Bien sûr, il y a des éléments dans ce Statut qui ne reflètent pas nos positions, et dans certains cas il y a même des dispositions qui sont loin de nous satisfaire.

Toutefois, M. le Président, les défis pour nous tous ont été les suivants: comment accommoder autant que possible environ 160 optiques nationales différentes, qu'elles soient juridiques ou politiques, et comment couronner de succès ce travail de longue haleine, ces négociations qui ont vraiment puisé les ressources et l'énergie de tous les Etats du globe? Et comment, enfin, atteindre notre but, notre objectif que nous partageons tous, c'est à dire la création d'une Cour véritablement indépendante, efficace et crédible, qui en même temps a un soutien aussi universel que possible?

La réponse à ces questions a été une solution globale, un compromis historique, qui représente bien plus que la somme de ses composantes individuelles. C'est cette solution que nous avons devant nous! Nous saisissons ce moment historique - et nous tenons à remercier tous ceux qui y ont contribué d'une façon sincère, ambitieuse, mais en même temps réaliste, et avec une rigueur intellectuelle de parfaite honnêteté - selon nous avec une approche caractérisée par un souci de responsabilité.

M. le Président,

Nous allons, sur la base de l'adoption de ce Statut, entreprendre sans délai les préparations nationales nécessaires visant à la signature du Statut.

Merci, M. le Président.

(Norsk oversettelse)

Vi gir vår fulle støtte til vedtektene om opprettelse av en internasjonal straffedomstol. Vedtektene utgjør et kompromiss som tar sikte på å oppnå bredest mulig støtte, i størst mulig grad gjennom en tilnærming det er enighet om. Selvfølgelig er det elementer i teksten som ikke gjenspeiler våre posisjoner, og i enkelte tilfeller finnes det til og med bestemmelser som vi langt ifra finner tilfredsstillende.

Utfordringen for oss alle har imidlertid vært følgende: Hvordan kan vi best tilfredsstille ca. 160 ulike nasjonale synspunkter, enten de er juridisk eller politisk begrunnet, og hvordan lykkes i å dra i havn dette arbeidet som har pågått så lenge, disse forhandlingene der alle verdens stater i sannhet har bidratt med sine ressursene og sin energi? Og hvordan skal vi komme fram til vårt mål, det mål som vi alle deler, nemlig opprettelsen av en virkelig uavhengig, effektiv og troverdig domstol, som samtid i størst mulig grad har en universell støtte?

Svaret på disse spørsmålene er en helhetsløsning, et historisk kompromiss, som utgjør mye mer enn summen av de enkelte deler. Det er denne løsningen som vi har foran oss! I dette historiske øyeblikk benytter vi anledningen til å takke alle de som har bidratt på en oppriktig, ambisiøs men samtidig realistisk måte, samt med redelighet og intellektuell disiplin - og etter vår mening med en holdning preget av ansvarsfullhet.

Herr formann,

Vi vil, etter at disse vedtektene er vedtatt, uten opphold iverksette de nasjonale forberedelser som er nødvendige med sikte på å kunne undertegne vedtektene.

Mange takk, herr formann.
